אגן ומדרס פון שלום עליכם

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/monologen0000vari

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מאנאַלאָגן

ספּעציעלע „מאָרגן־פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

מאַנאַאַנש

pyright, 1921, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אינהאלט

דאס טעפעל 7
נענז 27
א ווייסע כפרה 45
דער יום־טוב'דיגער ציטעס 55
א גנידישע פרעושענציע 65
איין עצה 71
ביי'ם דאקטאר 93
יוסף 105
חאבנע 135
ס'א ליגען! 153
דריי אלמנות 163
פון דער ריוויערא 213
גיטעל פורישקעוויטש 221
דאקטוירים 235
מיסטער נרין האט א דזשאב 243
א מעשה מיט א גרינהארן 251

דאָם טעפּעל

נעשריבען אין יאָהר 1901.

דאָס טעפּעל

— רבי! איך וויל אייך פּרענען א שאלה וויל איך אייך. איך וויים נישט, צי קענט איהר מיך, צי קענט איהר מיך נישט. איך בין יענטע בין איך, יענטע די קורעלאפּניטשקע. איך האנדעל מיט אייער האנדעל איך, מיט עופות, מיט געגז און מיט קאטשקעס. איך האָב מיר מיינע שטענדיגע קונה'טעס האָב איך מיר, א צוויי־דריי הייזער, האלטען זיי מיך אונטער, זאל זיי גאָט געבען געזונט און אלדאָס גוטס; וואָרום איך זאל נאָך דאָרפען צאָהלען פּריצענט, וואלט נישט געקלעקט די חלה אויף דער „המוציא". חאָפּ איך א דרייערל חאָפּ איך, א מאל דא, א מאל דארטען, דא גענומען, דארט געגעבען, דארט געגעבען, דא גענומען — מע דרעהט זיך, משטיינס געזאגט! אודאי, וואָס זאלט איהר קלערען, וועז מיין מאן עליו־השלום זאל מיר אציגד לעבען — טע־טע־טע!... חאָטש אז מע וויל שמועסען דאָס אייגענע צוריק, האָב איך קיין האָניג פאר איהם נישט געלעקט, וואָרום קיין פּארדיענער, זאל ער מיר מוחל זיין, איז ער דאָך נישט געווען, נאָר געזעסען און געלערנט, געזעסען און געלערנט, און געהאָרעוועט האָב א י ך, און האָרעווען בין איך געווהנט נאָך פון קינדווייז אויף, נאָך ביי מיין מאמע עליה־השלום, בתיה האָט זי געהייסען, בתיה די לעכט־ציהערין, זי איז געווען א לעכטציהערין, פלעגט אויפקויפען חלב ביי די קצבים און ציהען לעכט, חלב'ענע צעפּלעך, מע האָט נאָך נישט געוואוסט דעמאָלט פון קיין גאז און פון קיין לעמפּלעך מיט

ער נישט אויס. קומט דער דאָקטער און טאָפּט איהם ביי׳ם דופק. וואָס טאָפּסט דו איהם ביי׳ם דופק, דו נאָרישער לעקיש?... אודאי, מע זאָל איהם, יאָקלען הייסט דאָס, נישט געווען אָפּפיהרען קיין יעהופּעץ, וואָלט ער שוין איצטער אָנגעשפּאָרט, וויסט איהר וואו? דאָרטען, וואו די שוועסטער זיינע, פּערזל נעבּאָך, וואָס איז צוועק־נעגאַנגען פון א גוט אויג, ניט פּאָר אייך געדאַכט, אין קימפּעט...

— יאָ, אקענען וואָס איז דאָס געקומען צו רער? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: איין אלמנה... איך בין געבליבען איין אלמנה, ניט דאָ געדאַכט, נאָך נאָר א יונגענט הייסט דאָס, מיט א קליין קינד און מיט א האלבער שטוב אויף די „קבצניווקעם", די אנדערע פון לייזער דעם סטאַליר׳ס דירה, אויב איהר וויסט; נישט וויט פון דער באָד. וועט איהר דאָך פרענגן, וואָס עפּיס א האלבע שטוב נאָר? מחמת די אנדערע האלבע איז נישט מיינע; זי געהערט צו מיין שוואָגער נעהערט זי, עזריאל הייסט ער, איהר קענט איהם, אליין איז ער א וועסטעקוטער, פון וועסטעקוטע, א שטעדטל אזעלבעם, און האנדלען האנדעלט ער מיט פּיש, און פּארדיענט, קיין עין־הרע, זעהר שען, עם וועגדט זיך וויי דער טייך האלט: איז אין דרויסען שטיל, חאפּט זיך פּיש, און אז סע חאפּט זיך פּיש, איז וואָלווע פּיש; איז אין דרויסען א ווינט, חאפּט זיך נישט קיין פּיש, און ס׳איז טייער פּיש. נאָר גלייכער איז, אז עם חאפּט זיך און ס׳איז וואָלווע... אזוי זאָגט ער, עזריאל הייסט דאָס. פרעג איך איהם: „וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז א פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל, חאפּט זיך פּיש, און אז סע חאפּט זיך פּיש, איז וואָלווע פּיש; איז אין דרויסען א ווינט, חאפּט זיך נישט קיין פּיש, און ס׳איז טייער פּיש. נאָר גלייכער איז, אז עם חאפּט זיך און ס׳איז וואָלווע"... זאָג איך: „יאָ, אבער וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז א פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל, חאפּט זיך פּיש, און אז סע חאפּט זיך פּיש, איז וואָלווע פּיש..." „מפו זאָלסט דו ווערען! — זאָג איך צו איהם. — נעה טענה מיט א גראָבען יונג"...

גלעזלעך, וואָס טרישטשען אלע מאָל, ערשט יענע וואָך נעפֿלאַצט ביי מיר א גלעזל, און פֿאר צוויי וואכען א גלעזל...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: יונג געשטאַרבען... אז מיין משה־בנציון עליו־השלום איז נעשטאַרבען, איז ער אלט געווען סך־הכל זעכס און צוואַנציג יאָהר. הא? נאָך א מאל: ווי אזוי זעכס און צוואַנציג? נייענצעהן איז ער אלט געווען צו דער חתונה, א יאָהר אכט איז פֿארהאן אז ער איז געשטאַרבען, איז אינאיינעם נייענ־צעהן און אכט — אפּנים, אזוי גרוים ווי דריי און צוואַנציג. פֿאר וואָס זשע איז ביי מיר אויסגעקומען זעכס און צוואַנציג? ווייל איך האָב פֿארגעסען די זיעבען יאָהר, וואָס ער האָט געקרענקט. דאָס הייסט, קרענקען האָט ער געקרענקט א סך מעהר, ער איז געווען פון תּמיד אָן א קראַנקער, דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען א נעזונטער, נאָר דער הוסט, דער הוסט האָט איהם אוועקגעלעגט! ער פֿלעגט, נישט פֿאר אייך געדאכט, שטענדיג הוסטען, דאָס הייסט, נישט שטענדיג, נאָר דעמאָלט, וועז דער הוסט איז אָנגעקומען, פֿלעגט ער זיך פֿארהוסטען, און אז ער האָט זיך פֿארהוסט, האָט ער געהוסט און געהוסט און געהוסט... די דאָקטוירים האָבען געזאָגט, אז ס'איז ביי איהם א ספּאזמע אזעלכע, דאָס הייסט, אזעלכעם, וואָס אז מע וויל הוסטען, הוסט מען, און אז מע וויל ניט הוסטען, הוסט מען ניט. שטראָס־נראָס, מאָך מיר א הארמידער! ציענען זאָלען אזוי וויסען אין פרעמדע נערטנער שפּרינגען, ווי זיי ווייסען, די דאָקטוירים הייסט דאָס, ווער ס'האָט זיי געשלייערט!... אָט האָט איהר רב אהרן דעם שוחט'ס יונגעל, יאָקעל הייסט ער, עס האָט איהם וועה געטהאָן א צאָהן האָט איהם וועה געטהאָן, האָט מען איהם געטהאָן אלסדינג, געשפּראָכען און געשטאָכען, און גע־זעהען, אז עס העלפט נישט. נעהט ער, יאָקעל הייסט דאָס, און לעגט־אַריין א קנאָבעל אין אויהער אריין, — מע זאָגט, אז ס'איז א רפואה קנאָבעל צו צייהן־וועהטיג — האָט ער זיך נעריסען אויף די גלייכע וועגט, יאָקעל הייסט דאָס, און פונ'ם קנאָבעל זאָגט

זאָל דעם אַנדערען חדר פּאַרדינגען דער מיטניטשקע, גנעסי הייסט זי. זי האָלט א קלייטל פון מעהל האָלט זי. א גוטע שטופע!... תּחילת, איהר זאָלט זעהן, איז זי געווען ווייך, ווי א האָניגטייגעל, קוצעניו־מוצענו, נשמה'נו, הארצענו, זי וועט מיר דאָס, זי וועט מיר יענעם... וואָס באַדאַרף זי דען, משטיינס געזאָגט? א שטיקעל אויוועז אויף צושטעלען דאָס טעפּל, איין עק בענקעל אויף אויס־זאָלצען דאָס שטיקעל פלייש איין מאָל אין וואָך, און א ברעג טישל אויף אויסקאַטשען א בלעטל לאָקשען איין מאָל אין א יובל... „און די קינדער, זאָג איך, וואו וועט איהר אהינטהון די קינדער אייערע וואו? איהר האָט דאָך, גנעסי, זאָלען געזונט זיין, קלייניע קינדער האָט איהר דאָך!"... „וויים איך, זאָגט זי, וואָס איהר רעדט, יענטע־לעבען! איהר וויסט דען, וואָס דאָס איז פּאַר קינדער? בעריליאַנטען, נישט קיין קינדער! זומער־לעבען וואָלגערען זיי זיך אין דרויסען א גאַנצען טאָג, און ווינטער פּאַר־קלויבט מען זיך אויפ'ן אויוועז, ווי די שעפּעלעך, און מע הערט נישט פון זיי קיין פּיפּס. איין חסרון נאָר, וואָס זיי דאַרפען, קיין עין־הרע, א סך, האָבען ליעב קייען, פּיקערס, קיין עין־הרע"... נו־נו! אודאי האָב איך מיר געקויפט איין אומגליק אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! מילא קינדערלעך — איינס און איינס, איבער־געוואַשענע, גאָט זאָל נישט שטראָפען פּאַר די רעד, א שטיקעל ברויט איז פּאַר זיי נישט אויפצוועסען! טאָג ווי נאַכט איז ביי זיי הו־הא! מע שרייט און מע קוויטשעט, מע הרג'עט זיך און מע שלאָגט זיך — א ניהנם! וואָס זאָג איך א ניהנם? דער גיהנם, זאָג איך צייך, איז גאָלד!... נאָר מיינט נישט, אז איהר זענט פּאַרטיג. דאָס וואָלט נאָך געווען א האָלבע צרה, וואָרום א קינד קאָן מען איינשטילען: א זעץ, א פּאַטש, א קניפּ — פּאַרט א קינד! האָט איהר נאָט געגעבען א מאָן, עזר הייסט ער; איהר מוזט איהם קענען, ער איז אונטער־שמש אין אונטערשטען קלייזעל, נעבאַך א כּשר'ער איד, און, דאַכט זיך, גאָר נישט אזא גרויסער נאָר אויך; זאָלט איהר הערען, ווי זי באַגראָבט איהם, גנעסי הייסט

— יאָ, אקענען וואָס זשע איז דאָס נעקומען צו רער? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: איין אויגענע דירה... אודאי איז גלייכער איין ווינקעלע איין אייגענס, אויידער שלעפען זיך אין שכנות. ווי זאָגט איהר: „מיינס איז נישט יענעמס!"... האָב איך מיר, הייסט דאָס, מיין האלבע שטוב, א שטיקעל נחלה, נישט צו פאר־זינדינען. נאָר איך בעט אייך, צו וואָס באדארף איין אלמנה, משטיינס נעזאָגט, מיט איין־און־איינציג קינד א גאנצע האלבע שטוב? פארהאן וואו דעם קאָפּ אנידערלענגן — נענוג! ובפרט, אז מע באדארף זי דעקען, די שטוב, זי שטעהט שוין היבש עטליכע יאָהר נישט נעדעקט שטעהט זי; דעקוטשעט ער מיר, דער זיסער שוואָגער מיינער, עזריאל הייסט דאָס, מע זאָל זי דעקען!... „צייט, זאָגט ער, מע זאָל זי דעקען!" „נו, זאָג איך, למאי זשע דעקט מען זי נישט?" זאָגט ער: „לאָמיר זי דעקען"... זאָג איך: „לאָמיר זי דעקען"... דעקען־דעקען, דעקען־דעקען — און דערפיי בלייבט דאָס. וואָרום אויף דעקען באדארף מען שטרוי, פון שינדעל שמועסט מען נישט, וואו האָב איך אויף שינדעל? פאר־דינג איך צוויי חדרים פאַרדינג איך. אין איין חדר'ל זיצט ביי מיר חיים־חנה דער טויבער, איין אלטער מאן, שוין עובר־בטל. די קינדער צאָהלען מיר פאר איהם פינף גילדען א וואָך דירה־געלט, און עסען עסט ער ביי זיי, א מאָג איבער א טאָג, דאָס הייסט, א טאָג עסט ער און א טאָג פאסט ער, און דעם טאָג, וואָס ער עסט, עסט ער אויך מפות. אזוי זאָגט ער, חיים־חנה דער טויבער. און אפשר איז דאָס א לינען אפשר? אלטע לייט האָבען ליעב וואָר־טשען; וויפיעל מע גיט זיי, איז ווינציג, וואו מע זעצט זיי, איז שלעכט, און וואו מע לענט זיי, איז האַרט...

— יאָ, אקענען וואָס איז דאָס נעקומען צו רער? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: שכנים... קיין גוטער איד זאָל זיי נישט קענען! מילא יענער, דער טויבער, איז א טויבער, חאָטש א שטי־לער שכן, ווי זאָגט איהר: מע הערט איהם נישט און מע זעהט איהם נישט... האָט מיך אָבער דער גוטער יאָהר נעטראָגען, איך

זאָלט זעהען — תּמיד חושך, שטענדיג פינסטער, פּאַרטיאָפּעט און פּאַרשליאָפּעט ביז'ן האַלז, די פּאָמוניצע פּול ווי איין אויג — טפו !... קומט דער פּריהמאָרגען — איז היטאָל עפּען זיך! ס'איז דען קינדער? שדים, נישט קיין קינדער! פּונקט ווי מיין דוד'ע'ל, להבדיל באלף הבדלות! וואָרום מיין דוד'ע'ל זאָל געזונט זיין איז דאָך א גאַנצען טאָג אין חדר איז ער, און קומט ביינאַכט, נעמט ער זיך צו דער ארבייט: אָדער ער דאַוונט, אָדער ער לערנט, אָדער ער קוקט אזוי אריין אין א ספר קוקט ער. און איהרע קינדערלעך — גאָט זאָל נישט שטראָפען פּאַר די רעד! אָדער סע עסט, אָדער סע ווייַנט, אָדער סע שלאָפט זיך קאַפּ אָן וואַנט... איהר פּאַרשטעהט? בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענטשט מיט אזא חאַליאַסטרע פון סאַוואָלעם און פון גאַנצעם, און מיר האָט ער געשענקט אזא מתנה, א שטיק גאַלד, א בעריליאַנט, עס זאָל מיר נאָר נישט פּאַרשטעהרט ווערען, רבונו־של־עולם, וואָרום ער קאָסט מיך ענוג טרערען קאָסט ער מיך! קוקט נישט, וואָס איך בין א אידינע! א מאַנספיל אויף מיין אָרט וואָלט דאָס נעווים נישט איבערגעטראָגען! עס זאָל אייך צו קיין חרפּה נישט זיין. פּאַרהאַן מאַנספּילען אזעלכע, וואָס זענען טויזענט מאָל ערגער פון ווייבער זענען זיי; אז סע קוועטשט זיי צו עפּעס א זאַך, ווייסען זיי נישט, וואו זיי זענען אין דער וועלט... וואָס דאַרפט איהר א סך ראיות? אָט נעמט, למשל, יאָסי משה־אַברהמ'ס: בל־זמן פרומע־נעחע האָט איהם געלעבט, האָט ער זיך נעהאַלטען, און אז זי איז, נישט דאָ נעדאַכט, נעשטאָרבען, האָט ער אָפּגעלאָזט הענט און פיס און לייב און לעבען... „רב יאָסי, זאָג איך צו איהם, גאָט איז מיט אייך! מילא, אז סע שטאַרבט א ווייב, וואָס זאָל מען טהון? ס'איז א גאָט'ס זאַך!"... ה' לקח ה' נתן, ווי אזוי שטעהט דאַרטען נעשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספּרים? אייך באַדאַרף מען נישט דערצעהלען, מסתמא ווייסט איהר בעסער...

— יאָ, אָקעגען וואָס זשע איז דאָס נעקומען צו רעד? אָקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: א בן־יחיד... ער איז ביי מיר איין־און־

דאָס: עוזר, אהין! עוזר, אהער! עוזר, דאָס! עוזר, יענעס! עוזר־עוזר! עוזר־עוזר!... און ער — אַדער ער זאָנט־אַפּ א ווערטעל (ער איז נאָך א ווערטעלזאָגער צו די צרות), אַדער ער רוקט־אָן דאָס היטעל און געהט צוועק... ס'איז נאָר, זאָג איך אייך, א הצלחה און נענוג!...

— יאָ, אקעגען וואָס איז דאָס נעקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: שלעכטע שכנים... שלעכט צו שלעכט איז נישט גלייך! לאָז מיר דאָס דער רבונו־של־עולם נישט פּאַר־רעכענען פּאַר קיין לשון־הרע; איך דאַרף אויף איהר, וואָס איז שייך, קיין שלעכטס נישט רעדען. וואָס האָב איך צו איהר? זי איז א אידינע, וואָס האָט ליעב געבען ציין אַרעמאַן א שטיקעל ברויט. נאָר דער גוטער יאָהר זאָל זי וויסען: אז עס קומט איהר אָן די מאַנקאַליע — זאָל נאָט שומר ומציל זיין! ס'איז א בזיון צו דערצעהלען: קיין אַנדערען וואָלט איך דאָס נעווים נישט געזאָגט, נאָר ביי אייך, וויים איך, וועט דאָס זיין א סוד... ששש... זי פּאַטשט איהם אונטער... דעם מאַן, הייסט דאָס... אז קיינער זעהט נישט... „אי, זאָג איך צו איהר, גנעסי, גנעסי, גנעסי! ווי האָט איהר קיין מורא נישט פּאַר גאָט? פּאַר גאָט ווי האָט איהר קיין מורא נישט?"... זאָגט זי: „ס'איז נישט אייער באָבע'ס דאגה"... זאָג איך: „א שענע ריינע כּפּרה"... זאָגט זי: „לאָז דער זיין די כּפּרה, ווער עס קוקט אריין אין יענעמ'ס טעפּעל"... זאָג איך: „לאָז דעם ארויס די אויגען, ווער עס האָט קיין בעסערס נישט גע־זעהען"... זאָגט זי: „לאָז דעם פּאַרלעגען, ווער עס הערט זיך צו"... וואָס זאָגט איהר אויף אזא פּיסקאָטע?...

— יאָ, אקעגען וואָס זשע איז דאָס נעקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: איך האָב ליעב ריין... למאי זאָל איך לייקענען? איך האָב טאקי ליעב, ס'זאָל זיין ריין אין איטליכם ווינקעלע. וואָס קומט מיר דערפּאַר? קאָן זי אפשר נישט ליידען, גנעסי הייסט דאָס, למאי ביי מיר איז ריין, ביי מיר איז שען, ביי מיר איז ציכטיג, ביי מיר איז ליכטיג. און ביי איהר? איהר

נעמישט, און איך האָב קוים־קוים דערלעבט די בר־מצוה זיינע! מיינט איהר דאָך, אז ס'איז אַיין עק? הערט זשע אויס אַיין אנטיק: באדארף ער ניט נעהן איינמאל בייגאכט, ווינטער איז דאָס נעווען, פונ'ם חדר, און באגעגענען עפּיס איינעם אָנגעטהאָן אין גאָלע ווייסען און פּאטשען מיט ביידע הענט?... אודאי האָט זיך נעבאָך דאָס קינד איבערגעשראָקען אויף טוידט און איז אַנידער־געפאלען חלשות אויפ'ן שניי, און מע האָט איהם געבראכט אהיים א טוידטען האָט מען איהם געבראכט, קוים־קוים אָפּגעמינטערט; און אז מע האָט איהם אָפּגעמינטערט, האָט ער זיך ערשט דעמאלט אנידערגעלעגט, א וועהטיג איז דער מאמע זיינער, און איז אָפּ־געלעגען אין א העליש פייער אזוי גרוים אזוי קליין, ווי זעפּס וואכען!... ווי אזוי איך האָב איבערגעלעבט אָט דאָס שטיקעל צייט — איז טאקי נאָר א נס מן השמים! וואָס האָב איך דעמאלט נישט איבערגעטהאָן? געגעבען נדרים, פארקויפט איהם און צוריק אויסגעקויפט, צוגעזעצט איהם נאָך א נאמען (חיים־דוד־הערש), און טרערען — טרערען, ווער רעדט פון טרערען? „גאטענו, האָב איך נע'טענה'ט צום רבונו־של־עולם, ווילסט מיך שטראָפען? שטראָף מיך מיט וואָס דו ווילסט, נאָר מיין קינד זאלסט דו ביי מיר ניט צונעמען זאלסט דו ניט!"... און אז גאָט האָט מיר גע־שענקט די מתנה, ער איז געזונט געווארען, מאכט ער צו מיר: „דו ווייסט, מאמע? איך קאָן דיר אָפּגעבען א גרוס פונ'ם טאטען. דער טאטע איז ביי מיר געווען צו־נאכט"... דערהערט די דאָזיגע וועלטער, איז מיר שיער די נשמה ארויס, און דאָס הארץ — טיאָך־טיאָך־טיאָך!... „לאָז ער זיך מיהען, זאָג איך. א סימן, אז דו וועסט, אם ירצה השם, לאנג לעבען און זיין געזונט"... אזוי זאָג איך איהם, און דאָס הארץ — טיאָך־טיאָך־טיאָך!... ערשט אָט־שפּעט, אין א צייט ארום, וועט איך נעווארהר, אז דער, וואָס איז נעווען אָנגעטהאָן אין ווייסען און געפּאטשט מיט די הענט, ווייסט איהר, וועט דאָס איז געווען? אנו, טרעפּט, רבי, איהר זענט דאָך א חכם! — רב ליפּא איז דאָס געווען, ליפּא דער וואסערפּיהרער!

אייגציגער, ווי זאָגט איהר: איין אויג אין קאָפּ, דוד'ע! הייסט עס. איהר קענט איהם נישט? ער הייסט נאָך מיין שוועהר דוד־הערש הייסט ער. איהר זאָלט איהם זעהען — איננאנצען דער פּאָטער, איהם צו לענגערע יאָהר, איננאנצען משה־בנציון, אפילו די וואופּם די אייגענע, און דאָס פּנים — ווי ביי איהם, עליו השלום: גע!, אויסגעדאָרט, אויסגעדיוועט, הויט און ביינער, און שוואָך, שוואָך, אויסגעמוטשעט נעפּאָך פּונ'ם חדר, פון דער גמרא... „אָבער געזונ דיר, זאָג איך צו איהם, געזונ דיר, זוהנעניו, רוה זיך אָפּ א ביסע!, זעה וואָס פּאר א פּנים דו האָסט, נעם עפּים אין מויל אריין, זאָג איך, עס עפּים, טרינק עפּים, נא דיר א גלעזעל ציקאָריע נא דיר!"... „ציקאָריע, זאָגט ער, טרינק בעסער אליין, מאמע; דו האָרעווסט, זאָגט ער, איבער'ן פּח. איך וואָלט דיר בעסער געהאָלפּען, זאָגט ער, טראָגען דעם קאָשעק פּונ'ם מארק"... „ס'א משל! — זאָג איך. — וואָס רעדסט דו וואָס? דו וויסט, וואָס דו רעדסט? וואָס הייסט, דו וועסט טראָגען קאָשעקעס? ניט דערלעבען וועלען דאָס מיינע שונאים, איך האָב געזונ שונאים! דו באָדאָרפסט, זאָג איך, לערנען, זיצען און לערנען!"... און בשעת מעשה קוק איך אויף איהם, אויף מיין דוד'לען הייסט דאָס, — איננאנצען ער, עליו־השלום, אפילו מיט'ן הוסט, פּארפּינסטערט און פּארוויסט בין איך געווארען! יעדער הוסט, וואָס ער טהוט, רייסט מיר אויס א שטיק הארץ! וואָרום איידער איך האָב איהם דערלעבט צו זעהען א שטיקעל מענטש, זענען מיר גוט די אויגען ארויסגע־קראָכען! אז בסך־הכל, דאַרפט איהר וויסען, האָט זיך גאָר קיינעם נישט געגלויבט, אז דאָס קינד זאָל בלייבען לעבען זאָל דאָס, וואָרום וואו ערגיץ א שלאָק, א צרה, א חולאת — איז דאָס געווען ביי איהם: טאָמער וועלט איהר מאָזלען — איז מאָזלען, פּאָקען — איז פּאָקען, און דיפּטעריטען, און שקארלאטינעס, און זאָוועלקעס, און זויטשעס, און וואָס ניט?... די נעכט, וואָס איך בין אויס־געזעסען איבער איהם, זאָל מיר גאָט ניט רעכענען; אפּנים, אז די טרערען מיינע, און א ביסע! טאקי זכות־אָבות האָבען זיך אריינ־

שׂוכט ער אריין אין די דאָזיגע ביכלעך, צי די ספרים, און בעט מיך, איך זאָל איהם ברענגען נאָך און נאָך. וועל איך איהם זשאלעווען? מראָג איך אָפּ די און נעם נאָך... קומט צו געהן א חכם א דאָקטער און פרעגט מיך, צי קאָן איך אויספיהרען פון זיינטוועגען אלע טאָג א יאיכל חאָטש פון א פערטעל עוף? און פון דריי פערטעל עוף, אז מע באראַרף, וועל איך קוקען אויף דרך־ארץ? פון וואָנען נעמען זיך, פרעג איך אייך, אזעלכע דאָקטוירים אויף דער וועלט? וואו וואַכסען זיי אויס? אויף וועלכע הויזען דאָשטשינעט מען זיי אן אויף וואָסער אויוועז באָקט מען זיי?...

— יאָ, אקענען וואָס איז דאָס נעקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: יאיכלעך... שטעל איך איהם צו אלע טאָג א יאיכל פון א פערטעל עוף, און פּארנאכט, אז ער קומט צו נעהן פונ׳ם לערנען, עסט ער, און איך זעץ מיך אוועק אקענען מיט איין ארבייט אין דער האנט און וועד גרעבער ווי לעננער וועד איך, און איך בעט גאָט, נאָר זאָל מיר העלפען, איך זאָל איהם מאָרגען, אם־ירצה־השם, וויעדער קאָנען צושטעלען א יאיכל פון א פערטעל עוף... „מאָמע, זאָגט ער מיר, פּאָר וואָס עסט דו נישט מיט מיר?״ „עס נעזונט, זאָג איך, איך האָב שוין אָפּגענעסען״... „וואָס האָסט דו געגעסען?״ זאָגט ער. „וואָס איך האָב געגעסען, זאָג איך, האָב איך געגעסען, אבי איך האָב שוין געגעסען. עס נעזונט!״ און אז ער לערנט־אָפּ די ביכלעך, צי די ספרים, נעם איך ערשט דעמאָלט ארויס פונ׳ם אויוועז א פּאָר געבאקענע קארטאָפּעל נעם איך, אדער איך רייב אן א שטיקעל ברויט מיט ציבעלע רייב איך, און מאך פיר א סעודה... און איך שווער אייך בנאמנות, איך זאָל אזוי דער־לעבען אן איהם נחת מיט אלדאָס גוטס, אז איך האָב הנאה פון דער דאָזיגער ציבעלע א סך מעהר, ווי פון דעם שענסטען געבראָ־טענעם, ווי פון דער בעסטער יויך, וואָרום איך דערמאָן מיך, אז דוד׳ע האָט, קיין עין־הרע, געגעסען א יאיכל פון א פערטעל עוף, און, אם־ירצה־השם, אויף מאָרגען איז וויעדער פּארהאן א יאיכל פון א פערטעל עוף!... איין שטיקעל חסרון נאָר — אָט דאָס

ער האָט זיך יענעם טאָג, פֿארשטעהט איהר מיך, נעקויפט א נייעם פּעלץ א ווייסען, און מחמת דער פראָסט האָט נעברענט, האָט ער זיך נעוואָלט א ביסעל דערוואַרעמען, האָט ער נעפּאַטשט א האַנט אָן א האַנט — מיינע צרות אויף זיין קאָפּ! האָט איהר נעהערט א השגה, א איד זאָל זיך אָנטהון אין א ווייסען פּעלץ נאָר אין מיטען דרינען?...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: נעזונט... נעזונט — דאָס איז דער עיקר. אַזוי זאָגט דער דאָקטער אונזערער און הייסט מיר, איך זאָל איהם פֿילנעווען זאָל איך איהם, קאָכען יאיכלעך, אַלע טאָג א יאיכל, זאָגט ער, חאָטש פון א פערטל עוף, אויב איך קאָן, זאָגט ער, אויספּיהרען, האָדעווען איהם, זאָגט ער, מיט מילך און מיט פּוטער און מיט טשעקאָלאָד, אויב איך קאָן, זאָגט ער, אויספּיהרען... א שענער משל — אויב איך קאָן אויספּיהרען? אפּנים, ס'איז דען פּארהאַן איין זאַך אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל פון דוד'ען'ס וועגען ניט קאָנען אויספּיהרען? ס'איז עפּעס א תירוץ? און אז מע זאָל מיר זאָגען, אַשטייגער, פּרומה למשל: נעה, יענטע, גראָב ערד, האַק האַלץ, טראָג וואַסער, קנעט לעהם, בא'גנב'ע א קלויסטער, אבי פון דוד'ען'ס וועגען — איז אפילו אין מיטען האַלבע נאַכט אינ'ם גרעסטען פראָסט! אָט האָט זיך איהם פּארוואָלט היינטינען זומער ביכלעך אזעלכע, ספּרים מסתּמא, וואָס איך האָב זיי ניט, און מחמת איך נעה־אַריין אין די גרעסטע הייזער נעה איך, האָט ער מיך נעבעטען, טאָמער קאָן איך איהם קריגען די דאָזיגע ביכלעך, צי די ספּרים, און האָט מיר פּארשריבען אויף פּאַפּיער האָט ער מיר. קום איך צו נעהן און באַווייז דאָס פּאַפּיער און בעט בּיי זיי די ביכלעך, צי די ספּרים, איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. לאַכען זיי פון מיר: „צו וואָס טויג אייך, יענטע, אזעלכע ביכער? איהר האָדעווט מיט זיי די עופות, די נענז מיט די קאַטשקעס?"... „לאַכט, לאַכט, טראַכט איך מיר, אבי מיין דוד'ע'ל וועט האָבען אין וואָס אריינצוקוקען וועט ער האָבען"... נאָנצע נעכט, נאָנצע נעכט

נעהט דאָס דיך אָן? מע שענקט דיר א האלב קערבל? — נעם אוֹן פּארשרייב א רעצעפּט!...

— יאָ, אקענען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: מען איז פּסדר פּארטאַרעראַמט... אודאי איז מען פּארטאַרעראַמט און מע שלאָפּט אין שלייער, אז מע האָט א קאָשעק מיט אייער, מיט עופות, מיט געלט און מיט קאטשקעס, און עטליכע נגידית'טעס אויף זיך, וואָס איטליכע וויל פּריהער, האָט מורא, טאָמער האָט יענע אויסגעקלויבען די בעסטע אייער מיט די שענסטע עופות. וועלן האָב איך צייט, זאָגט שוין איהר אַליין, קאָכען יאיכלעך, אז איך בין קיינמאל ניטא אין דער היים? נאָר א איד א למדן, ווי זאָגט איהר, גיט זיך אײַן עצה: נאַנץ פּריה, איידער איך קלויב מיך ארוים אין מארק, הייץ איך אײַן אין אויוועז הייץ איך, נאָכדעם חאפּ איך מיר אראָפּ אויף א מינוט אוֹן זאלץ־אויס דאָס פערטעל עוף זאלץ איך, און געה אויף דער אַרבייט, און חאפּ מיך וויעדער אראָפּ און גיס־אָפּ דאָס פלייש ווי איך, און שטעל־צו דאָס טעפּעל שטעל איך, און בעט זי, די שכנה מייגע, גנעסין הייסט דאָס, זי זאל אכטונג געבען אויפ'ן טעפּעל זאל זי, דאָס הייסט, אז דאָס טעפּעל וועט פּארזידען, זאל זי דאָס צודעקען מיט דער פּאקרישקע און פּארשאַרען מיט אש — א גרויסע אַרבייט, משטיינס געזאָגט! וויפיעל מאל מאכט זיך, אז איך קאָך אָפּ פון איהרעטוועגען א גאנצע וועטשערע? מען איז דאָך עפּים אידען, וועה איז מיר, מע זיצט דאָך צווישען מענטשען, ניט אין קיין וואלד זיצט מען!... און שפּעטער, אויפּדערנאכט, אז איך קום אהיים פון דער ארבייט, צעבלאָז איך ערשט א פייער צעבלאָז איך, און וואַרעם־אָן דאָס טעפּעל, און ער עסט א פריש יאיכל עסט ער... וואָלט, דאכט זיך, געווען גוט, איא? איז דאָך אָבער מיין שכנה, ניט אויסגערעדט זאל זיין, מחילה א גרויסע... איך וויל ניט זאָגען וואָס... איז זי זיך מיישב היינט אין דער פריה און שטעלט זיך אוועק קאָכען פון איהרע קינדער'ס וועגען א מילכיגען אָנבייסען — האלעשקעס אדער באלאבעשקעס מיט מילך. וואָס איז דאָס פאר

הוסטען, וואָס ער הוסט נעבאַך אַלע מאָל: קאַחי־קאַחי! קאַחי־קאַחי!... איך בעט דעם דאָקטער בעט איך, ער זאָל איהם עפּעס געבען צום הוסט. זאָגט ער: „וויפיעל איז אַלט געווען דער מאַן מיינער, משה־בנציון עליו־השלום, בשעת ער איז געשטאָרבען, אוּן פון וואָס איז ער נעשטאָרבען?"... „פונ'ם טוידט. ס'איז איהם אויסגעגאַנגען, זאָג איך, יאָהרען, איז ער געשטאָרבען... וואָס איז דאָס פאַר א משל אַהערצוצו?"... „איך באַראַף דאָס ווייסען, זאָגט ער, איך האָב באַטראַכט אייער זוהן, איהר האָט א וואויל־ען זוהן, א געראָטענעם"... „א שענעם דאַנק אייך, זאָג איך, דאָס וויים איך אַליין. איהר נים מיר בעסער א רפואה צום הוסט גיט מיר, ער זאָל אויפהערען הוסטען זאָל ער מיר"... „דאָס קאָן מען ניט, זאָגט ער, איהר דאַרפט נאָר, זאָגט ער, אַכטונג געבען, ער זאָל ווינציגער לערנען"... „וואָס דען, זאָג איך, זאָל ער טהון?" „ער זאָל עסען א סך, זאָגט ער, אוּן געהן שפּאַציערען אַלע טאָג, אוּן דער עיקר — נישט זיצען בייַ־ נאַכט איבער די ביכער. אויב עס איז איהם באַשערט, זאָגט ער, זיין אמאָל א דאָקטער, וועט ער נישט אַנווערען שפּעטער מים עטליכע יאָהר"... „וואָס עס האָט זיך מיר געזוכט, טראַכט איך מיר, יענע נאַכט אוּן היינטיגע נאַכט אוּן א גאַנצ יאָהר! עפּעס דערדט ער נישט צו דער זאַך, טאַקי נאָר וויי א דולער דערדט ער! וואָס הייסט, מיין דוד'ל? וועט זיין א דאָקטער גאָר? פאַר וואָס זאָל ער בעסער ניט זיין קיין גובערנאַטער פאַר וואָס?"... קום איך צו געהן אהיים אוּן דערצעהל דאָס מיין דוד'לען דערצעהל איך דאָס, וועדט ער רויט ווי פייער אוּן רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט דו וואָס, מאַמע? געה נישט מעהר צום דאָקטער אוּן רעד נישט מיט איהם"... „איך וויל שוין אפילו, זאָג איך, זיין פּנים ניט אַנקוקען! איך זעה דען ניט, אז ער איז א חושים?"... א דאָקטער זאָל דיר האָבען א מאַרנע טבע, ליעב האָבען זיך אַריינל־אוזען אין אוזלכע דרכים, נאָר אויספרעגען ביי'ם חולה: פון וואָס ער לעבט, אוּן ווי אזוי ער לעבט, אוּן וואו נעמט ער אויף צו לעבען?... וואָס

וואָס ניט, זאָגט ער, אין קיין גרויסען טאָפּ, וואָלט שוין געווען פּאַר אונז בוידעז?"... „אה, פּארשאַפּט זאָלסט דו ווערען מיט דיינע ווערטלעך!" — זאָגט זי אָננעצונדען, און נעמט דעם ראָהעטש און טהוט א חאַפּ דאָס קריגעל. טהוט זיך דאָס קריגעל א קעהר־איבער, און די מילך — פּליוך איבער'ן נאַנצען אויוועז!... א גוואַלד, א רעש, א געפּילדער! גנעסי שעלט דעם מאַן מיט טוידטע קללות; זיין גליק, וואָס ער האָט זיך אָפּגעטראָגען באַצייטענס. און די קינדער נעבאַך זענען אַראָפּ פּונ'ם אויפ'ן־אויוועז און האָבען גע־מאכט א נעוויין מיט א געשריי, גלייך ווי מע האָט זיי אָפּגעקוילעט טאָטע־מאמע... „א כּפּרה, זאָג איך, אייערע באַלאַבעשקעם מיט מילך — מיין דוד'ע'ס יאיכעל, האָב איך מורא, איז יאָ פּאַרפּאַלען, און דאָס טעפּעל מיינס איז חלילה טרפה געוואָרען!"... „חאפּט דער רוח דאָס יאיכעל אייערס מיט'ן טעפּעל, זאָגט גנעסי, מיינע באַלאַבעשקעם מיט מילך זענען אפשר ביי מיר אזוי טייער, ווי אייערע אלע טעפּלעך מיט אלע אייערע יאיכלעך, וואָס איהר קאָכט פון אייער קדיש וועגען!"... „ווייסט איהר וואָס, זאָג איך, זיין זאָלט איהר אלע די כּפּרה פּאַר מיין דוד'ע'ס מינדסטען נאָגעל פונ'ם קלענסטען פינגערעל!"... „ווייסט איהר וואָס, זאָגט זי, זיין זאָל דוד'ע'ל די כּפּרה פּאַר אונז אלעמען, ער איז איינער!"... וואָס זאָגט איהר אויף אזא הולטאיקע? איז זי ניט ווערטה געווען, מע זאָל איהר צעפּאַטשען די פּיסקעם מיט א נאַסער האַנטשירקע?...

— יאָ, אקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: פון מילכיגס מיט פּליישיגס אין איין אויוועז קאָן קיין גוטס ניט ארויס... האָט זיך דאָס קריגעל, חייסט דאָס, געשטעלט פּאָפּערויק, און די מילך — הוץ איבער'ן נאַנצען אויוועז. האָב איך מורא, טאָמער, חלילה, האָט זיך דאָס אָננע־ריהרט אָן מיין יויך־טעפּעל, בין איך א פּארפּאַלענע בין איך! חאָטש אפילו, צוריק שמועסענדיג, ווי קומט די מילך צו מיין טעפּעל, אז מיין טעפּעל איז געשטאַנען פּאַררוקט אין אש העט־העט אין א ווינקעלע? נאָר אויך די אייגענע מעשה, איך קאָן ערב זיין?

א מאכל באלאבעשקעם מים מילך? און וואָם עפּים פּלוצים אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכט? לאָז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! א מאדנע אידינע אַט די מיטניטשקע! ביי איהר איז אַדער גאָר, אַדער גארנישט. דריי טאָג קאָן אוועקגעהן, זאָל זי ניט צעלעגען קיין פּייער אין אויוון, און פּלוצים קומט איהר אַן — זאָל זי נעמען אָנבויטען א גאנצע פּאָמוניצע, כלומרשט א הירושע־נעם קאוליש אַדער א קרופּניק, וואָם מע באַדאַרף אָנטהון א פּאָר בריליען, מע זאָל דאָרטען דערזעהען א הירושעלע, אַדער גאָר א טאָפּ מיט פּיש־קאַרטאָפּלים, וואָם די ציבעלעם לאָזען זיך הערען אַפּאָר א מייל און פּונ׳ם פּעפּער, וואָם זי האָט אָנגעפּעפּערט, געהען זיי אום נאָכדעם אלע א גאנץ מעת־לעת, האלטען אָפּען די מיילער און האָקען: הוא־הוא!...

— יאָ, אָסעגען וואָם זשע איז דאָם געקומען צו רעד? אָסעגען דעם, וואָם איהר זאָגט: שלים־מזל... איז זיך מיישב די שכנה מיינע און פּארקאלאָטשעט באלאבעשקעם פון רעטשענע מעהל און שטעלט־צו א קריגעל מיט מילך שטעלט זי אין אויוון, סע זאָל אויפזידען, און צווישען די קינדער איהרע ווערט א שמחה, א גדולה, טאטענו! זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהען קיין ביסעל מילך, אפּנים. מאַהלט אייך, נישט מעהר זאָלען אונזערע שונאים פּאר־מאָגען, וויפיעל דאָרט איז געווען מילך! אפּשר צוויי לעפּעל, דאָם איבעריגע וואָסער. נאָר ביי אזעלכע קבצנים, משטיינס געזאָגט, איז דאָם אויך א זאך!... דערווייל טראָגט־אָן דער גוטער יאָנטער דעם שמש. עס ווייזט אויס, צו עוזר האָט נאָך אין קלייזעל אָנ־געשמעקט, אז אין דער היים ביי איהם קאָכט זיך א נגיד׳ישער אָנבייסען קאָכט זיך, איז ער נעקומען צו פּליהען מיט א ווערטעל, ווי דער שטייגער זיינער: „א גוט יום־טוב!"... „א ווייסטער, א פינסטערער גוט יום־טוב אויף דיר, זאָגט זי, וואָם אזוי פריה?"... „איך האָב מורא געהאט, זאָגט ער, טאָמער, חלילה, פּארשפּעטינ איך דאָ א ברכו... וואָם קאָכט זיך דאָם ביי דיר אין אויוון?"... „קרחת, זאָגט זי, פון רייניעטוועגען אין א קליין טעפּעלע"... „פּאָר

איין אַרעמאַן האָבען צווויי טעפּלעך? באַדאַרף זיך מסתמא טרעפען אזוי, אז איך קום איינמאָל צו געהן פונ'ם מאַרק מיט די עופות קום איך, בינדט זיך אָפּ איין עוף און דערשרעקט זיך פּאַר דער קאַץ... וועט איהר פרעגען: וווי קומט אהער א קאַץ? אַלץ זי מיט איהרע קרישים! דערטאַפען זיי ערגיץ א קעצעל, מוטשען זיי דאָס אזוי לאַנג, ביז זיי פאַרמוטשען דאָס. „א צער בעלי־חיים! — טענה'ט מיט זיי מיין דוד'ע. — א לעבעריגע זאַך!"... נאָר געה רעד מיט אזעלכע היצלעס, לערינגעהערס, פוסטעפאַסניקעס!... בקיצור, זיי האָבען עפּים אָנגעהאַנגען דער קאַץ אויפ'ן שפּיץ ווויידעל, האָט זי אָנגעהויבען שפּרינגען, מאכען אָנשטעלען, האָט זיך דאָס עוף דער־שראָקען און איז אַרויפגעפלויגען גלייך אויף דער אויבערשטער פּאָליצע — און טראַך א טעפּעל אין דער ערד אַריין! איהר מיינט אפשר — דאָס שטשערבאַטע טעפּעל? אודאי־יאָ, ס'פּאַרשטעהט זיך! אז ברעכען, וועט זיך ברעכען א גאַנץ טעפּעל! דאָס איז שוין תּמיד אזוי, פון זינט די וועלט איז א וועלט!... איך האָב געוואָלט וויסען האָב איך געוואָלט, פּאַר וואָס איז דאָס, למשל: צוויי מענטשען געהען. דער געהט און דער געהט; איינער איז א בן־יחיד, איין־און־איינציגער, א ציטערינגער ביי דער מאַמען, און דער אנדערער איז..... רביניו! גאָט איז מיט אייך! וואָס איז אייך אזעלכס?... רביצין! רביצין! וואו זענט איהר ערגיץ?... אהערצו געהט! גיכערט! דער רב איז עפּים נישט מיט אַלעמען! ניט גוט געוואָרען... אפּנים, אויף צו חלש'ען!... וואַסער! וואַסער!...

א קשיה אויף א מעשה! מיין פינסטער מזל! טאָמער?... איך וועל אייך זאָגען דעם רעכטען אמת וועל איך אייך: מילא, דאָס יאיבעל ווי דאָס יאיבעל; עס טהוט מיר אודאי האַרצעדיג באַנג, וואָס וועט ער נעבאַך עסען, דוד'ל? נאָר מסתמא וועל איך שוין עפּיס צוטראַכטען פון זיינעטוועגען מסתמא; איך האָב נעכטען געבראַכט געניג פון דער שחיטה, געמאַכט אַבדירקעס אויף צו פאַרקויפען, איז מיר פאַרבליבען א ביסעל דרויב אויף שבת: קעפּלעך, קישקעלעך, דאָס, יענעס — מע קאָן שוין עפּיס מאַכען דערפון! איז מיר אַבער שלעכט — איך האָב נישט קיין טעפּעל האָב איך נישט. איך האָב מורא, טאָמער מאַכט איהר מיר טרפה דאָס טעפּעל, בין איך געבליבען אָהן א טעפּעל, און אָהן א טעפּעל בין איך ווי אָהן א האָנט בין איך, וואָרום איך האָב אינגאַנצען איין טעפּעל. דאָס הייסט, האָבען האָב איך געהאַט דריי טעפּלעך פלייישיגע, האָט ביי מיר גנעסי, אויף קיין גוט אָרט זאָל זי אייך ניט שטעהן, אייניגע אַנטליהען א טעפּעל, א שפּאָגעל־ניי טעפּעל, און געהט און ניט מיר אָפּ א שטשערבאַטע טעפּעל. זאָג איך צו איהר: „וואָס איז דאָס פאַר א טעפּעל?"... זאָגט זי: „ס'איז אייער טעפּעל"... זאָג איך: „ווי קומט צו מיר א שטשערבאַטע טעפּעל, אז איהר האָט ביי מיר גענומען א גאַנץ טעפּעל?"... זאָגט זי: „שאַט, שרייט ניט אזוי, מע ווערט פון אייך ניט גליקליך! ערשטענס, האָב איך אייך אָפּגענעבען א גאַנץ טעפּעל; צווייטענס, אז איך האָב ביי אייך גענומען דאָס טעפּעל, איז דאָס געווען איין אַנגעשטשערבעט טעפּעל; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל ניט גענומען קיין טעפּעל, איך האָב מיר מיין טעפּעל, און טשעפּעט זיך אָפּ פון מיין לעבען!"... א הולטאיקע קאָן!...

— יאָ, אקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, אז טעפּלעך אין בעל־הבתישקייט איז קיינמאָל נישט צו פיעל... בין איך, הייסט דאָס, ווי איהר זעהט, געבליבען ביי צוויי טעפּלעך גאַנצע טעפּלעך און איין טעפּעל א שטשערבאַטע טעפּעל, דאָס הייסט, צוויי טעפּלעך... נאָר ווי טאָר

גענז

א מאנאלאג פון א אידינע, וואס הייסט בתיה, קויפט נענז חנוכה און פרענגלט שמאלץ אויף פסח.

געשריבען אין יאהר 1902.

נענז

— פּאראיאהרען חנוכּה האָב איך, נישט פּאר אייך נעדאכט, נישט פּאר מיר נעדאכט, נישט פּאר קיין שום אידען נעדאכט, נעהאט איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. איהר מענט דאָס האַרבען; אזא מעשה טרעפט זיך איין מאל אין טויזענט יאָהר! איך האנדעל מיט נענז האנדעל איך און מיט פּסח'יגער שמאלץ שוין עטליכע און צוואנציג יאָהר — האָט זיך מיר, הערט איהר, אזא מעשה נאָך נישט געטראָפען.

איך האנדעל מיט נענז... איהר מיינט, אָט אזוי נעמט מען דאָס און מע האנדעלט? ראשית חכמה, הויבט זיך אָן אזוי: קומט אָסיען־צייט, ארום נאָך־סוכּות, הויבט מען אָן אייגקויפען נענז, און פּאראוואַרפען די נענז אויפ'ן ווינטער אין שטייג אריין, און האַרעוועַן די נענז, און אכטונג געבען אויף די נענז; און קומט חנוכּה, הויבט מען אָן די נענז קויפען און מאכען פון נענז געלט. נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גרינג קויפט מען נענז, און מע פּאר־ווארפט נענז, און מע קויפט נענז, און מע מאכט פון נענז געלט? ערשטענס, דאָס קויפען נענז. קויפען נענז דארף מען האָבען מיט וואָס. קיין לאנער־געלט, קיין קאפּיטאַלען אייגענע, הייסט עס, איז דאָך נישטא. מוז מען לייהען, אנקומען צו רב אלטערען. און רב אלטערען קענט איהר דאָך — ס'איז א איד, וואָס האָט ליעב אויסקאָכען דאָס וואסער. דאָס הייסט, אָפּזאָגען זאָגט ער נישט אָפּ, נאָר ער הייסט קומען מאָרגען, מאָרגען — איבערמאָרגען, נעמט

גענזעל? איז אויב ס'איז א גוי א סוחר און לאָזט זיך רעדען, קאָנט איהר זיך מיט איהם חאָטש דינגען! און אז נאָט העלפט, מרעפט איהר אָן אויף א מאָנקאָליניק, וואָס לאָזט נישט צו, חאָטש געב איהם א קרענק! „העט־בא, שרייט ער, געה אַוועק! נעמא או מענע גוסקו" — איך האָב נישט, הייסט עס, קיין גענזעל! און געה טהו איהם עפּעס! טענה'ט איהר דאָך צו איהם: „היתכן? שאָוש טי חאָטשעש, א סיפּע דיר אין פּנים, אי נעחיי טובי באָושע דאיע קרענק אין די ביינער אי דאָברע קדחת!"... און ער — אין איין קול: „העט, נע פּראָדאיו גוסקו" — איך פּארקויף נישט, הייסט עס, קיין גענז!... און אז נאָט האָט רחמנות נעהאָט, דער גוי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס גענזעל פון דער אָנט, באדארף מען דאָס גענזעל ערשט באטראכטען. און באטראכטען גענז באדארף מען קאָנען; ס'איז א סברה, הערט איהר, אז אויף גענז באדארף מען זיין א מבין, ווי, להבדיל, אויף בארליאָנטען. ביי אייך, למשל, קומט־אוים, אז אלע גענז זענען גלייך. דאָס ווייסט איהר, אז ס'איז פארהאן גענז און ס'איז פארהאן גאָנערם? א גאָנז איז נישט קיין גאָנער. א גאָנז איז א גאָנז, און א גאָנער איז א גאָנער. א גאָנז נעמט אויף זיך שמאלץ, און א גאָנער — מכות. אי, ווי אזוי ווייסט מען, וועלכעם איז א גאָנז און וועלכעם איז א גאָנער? מע ווייסט שוין! ערשטענס, נאָכ'ן טשופּעקעל — א גאָנער טראָגט א טשר בעקעל אוים'ן קעפּעל און האָט א לאָנגען האלז. היינט דערקענט מען א גאָנער נאָכ'ן קול — ער האָט א גראָב קול, ווי ביי א מאנספּיל. און אז ער גהאָט, נעהט ער תמיד פריהער פאר די נענז, אויך ווי א מאנספּיל, ווי, להבדיל, א מענטש. ביי אונז א מאנספּיל, ער מעג זיין דער גרעסטער שלים־מזל, אבי א מאנספּיל, נעהט ער אויף־צו־פריהער, ווי אייגער רעדט: דאָס בין איך!... וואָס דארפט איהר מעהר? אָט נעמט מיין מאן. דאָכט זיך, מע דארף שוין נישט קיין גרעסערען שלים־מזל, ווי מיין נחמן־בער, וואָס האָט נישט געפּרובט פּאַרדינענן זינט איך קען איהם פּאר א מאן קיין צוויי צעבראָכענע גראָשען! דער גאָנצער יחוס — באשר בכן וואָס איז?

ארוים די נשמה. און ערשט נאָכדעם הויבט ער אָן צייהען די קליי: שלעפען פריצענט, צורעכענען טעג. ס'איז א גוטער רב אלטער! נישט אומזיסט האָט ער אזעלכע פּיסקעס, און זי, אלטעריכע, מיין איך, האָט א פּנים — אויף אלע מיינע לייענע, און א פּאָר באקאנטע — חאָטש א מעסער אָנצושארפען. היינט איהרע פּערעל! אָט האָט זי ערשט ניט לאַנג פּאר'קנס'ט דאָס טעכטערעל — איך זאָל דאָס פּארמאָגען מיט אייך אינאיינעם, הערט איהר, א דריט־חלק, רבונו־של־עולם, וואָס דאָס קנס־מאָל האָט אָפּגעקאָסט, וואָלט איך פּאר־שפּארט האַנדלען מיט געלט... חאָטש א חתן האָט זי נענומען — שטראָף מיך, גאָט, אויב איך וואָלט אזעלכס פּאר מיינע זינד גע־גלויבט מיין טאַכטער, אז בסך־הכל האָט ער נאָר א פּליך — איהר רופט עס פּליך, איך רוף עס פּארך. נאָר ס'איז נישט מיין באַבע'ס דאגה, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך אויך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פּאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

איינקויפען געלט... וואו קויפט מען געלט? אויפ'ן מארק, מיינט איהר דאָך מן הסתם? אודאי־יאָ! מיר זאָלען דארפען אלע געלט צונויפקויפען אויפ'ן מארק, וואָלטען מיר געגאנגען אין גאָלד! אז איהר ווילט קויפען געלט אויף מסחר, באדארפט איהר זיך מטריח זיין אויפשטעהן כאור, דעמאָלט וועט גאָט אלײן שלאָפט נאָך, און ארויסגעהן העט־וויט הינטער'ן שטאָרט, אויף יענער זייט מיהלען. געפינט זיך אָבער נאָך אייניע אזא קלוגעטשקע, ווי איהר, און קומט־ארוים נאָך פּריהער פון אייך אויף יענער זייט מיהלען. געפינט זיך נאָך א קליגערע פון יענער אויך און קומט־ארוים נאָך פּריהער און נאָך פּריהער — וואָס טויג אייך, סע וועלט א גאנצער יריד, און דארטען שטעהט מען און מע וואַרט און מע לאָקערט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, א גוי וועט ארויספּרענגען א פּאָר געלזלעך, באפאלט מען איהם מיט די געלזלעך פון אלע זייטען: „שא טאָבי, טשולאָוויטשע, זא גוסקו?" — וואָס וועלסט דו, הייסט עס, פּאר'ן

צונעמאַכט צו מיין קאָרעטע מיט האָבער, — אַיז וועד האָט נעהאט היזק? וועד האָט באַדאַרפט שרייען? איך, צי זי? נעהט זי נישט אוּן פאַלט נישט אָן אויף מיר? זי זאָל נעווען, זאָגט זי, וויסען, אז איך האַנדל מיט נעגנז, וואָלט זי מיר, זאָגט זי, נישט פאַרדונגען די דירה פאַר קיין הונדערט מילִיאָן רענדלעך! זאָג איך צו איהר: „מיט וואָס דען, האָט איהר עמיינט, האַנדל איך? מיט באַרלִיאנטען?" זאָגט זי צו מיר: „איהר זענט אלִיין א נוטער באַר־לִיאַנט, און האָט א מאן א באַרלִיאַנט און קינדער באַרלִיאַנטען!"... זאָל איך איהר שווייגען?... א מאַדנע אידינע אָט די יענטע! אזוי וועט זי אייך אוועקגעבען דאָס לעבען מיט דער נשמה. טאָמער זענט איהר, חלִילה, קראַנק, וועט זי זיך מפקיר זיין פון אייערטוועגען. נאָר א שפּילשלִיווע איז זי — מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען! אָט האָבען מיר זיך איינמאָל, ערב־חנוכּה איז דאָס גע־וועז, — איך זאָל אייך דערצעהלִען, וואָלט איהר אויף זיך די האָר גערִיסען!... דער חסרון, וואָס איך קוק נישט אַריין אין יענעמ׳ס טעפּלִעך, און רעד נישט, חלִילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך אויפן מיט׳ן אנדערען. האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

איצטער געהט א סדרה: פאַרוואַרפען נעגנז... אז איהר ווילט, די נעגנז זאָלען אייך געראָטען, זאָלט איהר פאַרוואַרפען די נעגנז אינ׳ם א ל ט ע ן חודש. גאָט זאָל אייך היטען, איהר זאָלט זיך צוריהרען צו נעגנז אין אָנהויב חודש, תיכף נאָכ׳ן מולד — ס׳איז איין אומגלִיק! די נעגנז וועלען אייך נישט גערָאטען: די נעגנז וועלען זיין גרָאָב אויפ׳ן ביין, און דין אויף דער הויט, און אויף פּלאַסטערען זאָלט איהר זיך פון די נעגנז גאָר נישט ריכטען. פּלאַס־טערען פאַרגעסט! אויך בייטאָג, וועז איטלִיכער דרעהט זיך ארום, זאָלט איהר קיין נעגנז נישט פאַרוואַרפען. גלִייכער פאַרנאַכט, ביי א לִיכט, אָדער אפילו אין דער פינסטער, נאָר בשעת מעשה זאָלט איהר זיך געבען א קניפ און זאָגען שטילִערהייט דריי מאָל: „אזוי

ער קאָן לערנען, און וואָס ער איז יאָסקע דעם נגיד'ס א ווייטער קרוב, ווי זאָגט איהר: דעם פערד'ס בייטש־שטעקעל'ס פּאָדקאָווע... פרעגט מיך, וואָס האָב איך פון'ם נגיד דעם קרוב? די שונאים זאָלען דאָס פארמאָגען אויף איין אָנבייסען! ענמת־נפש האָב איך, צרות, מיט בזיונות נאָך, וואָס מע וואַרפט מיר אויס, אז מיין קרובה, מיין קרוב'ס שנור הייסט עס, געהט מיט די אייגענע האָר... און ס'איז דוקא נישט קיין לויגען — זי איז א רעכטע טשאטשקע! איך רעד נישט אויף איהר חלילה קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פּאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

אייגקויפען גענז... אייגענקויפט די גענז, באדארף מען, הייסט עס, די גענז פארוואַרפען אויפ'ן ווינטער אין שטייג ארײן. נאָר איהר מיינט, אז פארוואַרפען גענז איז שוין נאָר א גרינגע זאַך? האָט איהר אויך א טעות! גוט איז צו פארוואַרפען גענז, אז איך האָב מיר מיין דירה מיט מיין קאָמער און איך בין מיר, ווי זאָגט איהר, איינע אויפ'ן יריד. ווי זשע איז אָבער דער דין, אז איך בין נעזעסען, נישט היינט נעדאַכט, נישט פאר אייך געדאַכט, נישט פאר קיין שום אידען געדאַכט אין שכנות ביי יענטען, קיין באזונדער קעמערעל האָב איך נישט נעהאַט, און די בעל־הבית'טע מיינע אליין, יענטע הייסט עס, האָט אויך אונטערגעהאַנדעלט מיט גענז און מיט פסח'יגער שמאַלץ, — אנו, פרובט, אשטיגער, האָבען מיט יענטען גענז אין איין קאָמער און נישט פאטשען זיך מיט איהר דריי מאל א טאָג! האָט איהר אייך אין מאל אועק. היינט פרובט זייט א חכם און דערקענט, וועלכע גענז ס'איז אייערע גענז און וועלכע גענז ס'איז איהרע גענז? אנומעלט, אז איך בין, נישט היינט געדאַכט, נישט פאר אייך געדאַכט, נישט פאר קיין שום אידען געדאַכט, גענזעסען מיט איהר אין שכנות, האָט זיך ביי איהר, ביי יענטען הייסט עס, אויפגעריסען די שטייג אין קעמערעל און עס זענען ארויס, זאל זיך אייך דאכטען, אלע גענז און האָבען זיך

טיגע, וואָס די קינדער זייערע שטופען זיי אין די קלאַסען, ווי, למשל, אונזער חזנ׳ס יונג בערעל, א פּאָלנע גוי מיט קאָלבאַס. חאַפּט איהם דער רוח, איך בין נישט גאָט׳ס סטראָפּטשע, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט׳ן אנדערען. האָט קיין פּראָיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָם רעד...

פּאַרוואָרפען די געגנז, באַדאַרף מען נאָר זעהען, די געגנז זאָלען האָבען האַדיוועל, דאָם עסען צו דער צייט און דאָם טרינקען צו דער צייט. און ווייטער גאַרנישט. וואָרום געגנז איז נישט קיין קאַטש־קעס און נישט קיין עופות. קאַטשקעס האָבען מורא פּאַר פּאָקעס, און עופות — פּאַר א טחויר, און געגנז באַדאַרפען נאָר עסען. און עסען — עסען געגנז אלסדינג: געגנז עסען האָבער, געגנז עסען פּראָסע, געגנז עסען קאָשע, געגנז עסען, איך בעט איבער אייער פּבוד, נאָך ערגערס... א גאַנז קלויבט נישט איבער. א גאַנז שלינגט אלסדינג. א גאַנז איז תמיד הונגעריג, ווי ביי איין אַרעמאַן קינדער, להבדיל. ביי איין אַרעמאַן קינדער עסען, קיין עין־הרע, געשמאַק אלסדינג, וואָס מע גיט זיי, און זענען קיינמאָל נישט זאַט. איך וויים עס פון זיך זעלבער. לאָזען זיי זיין געזונט, די קינדער מיינע, אז זיי קומען פוג׳ם חדר, קיין עין־הרע נישט, קיין בייז אויג זאָל זיי נישט שאַדטען — איידער מע קוקט זיך אַרום, שטאַרבט א ברויט, און פון א טאָפּ קאַרטאָפּלים בלייבט נישט איבער, איהר זאָלט זאָגען, אויף א רפואה! און קומט שבת, מוז מען זיי אויסטיילען חלה, ווי לעקאַך, און דאָם איבעריגע פּאַרשליסען, וואָרום עס וועט נישט בלייבען אויף מאָרגען קיין זכר אפילו! קינדער, הערט איהר, איז א וואויל זאָך און א ליעבע זאָך. עס וואָלט מיר נישט נמאס געוואָרען און נישט שווער געווען קיין צעהן קינדער, פופצעהן קינדער, פינף און זיבעצעניג קינדער אויסצוהאַלטען. איין חסרון נאָר — אָט דער פּיסק! נגידים באַדאַרפען זיך פיהלען איך וויים אליין נישט ווי גליקליך, אז זיי וויסען וואויל, אז זייערע קינדער לענגן

ווי איך בין אויפֿן לייב, אזוי זאָלסט דו זיין אויפֿן לייב"... מיין מאן לאכט אפילו פון מיר און זאָגט, אז ס'איז ווערטה א שמעס טאבעקע. נאָר איך זאָל וועלען צוהערען אלסדינג, וואָס ער זאָגט, וואָלט איך געווען לייטען גלייך. למאי ער פארגינט זיך זאָגען, דער מאן מיינער, — ער איז א גאנצער למדן, זיצט טאָג ווי נאכט און קוקט אין די ספרים, — אז כּפרות שלאָגען איז א נאריישער מנהג? ווי געפעלט אייך, אשטייגער? מאָהלט אייך, ער האָט זיך פון מיר נישט געגארט פאר אזעלכע ווערטער! „ביזט דאָס אליין טאקי דערגאנגען, זאָג איך, מיט דיין איינענעם שכל?"... זאָגט ער: „סע שטעהט אזוי געשריבען אין די ספרים". „קומט אוים, זאָג איך, אז איך, און די מאמע מיינע, און די מוהמע דבורה, און נחמה־בריינע, און סאָסי, און דוואָסי, און צביה, און צפורה, און אלע — זענען בהמות?"... שוויגט ער, דער חכם, און ס'איז זיין גליק, וואָרום איך קאָן איהם, הערט איהר, אפשפיעלען א פריהמארגען, ער זאָל מיך געדענקען דריי טעג פסדר! איהר מיינט, איך בין, חלילה, אזא ארורה, איין אנחאפערין? גלויבט מיר, איך וויים גאנץ גוט, וואָס הייסט א בן־תורה, א איד וואָס זיצט און לערנט, חאטש ער טהוט נישט קיין האנט אין קאָלט וואסער. איהר מיינט, ער פוילט זיך? ער וואָלט נעבאך געטהאָן אלסדינג, ס'זאָל נאָר זיין וואָס... זיצט ער און לערנט. לאָז ער לערנען. וואָס דארף איך זיין הארעווניע, אז איך קאָן אליין באשטעהן דאָס שטעדטעל מיינס, אז איך קאָן אליין אויסקומען ווי ס'נישט איז מיט דער הוצאה אין שטוב, חלילה נישט אנקומען צו יענעם. אליין, אומעטום אליין. אין מארק, און אין שטוב, און אוועקגעשטעלט זיך ביי'ם אויוונ, צוגעשטעלט דאָס טעפעל קארטאָפֿלים, און די קינדער אָנגעטהאָן און אָפּגעשיקט אין חדר — דאָס איז ביי מיר דער עיקר! ברויט, זעהט איהר, מאכט זיך, פעהלט אמאָל, חלה אויף שבת טרעפט, אז ס'איז נישטאָ, נאָר פאר די קינדער שכר־למוד — פיער זכרים האָב איך, זאָלען געזונט זיין, א חוץ מיידלעך — דאָס מוז יזיין, עס מעגען פאָלען שטיינער פונ'ם הימעל! איך בין נישט גלייך צו די היינ־

דרייסיג פאָר געגנז; אָפּפּלִיקעז עטלִיכע און דרייסיג פאָר געגנז; מאכען, זאלצען, אויסווייקען, אָפּניסען עטלִיכע און דרייסיג פאָר געגנז, די הויטען באזונדער, די פלאָסטערען באזונדער, די דרויבלעך באזונדער, די אָבדירקעס באזונדער, פון אלסדינג מאכען געלט, נישט לאָזען נעהן לאבור קיין פּיצעל נישט — און אלסדינג אליין! קודם־כל, אויספּרעגלען די הויטען מיט די פלאָסטערען, מאכען פון זיי שמאלץ. איך מאך תמיד אלע יאָהר פּסח'יגע שמאלץ, ווארום מיין פּסח'יגע שמאלץ האָט א שם אין שטאָדט פאר דער בעסטער, כשר'סטער שמאלץ. איך, אז איך פרעגעל פּסח'יגע שמאלץ, ווערט ביי מיר א י ן מ י ט ע ן ח נ ו כ ה פּסח'יג אין שטוב. דעם אויוועז כשר איך אוים. דעם מאן שיק איך אָפּ אין בית־המדרש אריין — לאָז ער לערנען. די קינדער טרייב איך ארוים — לאָזען זיי נעהן ערגיץ שפּיעלען אין דרויד. און אליין נעם איך זיך צו דער ארבייט — פרעגלען שמאלץ. און שמאלץ האָט פיינט איין איבעריג אויג, ובפרט פּסח'יגע שמאלץ. איך האָב אמאל געהאט א פּסק, אז איך בין, נישט היינט געדאכט, נישט פאר אייך נע־דאכט, נישט פאר קיין שום אידען געדאכט, געזעסען ביי יענטען אין שכנות. עס זענען געזעסען דאָרטען נאָך שכנים. האָט זיך איינער א שכנה, גנעסי האָט זי געהייסען, פארגלוסט באָקען לאטקעס פון רעטשענע מעהל, און דוקא דעם טאָג, וואָס איך קוילע גענז. בעט איך זי: „גנעסיניו, הארצעניו, ליובעניו! האלט־איין דעם יצר־הרע אויף א טאָג. איהר וועט מ א ר ג ע ן, אם ירצה השם, באקען לאטקעס!" זאָגט זי: „ביי מיר האָט איהר גע'פּועל'ט; נאָר די קינדער, זאָגט זי, וועלען געווּאָהר ווערען. איך האָב, זאָגט זי, קינדער, טרפה'נע העלזער, וואָס האלטען שטאַרק פון דער אכילה. זיי וועלען דערהערען, זאָגט זי, אז ס'איז אוים לאטקעס, וועלען זיי מיך, זאָגט זי, אויפעסען לעבעריגערהייט!"... כך הוה. די קינדער האָבען דערהערט, ליגענדיג אויפ'ן אויוועז, אז מע רעדט פון אָפּלענען די לאטקעס באקען אויף מארגען, האָט זיך איינער פון זיי, א זעלִיגע, א יונגעלע מיט קאסאָקע אויגלעך, צעשריגען אויף

זיך שלאפען זאט און עס חלומ'ט זיך זיי נישט קיין בעטלערס, זיי חאפען זיך נישט אויף ביינאכט מיט א נעוויין: „מאמע, ע־ע־ע־סען!"... הערט איהר, דאם ארץ טהוט וועה, וועדט אקערשט ניט צעשפרונגען, און מע מוז נאך, מאהלט אייך, אנ־שרייען אויף זיי: „שלאפען, ממזרים! וואם פאר עסען אין מיטען ביינאכט? שלאפען, שלאפען!"... פון דעסטוועגען, זאלט איהר זעהן די נגידים, ווי סע האפט זיי אוועק דער רוח, טאמער וועדט ביי זיי נעבוירען, חלילה, איין איבעריג קינד! אי־אי־אי! אט איז ביי אונז נישט לאנג אוועקגענאנגען איינע א נגידית'טע, א ווייבעל בלוט־און־מילך, און א גוטע זעל, א צדיקית, ביילצע האט מען זי נערופען, א שענע, א געזונטע, א שטארקע. מיינט איהר, איבער וואם? ס'איז נישט פראי צו דערצעהלען, זי איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט, לאז זי האבען א ליכטיגען גן־עדן. איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס אויף קיינעם, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאר אייך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האט קיין פאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאגט איהר: א אידינע האט אין זיך נייען מאם רעד...

אוי, א פרנסה געגנ!... דאם הייסט, געגנ איז א פרנסה אפילו נישט קיין שלעכטע, און אז גאט ניט־ארויז אין די געגנ די ברכה, קאן מען אן די געגנ פארדיענען א שען קערבעל. נאר וואם דען? דאם טרעפט זיך איין מאל אין צעהן יאהר. גיכער קאן זיך מאכען, מע זאל ביי די געגנ נישט פארדיענען נארנישט — מע זאל נאך דערלעגען! היינט די הארעוואניע, וואם ארום די געגנ, איז אזא גריסע הארעוואניע, אז ס'איז, כלעבען, נישט פראי דער גאנצער טאראראם. אי, איז דאך די קשיא: וויבאלד אז ביי די געגנ איז קיין פארדיענסט נישטא, היינט צו וואם באדארף מען האנדלען מיט געגנ? איז דער תירוץ: וואם דען וועט מען טהון, אז איך האנדעל שוין אזוי פיעל יאהרען מיט געגנ?!... באראכענט נאר: אויסבינדען עטליכע און דרייסיג פאר געגנ; אוועקטראגען צום שוחט עטליכע און דרייסיג פאר געגנ; ברענגען עטליכע און

קיין שחיטה נישט, און נישט איטליכער איז א בעלן אויף פארטיגע אָבדירקעס. טענה איך מיט מיינע קונה'טעס: „ביי מיר מעגט איהר, נישקשה, קויפען אָבדירקעס, מיין שוחט איז דער אלטער שוחט". זאָגען זיי: „יא, איהר זענט אודאי זעהר גערעכט, נאָר וואָס דען? אויפ'ן בייגעק שטעהט ביי זיי נישט אויפגעשריבען, פון וועמענ'ס שחיטה זיי זענען — פונ'ס אלטען שוחט, צי פונ'ס נייעם שוחט"... זאָג איך: „וואָס הייסט, סע שטעהט נישט אויפ־געשריבען? אז איך זאָג אייך: פונ'ס אלטען שוחט, איז פונ'ס אלטען שוחט; סיידען, זאָג איך, איך בין שוין ביי אייך נישט באגלויבט, איז שוין, זאָג איך, עק וועלט!"... זאָגען זיי: „א מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר זענט ביי אונז אויף אלסדינג באַ־גלויבט; נאָר אז מיר קאָנען אויספיהרען אליין שיקען צום שוחט קויגען געגז, וואָס זשע דארפען מיר אָבדירקעס, וואָס מיר קאָנען נישט וויסען, וועמענ'ס שחיטה דאָס איז?"... „טפו! וויעדער א מאל, זאָג איך, דאָס אייגענע? אז איך שווער אייך ביי מיין מאן און קינדער! איהר וויסט, זאָג איך, ס'איז בי מיר א נוטע שבועה!"... זאָגען זיי: „צו וואָס דארפט איהר זיך שווערען, אז מיר גלויבען אייך סאי ווי סאי?"... זאָג איך: „נו, נעמט זשע צו ביי מיר א פּאָר אָבדירקעס, לאָם איך מאכען גרינגער דעם קאָשעק!" זאָגען זיי: „מיר קאָנען נישט נעמען ביי אייך קיין אָבדירקעס, איבער דער שחיטה"... נו? געה טעסע פלעקער! ארויסגעהן אין יענעמ'ס לאָגע — דאָס איז נישטא! רחמנות האָבען: א אידינע מארדעוועט זיך אָן מיט גענז, מע מיינט — טאָמער, איך וויים, מע וועט עפּים פארדינענען; עס האָט זיך געשטעלט אזא ווינטער, האלץ איז נישטא, שטרוי איז טייער, א רעגדעל א וואָגען שטרוי, און די קינדער נעבאָך לויפען באַרוועס אין חדר אריין, קומען צו געהן אהיים ברוין און בלוי, חאפען זיך ארויף אויפ'ן אויוועז, נאָרען זיך איין, ווי די קראָליקלעך, און קוקען־ארויס אויף הייסע קארטאָפלים, און קארטאָפלים איז מיט גאָלד גלייך, א סך איז נישט געראָטען און א סך איז פארבליבען אין דער ערד... א שטאָדט! עמיצער

א קול: „מאמע! טאמער באקסט דו נישט קיין לאטקעס, פאל איך אטא אראפ פונ'ם אויוועז"... מיר טהוען א קוק — א וועהטיג איז מיר! — זעלינגעל העננט מיט'ן קעפעל אראפ, אטא, נאך א מינוט, פאלט דאס אראפ און סע ווערט צעשאטען אויף שטיקלעך! דערזעהען אזא חתונה, האב איך אנגעהויבען צו שרייען: „גנעסיניו, נשמה'ניו, הארצעניו, ליובעניו! באקט לאטקעס, באקט!"... מע זאגט, הערט איהר, אז איין ארעמאן האט א קישקע אהן א דנא, — איז דאס תורת משה! איהר זאלט אנקוקען ביי דער גנעסין קינ־דערלעך — גאט זאל מיך נישט שטראפען! איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האט קיין פאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאגט איהר: א אידינע האט אין זיך נייען מאס רעד...

שמאלץ פון די גענז... פון גענז קאן מען אויף שמאלץ אליין נישט ארויסקוקען. די שמאלץ, אז עס געראט שוין נוט אפ, קעהרט אום צוריק נאר דאס, וואס די גענז קאסטען. דאס פארדיענסט דארף מען זוכען פון די שארי־ירקות. ראשית חכמה, אבדירקעס. אז עס מאכט זיך, די אבדירקעס געבען זיך אוים שען, און פלייש איז אין שטאדט טייער — פארצוקערט מען זיי! ווי זשע איז אבער דער דין, אז קצבים ביי אונז שמייסען זיך, און פלייש איז בזיל־הזול, און די שטאדט האט, דעם נגיד אויף צו־להכעיס, אראפ־געבראכט נאך א שוחט, און יענער שוחט, דער אלטער הייסט עס, האט איינגענעבען אויף דעם שוחט, אויף דעם נייעם שוחט הייסט עס, אכצעהן מסירות, און חוץ לזה האט ער ארויסגעלאזט א קלאנג אויף איהם, אויף דעם נייעם שוחט הייסט עס, אז ער, דער נייער שוחט הייסט עס, איז א חברה־מאן פון די היינטיגע חברה־לייט, פון די צענסטען, וואס האבען צו טהון מיט די חדרים און קלויבען „שקלים־געלט", און דער גביר אונזערער האלט דאך נישט פון די דאזיגע צענסטען, ער קאן זיי נישט אנקוקען, זיי זענען, זאגט ער, גרויסע הולטאיעס, און וויבאלד אזוי, איז דאך די שחיטה זיינע

עסען. נאָר זאָגען: „געב עסען" — דאָס איז נישטאָ. וואָס דען? א קרעכץ און א נעם מיט דער האַנט ביי׳ם הארצען און א זאָג: „אָך־אָך־אָך!" — א סימן, אז ער איז גוט הונגעריג. „וועסט עפּיס אפשר נעמען אין מויל אריין?" — פרעגט מען איהם. מאַכט ער צו מיר: „מהיכא־תיתי"... וויפּיעל מאָל איך זאָג איהם: „איך פּארשטעה נישט — האָסט דאָך א מויל, קאַנסט דו דאָך זאָגען, אז דו ביזט הונגעריג; וואָס דארפסט דו זיצען און קרעכצען?"... ענטפערט די וואַנט?... איך וואָלט וועלען אומים־טען זעהן, וואָס וואָלט געווען, איך זאָל איהם דריי טאָג פּסדר נישט געבען קיין עסען? איהר מיינט, ער איז חלילה אזא איין אָפּ־נערי־סענער נאר? ווי קאָן א איד א למדן א מופלג זיין א נאר? ער זאָל, צו זיין קאַנען, הערט איהר, וואָס ער קאָן לערנען, נאָך זיין א ביסעלע מעהר קריכער, וואָלט ער דען נישט געקאַנט זיין ביי אונז א רב? אי, וואָס וועלען מיר טהון מיט׳ן אלטען רב? למאי, וואָס וועלען מיר טהון מיט׳ן אלטען חזן? מע האָט נויטיג בא־דארפט צונעמען א נייעם חזן אין שוהל, פּדי דער אלטער זאָל שטאַרבען פון הונגער, טאָמער איז ער געווען פּריהער, הייסט עס, א קלייניער אביון? באשר, דעם גביר האָט זיך פּארגלוסט זינגען! ווילסט זינגען? גיעה אין טרעיאָטער, להבדיל, וועט מען דיר דאַרטען זינגען צעזעצטערהייט!... איך זאָל זיין, הערט איהר, א מאנסביל, וואָלט איך זיך מיט די גבירים גערעכענט. אוי, וואָלט איך מיך מיט זיי גערעכענט! איהר מיינט, איך האָב עפּיס צו זיי? איך האָב צו זיי גארנישט, נאָר איך האָב זיי פיינט. איך האָב פיינט א נגיד! א נגיד און א שפּין, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען! איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינם מיט׳ן אנדערען. האָט קיין פּאראיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

מע האָט פון די גענז... מיינט נישט, אז מע פּארקויפט שוין אויס די גאנצע שמאלץ מיט אלע אָבדירקעם מיט אלע דרויבלעך

זאָל זיך דאָס ארומסוקען, ארעמעלייט געהען־אויס פון קעלט, ארעמעלייט שטארבען, שוואָלען פון הונגער, קינדער פאָלען ווי שטרוי, ווי פליענען. נאָך מיט חסד, ווי זאָגט איהר, וואָס נאָר ארעמעלייט שטארבען... גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

די אָבדירקעס פון די גענז... מע זאָל וועלען, הערט איהר, צרויסקוקען אויף די אָבדירקעס אליין, וואָלט מען שען אויסגעזוהן מיט די גענז! א חוץ אָבדירקעס, איז פארהאן ביי גענז די דרויב־לעך: גריוועז, לעבערלעך, פופיקלעך, קעפלעך און פיסלעך, גערגעלעך, פליענגלעך, צינגעלעך, הערצלעך און נירלעך. היינט העלזלעך! פארהאן ביי מיר איינע א בעל־הבית'טע, פעטשעריציכע הייסט זי, נעמט זי צו ביי מיר אלע העלזלעך, וויפיעל איך האָב; עס מעג זיין א האלבע מאה העלזלעך, לאָזט זי מיך נישט ארוים. דער מאן איהרער, זאָגט זי, פעטשעריצי הייסט עס, איז א ליעב־האָבער פון ברוסט און פון העלזלעך. ברוסט האָט ער ליעב, זאָגט זי, קאָלטערהייט, מיט פעפער באָפעפערט, און העלזלעך — נעפילטע מיט מעהל, אָדער מיט קאשע, אָדער מיט פארפעלעך, אָדער מיט לעבער און מיט גריוועז, געבראָטען באזונדער, אָדער געקאָכט אין מעהרען. וואָס זשע מיינט איהר? ווי די מתים עסען, אזא פנים האָבען זיי. ער זעהט, קיין עין־הרע, אויס קענען מיין מאן, ווי א איד פון א יאָהר עטליכע און דרייסיג, חאָטש ער איז עלטער פון מיין מאן מיט גוטע צוהן יאָהר. און חאָטש מיין מאן טהוט אויך קיין שום ארבייט נישט, זיצט ער חאָטש און לערענט, און אז ער קומט אהיים, וועט ער נישט זאָגען, ווי אנדערע מאנען: „הער נאָר, דו, געב עפּים עסען!" ער, אז ער קומט אהיים פון בית־המדרש, איז דאָס ערשטע — נעמט ער זיך צו א ספר, קוקט אין ספר אריין און זיפצט, זיפצט שטילערהייט — א סימן, אז ער וויל

אָנצוקוקען גנעפי׳ס חאליאסטרע, קיין עין־הרע, ווי זיי קוקען־אראָפּ פונ׳ם אויפ׳ן־אויוועז, זעהען פּאר זיך אזא טאָפּ שמאלץ מיט אזוי פיעל גריוועז — אוז נישט אויסציהען קיין הענטעל אפילו, נאָר לויגען אוז קוקען נעבאָך, ווי הונגעריגע וועלף, אוז באלעקען זיך, אוז די אויגלעך בשעת מעשה גלאנצען — א גאָט׳ס רחמנות צו זעהען דעם צער! שטופט מען זיי אריין דאָרטען א גריוו אין הענטעל, מע טהוט זיי א שמיר א ביסעל שמאלץ איבער די ליפּען. וואָס נאָך, איך בעט אייך? ווי קאָן איך אָנהאָרעווען אזוי פיעל מיילער, אז איך בין אליין אָפּגעשאָטען, קיין עין־הרע, מיט קינדער, אוז דער מאן פּארדיענט נישט קיין צוויי צעבראָכענע גראָשען, אוז שולדיג איז מען אויף די נענז — איך זאָל עס פּארמאָגען א דריט־חלק מיט אייך אינאיינעם, אוז פּריצענט וואכסט ווי מיט רוחות, אוז צאָהלען כוז מען, אויך וועל נישט נעהן פּארבאָדען זיך, בלייבען איין אָנ־זעצערין, חלילה, אזוי ווי יענטע, אשטייגער, וואָס האָט נישט אָפּ־נעצאָהלט דעם שוואָגער פּאר דער אנדערער האלבע דירה, צוליעב׳ן זוהנדעל, וואָס שטודירט, זאָגט מען, אין די קלאסען אוז שרייבט אום שבת... אזוי זאָגט די וועלט. איך בין דערבייי נישט נע־שטאנען. איך האָב פיינט זאָגען דאָס, וואָס איך וויים נישט, אוז פון בארערען יענעם אנטלויף איך. איך פרעג נאָר איין זאך: צו וואָס באדארף עס יענטע׳ס זוהנדעל זיין א געשטודירטער? אז בסך־הכל איז ער נאָר א קראנקער, משטיינס נעזאָגט, א טשע־כאָטניק; זיי זענען אלע, נישט דאָ גערעכט, נישט פּאר אייך נערעכט, נישט פּאר קיין שום אידישער שטוב גערעכט, טשעכאָט־ניקעס. לאָז ער איהר לעבען הונדערט צוואָנציג יאָהר, איך בין איהר א גוטער פרייַנט, וואָס האָב איך צו איהר? חאטש, אז מע וויל צוריק, האָט זי קענען מיר נישט אזוי יוצא נעווען! מע נעמט נישט אוז מע רויכערט נישט ארוים קיין שכנים אין מיטען פּאר־פּסח! וואָס איז? באשר מנשה דער וואסערפיהרער קאָן צאָהלען א קערבעל א וואָך, אוז איך נישט! לאָז זי זיך באריהמען דעמאָלט, אז ער וועט איהר באצאָהלען! ס׳איז גאָר א סברה, אז אָט דער

פון די געגנ, ווערט מען שוין גליקליך. געגנ זאָלען נישט האָבען קיין פוך און קיין פערערען אויף זיך, וואָלט נישט כּדאי געווען דער גאנצער עסק. פריהער, אז איך האָלט נאָך ביי פּאַרווואַרפען די געגנ, סקוּבע איך זיי שוין אונטער, די געגנ, אונטער די פאָבוועלעך, און קלויב־צונויף דאָס ביסעל פוך. נאָכדעם, נאָכ'ן קויעלן, שמועסט מען נישט — דאָס ביסעל פוך באַוונדער, און די פערערען באַוונדער, און איך גרייט מיר צו ארבייט אויף א גאנצען ווינטער. די נעכט זענען דאָך געגנג גרויס, מע קאָן זיך געגנג אָנפּליקען. פּליק איך. אצינד האָב איך א שטיקעל הילף: מיידלעך. מיידלעך זענען נישט קיין וונגלעך. יונגלעך געהען אין חדר אריין, און מיידלעך וואָס? מיידלעך זענען געגנ, זיצען און האָרעווען זיך און וואַפּסען. זעץ איך זיי אַנידער נעבען זיך איבער א זיפ: „העלפּט, קינדערלעך, פליקען פערערען; איך וועל אייך דערפאר, אם ירצה השם, מאָרגען שענקען א גריוו, באשמירען א שטיקעל ברויט מיט שמאלץ, אָדער גאָר צושטעלען א זופ פון קישקעלעך!" אהא, זאָלט איהר זעהן, ווי סע ווערט א גרולה און מע נעמט זיך צו דער ארבייט — א קליניגקייט, א זופ פון קישקעלעך! וואָס, משטיינס געזאָגט? אז קיין פליש קוקט מען נישט אָן א גאנצע וואָך, חוץ שבת. איך זאָל נישט האָנדלען מיט קיין געגנ, וויים איך נישט, וואָס איך וואָלט געטהאָן א גאנצע וואָך מיט די קינדער! אזוי וואַרפט זיך פּאָרט דורך א פּלאָסטערעל, א גערגעלע, א קעפּעל, א פיסעל, א קישקעלע, א ביסעל שמאלץ — דער ריח אליין איז שוין געגנג! אז איך בין געזעסען, נישט היינט געדאכט, נישט פּאַר אייך געדאכט, נישט פּאַר קיין שום אידען געדאכט, אין שכנות, ביי יענטען הייסט עס, האָב איך אליין געהערט פון גנעסי'ס מויל: „אז עס קומט, זאָגט זי, די צייט פון חנוכּה און איהר הויבט זיך אָן, זאָגט זי, פּאַרען מיט די געגנ, ביי דער פּסח'יגער שמאלץ, — קומט, זאָגט זי, אויף מיין חאליאסטרע א נייע הויט; פונ'ם ריח אליין, זאָגט זי, פּאַרדרעהט זיך זיי שוין דאָס קעפּעל, און סע מאָהלט זיך זיי אויס, אז זיי עסען געזונענם"... איהר מיינט, ס'איז מיר געווען אָנגענעהם

א ווייסע כפרה

א מצנאלאג פון א „מצרפם".

נעשריבען אין יאהר 1904.

מנשה איז א בעל־חוב, די האָר זענען נישט זייגע. פארנומען בייַ אַלע בעלי־בתים פאָר וואָסער אויף א גאנצען ווינטער, און א קבצן איז ער אויך א גוטער, און א וויב האָט ער, פעמי רופט מען זי, אויך א גוטע שטוקע! נאָט זאָל מיך נישט שטראָפען, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר שאָט... מיר דאכט זיך, איך האָב אייך געוואָלט עפּעס דערצעהלען א שענם? פרענט מיך בחרם, איך האָב שוין אַליין אויך פאַרגעסען וואָם!... אָט די ווייבער, הערט איהר, איז אייך קיין קאַטאַווועם נישט! דאָם איז עפּעס א מין באַלק!... אָט זאָג איך אייך דא אויסגעמישט פון פל מאמינים שהוא, קאשע מיט באָרשט אין מיט לעבערלעך אין מיט נעבטינע טעג — טאָמער ווייסט איהר וואָם? א אידינע, הערט איהר, האָט טאַקי אין זיך נייען מאָם רער!... איך וועל אייך שוין מוזען אָפּלעגען די מעשה נאָך אויף א מאָל.

אַ ווייסע כּפּרה

— איך וויים ניט, ווי אזוי איהר; ביי מיר, עם מענען פאלען שטיינער פונ׳ם הימעל, א ווייסע כּפּרה אויף ערב יום־כּיפּור — דאָס מוז זיין! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: איך פּארשטעה נאָרניט, ווי אזוי וואָלט איך געקאָנט שלאָגען כּפּרות ניט מיט קיין ווייסער כּפּרה? עס מאָהלט זיך מיר אויס, איך וואָלט א גאנץ יאָהר מורא געהאַט פּאר שטאַרבען. איך בין שוין אזוי געוואוינט געוואָרען פון קינדווייז אָן. ס׳איז אלסדינג א געוואוינהייט. מיין מאַמע, מוזט איהר ווייסען, איז אויך נישט קיין גרויסע צדיקית, נאָר פון די דאָזיגע זאכען האלט זי גראָר. צום ביישפּיעל: אויף פּסח — פּסח׳יגען באָרשט, אויף שבועות — ליובּיסטיק, א כּפּרה — א ווייסע, חנוכּה — לאטקעס, פּורים — שלח־מנות, וכדומה אזעלכע מצוות היט זי אָפּ, ווי איין אמת׳ע רביצין. „הזכרת־נשמות" איז ביי איהר דאָס שווארצאפּעל פונ׳ם אויג, און חלילה ניט הערען שופר בלאָזען איז פּאר איהר א סך א גרעסערער אומגליק, ווי ביי מיר, למשל, נישט הערען, להבדיל, שאליאפּינען... פון דעסטוועגען, איהר זאלט זי קענען, וואָלט איהר זיכער מיינען, אז דאָס איז א גרויסארטיגע געביל־דעטע דאמע. געטע און שילער לאָזט זי ער היום ניט ארויס פון מויל, און מיט טשאקען שלאָפּט זי נאָך ביז היינטיגען טאג: און קומט ראש־חודש אלול, זאָלט איהר זעהן, דעקט זי זיך איבער דעם קאָפּ מיט א וויים טיכעל און האָט צו טהון מיט די „יענטעם";

אבער א פרעמדער פרובען זאגען אויף אידען א שלעכט ווארט, וועט ער איהם די אויגען ארויסרייסען. א מאדנע בריאה אט דער וואלאדי! איך האב וויפיעל מאל איהם געהערט באריהמען זיך פאר די פריצים, וואם קומען זיך אמאל צונויף ביי אונז שפיעלען אין פרעפעראנס, אז מיר האבען אונזער אייגענעם אידישען דיפלאמאט הערצל, וואם איז א גאנצער בן־בית ביי׳ם מערקישען סולטאן; און אז די ציוניסטען זענען געקומען אנר מעלטען צו איהם נאך נעלט, האט ער מיט זיי געהאט א לאנגען ויכוח, זיי באוויזען, אז זיי טראגען זיך ארום מיט חלומות, זיך אייגנערעדט א לונג־און־לעבער אויף דער נאז... נו, און געלט? איהר מיינט, ער האט זיי נישט געגעבען? געגעבען! אט אזא מין נפש איז מיין וואלאדי. וויפיעל האב איך צו טהון מיט איהם פאר די קינדער! מיינע קינדער זענען, קיין עין־הרע, געראטענע קינדער, שענע, געזונטע, פרישע, לויטערע. וואם נאך דארף מען? וויל ער, וואלאדי הייסט דאם, זיי זאלען אלסדינג קענען. קענען? מהכתיתי, איך וויל אויך, זיי זאלען אלסדינג קענען. וואר וויל דאם ניט, אז קינדער זאלען קענען? דאם געזונט זייערם איז אבער ביי מיר טייערער. איך בין א מוטער ניט אזא הייסע, נאר דאך א מוטער, וויים איך, וואם הייסט געזונט. מיין סאשקע מיט מיין סאנקע, איידער זיי זענען אויסגעוואכסען — ע־הע־הע! קומט ער צו געהן און מוטשעט זיי — ער וויל, זיי זאלען אלסדינג קענען, אלסדינג וויסען, אפילו אידיש, זאגט ער, דארפען זיי אויך קענען. קארג, וואם זיי האבען אויף זיך די נימנאזיע, מיט מוזיקע, מיט טאנצען, מיט שלעק, באדארפען זיי נאך האבען אויף זיך אין אומגליק: אידיש לערנען! מע זאל חאטש לערנען אידיש, ווי מע לערנט, למשל, דייטש, אדער פראנצויז, אדער איינגעלש. צי דער אידישער לעהרער זאל חאטש זיין א לעהרער, ווי אלע לעהרערם. איז ער אבער, נאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רעד, איך וויים אליין ניט וואם. וואלאדי אליין קאן ניט ליידען דעם ריח פון׳ם אידישען לעהרער. אלע מאל נאך

איך האָב מורא, אויב זי שמועסט ניט מיט זיי מפּח קניטלעך לעגען... און נאָכדעם, אַוועק די ווייַנענדיגע טעג — אַראָפּנע־ווארפען דאָס טיכעל פּונ׳ם קאָפּ, און וויעדער געטע, וויעדער שילער, וויעדער טשאָקע. אָט אזא מין אידינע איז די מאַמע מיינע, און אָט אויף דעם אייגענעם אידישען שניט האָט זי נע־פיהרט אונז אויך, די טעכטער איהרע. פינף זענען מיר געווען, און אלע האָבען מיר חתונה געהאט „פּאַ־ליובווי", דאָס הייסט: שענע מיידלעך זענען מיר געווען, און געביל־דעט אודאי, און נדן האָבען מיר געהאט אויף זיך צו פּופּצעהנטויזענט אין באַנק אויף א מאַכטער, — היינט פּאר וואָס זשע זאָל מען אונז פיינט האָבען? מיר האָבען ג׳שמ׳ט, דאַרפט איהר וויסען, אויף דער וועלט ניט אזוי מיט אונזער שענקייט און מיט אונזער בילדונג, ווי מיט אונזער גוט־אויפגעצויגען־ווערען. דערציהונג, הערט איהר, איז א גרויסע, א גרויסע זאך! למשל, אזוי, אין אַנדערע פאַכען, זענען מיר דערצויגען געוואָרען ביי אונזער מוטער דוקא פראַנק און פריי: געקאָנט רעדען מיט וועמען מיר האָבען געוואָלט, גע־קאָנט געהן וואָס מיר האָבען געוואָלט; נאָר דאָרט, וואו עס האָט זיך אָנגעקערט מיט לשון אידישקייט, איז געווען חיות ניט זיכער! צום ביישפּיעל, נעמט מיר אַראָפּ דעם קאָפּ, איך זאָל אייך אויסטהון דעם לינקען שוך פריהער פאַר'ן רעכטען. וואָלאָדי לאָכט פון מיר און מאכט חוזק; נאָר איך זאָל וועלען קוקען אויף וואָלאָדין, וואָס וואָלאָדי לאָכט, וואָלט ביי מיר פּסח געווען גאָלע פּאסקע מיט געפּאַרבטע אייער, אָהן א ברעקעל מצה. מיין וואָלאָדי איז אין אידישקייט א בּיסעל... נו־נו... דאָס הייסט: אזוי, פּאַרקערט; א אידען האָט ער, אַדרבּה, מיט'ן גרעסטען כּבוד. דערהערט ער ערגיץ אויף אידען א צרה, א פּאָגראָם, געהט ער ארום אָהן א קאָפּ: סטייטש א איד, אידיש בלוט!... פיינט האָט ער נאָר די אידישע תנועות מיט די אידישע גענג. א איד, זאָגט ער, איז אַיין עזות־פּנים, א איד איז א „נאחאל"... לאָז

וואָרעז, אז ער געהט אין קלוב. א שטיין פונ׳ם הארצען! דאנקען גאָט, וואָם האָטש ניט ערגיץ אַנדערש... „וואַלאָדי, טענה איך מיט איהם, קאָרטען קאָנסט דו דען ניט אויספיהרען אין דער היים?״ ענטפערט ער מיר: „אין קלוב זעהט מען זיך מיט דעם, מיט יענעם. מע הערט וואָם אויף דער וועלט טהוט זיך״... בלאָטע! דאָם איז, ווי זאָגט מען, א תירוץ פאר די בענטשליכט. „וואַלאָדי, טענה איך מיט איהם ווייטער, באַרעכען דיך, דו לאָזט מיך זיצען איינע אַליין גאנצע נעכט, קוקסט ניט אַן, זאָג איך, קיין קינד אין די אויגען, גזלן, האָסט קיין מורא ניט פאר גאָט, וואַלאָדי?״ זאָגט ער, אז ער האָט פיינט סצענעם, קאָן ניט הערען, אז איך רעד מיט גאָט. הויב איך אַן ווייגען. טהוט ער א זעץ מיט דער טיר, געהט אַוועק און קומט אויף מאָרגען אין דער פריה רעכט ברוגז. איהר פארשטעהט? א י ה ם קומט נאָך ארויס! איך באטראכט איהם דעמאָלט, מיין וואַלאָדין הייסט דאָם, און דערמאָן מיך אין אמאָל, אוי, בשעת ער האָט זיך ארומגערעהט ארום מיר, זיך גע׳שרכנ׳ט, געפאַדקעוועט, געצעהלט די טריט, געהיט דעם שאָטען. ס׳איז איהם ניט אָנגעקומען גרינג. קודם כל, האָט ער געזעהען, ער זאָל געפעלען ווערען דער מאָמע מיינער, אויסהערען פון איהר אויף אויסוועניג גאנצע שטיקער פון נעטע מיט שילער מיט טשאָקע. נאָכדעם האָט ער איהר געלייענט ביכער, און דוקא ראָמאָנען, און דוקא אזעלכע, וואָם א שטיין קאָן צע־גאָסען ווערען, געהאַלטען איהר בשעת מעשה די בייוועלעך, וומער איהר געהאַלפען פרעגלען איינגעמאכטס, ווינטער געשפיעלט מיט איהר אין „קאָנטשעניע״. גוט פארשווארצט געווארען, און אלץ צוליעב מיר. נאָך מיר איז ער געשטאָרבען, אויסגעגאנגען נאָך מיינע טריט! א קניהע ערד האָט ער אויסגעשלאָגען, ביז ער האָט דערלעבט צו הערען פון מיר דאָם גוטע וואָרט, וואָרום איך האָב געהאט דעמאָלט דריי אזעלכע חתנים פיינע בריה׳ם, ווי ער. איינער פון זיי, ער איז היינט דאָקטאָר, איז אין מיר געווען פאר־ליעבט טאקי צום שטארבען. דאָם הייסט, זיי זענען אלע געווען

זיין אוועקגעהן עפענט ער אויף דאָס פענסטער. „צו וואָס טויג ער דיר?" — טענה איך מיט איהם. „ס'איז היינט, זאָגט ער, א מאָדע אידיש, דאַרפען זיי לערנען אידיש". איהר פּאַרשטעהט? ס'איז א מאָדע! אלסדינג איז א מאָדע. קאָרטען איז אויך א מאָדע. מיין וואַלאָדי האָט אמאָל געוואוסט א פּרעפּעראַנס, א דערדע, א זעכס־און־זעכציג; היינט קאָן ער זיך שוין אוועקזעצען אויף א גאַנצע נאכט און שפּיעלען ביז דעם אנדערען אויפּדער־נאכט. ער קאָן זיך שוין כּמעט אָהן סיין קאָרטען נישט באַגעהן. נאָר כּל זמן ער האָט געשפּיעלט אין דער היים — האָט מיך ניט געאַהרט. איך אליין האלט אויך פּון א פּרעפּעראַנס, און איין אָקעלע האָב איך אליין אויך ניט פּיינט. ביי מיין מאַמען פלעגען מיר אלע שפּיעלען גאַנץ אָפּט אין אָקע. אהרען אהרט מיך נאָר, למאי ער שפּיעלט אין קלוב. אוי, דער קלוב! דער קלוב! פּאַר־ברענט זאָלען ווערען אלע קלובען אויף דער וועלט! ערשטענס, איין עבירה טאקי דאָס געלט. שפּיעלען שפּיעלט ער אויף צו נעווינען, נאָר ער פּאַרשפּיעלט, ער פּאַרשפּיעלט א סך געלט! איך וויים, וועז ער פּאַרשפּיעלט און וועז ער געווינט. קומט ער נערוועז, דאָס הייסט, ריין משוגע, לאָזט־אויס צו מיר זיין ביטער האַרץ, זוכט חסרונות אויף יעדען טריט — איז א סימן, אז ער האָט פּאַרשפּיעלט. היינט די צייט, וואָס געהט אוועק! די נעכט! די נעכט! די ערשטע צייט, איידער איך בין געוואָהר געוואָרען, וואו ער ווערט פּאַרשוואונדען אלע נאכט, בין איך געווען אוים מענטש, שיער ניט משוגע געוואָרען. אלע מאל האָט ער מיר צוגעטראַכט א נייעם תּירוץ. דאָס — א בוררות דריי נעכט כּסדר, א זאַסעדאַניע, אַרער גלאַט א גוטער ברודער האָט איהם פּאַרשלעפּט צו זיך אויף א פּרעפּעראַנס. נאָר וואָס דען? איך קען וואַלאַדין. איך וויים, וועז ער לייגט און וועז ער זאָגט איין אמת. שווערט ער זיך און איז בשעת מעשה רעכט אין כּעס, איז א סימן, אז ער זאָגט א ליגען. האָב איך אָנגעהויבען מסתּמא נאָכצושמעקען און אויסצוטאַפּען, און בין געוואָהר ע־

מאטעריאל. דערפאר געפינט זיך ביי אונז רעד מיט דעם דאזיגען אפטייקער, מיט ברענהאלצען — פון דער וועלט רער. פוסטע דבורים, חכמות, לימדלעך, אנעקדאטען. אוי, האט ער אנעקדאטען, ברענהאלץ, ברענען זאל ער אויפ'ן פייער! און דוקא אידישע אנעקדאטען, חי־חי, פון דער וועלט אנעקדאטען! איך האב ליעב א שענעם אנעקדאט; הערען אנעקדאטען וועלט מיר קיינ־מאל נישט נמאם. זיצט ער, ברענהאלץ היימט דאם, גאנצע נעכט און דערצעהלט מיר אנעקדאטען... איך ווייס, אז די גאנצע שטאדט האלט מיך אין די מיילער. איך ווייס גאנץ גוט, וואם מע זאגט אויף מיר, נאר עס זאל מיך אנהויבען צו אהרען! מיך אהרט נאר, למאי עם אהרט ניט וואלאדין אהרט דאם ניט!... וועה־וועה! אמאליגע יאהרען, למשל, וועו מע קומט און מע דערצעהלט וואלאדין, אז סע זיצט ביי מיר גאנצע נעכט איין אפטייקער און דערצעהלט מיר אנעקדאטען — הא־הא־הא! און היינט? גארניט. ער קומט אמאל צו עהען שפעט ביינאכט, טרעפט ער איהם ביי מיר זיצען אויפ'ן באלקאן — און גארניט. „וואם הערט זיך עפיס נייעס, פאני ברענהאלץ?" און פאני ברענהאלץ דערצעהלט איהם נייעס. וואלאדי רויכערט, מאכט זיך, ווי ער הערט מיט קאפ, און האט זיך זינען בשעת מעשה — וויים איך וואם, וואדרום דער קאפ איז איהם גאר דארטען. איהר וויל ווייסען, וואו דארטען? עה! איך זאל וויסען, וואו איז דער „דארטען", וואלט דאך גוט געווען! איך ויל שוין לאנג וויסען. איך האב שוין אפילו אננעשמעקט א שטיקל „סליד" אויך. דא ניט לאנג האב איך אויסגעטרייסלט א בריוועלע ביי איהם, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון די הויזען־קעשענעם, זהר א שען בריוועלע, אויף רויזענפאפיער, דורכגעשפיגעווט מיט פארפומען און גע'חתמ'עט „מאשא"... מאשא? מאשא? ווער קאן זיין די דאזיגע מאשא?... שוין צוויי וואכען, אז איך ברעך מיר דעם קאפ, איך קאן גאר אזוי קלוג ניט זיין... אה! לאם איך נאר געווארען וועדען אקוראט, וועט ער זיך ביי מיר נישט נארען!

נאָך מיר די כּפּרה. און היינט? לאָם איך וועלען היינט עמיצען פּאַרדרעהען דעם קאָפּ, איז ביי מיר א מלאכה? אָט, אשטייגער, ברענהאָלץ דער אפטייקער, וואָם טאנצט אזוי ארום מיר, — דער־צעהלט ער מיר מעשיות, וויל מיך איינרעדען, אז איך בין יונגער מיט צעהן יאָהר, ווי איך בין. און וואָם קומט ער אקוראט דעמאָלט, וען וואלאָדי איז ניטא?... אמת, איך אליין ווייז איהם א דרך; איך וויל, אז וואלאָדי זאָל דאָם טאקי ווייסען, און לאָז דאָם איהם פּאַרדריסען... איך אליין דערצעהל נאָכדעם וואלאָדין: „דו ווייסט, זאָג איך, ווער ס'איז דאָ געווען?" „„ברענהאָלץ?" — זאָגט ער, און ער זאָל זיך דאָם אפילו פּאַרקרימען! „מאָרגען, זאָג איך, געהען מיר מיט איהם אויף שאליאפינען אינצווייען"... „מיט וועמען, מאכט ער, מיט ברענהאָלצען?" איך קוק אויף איהם בשעת מעשה און טראכט מיר: „וואָרט־אויס, איך וועל דיר דערגעהן די יאָהר!" און רוף מיך אָן צו איהם: „ווי מיינסט דו, וואלאָדי, נישקשה מיר זאָלען דינגען מיט ברענהאָלץ דעם אפטייקער איין דאטשע?" „וואָם זאָל דאָ זיין, זאָגט ער, קשה?" „ברענהאָלץ, זאָג איך, וויל מיט מיר פּאָהרען היינטיגס יאָהר קיין מאריענבאד אינאייגעם". „נעזונטערהייט", זאָגט ער. נעזונטערהייט? אָבער גאָר לא! דוקא וויל דו ווילסט, וויל איך ניט... איך בעט אייך, וואָם איז דאָם נעווארען מיט מיין וואלאָדין? חברה האָבען איהם גוט אריינגענומען אין קאָהן אריין... אָה, חברה קאָן! פון קלוב קאָן קיין גוטס נישט ארויס. פון קלוב געהט מען אלע נאכט... איך וויים וואוהין מע געהט. איך האָב מיך שוין צעפרעגט. פון קלוב געהט מען אלע נאכט אין „פּארנאס", אין „אלימפּ", אין „ארקאדי", וכדומה אזעלכע פּרייליכע ערטלעך, און מע פּאר־ברענגט די צייט גאנץ פּרייליך... ברענען זאָל דער קלוב! ברענען זאָלען די קאָרטען! ברענען זאָל די קאָמפּאניע! אמאָל פלעגען מיר מיט וואלאָדין אויסזיצען גאנצע נעכט און רעדען און רעדען, קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט זיך קיין שטאָף; און היינט קאָנען מיר קיין האלבע שעה ניט זיצען אינאייגעם. אויסגעגנגען ביי אונז

דער יום־טוב׳דיגער ציימעס

א מאנאלאג פון א ווינקער אידינע.

געשריבען אין יאהר 1904.

ער וועט ביי מיר האָבען אַ מאַשע! סע וועט איהם שוין זיין מאַשערינ אין די אויגען!... שא, וואוהין בין איך דאָס פּאַר־פאָהרען? פון וואָס האָב איך אייך אָנגעהויבען? יאָ, כּפּרות. איך וויים ניט, ווי אזוי איהר; ביי מיר, עס מעגען פאַלען שטיינער פונ׳ם הימעל, אַ וויסע כּפּרה אויף ערב יום־כּפּור — דאָס מוז זיין! „ווי די כּפּרה איז וויים, בין איך וויים פון זינד". אזוי האָט מיך די מאַמע געלעהרענט. איך גיעה נאָך דער מאַמע׳ס שניט. דערפאַר מוז איך האָבען אַ כּפּרה אַ וויסע. און נישט נאָר פאַר מיר — פאַר וואַלאָדין, פאַר די קינדער, און אפילו פאַר מיין קליין ליאָליטשקע קויף איך אַ קליין וויים היהנדעלע, אַ קליין וויים כּפּרה׳לע, מיר פאַר איהרע שענע אויגעלעך, און שלאָג מיט איהר כּפּרות. איך שלאָג פאַר זיי אַלעמען כּפּרות. אָך און וועה, אז איך בין די איינציגע אידישקע אין שטוב, וואָס פּארשטעהט אַ אידישען דין און וואָס האַלט פון אידישקייט... נעם איך דעם סידור, זאָג איך דעם „בני־אָדם", און דרעה, און דרעה די כּפּרה: „זאת חליפתי, זאת תמורתי, זאת כּפּרתי", און איך פיהל, אז עס קומט מיר צו אַ שטיק געזונט, וואָרום ס׳איז אַ וויסע, אַ וויסע כּפּרה, אזוי ווי נאָט האָט געבאָטען!...

דער יום־טוב׳דיגער ציטעם

— זיי זאָגען, די היינטיגע הייסט דאָס, די עזות־פּנים׳ער, א קלאָג צו זיי, אז דעמאָלט וועלען מענטשען זיין גליקליך, ווען מע וועט מאכען א מישמאש, שלי שלך, שלך שלי... און איך זאָג אייך, אז אויב עס וועט אמאל זיין אזוי, וועט דאָס הייסען תּוהו־ובוהו — הימעל און ערד און סטרוטשע־באָבּ. הערט א מעשה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפען פּאַראיאָהרען אין דער צייט, דעם ערשטען טאָג סוכות. איך זיץ, ווייסט איהר דאָך מן הסתּם, אויף „ניטקע טויבע׳ס זאוואלעק", ביי גוטקע נעחע׳ס אין הויף. דאָס הייסט, ס׳איז אזוי גוטקע נעחע׳ס הויף, ווי איהר זייט מיר א פּעטער. דער הויף איז אַיין „עקסווידאָרסקע הויף"; עס האָבען אין דעם א חלק, מיט גאָט׳ס הילף, פּינף ברידער מיט צוויי שוועסטער. זענען די ברידער געשטאָרבען, און די שוועסטער זענען אויך געשטאָרבען, און אלע האָבען געלאָזען קינדער, און דוקא היבשליך, קאָן מען זיך ניט איינטיילען; ניט פּאַרקויפען, ניט צעווארפען, סיידען חלילה אונטערצינדען, איז אַיין עבירה די גאַס, עם קאָן אַוועקגעהן א האלבע שטאָדט. האלט מען זיך מיט דער דירה, ווי איך מיט מיינע צרות: ניט קיין דאָך, ניט קיין טרעפ, ניט קיין אויוועז — א קאטוך, צו אלדי שווארצע יאָהר, און געה האלט דאָרט א „הימעל־בעט" און צאהל אזא ראטע, דריטהאלבען רובעל א חורש נאָך מיט קאָפיקעס. בייסער וואָס? ס׳איז שוין מיט הייצונג. ניט מעהר זאָלען אייערע שונאים

האלט איך אין חשבון? אריבער א מנין געווים, און אפשר נאך מיט א צולעג. וואלט אלץ זיין גוט, וען אלע וואלטען דאוונען אין איין שוהל. איז אבער די צרה, וואם דער איז אין וויליעע און יענער אין חאנדריקעווע. מילא, אז דער גלעזער דאוונט אין דער גלעזערשער שוהל, דער קצב אין דער יאטקעווער שוהל, דער מלמד אין דער ליבאוויטשער שוהל — דאם פארשטעהט מען נאך: פל עורב למינהו — איטליכער צו זיין צעך. אבער דו, אלמן, וואם קריכסט דו אין דער אלטער שוהל דוקא צו סיראטע דעם חזן? ביזט דאם טאקי אזא מבין אויף נגינה? איהר וואלט איהם הערען, אז עם קומט שבת זינגען זמירות — א קלאג צו איהם! א שטים פון א געקוילעטען האהן, און געזונגלט זיך נאך. ער פארהאקט אזוי דעם קאפ מיט זיין „ברוך שאכלנו", אז דעם גאנצען טאג זונטאג שאכלנו'ט מיר אין די אויהערען; טאמער ווייסט איהר, וואם ער האט גע'אכלנו'ט ביי דער ארורה זיינער, א חוץ קללות מיט חרמות? און פון דעסטוועגען, רעדט מיט איהר, איז זי געראכט: א מאן, זאגט זי, איז ווי דער גלות — אט מע טראגט איהם, נאר מע איז שוין געווהנט. וואם זאגט איהר צו איהר קאפ?...

דאכט מיר, איך וואלט מעהר באדארפט האבען טענות צו דעם, וואם איך בין ניט ווערטה דעם נאמען דערמאנען, וואדום מיינער איז דאך טאקי יע, ווי זאגט מען דאם, א פשר'ער שעפס, טהוט ניט קיין האנט אין קאלט וואסער, זיצט יומם ולילה אין שוהל על התורה ועל העבודה, און איך ליג אין דער ערד, ווי איהר ווייסט, און באק בייגעל. בייסער וואם? איך וועל האבען א שטוהל אין גן־ערן. ארבייט איך טאקי געטריי, ווי איין אייזעל, און איהם זעה, עם זאל זיין דער שבת מיט'ן יום־טוב, פיד המלך! פאר וואם שבת און יום־טוב? ווייל א גאנצע וואך עסט ער אויפ'ן חשבון פון דבורה־אסתר. וואם ער עסט און ווי אזוי ער עסט — ווייל איך גאר אזוי ווייט די האנט ניט ארייגלעגען. איך

זשיפען, ווי מע הייצט זיך אָן, א חוץ שבת און יום־טוב; ס'איז פון די מענטשען אליין, זאָגען זיי, געזונ ווארעם... טאקי ווארעם! שוין צופיעל ווארעם! בארעכענט, קיין עין־הרע, וויפיעל שכנים אויף איין דירה: שמערעל דער גלעזער — האָט איהר ניט איינס; פּיני־מאיר דער קצב איז ניט צוויי; נפתלי־בער דער שמאַרגאָנער מלמד איז ניט דריי; משה'קע דער אלמן איז ניט פּיער. וואָלט ער זיין איין אלמן, וואָלט זיין נישקשה; איז ער אָבער אזוי איין אלמן, ווי איהר זייט א גובערנאטער. מע רופט איהם אלמן, ווייל ער איז אמאָל געווען, ניט איצט געדאכט, איין אלמן. היינט איז ער, ברוך השם, אוים אלמן. גאָט האָט איהם געבענטשט מיט איין ארורה, זאָל זי זיך איהם נאָר האלטען, רבונו־של־עולם...

היינט האָב איך פארגעסען רעכענען רב יאשע דעם סופר מיט דער שנור. פאר וואָס זאָג איך די שנור, ניט דער זוהן? וויל דער זוהן איז אוועק אין מלחמה, האָט ער אפּגעטראָטען זיין אָרט דעם גליקליכען פאָר, וואָס מע רופט זיי „די בונימאָוויטשעס". ווייסט איהר, פאר וואָס? דערפאר, וואָס ער איז א קאליקער און זי איז א בלינדע, זענען זיי מאסף ממון. א סברה גאָר, אז זיי האָבען א שענעם קאפּיטאל, גאָר א שענעם קאפּיטאל — צוויי מענטשען און ביידע פארדיענערס! רב לייבע דעם בעל־מניה פון דרוק רעכען איך שוין ניט, וואָרום ער איז ניטא א גאנצע וואָך אין דער היים, א חוץ שבת; ער איז א מענטש א באשעפטיגטער, האָט אפשר צוהן פרנסות: א חוץ וואָס ער דיענט אין דער דרוק, איז ער א מעקלער פון ספרים, א געהער אויף מנינים, א שיקער פון חברות, א זאָגער פון תהלים, א שלאָגער פון מלקות, א בלאָזער פון שופר, און אז עס מאכט זיך, חס ושלום, איין אומ־גליק, א נוטה־למות, שטעלט ער צונויף א „יענק" — און נאָך כדומה אזעלכע פרנסות לרוב. נאָר האָט קיין מורא ניט — זיין אידינע זיצט אויך ניט לעדיג: פלעכט הבדלות און פארקויפט באָבעס, און — שדים ווייסען איהם — פאָרט א קבצן! אוואו

לאָז זי אויך וויסען פון א יום־טוב צו זאָגען. פרעמדע, חלילה, טראָג איך איהר ניט, אייגענע האָרעוואָניע, דין־וחשבון פאר'ן מאן דארף איך אויך ניט אָפּגעבען, היינט וועמען הער איך?

בייסער מע זעהט זיך ניט א גאַנצענע וואָך, א חוץ שבת און יום־טוב, האָבען מיר זיך א ביסעל פארערעט. איז מען געקומען רופען מיך אהיים, איך זאָל גיכער געהן, וואָרום ער איז שוין געקומען פון שוהל, דער מאן מיינער, א קלאָג צו מיר ניט, ער קאָן שוין זיין גוט בייז, ווי׳ל נעבאָך עסען. בין איך דאָך געלאָפען ניט טוירט, ניט לעבעדיג, און געטראָפען אין סוכה שוין דאָס זעפסטע פּאָרע׳ל זיצען ביי דער סעודה, וואָרום מיר אלע האָבען איין שטיקע׳ל סוכה, און ניט אלע קאָנען עסען אין איין צייט. דאנקען גאָט, זאָגען האָט ער מיר ניט געזאָגט גאָרנישט, דער מאן מיינער. ער איז ניט פון די מאנען, וואָס זאָגען. ער איז א שטיל׳ער מענטש. נאָר ברוגז׳ליך, זעה איך, איז ער. איך קען איהם שוין נאָכ׳ן קוק: קוקט ער אריין אין א ספר אריין, איז א סימן, אז ער איז ברוגז. דאָס הייסט, אין ספר אריין קוקט ער תמיד, נאָר קוקען צו קוקען איז ניט גלייך: יענס איז אנדערש געקוקט, און דאָס איז וויערער אנדערש געקוקט. און א ביסעל איז ער טאקי סגי־נהור'דיג אויף איין אויג, קוקט דאָס אויס גאָר ניט יום־טוב'דיג. הויב איך מיך אָן מסתמא פאָרענטפערען: דאָס, יענס, א שוועס־טער, ניט געזעהען זיך א גאַנצע וואָך — בלאָטע! מיינער איז ברוגז, קוקט אין ספר אריין. איהם אונטערגעטראָגען די קווארט, זיך נעוואשען, דערלאַנגט די פיש. שמעקט א מחיה. דאָס ביסעל פארפע׳ל, דאָס שטיקע׳ל פלייש — גוט און פיין ארום און ארום. געקומען צום צימעס, רוף איך מיך אָן צו איהם, פארט א מאָן, וואָס זיצט און לערענט: „איז פארהאן, זאָג איך, ביי מיר א צימעס, הערסט דו, דער קייסער מעג איהם פארזוכען, כלעבען! איין אמת'ער א יום־טוב'דיגער צימעס, און דוקא, זאָג איך, פון מעה־רען!"... דערהערט צימעס, האָט מיינער אוועקגעלענט דעם חפר,

ווייס נאָר, אז עס קומט שבת און יום־טוב, איז פֿאַר איהם גרייט די חלות, מיט די דגים, מיט'ן שטיקעל פֿליישׁ, מיט אַלעם מיט אייגאנדער. און קומט יום־טוב — מוז זיין צימעס: פּסח פֿלוימען־צימעס, און סוכות מהרען־צימעס.

האָט זיך געטראָפֿען א מעשה: פֿאראיהרען סוכות געווען א יקרות אויף מהרען. שדים ווייסען זיי, נישט אריינגעפיהרט, אפֿנים. א רענדעל א מהרעלע. נאָר ס'איז עפּיס א תירוץ? ביי מיין מאן איז דער צימעס טייערער פון אַלץ. ער וועט אייך מוהל זיין די דגים מיט'ן פֿליישׁ מיט אַלעם מיט אויגאנדער, אבי צימעס זאָל איהם זיין. לאָז זיך אייך דאכטען, איך ווייס, אז ס'איז נאָר געוואָגט, וויל דער צימעס איז דאָך שוין נאָך אַלעמען, מעג ער זיין א ותרן... האָב איך געבראכט א קאָשעק מהרען, צורעכט געמאכט, צוגעשטעלט און אָפּגעקאָכט. וואָס זאָל איך אייך זאָגען? טעם גן־עדן! ניט אומזיסט איז דאָס ביי די ננידים א וואכעדיגער מאכל; די ננידים זענען ניט קיין נאראָנים. זיי האָבען ליעב אַלסדינג אין דער וואכען דאָס, וואָס מיר האָבען ליעב אום שבת... אָפּגעקאָכט, אוועקגעשטעלט און פֿארשארט אין מיין ווינקעלע, — איטלעכע שכנה האָט זיך איהר ווינקעלע, — בין איך אַוועק אויף א ווייל צו דער שוועסטער געוואָהר ווערען. איך האָב א שוועסטער בייל־קע, איז זי, ניט פֿאר אייך געדאכט, געלעהמט אויף די פּים שוין צעהן יאָהר, און דאָך לעבט זי פון איהרע אייגענע הענט: זי פֿליקט פעדערען. ווינטער, הייסט דאָס, פֿליקט זי פעדערען, און זומער ארבייט זי קינדערשע זעקעלעך מיט נארעסענע היטעלעך. זיצען זיצט זי אויף דער אידישער גאס, אויף לייבע לייזער'ס הויף, אויך איין עקסווידאַרסקע הויף, מיט נאָך עטליכע הונדערט געזינדלעך. נו, וואָס קומט מיר דער־פֿאר, איך בעט אייך, אז איך האָב מיך ארויסגעחאפּט אויף א האלבע שעה צו דער שוועסטער איין מאל אין א יום־טוב? און אגב האָב איך איהר טאקי געבראכט א חלה מיט א שטיקעל פּיש,

ניט זי, טאָמער עמיצער אַנדערש? נאָר זאָגען, אַז זי האָט געהאַט א סעקערע!...

וואָס זאָל איך דערצעהלען וויטער? ס'איז געווען ניט שען, זעהר ניט שען... און וואָר איז שולדיג, אַז מע האָט געמומען מענטשען און מע האָט זיי צונויפגעפאַקט אַלע אינאיינעם, ווי, להבדיל, די היהנער אין א קאַטוך, און געה טהו! און רעדט מיט זיי, מיט די היינטיגע, היסט דאָס, אָט די עזות־פנים'ער, וואָס ווילען מאַכען נייע פּאַראַדקסעס אין שוהל־הויף, איינפיהרען, ס'זאָל זיין א מישמאַש, כּולם אַהולאָם, — דרינגען זיי, אַז קלוגע מענטשען זאָגען, אַז אַזוי איז גוט... און איך זאָג אייך נאָך א מאָל: ס'איז תּוהו ובוהו — הימעל און ערד און סטרוטשע־בּאָבּ, און האָט מיר א גוטינקען יום־טוב!

געווארען גאָר אַ פרישער מענטש. און איך לאָז מיך צום אויוועז. ערשט איך טהו אַ קוק — אַ קלאָג צו מיר ניט, דער טעפּעל ריין ווי גאָלד, און צימעס ניט אַ לעק, ניטאָ קיין צימעס! צימעס־צימעס, וואו איז מיין צימעס? איך לויף צו דעם, איך לויף צו יענעם: „האָט איהר ניט געזעהען מיין צימעס?" וואָסער צימעס? קיינער ווייסט ניט פון קיין צימעס! אַ גליק, איינע אַ שכנה האָט רחמנות געהאַט, האָט זיך אַנגערופען, אַז זי ווייסט, וואו איז מיין צימעס. ס'איז שוין, זאָגט זי, עליו־השלום, אוים צימעס. מע האָט איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אויפגענעמען. נאָר וואר האָט איהם אויפגענעמען — קאָן זי ניט זאָגען. זי האָט מורא, וויל ניט האָבען צו טהון מיט אַ סגי־נהור'טע, דאָס הייסט מיט אַ בלינדע... און דאָ, איך טהו אַ קוק אויף מיינעם — גזלן! אַרויסגעשטעקט די נאָז אין ספר — און שא!...

לויף איך דאָך צו דעם גליקליכען פּאָר, וואָס מע רופט זיי „בונימאָוויטש": „סטייטש, אַ קלאָג צו אייך, וואָס האָט איהר, זאָג איך, געהאַט צו מיין צימעס?" זאָגט זי: „וואָסער צימעס?" זאָג איך: „דער יום־טוב'דיגער מעהרען־צימעס!" זאָגט זי: „א געזונט אין אייך, וואָס רעדט איהר? איך האָב געהאַט א קעקערע!"... האָט דאָס מיך מסתּמא גוט פאַרבאַקען ביי'ם האַרצען: א הולטאַיקע קאָן! סטייטש, איך וויים, זי האָט ניט געהאַט קיין מעהרעלע אפילו אויף א רפואה, זאָגט זי מיר, אז זי האָט געהאַט א קעקערע, א בעסערען צימעס נאָך פון מיינעם, הייסט דאָס! „האָט איהר, זאָג איך, געהאַט א קעקערע?" זאָגט זי: „א קעקערע!" זאָג איך איהר נאָך א מאָל: „א קעקערע?" זאָגט זי מיר נאָך א מאָל: „א קעקערע!" זאָג איך איהר וויעדער א מאָל: „א קעקערע?" זאָגט זי מיר וויעדער א מאָל: „א קעקערע!"... נו, אָט דאָ האָט מיר שוין דערלאַנגט אין דער ביין אריין! מילא, זי זאָל מיר אָפּלייקענען, אז ניט זי האָט צוערשט געמאַכט רעם צימעס, וואָלט איך אפשר קלערען: א קשיא, טאָמער

א נגיד'ישע פרעזשעניצע

א ליטווישער דיאלאג.

געשריבען אין יאהר 1904.

אַ נגיד׳ישע פּרעזשעניצע

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, הינדע? דעם קאָפּטען פּאר־
זעצען, אַ נגיד זאָל מען זיין!
— אקעגען וואָס איז געקומען צו רעד?
— געווען ביי׳ם נגיד. דערלאַנגט צום טיש אַ פּרעזשעניצע.
ניט שייך צו זאָגען — אַ גאָלד!
— פּטור! וואָס איז דאָרטען? מיט פּליטערלאָך?
— ניט שייך צו זאָגען — טעם גן־עדן!
— געגעסען?
— פּטור! וואָס פּאר אַ מחותן?
— פון וואַן זשע וווייסטע?
— מזהט ניט?... אַ חיות צו קוקען פון דער ווייטען!
צעגעהט אין מויל, ווי אַ פּוטער!...
— נגידים — וואָס פעהלט זיי?
— קאָפּווהטיג! כוואָלט וועלען זעהען, הינדע... נמ... נמ...
זאָלסט אמאָל מאכען אַ פּרעזשעניצע...
— טאַקי? אַ קלייניע השגה!
— פּאר וואָס ניט? איין מאָל אין לעבען!...
— משוגע — וואָס?
— נמ... נמ... חלש׳ט מיר די הארץ, הינדע!... מאך מיר
אַ פּרעזשעניצע, זעה!...
— אַ קלאָג! פון וואָס מאכט נעם — וווייסטע?

— נא דיר א פרעזשעניצע !... אַנגעשפּאַרט דער יצר־הרע !... געזעהען ביי׳ם נגיד... דער נגיד זאָל זיך אָפּשניידען דעם נאָז, דאַרף נעם אייך שניידען דעם נאָז... אַבוזשאַנע !... ננא ! נא דיר א פרעזשעניצע פּלוצים !... געה וואַש רזאָך, שיים פּאַרטיג די פרעזשעניצע !

— שיים פּאַרטיג די פרעזשעניצע ? אָט אזוי, הינדע, האָב איך דיר ליעב... די נגידים מיינען — נאָר ביי זיי פּראָן פרעזשעניצעם... אַיין אייידעלער מאכל !... עס שמעקט דער קנאָבּעל — א חיות !... גוט, הינדע ! כוואָלט אַלע טאָג עסען פרעזשעניצעם... הערסטע, הינדע, וואָם כוועל דיר זאָגען ?... נמ... נמ... דיין פרעזשעניצע איז גאָר ניט דאָם... עפּים זויערלאָך, ווינציג זאַלץ און קלעפּיג... נמ... נמ... זאָלסט מיר מוחל זיין... נמ... נמ... גאָט זאָל ניט שטראָפען פּאַר די רעד... חלשות, טפו ! דער שוואַרץ־יאָהר וויים זיי, די נגידים, אין וואָם זיי קאָכענען זאָך !...

— פּטור! פֿון וואַן זאָל איך וויסען?
— טאָ וואָס זשע רעדסטע?... ערשטענס, לעגען זיי אריין, די נגידים, וועט וויים וויפֿיעל פּוטער!...
— מילא, איז אָהן פּוטער, אַבי א פּרעזשענציע!
— א צורה! היינט מילך?
— מילא, איז אָהן מילך, אַבי א פּרעזשענציע!
— גוט! אָבער אייער? אָהן אייער קאָן מען דאָך ניט מאַכען א פּרעזשענציע!
— אייער? אַוואו שטעהט דאָס „אייער"? מע צעשלאָגט אַיין אַיי און מע מאַכט א פּרעזשענציע.
— גע'פּועל'ט! אַוואו נעמט נעם? געווען אַיין אַיי, איז אַוועק א האַלבער געלכעל אויף געפֿילאַכץ און א ביסעל פֿון דעם וויסעל אויף די חלות.
— נא־נא! אז דו ווילסט, געפֿינסטע נאָך פֿון וואָס צו מאַכען א פּרעזשענציע!
— פֿון וואָס? פֿון דער לושפּייקע? א האַלבע איי!
— איך וויים? ביזט דאָך עפּיס א בעל־הבית'טע!
— א בעל־הבית'טע! סיידען מיט מעהל א ביסעל?
— זאָל זיין מיט מעהל, אַבי א פּרעזשענציע.
— חכם! אַוואו נעמט נעם?
— עט, א ביסעל מעהל אייך א זאָך?
— אייך א זאָך... סיידען רעטשענע?
— זאָל זיין רעטשענע, אַבי א פּרעזשענציע.
— א צורה! סיידען מיט א ציבעלע?
— זאָל זיין מיט א ציבעלע, אַבי א פּרעזשענציע.
— נאָר פֿאַרגעסטן! ניטאָ קיין ציבעלעס. פֿראָן א קנאָבעלע.
— זאָל זיין א קנאָבעלע, אַבי א פּרעזשענציע.
— א שענע פּרעזשענציע! מיט וואָס באַשמירט נעם די סקאָווערדע?
— שמיר מיט וואָס דו ווילסט, אַבי א פּרעזשענציע.

אַיין עצה

נעשריבען אין יאָהר 1904.

אייי עֵצה

— שוין פון א טאָג דריי, אז עס געהט צו דיר א יונגערמאן אַלע אינדערפריה און בייטאָג און אויפדערנאכט, און טרעפט דיך ניט אין דער היים. ער דאַרף דיך, זאָגט ער, זעהר נויטיג זעהען!

אזוי האָט מען מיר אָנגעזאָגט א בשורה, בשעת איך בין געקומען איינמאָל צו פאָהרען פון וועג אהיים.

— מסתמא א מחבר מיט א „וערק"! — אזוי האָב איך מיר געטראכט און האָב מיך אַוועקגעזעצט צום טיש, און נאָר גענומען זיך צו דער ארבייט — אהא, מע קלינגט שוין! עס עפענט זיך די טיר און עמיצער דאָרטען פאַרקעט זיך, טהוט אוים די קאַלאָשען, הוסט, שנייצט די נאָז — אַלע סימנים פון א מחבר. איך וואָלט שוין וועלען זעהען דעם פאַרשוין! גאָט האָט געהאָלפען, ער איז ארויין. אָפּגעמאכט צו מיר א גאנץ פיינעם „בואי־בשלום", דאָס היסט, אָפּגעטראָטען אויף א פאָר טריט צוריק, געמאכט א מין רעווערענס, געריבען בשעת מעשה א האנט אָן א האנט, האָט ער זיך מיר פאַרגעשטעלט און אָנגעהויבען א נאָמען פון דער הגדה, איינעם פון די נעמען, וואָס אָט האָט איהר דאָס געהערט, און אָט האָט איהר דאָס פאַרגעסען — אַוועקגעפלויגען.

— זיצט! מיט וואָס קאָן איך אייך דיענען?

— איך בין געקומען צו אייך מכח זעהר א נויטיגער זאַך. דאָס היסט, פאַר מיר איז די זאַך נויטיג, זעהר נויטיג, ממש, קאָן מען זאָגען, נוגע אין לעבען ארויין, און נאָר איהר, אזוי מיין איך, וועט

די אויהערען און לאָזען־איבער אין האַרצען נאָך זיך א ווילדע פּוסטקייט, א מאָדנע וויסטענישׂ אויף דער נשמה.

שטעלט אייך אָבער פאָר — איצטינס מאָל האָב איך דוקא נישט געטראָפען: דער יונגערמאַן האָט זיך ג׳ט געמומען צו דער בוזעם־קעשענע, ג׳ט ארויסגעשלעפט קיין פּעקעל כּתבים, ג׳ט אין זינען געהאַט אפילו לייענען מיר א ראַמאַן, א דראַמע, אָדער נייע לידער פון ציון. ער האָט נאָר צו־רעכט געמאַכט דעם קאָלנער פון העמד, אויסגעהוסט זיך פריהער און א זאָג געטהאָן צו מיר:

— איך בין געקומען צו אייך אהער, הייסט דאָס, נישט מער ווי אויסדערצעהלען אייך מיין ביטער הארץ און זיך איין עצה האַלטען מיט אייך. אזא מענטש, ווי איהר, באַדאַרף מיך פאר־שטעהן. איהר שרייבט אזוי פיעל, אז איהר מוזט ווייסען אַלסדינג, און נאָר איהר קאָנט מיר געבען די רעכטע עצה. און גלויבט מיר, וואָס איהר וועט מיר זאָגען, דאָס וועל איך טהון. איך נעב אייך מיין עהרענוואָרט! האָט קיין פּאַראיבעל נישט, אפשר נעם איך צו ביי אייך צייט?

— נישקשה, עס מאַכט נישט אוים. דערצעהלט, דער־צעהלט! — מאַך איך צו איהם און פיהל, ווי א שטיין איז מיר אראָפּ פונ׳ם האַרצען. און דער יונגערמאַן רוקט זיך צו צום טיש און הויבט־אָן צו דערצעהלען זיין ביטער הארץ פריהער פּאוואָלינסע, נעלאָסען, און וואָס וויטער מיט אַלץ מעהר היץ.

— אַליין בין איך, דאַרפט איהר וויסען, א יונגערמאַן, ווי איהר זעהט מיך, פון א קליין שטעדטעל. דאָס הייסט, דאָס שטעד־טעל איז גאָרניט אזא קליין שטעדטעל, און דוקא א היבש שטעד־טעל, א שטאָדט קאָן מען זאָגען, נאָר קעגען אייער שטאָדט הייסט דאָס א שטעדטעל. דאָס דאָזיגע שטעדטעל, אזוי מיין איך, קענט

דאָס פּאַרשטעהן. איהר שרייבט אזוי פּיעל, אז איך מיין, אז איהר באַדאַרפט וויסען עלסרינג און איהר באַדאַרפט זיין א מבין אויף עלסרינג. אזוי מיין איך. דאָס הייסט, ניט איך מיין, נאָר איך בין איבערצייגט, אז ס'איז אזוי.

איך באַטראַכט מיין פּאַרשוין: א טיפּ פון א קליינשטעדטעל־דיגען משפּיל, א מחבר. א יונגערמאַן מיט א בלאַס פּנים, מיט גרויסע שוואַרצע רחמנות־אויגען, דאָס הייסט, אזעלכע אויגען, וואָס בעטען זיך: „האָט רחמנות אויף איין עלענדע, א פּאַרבלאָנזעטע נשמה". איך האָב נישט ליעב אזעלכע אויגען. פּאַר אזעלכע אויגען האָב איך מורא: קיינמאָל לאַכען זיי נישט, טהוען נישט קיין שמייכעל, שטענדיג פּאַרטיעפּט אין זיך — איך האָב פּיינט אזעלכע אויגען.

— אָנו, ווייזט, וואָס האָט איהר דאָרטען? — מאַך איך צו איהם, לעג־אַוועק די פּען, שפּאַר מיך אָן אויפ'ן בענקעל און וואַרט, אז אָט באַלד נעמט ער זיך צום בוזעם און שלעפּט ארויס א היבש פּעקעל פּתבים, געווים א ראַמאַן אין דריי טיילען, לאַנג ווי דער אידישער גלות, אָדער א דראַמע אין פּיער אקטען, וואָס די פּאַר־שוינען הייסען: מערדערזאָהן, עהרליכמאַן, פּרומהאַרץ, ביטערצוויינ, וכדומה אזעלכע נעמען, וואָס פון זיי אליין זעהט איהר שוין ארויס, מיט וועמען איהר האָט צו טהון... און אפשר איז דאָס גאָר נייע ליעדער פון ציון?

„אהין אויף די בערג טהוט איהם ציהען,
דאָרט וואו דער אָדלער טהוט פליהען,
דאָרט וואו דער אייבערט טהוט בליהען,
דאָרט וואו די נביאים האָבען געטהאָן ריהען,
און פּאַר גאָט געטהאָן קניהען..."

מיר זענען קענטליך די דאָזיגע ליעדלעך, די דאָזיגע גראַמען, וואָס קריכען פּונ'ם האַלז, שעמערירען אין די אויגען, זשומען אין

ער אַרויס די שליסעלעך? האָט איהר במחילה א טעות! די שליסעלעך פון דער שאָפע ליגען ביי איהם סך־הכל פאַרשלאָסען אין א טישקעסטל, און א חוץ דעם ליגט דאָס שליסעלע פון טיש־קעסטל אויך ערגיץ באַגראָבען. אָט אזא מענטש איז ער, דער שוועהר מיינער. און וואָס זאָלט איהר קלערען? אודאי, ווי דער מענטש פאַרדיענט, אזא נאָמען האָט ער. צווישען אונז רעדענדיג, הייסט ער טאקי ביי אונז אין שטעדטל „דער דבר־אחר"... געווייניטליך, הינטער די אויגען; אין די אויגען חנפה'ט מען איהם אזוי, אז סע שלאָגט צום הארצען. און ער איז זיך מיישב און נעמט דאָס אָן דוקא פאַר גוט נעלט, גלעט זיך דאָס בייכעל און לעבט זיך אָפּ א גוטען טאָג. סטייטש געלעבט! לעבען צו לעבען איז נישט גלייך! באַרעכענט אייך נאָר אַליין: א מענטש טהוט נישט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער, שען נעזעסען, פיין געגעסען, גוט גע־שלאָפען — וואָס ווילט איהר נאָך? נאָכ'ן שלאָפען הייסט מען איינשפּאַנען דאָס פּאַיעטאַנדעל און מע פאָהרט־ארויס א ביסעל אויפ'ן שפּאַציער איבער דער בלאָטע. און קומט פאַרנאכט, געהט מען זיך צונויף מענטשען פון שטאָדט, דער מיט אזא פּזמון, דער מיט אזא מין רכילות, א נעכטיגען טאָג, און מע באַרעדט די נאַנצע שטאָדט, און מע לצ'עוועט־אָפּ פון דער נאַנצער וועלט. נאָכדעם דערלאַנגט מען דעם גרויסען סאַמאָוואר און מע זעצט זיך אוועק מיט שמואל־אבא דעם שוחט שפּיעלען אין דאָמינעס. שמואל־אבא דער שוחט, דאַרפט איהר וויסען, איז א יונגערמאַן טאקי מיט פּאה'לעך, נאָר א היינטוועלטיגער שוין, מיט א ווייסען קאַלנער, מיט אויסגעפוצטע שטיוועלעך, און אַנטלויפט נישט פאַר קיין יונגע וויבלעך, און האָט א פיין העלזל, קאָן שען זינגען, און שרייבט אוים א בלאָט, און שפּיעלט זעהר גוט אין שאָך און אין דאָמינעס. און אז זיי זעצען זיך שפּיעלען אין דאָמינעס, קאָנען זיי אוועק־שפּיעלען אָט אזוי א נאַנצע נאכט, און דו זיץ און קוק און געהניץ. דאָס מויל וועלט שיער נישט צעריסען! נעם זשע, דו שוטה, שטעה אויף און געה דיר אוועק צו זיך אין חדר'ל און זעץ זיך איבער

איהר דוקא זעהר גוט, נאָר איך וויל דאָס אייך נישט פּורש בשמו זיין, מחמת אַ קשיא אויף אייך, איהר קאָנט דאָס נאָך באַשרייבּען, פּאַסט דאָס מיר ניט איבּער אַ סך טעמים... מיט וואָס איך פּאַר־נעם זיך, וויל איהר וויסען? המ... איך פּארנעם זיך... הייסט דאָס, טהון טהו איך לעת־עתּה נאָרנישט ניט, זיץ נאָך, הייסט דאָס, אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, דאָס הייסט, נישט אויף קעסט, נאָר אינאיינעם זיצען מיר, אויף אַלעם גרייטען, מחמת זי איז, דאַרפט איהר וויסען, אַ בת־יחידה, איין איין־און־איינציגע הייסט דאָס, מעהר נישטאָ ביי זיי קיין קינדער, אַ חוץ די איינע טאָכטער, און זיי קאָנען, נישקשה, באַשטעהן אונז אויסהאַלטען נאָך צעהן יאָהר, מחמת זיי זענען, דאַרפט איהר וויסען, פּארמעגליכע לייט, מע קאָן אויף זיי זאָגען נגידים, און וועדליג ביי אונז — הייסען זיי גרויסע נגידים, גבירים אדירים, וואָרום רייכער פון זיי איז שוין ביי אונז נישטאָ. מיין שוועהר באַדאַרפט איהר געווים קענען. אַזוי מיין איך. איך וויל אייך נישט פּורש בשמו זיין, סע פּאַסט נישט. ער איז אַ איד, דאַרפט איהר וויסען, וואָס האָט ליעב זיך לאָזען הערען אויף דער וועלט, מע זאָל איהם קענען. למשל, אויף באָברויסקער נשרפים האָט ער געגעבּען די שענסטע נדבה, אויף קעשענעוו האָט ער געשענקט מעהר פון אַלעמען. אין שטאָדט גופא ביי אונז גיט ער אפילו ווינציג־וואָס, נאָר אין דער פרעמד האָט ער ליעב זיך אויסשטעלען פיין, אַלע זאַלען וויסען. ער איז, פּאַרשטעהט איהר מיך, גאָר קיין נאָר נישט. ער וווייסט גאַנץ גוט, אז דאָ, אין שטאָדט, האָט מען סאי ווי סאי פּאַר איהם דרך־ארץ — פּאַר וועמען באַדאַרף ער זיך דאָ אויספּיינען? איז ער זיך מיישב און שטעלט זיי נאָר אַ פּייג. ער איז אַ מענטש, וואָס קאָטאַרי ער קאָן נישט געבּען. ער זאָגט אַליין, אז ער קאָן נישט געבּען. אז מע קומט צו איהם נאָך אַ נדבה, ווערט ער טוידט און זאָגט: „שוין? איהר זענט שוין געקומען נעמען? נאָט אייך די שליסעלעך און גיהט אייך אַליין צו דער שאָפע און נעמט אייך וויפיעל איהר דאַרפט"... מיינט איהר דאָך מסתמא, אז אָט נעמט

דאַרפט איהר וויסען, פון א מאַנספיל: „וואָס איז דיר, טאַכטער־לעב? וויעדער ער? אָט דער רוצח, דער גזלן, דער מערדער? ווינד איז מיר! וואָס אהרט דאָס איהם, אשטייגער, וואָס איך האָב נאָר איין אויג אין שטערן? דער בויך האָט איהם וועה אַטהאָן? צי ער האָט בלוט פֿאַרגאָסען?"... שיט, שיט מיט רעד, ווי פון א זאק! עס ווייזט זיך מיר אויס, אז זי וועט אייביג אזוי שיטען, קיינמאָל נישט אויפהערען, און עס זיגעט מיך אַן א חשק נעמען איהר טער־קישען שאָל, צעקנייטשען מיט די הענט, צעטרעטען מיט די פים אוּן צעריסען אויף שטיק־שטיקלעך! חאָטש, אייגענטליך, אז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך צו איהר שאָל? א שאָל ווי אַלע טערקישע שאָלען, וואָס מע ברענגט זיי צו פיהרען פון בראָד. אייך באַדאַרף זיין באַקאַנט די דאָזיגע טערקישע שאָלען: גע־מאָהלטע, מיט רויטע, געלע, גרינע, ווייסע, שווארצע קעסטעלעך, מיט שפריינקעלעך באַשפריינקעלט און מיט פרענזעלעך באַ־פרענזעלט...

— זייט זשע מוחל, יונגערמאַן! — האָק איך איהם איבער סאָמע אין מיטען. — דאָכט זיך, איהר האָט געזאָגט, איהר ווילט זיך עפּים איין עצה האַלטען מיט מיר מכח איין ענין?...

— האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, — מאַכט ער און חאַפּט איבער דעם אָטהעם, — אפשר נעם איך צו ביי אייך צייט? נאָר דאָס איז נויטיג געווען, פֿארשטעהט איהר מיך, טאַקי צום ענין, איהר זאָלט ווערען א ביסעל באַקאַנט מיט דער שטוב און מיט די מענטשען, און אז איהר וועט ווערען באַקאַנט מיט דער שטוב און מיט די מענטשען, וועט איהר ערשט דעמאָלט פֿארשטעהן די לאָגע מיינע... איז וויבאַלד זי ווערט, חלילה, נישט מיט אַלעמען, מיינע הייסט דאָס, הויבט אָן די שוויעגער וואָרטשען, און דער שוועהר הייסט איינשפּאַנען דאָס פּאיעטאַנדעל און שיקט אַוועק נאָכ'ן דאָקטער, דעם נייעם דאָקטער, — אזוי טאַקי רופט מען איהם

א בוך, צי איבער א בלאט־צייטונג? איז ניין! פאר וואס? סע פאסט נישט. סע זיצט א פרעמדער מענטש — ווי אזוי הויבט מען זיך אויף און מע נעמט און מע גיהט־אַווק אין מיטען דרינען? פאר אזא מעשה, דאַרפט איהר וויסען, וועלט דער שוועהר ברוגז. דאָס הייסט, זאָגען זאָגט ער גאָרנישט, נאָר ער בלאָזט זיך אָן, ווי איין אינדיק, און ענטפערט נישט, חאָטש רעד צו איהם צעזעצ־טערהייט! און אויף איהם קוקענדיג — אויך די שוויעגער! און וויבאלד שוועהר און שוויעגער זענען נישט שוה־בשוה מיט'ן אייידעם, קוקט שוין ז'י אויך צו אלדי שוואַרצע יאָהר — פּאָרט א בת־יחידה, איין־און־איינציגע ביי טאטע־מאמע, וואָס זיי זענען, זאָגט זי, ביי איהר דאָס חיות מיט דער נשמה, און זי ביי זיי — דאָס אויג אין קאָפּ, מיט ספּנת־נפשות, אזוי אז טאָמער מאכט זיך, זי וועלט עפּים נישט מיט אלעמען, איז באלד דער דאָקטער, באלד קעהרט זיך איבער די וועלט! נו, איז שוין עפּים א חידוש, וואָס אזא נפש, ווי זי, נעמט זיך איבער און מיינט, אז די גאנצע וועלט איז באשאפען געוואָרען נאָר פון איהרעטוועגען? און דערצו, דאַרפט איהר וויסען, איז זי נאָך נישט איבעריג קלוג אויך. דאָס הייסט, אזוי אפילו, אז איהר וועט מיט איהר רעדען, איז זי, דאכט זיך, נישט קיין נאר, נאָר קיין נאר נישט, מע קאָן זאָגען א קלוגע, א גאנץ קלוגע, א חרוצה, א מאנסביל־שער קאָפּ אויף איהר! נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס זי איז צעבאלעוועט, צעפּעסטעט, א וויילדע ציעג. טאָג ווי נאכט אדער חא־חא־חא, אדער גאָר א וואָרף געטהאָן זיך אין בעט אריין און צעווייניט זיך, ווי א קליין קינד. „וואָס איז דיר? וואָס פעהלט דיר? וואָס ווייניסט דו? וואָס וויילסט דו?" — ענטפערט די וואנט?... מילא. וואלט דאָס נאָך אויך געווען א האלבע צרה. א ווייב אז זי ווייניט, ווייניט זי אזוי לאנג, ביז זי ווייניט זיך איבער! איז אבער דער חסרון — די שוויעגער. וועלט געוואָהר די שוויעגער, קומט זי צו לויפען אין איין אימפּעט מיט'ן טערקישען שאל אויף די פּליציעם, ברעכט די הענט און לייענט מיט א נוסח פון תּחינות, און א קול האָט זי,

שניידער, וואָרום ווי שטעהט איהם אָן זיין א שניידער, אז ער האָט א זוהן א דאָקטער? מיין איך פּאַרקעהרט: ווי שטעהט אָן דעם זוהן דעם דאָקטער צו האָבען א טאטען א שניידער, און נאָך אזא מין שניידער, וואָס איז צווישען שניידערס א שניידער? דהיינו: אַליין איז דאָס א אידעל, דאַרפט איהר וויסען, א קליינס, מיט א וואטאָווער קאַפּאָטע און מיט א קאסאָקע אויגעל און מיט אַיין אייגענעבויגענעם פינגער, און א קול האָט דאָס, ווי א גרייגער, און סע געהט־ארום טאָג ווי נאכט און סע גרייגערט: „מיין דאָקטער האָט דאָס נעכטען געהאַט א פּראַקטיקע, אי א פּראַקטיקע! מיין דאָקטער, אז ער ווי׳ל, קאָן ער! מיין דאָקטער!"... ער פּארהאסט איטלעכען באזונדער דעם קאָפּ מיט זיין דאָקטער! און דערצו איז נאָך דער דאָקטער, צו די צרות, דאַרפט איהר וויסען, א ווייבערשער דאָקטער, דאָס הייסט, אַיין אקושאָר, — איז וואו ערגיץ א סוד, פּויקט ער אוים, דער קאסאָקע שניידער, איבער דער גאנצער שטאָדט. אז אָך און וועה איז שוין יענעם ווייבעל אָדער יענעם מיידעל, וואָס פּאַלט־אַריין צום דאָזיגען דאָקטער אין די הענט און צו זיין פּאָטער דעם שניידער אין מויל אַריין... עס האָט זיך אנומעלטען געטראָפען ביי אונז א מעשה, א מיידעל איז געווען ביי אונז...

— זייט זשע מוחל, יונגערמאן! האָק איך איהם איבער נאָך א מאל אין מיטען די רער. — דאָבט זיך, איהר האָט געוואלט מיט מיר זיך עפּים אַיין עצה האלטען?

— האָט קיין פּאראיבעל ניט, אפשר נעם איך צו ביי אייך צייט? נאָר איך האָב אייך אָנגעהויבען מיט׳ן דאָקטער, ווייל ער איז אינגאנצען דער מלאך־המות טאקי! וועז ניט ער, וואלט דאָך מיר געווען גוט ווי די וועלט. וואָרום וואָס פּעהלט מיר, איך בעט אייך? אז א ווייבעל האָב איך, דאַרפט איהר וויסען, א פּארשוין, א יפת־תואר קאָן מען זאָגען, און קיין קינדער, דאַרפט איהר וויסען, האָבען מיר נאָך ניט, און א בת־יחידה איז זי, אַיין־און־אייניציגע, איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז דאָס אינ־

ביי אונז: „דער נייער דאקטער", — איך וויל אייך ניט פורש בשמו זיין, חאפט איהם דער וואטענמאכער !... און אט ארא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה, וואם וועגען דעם טאקי האב איך אייך געוואלט דערצעהלען און זיך מיט אייך איין עצה האלטען.

מיין פארשוין שטעלט זיך אפ אויף א מינוט, ווישט זיך אוים דאם פארשוויצטע פנים, רוקט זיך צו צו מיר מיט'ן בענקעל א ביסעל נעהענטער און גרייט זיך צו דערצעהלען ווייטער, נעמט בשעת מעשה אין האנט אריין א זאך אויף צו האלטען, מחמת ס'איז פארהאן מענטשען, וואם אז זיי רעדען, מוזען זיי עפים האלטען אין דער האנט, אנדערש קאנען זיי ניט דערצעהלען קיין מעשה. ביי מיר אויפ'ן שרייב־טיש שטעהען אויסגעשטעלט פארשיידענע זאכלעך, ראריטעטען, צאצקעם, און צווישען זיי אויך א קליין וועלאסיפעדעל, א ציגארענשניידער. דאם דאזיגע וועלאסיפעדעל האט אזוי נושא־חן געווען ביי'ם עולם, אז איטליכער, ווער עם קומט אריין צו מיר, איז קודם־כל נעמט ער זיך צום וועלאסיפעדעל. אויך דעם דאזיגען פארשוין מיינעם איז דאם וועלאסיפעדעל, אפנים, שטארק געפעלען. פריהער האט ער דאם בשעת דערצעהלען באטראכט, נאכדעם גענומען אין האנט, נאכדעם געפרובט דרעהען די רעדלעך — הפלל, ער האט דאם וועלאסיפעדעל שוין מעהר פון די העלפט ניט ארויסגעלאזט, און אזוי האט ער אנגעהויבען צו דערצעהלען ווייטער:

— אלזא, „דער נייער דאקטער". דאקטוירים, דארפט איהר וויסען, איז פארהאן ביי אונז אין שטעדטעל, אזוי ווי די הינט: פארהאן דאקטוירים קריסטען, און פארהאן אידישע דאקטוירים, און דאקטוירימלעך; פארהאן אויך דאקטוירים ציוניסטען, דאם הייסט אזעלכע, וואם פארנעמען זיך מיט ציוניזם. נאר דער דאקטער, וואם איך דערצעהל אייך, איז נאך נאר א יונגער דאקטער, טאקי א היימישער, א שניידער'ס א זוהן, דאם הייסט, דער פאטער זיינער איז געווען אמאל א שניידער — היינט איז ער שוין אוים

שטעכען זיך, אדער אוועקלויפען צום טייך און טרינקען זיך — אזוי ווייט איז מיר נמאס דער דאזיגער דאקטער!

און דער יונגערמאן פארטראכט זיך, ווערט טרויעריג.

— וואס זשע, איהר זענט זי, הייסט דאס, חושד? — זאג איך צום יונגעמאן, און היט זיך מיט אין איבעריג ווארט.

— חס ושלום! — מאכט ער צו מיר און חאפט זיך אויף, ווי אין אפגעבריהטער, און רוקט זיך צו צו מיר נאך נעהענטער. — וואס איז שייך זאגען, איך בין זי חושד? א אידישע טאכטער! א כשר קינד!... איך רעד פון איהם רער איך, פון שענעם דאקטער, ברענען זאל ער. און נישט אזוי נאך דער דאקטער, ווי דאס שענע פאטערל זיינם, דאס קאסאקע שניידערל מיט דער וואטאווער קאפאטע, פאר'שרפה'ט זאל ער ווערען! ער נעהט ארום טאג ווי נאכט און גרייגערט און פויקט איבער דער גאנצער שטאדט. איהר מיינט, דאס גרייגערען האט עפיס א ממשות? בלאטע, גאלע גאר־נישט! עס האט א צונג, און סע רעדט! עס וואלט מיך געהרט, מאהלט אייך, ווי דער פארא־איהריגער שניי. איז אבער דער חסרון, וואס א מענטש האט אויהערען, און אויהערען האבען ליעב הארכען, און אז מע הארכט זיך גוט צו, דערהערט מען אזעלכעס, וואס מע וואלט דאס נישט געוואלט הארכען. ובפרט נאך ביי אונז אין שטאדט — א שטאדט, דארפט איהר ווייסען, פון גאלע רכילות'ניקעס מיט לשון־הרע'ניקעס מיט לאנגע צינגער, וואס האבען א מענטשען אין אויף דער וועלט! נעמט מען אריין ביי אונז א מענטשען אין מויל אריין, מעג ער זיך שוין אפגעזעגענען! פאר מיר אין די אויגען, מאהלט אייך, היט מען זיך, נאר הינטער די אויגען האב איך עטליכע מאל געהערט אזעלכע ווערטער, אז איך האב מיך אנגעהויבען צו־קוקען, שטארק צוקוקען, חאפען ווערטער, טאפען רעד, און — למאי זאל איך זאגען? — איך האב נישט ארויסגעזעהען גארנישט, לחלוטין גארנישט, בלתי איין זאך האב איך ארויסגעזעהען, וואס אז ער קומט צו נעהן, ווערט זי גאר אין אנדער מענטש, מיט אין אנדער פנים,

גאנצען איהרם, מיינם הייסט דאָם, און כּבוד האָב איך אויך, ניט צו פֿארזינדיגען, וועלינ א נגיד'ס איין איידעם, ניט זשעדנע, דאנקען גאָט, נישט קיין אויבען־אָן, נישט קיין מפּטיר שבת און יום־טוב, נישט קיין כּיבוד, אז סע מאכט זיך ערגיץ א ברית; אויך מיט'ן אתרוג, צו די הושענות, בין איך דער ערשטער נאָכ'ן שוועהר: פֿריהער דער חזן, געווויינטלעך, נאָכדעם דער רב, נאָכדעם דער שוועהר, נאָכדעם איך, נאָכדעם ערשט דער איבעריגער עולם. און אפילו אין מרחץ, להבדיל, אז איך טהו מיך אויס און קום־אריין, מאכט דער בעדער א טאַרארַאם: „לאָזט נאָר, אידען, מאכט א וואַרע, דעם נגיד'ס איידעם געהט!" איך שוועה אייך בנאמנות, אז סע איז מיר פֿריקרע, איך האָב עס פיינט. שייך זאָגען פיינט? חנופה האָט איטלעכער ליעב, און פון כּבוד זאָגט זיך קיינער נישט אָפּעט, נאָר וואָס דען? ס'איז שוין צופיעל, ובפרט, אז איך וויים, אז איך האָב עס פּלל נישט פֿארדיענט. וואָס איז? באשר דער שוועהר איז א נגיד? לאָזען זיי איהם חנפה'נען, לאָזען זיי איהם לעקען, זייט מיר מוחל, צעזעצטערהייט, וואָס קעהר זיך דאָס אָן מיט מיר? ווילדע מענטשען, זאָג איך אייך, נאָך גאָר ווילדע מענטשען, און איך באַדאַרף זיצען מיט זיי, ווי אין געפענקעניש, וואָרום צונויפגעהן זיך מיט אבי וועמען לאָזט מען מיך נישט; ווי פּאַסט דאָס פֿאר'ן נגיד'ס איידעם? רעדען מיט'ן שוועהר — איז נישטא מיט וועמען. ער איז, דאַרפט איהר וויסען, א פֿראָס־טער נפש, זעהר א פֿראָסטער נפש, א גרויסער עם־האָרץ, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווי ער הערט נישט, אזוי זאָל איהם נישט שאד־טען. און זי — א ווילדע ציגע, א בת־יחידה, ווי איך האָב אייך געזאָגט; אָט לאָכט זי, און אָט ווייגט זי, אָט איז חא־חא־חא, און אָט טהוט זיך זיך א וואַרף אין בעט אריין, און מע שיקט נאָכ'ן נייעם דאָקטער. און דער נייער דאָקטער — פֿארחאפּט זאָל ער וועהרען! דערמאָן איך זיך אָן איהם, וועהרט מיר מיאום ומאום דאָס לעבען מיינם! איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, סע מאכט זיך אמאָל א צייט, אז סע ווילט זיך מיר אָדער חאפּען א מעסער און

קרענק, די אינפלוענצע, וואלט איהר באדארפט זעהען, ווי דער מענטש האט זיך דאס שוועקגעלעגט פאר מיר, עס איז מיר אזוי נעווען איבער דער טבע! און מערקווירדיג! וואס מעהר ער איז צו מיר גוט, אזוי מעהר (גאט זאל מיך נישט שטראפען) האב איך איהם פיינט, אנקוקען קאן איך איהם נישט, ובפרט דעמאלט, ווען ער זיצט ביי אונז און זיי קוקען זיך דורך מיט איהר!... מיר דאכט זיך, אז ווען איך קאן איהם אננעמען פאר'ן קארק און ארויסווארפען אין דרויסען ארוים, וואלט מיר צוגעקומען א שטיק נעזונט! איך קאן נישט אריבערטראגען זיין קוקען, וואס ער קוקט אויף איהר, מיט זיין שמייכלען, וואס ער שמייכעלט צו איהר. און איך האב מיר נעגעבען דאס ווארט: איין מאל פאר אלע מאל — איין עק לאז דאס האבען! ביז וואנען איז דער שיעור צו ליידען בזיונות? די נאנצע שטאדט, דארפט איהר ווייסען, האט שוין מיט מיר צו טהון! קיין אנדער עצה איז פאר מיר נישט פארהאן — נאר א גט! קיין אנדער מבוא זעה איך גאר נישט! אי, וואס? א תכלית? א שוועהר א גביר? א בת־יחידה? איבער הונדערט יאהר אינ־נאנצען איהרם, מיינס הייסט דאס? א שענע ריינע כפרה! עלעהיי, וואס האב איך געטהאן פריהער? וואס טהוען א סך אנדערע יונגעלייט? נישטא קיין אנדער פלאן! ווי זאגט איהר? אינא, נישטא קיין אנדער פלאן, א חוץ גט'ען זיך?...

דא האט מיין פארשוין וויערער א מאל איבערגעהאפט דעם אטהעם, אויסגעווישט דאס פנים און געוואלט אויף מיר, וואס וועל איך זאגען.

— איך וויים? איך מיין אויך אזוי, אז ס'איז נישטא פאר אייך קיין אנדער פלאן, א חוץ גט'ען זיך. ובפרט, אז איך זעה נישט ארוים, אז די ליעבע ביי אייך זאל זיין אזוי פלאקערדיג, און קיין קינדער, הער איך, האט איהר במילא נישט, און די שטאדט רעדט, — היינט צו וואס נוצט אייך דער נאנצער מסחר?

מיט אַנדערע אויגען. דאָס הייסט, דער מענטש איז דער זעלבער מענטש, מיט'ן זעלביגען פּנים, מיט די זעלביגע אויגען; נאָר דער קוק איז אַיין אַנדערער. איהר פֿארשטעהט? ס'איז נאָר אַיין אַנדער קוק מיט אַיין אַנדער גלאָנץ! איהר מיינט, איך בין נישט קיין בעלן נעוועז אפשר אַ פּרעג טהון זיך: „זאָג מיר נאָר, וואָס איז די מעשה, נשמה מיינע, וואָס אַז ער קומט צו געהן, ווערסט דו נאָר אַיין אַנדער מענטש?" טרעפֿט, וואָס זיך האָט מיר דערוויף געענטפֿערט? זי האָט זיך צעלאַכט מיט אַזאַ מין חא־חא־חא, אַז איך האָב געמיינט, איך וועל מיך באַגראָבען אַ לעבעדיגער! און טאַקי באַלד נאָכ'ן גרויסען געלעכטער האָט זי זיך אַריינגעווארפען אין בעט אַריין מיט אַזאַ מין ילללה, אַז ס'איז געקומען צו לויפען די שוויענער מיט'ן טערקישען שאָל און האָט זי געזומען מינטערען, און בשעת מעשה האָט זי אויסגעלייענט איהר ביסעל תחינות, און דער שוועהר האָט געחאַפּט דאָס פֿאיעטאַנדעל און געשיקט נאָכ'ן דאָקטער, טאַקי מיך אַליין; און אַז דער דאָקטער איז געקומען, איז איהר די רגע געוואָרען גרינגער, ס'איז איהר אַריין די פּאַרב אין פּנים, און די אויגען האָבען איהר אָנגעהויבען גלאַנצען, ווי בריליאַנטען אַקעגען דער זון... און שטעלט אייך פֿאָר די שענע לאָגע מיינע: אַז איך באַדאַרף צו איהם אַריינקומען אין שטוב אַריין, איז, מענט איהר מיר זיכער גלויבען, גלייך ווי אויף יענער וועלט. אין גיהנם אַריינצוגעהן באַדאַרף זיין אַ סך מעהר ניחא! היינט אָנקוקען דאָס פּנים זיינס, אַיין איידעל פּנימ'ל! רויט ווי אַ צוויק, אַזוש בלוילעך, און יעדער פּרישטש, יעדער פּרישטש, באַזעצט מיט פּרישטשעס! און האָט אַ טבע שמייכלען — שמייכלט, ווי אַ פּגר אומגעוואַשען. צי מע דאַרף, צי מע דאַרף נישט — ער שמייכלט! שטענדיג געשמייכלט, און צו איטלעכען באַזונדער איז ער צוגעלאָזט. און ווער שמועסט, צו מיר? צו מיר איז ער תמיד צוקער־זים און ווייך, חאָטש לעג איהם צו צו אַ מפּה. זיין גוטסקייט צו מיר האָט נישט קיין שיעור און קיין ערך! אַנומעלטען בין איך געווען נישט אין בעסטען געזונט, געהאָט די היינטמאָדישע

אַלף־בית! און פון וואַנען וויים איך, אז איך וועל מאַכען בעסער? מאַמער פּאַל איך אַריין נאָך אין איין ערגערען גיהנם? ווי די מעשה איז, דאָ וויים איך שוין מיין צרה, און בין פּאָרט, ווי זאָגט ער, קראַנפּרינץ, דעם נגיד'ס איידעם, איבער הונדערט יאָהר איז דאָס פּאָרט איהרס, מיינס הייסט דאָס... איהר פּארשטעהט? וואָס וועל איך גענהן מאַכען קאָמבינאַציעס, שפּעגעלירען? ס'איז דאָך נישט מעהר ווי א שפּיעל, א לאָטעריייע. וואָס? נישט אַזוי? וואָס זאָגט איהר? ס'איז נישט קיין שפּיעל? נישט קיין לאָטעריייע?

— איך מיין, זאָג איך, אויך אַזוי: ס'איז א שפּיעל, א לאָטעריייע. אודאי איז בעסער שלום, איידער גט'ען זיך.

איך בין זיך מחיה, וואָס עס האָט זיך אַזוי געמאַכט, אז מיין עצה קומט אוים מעהר אויף שלום, איידער אויף גט. און איך מיין, אז איך בין שוין מיט איהם פּארטיג. צום סוף חאַפּט ער דאָס וועלאָסיפּעדעל און רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ נאָהענט און רעדט מיר נלייך אין פּנים אַריין:

— שלום? איהר זענט אפשר נערעכט. איך דערמאַן מיך אַבער אַן אי ה ם, פּארחאַפּט זאָל ער וועהרען, אַן דעם דאָקטער, הייסט דאָס, מיט'ן פּרישטשעוואַטען פּנים! דער טאַטע זיינער, דער קאַסאָקע שניידער, דערפט איהר וויסען, נעהט ארום סאי ווי סאי און פּויקט איבער'ן שטאָדט, אז דעם נגיד'ס טעכטערעל האָלט ביי גט'ען זיך. איהר פּארשטעהט א נידעריגקייט פון א פּאַלגע? נעהיי־בי וואָלט ער חאַטש ניט געפּויקט! איז וויבאַלד מע רעדט שוין דערפון אין שטאָדט, היינט וואָס האָב איך דאָ אַנצוווועהרען? ווי זאָגט מען: דאָס שארבען וועט שוין שארבענדיגער ניט ווערען. כּל־זמן עס איז נאָך נעווען בסוד, איז גאָרניט, א קניפּ אין באַק — די פּאַרב זאָל שטעהן. אַבער איצט, אז אלע רעדען שוין וועגען גט, איז שוין פון מיר אַליין, דאַכט מיר, א גראַבקייט, וואָס איך האָלט זיך. עס איז שוין קיין אַנדער ברירה נישט פּארהאַן, א חוץ גט. הא? וואָס איהר? נישט אַזוי?

די נאנצע צייט, וואָס איך האָב געוואוינט, האָט מיין פּאַרשוין געדרעהט די רעדעלעך פונ׳ם וועלאָסיפּעדעל און נעקוקט אויף מיר מיט זיינע שוואַרצע טיעפּע רחמנות־אויגען, און אז איך האָב אויסגעלאָזט, האָט ער זיך צוגעוקט צו מיר נאָך נעהענטער און אַנגענויבען מיט א זיפּץ:

— איהר זאָגט: ליעב האָבען... וואָס איז שייך צו זאָגען? פיינט האָב איך זי נישט. פּאַר וואָס זאָל איך זי פיינט האָבען? איך האָב זי בפירוש ליעב — ניין, טאַקי שטאַרק ליעב!... און וואָס איהר זאָגט, די שטאָדט רעדט? לאָז זי רעדען פון פייער אוּן פון וואַסער! מיך ברענט נאָר אויף איהם, א פייער ברענט אין מיר! אויף איהם און אויף איהר! וואָס איז אויף איהר אזא גדולה, אז זי דערזעהט איהם? פּאַר וואָס, זאָגט מיר, איך בעט אייך, ווערט זי נישט רויט און פרייליך, אז זי דערזעהט מיך? מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? דערמיט, וואָס ער איז א דאָקטער — איך נישט? מע זאָל מיך געווען לערנען, אזוי ווי איהם, וואָלט איך אפשר אויך געווען א דאָקטער, און אפשר נאָך א גרעסערער דאָקטער ווי ער! איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אז אין די קליינע אותיות, ווי איהר זעהט מיך, וועלען מיר זיך נאָך אויסגלייכען מיט איהם, און אויף לשון־קודש וועל איך איהם נאָך אפשר פּאַרשטעקען אין גאַרטעל אויך! בין איך מיך אָבער מיישב וויעדער צוריק: וואָס האָב איך, אייגענטליך, אויף איהר אזעלכעם דערזעהען, וואָס איך זאָל איהר געבען א גט? אי, דער נייער דאָקטער? וואָס וואָלט איך געטהאָן, ס׳זאָל זיין אויפ׳ן אָרט פון דעם נייעם דאָקטער איין אנדער שוואַרץ יאָהר? און וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז א ווייבעל טאָר נישט זיין באַקאַנט מיט א דאָקטער? האָט איהר אייך איין מאָל אַוועק. והשנית, וואָס וועט ויין פון מיר דער תּכלית, וועז, למשל, איך גט זיך מיט איהר אָפּ? אז אליין, דאַרפט איהר וויסען, בין איך א יונגעל א יתום, איין עלענדער, אָהן א קרוב, אָהן א גוטען פרויַנט — נעה וועד צוריק איין אָרעם־בּחור און האָב חתונה, הויב אָן נאָך א מאָל, הייסט דאָס,

דאָס הייסט, וועָן א י ה ר האָט א שוועהר א גראָבען יונג, א שוויעגער מיט א טערקישען שאָל, וואָס זי האָלט אין איין וואָר־טשען, און א ווייב, וואָס זאָל זיין געזונט און שטאַרק און זאָל זיך כסדר דאָקטערען, און די שטאָדט זאָל אויף א י י ך טייטען מיט די פינגער: „אָט געהט ער, דער יונגערמאַן פון דער ציעג!" מיר דאַכט, אז איהר וואָלט אין מיטען האָלבע נאַכט זיך אויפגעהאָפט, אָפּגע׳גט און אַנטלאָפען, וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט. וואָס, אפשר נישט אזוי?

— איך מיין, זאָג איך, אויך אזוי, אז איך וואָלט אין מיטען האָלבע נאַכט זיך אויפגעהאָפט, אָפּגע׳גט און אַנטלאָפען, וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט.

— אודאי איז אייך גרינג צו זאָגען — מאַכט ער — אויפ־געהאָפט, אָפּגע׳גט און אַנטלאָפען, וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט! גלאַט געראַטן „אַנטלאָפען"! וואָס אַנטלאָפען? ווער אַנטלאָפען? וואוהין אַנטלאָפען? אין דער ערד אַריין?... און דאָס, וואָס זי איז א בת־יחידה... איין־און־אויינציגע... איבער הונדערט יאָהר אינגאַנצען איהרם, מיינם הייסט דאָס?... דאָס איז גאָרניט?... און גלאַט, וואָס האָב איך צו איהר? וואָס האָב איך צו איהר?... ניין, זאָגט מיר: וואָס האָב איך צו איהר?...

— איך מיין, זאָג איך, אויך אזוי: וואָס האָט איהר צו איהר?

— סטייטש, זאָגט ער, נו, און דער דאָקטער? דעם דאָקטער האָט איהר פארגעסען?! כּל־זמן איך זעה דעם דאָזיגען מלאך־המות פאַר די אויגען, קאָן איך זי נישט זעהען, קאָן איך אויף איהר פנים נישט קוקען!

— וויבאַלד אזוי, זאָג איך, מוזט איהר זיך גט׳ען.

— וואָס זשע, זאָגט ער, וועט זיין דער תכלית? וואָס קאָן אזא יונגערמאַן, ווי איך, טהון ביי היינטיגע ביטערע צייטען? אַרבּה, זאָגט איהר! זייט א איד א חכם!

— איך מיין, זאָג איך, אויך אזוי. וויבאַלד אַלע ווייסען שוין אָן אַלע רעדען שוין וועגן גט, איז דאָס פון אייך שוין גראָבלירך, אָן איהר האָט שוין טאַקי קיין אַנדער ברירה ניט, אַ חוץ גט.

— האַלט איהר, הייסט דאָס — מאַכט ער צו מיר אָן רוקט זיך צו מיט'ן בענקל כּמעט אויף מיר — האַלט איהר, הייסט דאָס, אז איך באַדאַרף איהר דורכאויס געבען גט? באַקלערט נאָר די זאַך אקוראַט. למשל, איהר זענט דער רב, אָן איך קום צו אייך מיט מיין ווייב זיך גט'ען, אָן איהר טהוט מיך א פרעג: „זאָג מיר, יונגערמאַן, פאַר וואָס גט'סט דו זיך מיט דיין ווייב?" וואָס קאָן איך אייך דערויף ענטפערען פאַר א תּשובה? באשר, וועל איך אייך ענטפערען, זי קוקט אויף'ן דאָקטער, אָן דער דאָקטער קוקט אויף איהר. נו? האָט דאָס א טעם? פרעג איך אייך! זאָל איך זיי געהן פאַרשטעלען די אויגען? אָן וואָס פאַר א פנים וועל איך דעמאָלט האָבען פאַר דער וועלט? אדרבה, זאָגט שוין איהר אליין! געגומען אָן אָפגע'גט א ווייבל א יפת־תּואר, א בת־יחידה, א נגיד'ס א קינד, איבער הונדערט יאָהר אינגאַנצען איהרם, מיינם הייסט דאָס... וואָס? וואָס וועט זאָגען די וועלט? משוגע! הא? וואָס? אפשר ניט אזוי? אֵיא, פריש אָן געזונט אָן משוגע?

— איך זאָג אויך אזוי: פריש אָן געזונט אָן משוגע.

דא האָט מיין פאַרשוין זיך צוגערוקט צו מיר שוין אזוי נאָהענט, אז אונזערע בוידעמ'ס פים זענען אויסגעקומען אינאייגעם, ווי צוויפגעפלאָכטען, אָן אויפ'ן אָרט פונ'ם וועלאָסיפעדעל, וואָס ער האָט דאָס גע'פטר'ט, האָט ער צוגערוקט צו זיך דאָס טינטערל מיינם. ער האָט א זיפץ געטהאָן אָן וויעדער גע'דרשה'ט:

— אייך איז גרינג צו זאָגען אויף יענעם: פריש אָן געזונט אָן משוגע! איך וואָלט א בעלן געווען וויסען, וואָס וואָלט א י ה ר געטהאָן, למשל, ווען עם טרעפט זיך מיט א י י ך אזא מעשה?

וואָס ער איז אַרײַנגעקומען צו מיר, איז ער אַרויסגעגאַנגען פון מיר: דאָס זעלבע בויגען זיך, די זעלבע עטלעכע טריט צוריק, די זעלבע רעווערַאַנסען, דאָס זעלבע רייבען מיט די הענט.

— האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, טאָמער האָב איך ביי אייך צוגענומען צייט, און א דאַנק פֿאַר דער עצה... א גרויסען דאַנק אייך... און זייט געזונט!

— ניטאָ פֿאַר וואָס... פֿאָהרט געזונט.

— דאַרף מען זיך, זאָג איך, ניט גט'ען!
— ניט גט'ען? נו, און דער דאָקטער? פֿלי־זמן...
— דאַרף מען זיך גט'ען! — זאָג איך און ווי מאכען איין עק.
— גט'ען? וואָס זשע איז פֿאר א תּכלית? סטוייטש...
— איז ניט גט'ען!
— נו, און דער דאָקטער?...

איך ווים ניט, וואָס מיט מיר איז אזעלכעס געשעהן. עס האָט מיר א זעץ געטהאָן דאָס גאַנצע בלוט אין קאָפּ אַריין, ס'איז מיר פֿינסטער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב אָנגעהאָפּט מיין פֿאַרשוין פֿאר'ן גאַרגל, איהם צוגעקוועטשט צו דער וואַנט און נישט מיט מיין קול געשריגען:

— גט'ען זי זאָלסט דו, ממזר! גט'ען זי! גט'ען זי! גט'ען זי!!!

. . . . . .
. . . . . .

אויף אונזער ביידענ'ס געשריי האָט זיך צונויפגעלאָפען מיין נאַנץ הויזגעזינד. וואָס איז? וואָס איז דאָ געשעהען? — גאָר־ניט! גאָרניט! דערזעהען מיין טוידט פֿנים אין שפּיגעל, האָב איך זיך אַליין ניט דערקענט. און ביי מיין פֿאַרשוין האָב איך נאָכדעם עטליכע מאָל געמוזט בעטען מחילה, איהם געקוועטשט די האַנט, אָנגעזאָגט טויזענט מאָל, ער זאָל פֿאַרגעסען וואָס צווישען אונז איז פֿאַרגעקומען... „עס מאכט זיך אמאָל, האָב איך איהם געזאָגט, אז א מענטש געהט־ארוים פון די כּלים". מיין יונגערמאַן איז געווען א ביסעל מבולבל, ווי צעמישט, מודה געווען, אז א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, עס מאכט זיך, אז א מענטש נעהט־ארוים פון די כּלים... און מיט דעם זעלבען „בואי־בשלום",

ביו׳ם דאקטאר

נעשריבען אין יאהר 1904.

ביי׳ם דאָקטאָר

— איך וויל אייך בעטען, הערר דאָקטער, איין זאך: איהר זאָלט מיך אויסהערען. דאָס הייסט, נישט דאָס שלאָפקייט מיינם זאָלט איהר אויסהערען — פונ׳ם שלאָפקייט וועלען מיר שמועסען שפעטער. איך וועל אייך שוין אליין אויפקלערען, אין וואָס עס באשטעהט מיין שלאָפקייט. וויל׳ען וויל איך, איהר זאָלט אויסהערען מיך אליין, וואָרום ניט א יעדער דאָקטער האָט ליעב אויסהערען דעם חולה. ניט א יעדער דאָקטער לאָזט זיך רעדען. דאָקטוירים האָבען א טבע: זיי לאָזען זיך נישט רעדען. זיי וויסען נאָר טאָפען דעם דופק, קוקען אויפ׳ן זייגער, פארשרייבען א רעצעפט און נעמען פאר׳ן וויזיט. אויף אייך האָב איך געהערט זאָגען, אז איהר זענט ניט פון די דאָקטוירים. איהר זענט נאָך, זאָגט מען, א יונגער דאָקטער, און זענט נאָך ניט אזוי להוט, פארברענט נאָכ׳ן קערבעל, ווי אנדערע דאָקטוירים. בין איך דערפאר, הייסט דאָס, טאקי געקומען צו אייך, זיך מיט אייך איין עצה האלטען מכח מיין מאָגען. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א מענטש מיט א מאָגען. על־פי חכמת הדאָקטאָריע קומט אפילו אויס, אז יעדער מענטש מוז האָבען א מאָגען. נאָר וועז איז דאָס נערעדט געוואָרען? אז דער מאָגען איז א מאָגען; אָבער אז דער מאָגען איז קיין מאָגען ניט, היינט צו וואָס טויג דאָס לעבען? וועט איהר דאָך מיר ענטפערען מסתמא מיט׳ן פסוק: בעל־כרחך אתה חי? וויים איך עס אָהן אייך.

זיך מאכען א קרעריט, איז ער ווייך ווי א פוטער, מיט טויזענט חניפה׳לעך און קאמפלימענטען, חאטש נעם לעג איהם צו צו א מפה; און נאכדעם, אז עס קומט צו צאהלען, הויבט זיך אן א צעטעל פון טענות: דער טראנספארט איז איהם שפעט אנגעקומען, די זעק האבען זיך צעריסען, די מעהל איז געווען ביטער, טוכלע, צוגעלעגערט הייסט עס. צרות מיט שלעק — אכצעהן חסרונות מיט זיעבען און צוואנציג תירוצים! „און געלט?" „געלט, זאגט ער, שיקט־ארויס א השבון!" א האלבער סילוק, הייסט דאס. שיקט מען איהם מאהנען, זאגט ער: „מארגען". מארגען — „איבער־מארגען". א נעכטיגער טאג! הויבט מען איהם אן סטראשען מיט א פראטעסט און מע גיט אויף איהם איין. נו, און אז מע גיט שוין איין, מיינט איהר, איז וואס? האט מען א „ליסט", און אז מע קומט מיט׳ן „ליסט" איבערשרייבען, איז במילא אלסדינג אויף דעם ווייב׳ס נאמען, און געה רוף איהם קנאקנסעל! נו, פרעג איך אייך: ביי אזעלכע געשעפטען, ווי זאל מען גיט האבען קיין מאגען? גיט אומזיסט זאגט צו מיר מיינע, חאטש זי איז ביי מיר גיט דאס ערשטע, זי איז דאס דריטע, און דאס דריטע ווייב איז דאך, ווי זאגט איהר, די זון אין שבט, נאר דאך אוועקמאכען קאן מען זי גיט, פארט א ווייב: „ווארף־אוועק, זאגט זי צו מיר, נח, ווארף־אוועק דאס מעהל־נעשעפט. לאז זיך עס אנצינדען מיט דער מיהל אינאייגעם, וועל איך ווייסען, אז דו לעבסט אויף דער וועלט!" „ע־הע־הע, זאג איך, די מיהל זאל וועלען ברענען! זי איז גוט געסטרעכירט"... „גיט דאס, זאגט זי, מיין איך, נח. איך מיין, זאגט זי, וואס דו לויפסט ארום, גיט קיין שבת, גיט קיין יום־טוב, גיט קיין ווייב, גיט קיין קינד. וואס? וואס פליהסט דו?"... פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אליין גיט, וואס איך פליה. וואס זאל איך טהון, אז ס׳איז ביי מיר אזא טבע, צו אלדי רוחות?... איך האב ליעב דרעהען!... טאמער מיינט איהר, מע האט עפים פונ׳ם דרעהען? צרות האט מען! וואס פאר א געשעפט איהר זאלט מיר גיט געבען, נעם איך דאס אן; גיטא פאר מיר

פאר דעם „בעל־ברחך" האָב איך נאָך אין חדר געהאפט שמיץ. איך שמועס פון דעם, וואָס א מענטש פל־זמן ער לעבט, ווילט זיך איהם ניט שטאַרבען. חאָטש דעם אמת דאַרף איך אייך זאָגען, אז איך אַליין האָב פאַר'ן טוידט פלל קיין מורא נישט. וואָרום, ערשטענס, האָב איך שוין אריבערגעשפאַנט ששים, והשנית, בין איך אזא מענטש, וואָס קאַטאַרי לעבען און שטאַרבען איז בּיי מיר גלאַט אַלץ איין יום־טוב. דאָס הייסט, לעבען איז אודאי גלייכער ווי שטאַרבען, וואָרום ווער ווילּ דאָס שטאַרבען? ובפרט א איד? ובפרט א טאַטע פון עלף קינדער, זאָלען געזונט זיין, מיט א ווייב, חאָטש דאָס דריטע ווייב, נאָר דאָך א ווייב. בקיצור, אַליין בין איך א קאַמעניצער, דאָס הייסט, ניט פון קאַמעניץ גופא, נאָר פון א שטעדטעלּ ניט ווייט פון קאַמעניץ. און בין, אז אָך און וועה איז מיר, א איד א מיהלנער, איך האַלט א מיהלּ האַלט איך, דאָס הייסט, די מיהלּ האַלט מיך, וואָרום, ווי זאָגט איהר, אז מע קריכט־ארויין, ליגט מען. א ברירה האָט מען? ס'איז א ראָד, פארשטעהט איהר מיך, און סע דרעהט זיך! באַרעכענט זיך אַליין, אז פאַר ווייז באַדאַרף מען צאָהלען מיט מזומנים, און מעהלּ מוז מען צעטיילען אויף קרעדיט, א וועכסלּ אהין, א וועכסלּ אהער, און צו טהון האָט מען מיט גראָבע נפשות, און מיט ווייבער. איהר האָט עפּים ליעב וויבער? געה געב זיי אָפּ דין וחשבון: למאי דאָס, למאי יענעם? למאי עס איז ניט גערַאטען בּיי זיי די חלה? וואָס בּין איך שולדיג? אפשר, זאָג איך, איז בּיי אייך וועניג היץ? אָדער אפשר איז בּיי אייך נעווען שלעכטע הייוועז? אפשר איז בּיי אייך נעווען, זאָג איך, נאָס האָלץ? פאַלט מען נאָך אַן אויף אייך און מע מאַכט אייך מיט דער בלאָטע און מען איז אייך מבטיח, אז דאָס אנדערע מאָל וועט אייך פּליהען די חלה אין קאָפּ ארויין... איהר האָט עפּים ליעב, אז סע פּליהט אייך א חלה אין קאָפּ ארויין? דאָס זענען די קונה'טעס די לאחדים'ניצעס. נאָר איהר מיינט אודאי, די קונים די הורטאַוניקעס זענען בעסער? אויך ניט בעסער! לכתחילה, אז דער קונה קומט אין מיהלּ אריין און ווילּ

גליק, איך מיין דעם מאָגען מיין איך. אפשר איז דאָס פון דעם, וואָס איך בין נעזונד, בין קיינמאָל נישטאָ אין דער היים, און אפילו דעמאָלט, וועו איך בין אין דער היים, בין איך אויך ניט אין דער היים. איך שווער אייך בהן שלי — ס׳איז א געלעכטער צו הערען און א חרפה צו זאָגען — איך וויים נישט, וויפיעל קינדער איך האָב און ווי אַזוי מע רופט זיי. ס׳איז ניט גוט, הערט איהר, אָהן א בעל־הבית און אָהן א טאטען! איהר זאָלט אָנקוקען ביי מיר א שטוב, קיין עין־הרע, כיט א פּעראָנדעק! א שיף אָהן א רודער! טאָג ווי נאכט א טאָרארעם, א הארמידער, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! א ווערטעלע אויסצורעדען, קיין עין־הרע, עלף קינדער פון דריי ווייבער! בשעת דער טרינקט טיי, עסט יענער אָנבייסען, און בשעת איך דאווען, גלוסט זיך יענעם שלאָפען. דער קנייפט א בולקע, און דער וויל הערינג, דעם גלוסט זיך מילכיגס, און דער שרייט אין איין קול: פלייש! און אז מע וואשט זיך עסען, איז ערשט דעמאָלט ניטאָ קיין מעסער, מיט וואָס א שטיקעל ברויט אָפּצושניידען, און צווישען קליינוואַרג איז א טומעל, א גיהנם, מיט הריגות, חאטש נעם לויף אין דער וועלט ארויס! און איבער וואָס? אלץ איבער דעם, הערט איהר, וואָס איך האָב קיינמאָל קיין צייט ניט, און זי, מיינע הייסט דאָס, איז, קיין עין־הרע, זעהר א גוטע, דאָס הייסט, ניט אזא גוטע, ווי א ווייכע, קאָן זיך ניט באַגעהן מיט קיין קינדער. מיט קינדער דארף מען קאָנען זיך באַגעהן. קריכען זיי איהר אויפ׳ן קאָפּ, דאָס הייסט, זי שעלט זיי אפילו, קנייפט זיי, רייסט זיי אוים שטיקער פלייש, נאָר וואָס קומט ארויס? פּאָרט א מאָמע. א מאָמע איז ניט קיין טאָטע. א טאָטע לעגט־אַנידער און שמייסט־אָפּ א קינד. איך וויים, אז מיין טאָטע האָט מיך געשמיסען. און אפשר האָט אייך אייער טאָטע אויך געשמיסען? וואָס זשע מיינט איהר? איז אז וואויל צו אייך! איך וויים ניט, צי ס׳וואָלט פאר אייך נעווען בעסער, מע זאָל אייך ניט נעווען שמייסען... וואָס חאפט איהר זיך? איך ענדיג באלד. איך דערצעהל עס אייך ניט אומזיסט; דאָס איז

קיין שלעכטער בראַנפען: זעק — איז זעק, האָלץ — איז האָלץ, „טאַרגעם" — איז „טאַרגעם". איהר קענהרט אודאי מיינען, אז א חוץ דער מיהל האָב איך שוין מעהר קיין געשעפטען נישט? האָט איהר מחילה א גרויסען טעות. ווי איהר קוקט מיך אָן, האַנדעלט איך מיט וואָלה, מיט איינעם א שותף, וואָם מיר האַקען איהם, און שטעלט־צו פּראַוויאַנט אין דער טורמע, און האָב א חלק אין דער טאַקסע, און דערלעג דוקא אלע יאָהר צו איהר געלט, איהר וואָלט זיך עם ווינטשען פּאַרדיענען אלע חודש, איך בין אייך קיין שונא ניט. אי, צו וואָם דאַרף איך זי? קהל אויף צו־להכעים! איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א מענטש דוקא אזוי זיך ניט קיין שלעכטער בטבע, נאָר א גרויסער „קאַפריז", א שפּילשליווער, הייסט עם. מיך, אז מע ריהרט מיך אָן אין כּבוד, איז חיות ניט זיכער! און דערצו בין איך נאָך א שטיקעל עקשן אויך. איך בין א בעלן געווען אמאל, אין די גוטע יאָהרען, פּאַר איין „אַתּה־הראית'לע" ביי אונז אין בית־המדרש גענהן ביז'ן בלוט אריין; דאָם בית־המדרש האָט מען פּאַר'משפּט — און איך האָב טאַקי אויסגעפּיהרט מיינם. וואָם זאָל איך טהון? ס'איז ביי מיר אזא בלוט! ס'איז ביי מיר נערוועז, זאָגען זיי, די דאָקטוירים, און ס'האָט, זאָגען זיי, א שייכות צום מאָגען. חאָטש אפילו על־פּי שכל קומט דאָם אוים וויילד. וואָרום וואָם גענהער זיך אָן נערוועז מיט א מאָגען? א ביסעל א סמיכות הפּרשה! וואו זענען די נערוועז און וואו איז דער מאָגען? נערוועז זענען דאָך, צום מיינסטען, על־פּי חכמת הדאָקטאָריע, דאָכט זיך, דאָרט, וואו די גהירען? און דער מאָגען איז דאָך נאָר וויים איך וואו — פּאַלג מיך א גאנג!... שאט, אט באַלד ענדיג איך, וואָם חאפט איהר זיך אזוי? זיצט נאָך א מינוט. איך וויל דאָך אייך אויסדערצעהלען אקוראט, איהר זאָלט מיך אויסהערען און זאָגען מיר, פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיר אט דער דאָזיגער אומ־

איך זאל גאר ניט עסען, איך זאל פאסטען הייסט דאס. זענט איהר שוין פארטיג? קומט צו געהן א נייער חכם א דאקטער און זאגט מיר אן, איך זאל דוקא עסען, און א סך! אפנים, ער אליין האלט פון דער אכילה. אלע דאקטוירים האבען אזא טבע, אז דאס, וואס זיי האבען ניט פיינט, דאס הייסען זיי אויך דעם חולה. א חידוש איז מיר נאר, וואס זיי הייסען ניט שלינגען קיין קערבלעך... משוגע צו ווערען פון זיי! איינער א דאקטער האט מיר געהייסען געהן א סך, גלאט געהן אין דער וועלט ארויס, שפאנען הייסט דאס; איז געקומען דער אנדערער דאקטער און הייסט מיר ליגען — און געה טרעף, ווער פון זיי איז מעהר בהמה... וואס דארפט איהר א סך? איינער האט מיך געהארעווט מיט ליאפעם, כמעט א יאהר כסדר מיט נאלע ליאפעם! איך קום צום אנדערען, זאגט ער: „ליאפעם? חס־ושלום! ליאפעם איז פאר אייך א סם־המות!" און ער געהט און פארשרייבט מיר א פראשעק, א געלען פראשעק. מסתמא ווייסט איהר, וואס דאס איז פאר א מין פראשעק? איך קום צו געהן מיט'ן געלען פראשעק צו א דריטען דאקטער, חאפט ער ניט דעם געלען פראשעק און צעריסט ניט דעם רעצעפט און פארשרייבט מיר ניט קיין קרייטער? אבער וואס פאר א קרייטער, מיינט איהר? איידער איך האב מיך איינגעווהנט, הערט איהר, צו די דאזיגע קרייטער, מעגט איהר מיר גלויבען, אז די גרינע גאל האט זיך מיר איבערגעקהרט! ס'זאל איהם אנגעהן, דעם דאקטער, חאטש האלב, וואס איך פלעג איהם אנווינטשעווען, בשעת איך פלעג זיי דארפען איינעמען אלע פאר'ן עסען. איך פלעג מיך זהן בשעת מעשה מיט'ן מלאך־המות! נאר וואס טרינקט נישט א מענטש צוליעב געזונט?... צום סוף לאזט זיך אוים, איך קום צו יענעם דאקטער, צום ערשטען הייסט דאס, וואס האט מיך נע־האדעווט מיט ליאפעם, און דערצעהל איהם די געשיכטע מיט די ביטערע קרייטער, וואס פאראומערען מיר דאס לעבען, — ווערט ער מלא רציחה און רופט זיך אן צו מיר מיט א מין כעס, גלייך ווי איך האב איהם דא געקוילעט די קאפאטע: „איך האב דאך

צוליעב דעם, איהר זאלט פארשטעהן מיין ארט לעבען, וואם איך לעב. אפשר מיינט איהר, אז איך וויים, וויפיעל איך פארמאג? מעגליך, אז איך בין א איד א נגיד, און א גרויסער נגיד, און מעגליך אז — צווישען אונז וועט עס דאך מסתמא בלייבען? — אז איך בין אפשר דערונטער... איך וויים? אז טאג ווי נאכט איז נאר נעלאטעט; וויי זאגט איהר, די טאפלי ארויסגענומען, יענע טאפלי ארייננעשטעלט — ס'איז עפים א תירוץ? צי מע קאן, צי מע קאן ניט — נדן א קינד דארף מען געבען? ובפרט נאך, אז נאט העלפט טעכטער, און דערוואכסענע דערצו! אנו, פרובט האבען דריי טעכטער דערוואכסענע, קיין עין־הרע, אלע אין איין טאג צו דער חופה פיהרען, וועלען מיר זעהען, צי וועט איהר קאנען אייני־זיצען אין דער היים אפילו א טאג! היינט פארשטעהט איהר שוין, וואם איז דאם דרעהען, וואם מע דרעהט, מיט'ן פליהען, וואם מע פליהט? און אז מע פליהט, חאפט מען א פארקיהלונג אין וואנאן, א בייזע וועטשערע אויף דער אכסניא, וואם מע קרענקט זי נאכדעם אוים. היינט די ריחות, וואם מע שמעקט זיך אן, מיט דער שענער לופט — מעג מען שוין האבען א מאגען? א שטיקעל גליק איז נאר, וואם איך בין בטבע נישט קיין קראנקער מענטש, גוט פאר־פונדעוועט פון דער יוגענט. קוקט נישט אויף מיין סנאסט, וואם איך בין אזוי דאר און טרוקען. דאם האבען מיך די געשעפטען אזוי אויסגעטריקענט. און אגב איז ביי אונז טאקי אזא גדל"ע, אזא וואופן; מיר האלטען זיך אלע הויך און דין. איך האב געהאט עטליכע ברידער, זענען זיי אלע געווען אזוי ווי איך, מיר צו לענגערע יאהר. פון דעסטוועגען בין איך, הערט איהר, תמיד געווען א נעזונטער מענטש, נישט געוואוסט פון קיין מאגען און פון קיין דאקטער און פון קיין שווארץ־יאהר, הלואי וויטער. נאר פון א צייט, אז מע האט מיך אנגעהויבען שטאפען מיט רפואות, פילען, פראשקעס און קרייטער, און איטליכער באזונדער קומט מיט זיין המצאה: דער היסט, איך זאל האלטען דעיעט, דאם היסט „נעדאיער", איך זאל עסען וואם ווינציגער; און דער היסט,

דאָך נאָך א יונגער דאָקטער! ווי קומט איהר צו „אָטשערעדען"? אז איהר וועט זיך אָט אזוי פיהרען, הערט איהר, וועט איהר האָבען עגמת־נפש, ניט קיין פּראָקטיקע!... און אין כּעס באַדאַרפט איהר אויך נישט זיין. איך האָב נישט געמיינט, חלילה, אומזיסט. איך בין נישט אזא איד, וואָס איך זאָל, חס ושלום, פּאַרלאָנגען אומזיסט. און חאָטש איהר האָט מיך נישט געוואָלט אויסהערען ביז'ן סוף, פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן, פּאַר'ן ווייזט באַראַף מען אייך באַצאָהלען... וואָס? איהר ווילט נישט נעמען?... ווילּ איך אייך מיט גוואָלד נישט נויטען... געווים האָט איהר פון וואַנען צו לעבען... מסתמא לעבט איהר פון קופּאָנעס... עס וואַכסט ביי אייך... נו, מהכּתּיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, ס'זאָל ביי אייך וואַכסען און וואַכסען... אַדיע! האָט קיין פּאַר־איבעל נישט, טאָמער האָב איך ביי אייך צוגענומען צייט... דערווייּל זענט איהר דאָך א דאָקטער...

אייך פֿארשריבען, זאָגט ער, לײַפּעם, היינט וואָס לויפט איהר אַרום, ווי אַ דולעֿר, פון איין דאָקטער צום אַנדערן?" זאָג איך: „שאַט, שאַט! איהר זענט דאָך נישט איינער אויפֿן יריד! קיין קאָנטראָקט האָט מען אייך נישט אונטערגעשריבען, און לעבען דארף יענער אויך, יענער האָט אויך אַ ווייב און קינדער!"... האָט זיך אין איהם אָנגענצונדען אַ פֿייער, זאָלט איהר זעהען, גלייך ווי איך האָב איהם דאָ געזאָגט מי יודע וואָס! בקיצור, ער האָט מיך געבעטען, איך זאָל געהן צו יענעם דאָקטער. זאָג איך: „קיין עצות באַדאַרף איך ניט; אַז איך וועל וועלען, קאָן איך אַליין געהן". און נעם און לעג איהם אַוועק אַ קאַרבּ. מיינט איהר אפשר, אַז ער האָט דאָס מיר אַ שמיץ געטהאָן אין פּנים? אָבער גאָר לאַ! קערבּלעך האָבען זיי ליעב. אי, האָבען זיי ליעב קערבּלעך, הערט איהר! אַ סך מעהר ווי מיר, פֿראָסטע מענטשלעך. זיי זאָלען זיך אַוועקזעצען, אַשטייגער, אויסהערען דעם חולה, ווי סע געהער צו זיין — דאָס איז ביי זיי נישטאָ. זיי לאָזען זיך ניט רעדען אַ וואָרט איין איבעריגס. אָט בין איך אַנומעלטען געווען ביי איינעם אַ דאָקטער, טאקי אייערער אַ באַקאַנטער, איך וויל איהם ניט אָנרופען ביי׳ם נאָמען. איך בין נאָר אריינגעקומען, נישט אויסגערעדט נאָך קיין צוויי וועֿרטער — אַהאַ, ער הייסט מיר שוין אויסטהון זיך, איך בעט איבער אייער כּבוד, און איך זאָל מיך אַנידערלעגען אויף דער קושעטקע. וואָס איז? באשר ער וויל מיך אויסהערען. ווילסט מיך אויסהערען? זעהר גוט! הער מיך אוים! וואָס זשע לאָזט דו זיך ניט רעדען? וואָס טויג מיר דאָס טאַפּען, וואָס דו טאַפּסט מיך, מיט׳ן קלאָפּען, וואָס דו קלאָפּסט מיך? ניין, האָט ער אָבער קיין צייט ניט! עס וואַרטען, זאָגט ער, דאָרט הינטער דער טיר נאָך מענטשען, איטליכער מיט זיין „אָטשערער". ס׳איז היינט געוואָרען ביי אייך אַ מאָדע — „אָטשערער", ווי, להבדיל, אויפֿן באהן, אָדער אויף דער פּאָטשט ביי די מאַרקעס... וואָס? איהר האָט אויך קיין צייט ניט? ביי אייך איז שוין אפשר אויך אין „אָטשערער"? איהר זענט

יוסף

דערצעהלונג פון א „רושענטעלמען".

נעשריבען אין יאהר 1905.

י ו ס ף

— איהר מעגט אייך לאכען פון מיר, איהר קאנט אייך מאכען פון מיר א פעליעטאן, אפילו א בוך, אויב איהר ווילט, — איך האב פאר אייך קיין מורא ניט, זאג איך אייך פריהער, ווארום איך בין, ווי איהר קוקט מיך אן, ניט פון די שרעקעדיגע. איך שרעק מיך נישט איבער פאר קיין שרייבער, איך ווער נישט בטל פאר קיין דאקטער, פאל נישט אראפ ביי זיך פאר קיין אדוואקאט און הויב נישט אן נתפעל צו ווערען, אז מע זאגט מיר, יענער שטודיערט אויף אינזשינער. איך האב אויך אמאל געשטודיערט, איך בין אליין אויך געווען אמאל א גימנאזיסט. אמת, איך האב די גימנאזיע ניט געענדיגט, איבער א מעשה מיט א מיידעל. עס האט זיך אין מיר פארליעבט א מיידעל (א שענער יונג בין איך געווען פון תמיד!). זי האט געזאגט, דאם מיידעל הייסט עם, אז טאמער נעם איך זי ניט, נעמט זי איין סם. און איך האב זי אזוי געוואלט נעמען, ווי א י ה ר האט זי געוואלט נעמען. זי איז ביי מיר געווען נישט קיין בת־יחידה, פארשטעהט איהר מיך... ס'איז אבער פארגאנגען ביי אונז צו ווייט, האט זיך ארייגעמישט א ברודער איהרער, א פראוויזאר פון איין אפטייק, און האט געזאגט, אז טאמער סמ'ט זיך אוועק די שוועסטער זיינע, גיסט ער מיך אפ — ער וויסט שוין מיט וואס... און איך האב זי געמוזט נעמען, זיך אפגעמוטשעט מיט איהר א יאהר דרויי. זי האט פארלאנגט פון מיר נאר אזויי זאכען: איך זאל זיין אין דער היים, און נישט קוקען

זעהט מיך, א יוננערמאן א היינטיגער, און א שענער פֿאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פֿאַדאָבנע, — פון דעסטוועגן עם איך דוקא כשר. נישט מחמת איך בין אזא צדיק און האָב חלילה מורא בײַ דעם וואָס קוויטשעט, נאָר, פשוט, איך היט מיר אָפּ דעם מאָגן, — איז איינס; און צווייטענס, זענען די אידישע עסענס טאָקי מעהר באַ׳טעמ׳ט אויך... אַלזאָ, האַלט זי א רעס־טאָראַציע, די אַלמנה הייסט עס, און קאָכט אַליין און באָקט אַליין; און וי, די טאָכטער הייסט עס, דערלאַנגט אַליין צום טיש. נאָר ווי אזוי קאָכט מען דאָרטען! ווי אזוי דערלאַנגט מען דאָרטען! עס זינגט, זאָג איך אייך, סע פינקעלט און סע שעמע־רירט! דאָרט צו עסען איז א פֿאַרגעניגען. נישט אזוי דאָס עסען אַליין, ווי דאָס אָנקוקען די מוטער מיט דער טאָכטער — איינע שענער פֿאַר דער אנדערער. איהר זאָלט אָנקוקען א ווייבעל! שטעהט ביי׳ם אויוון, קאָכט און באָקט, און זעהט אוים אזוי פֿריש, אזוי ווייבער! א פּנים — געפֿאַלענער שניי! הענט — גאָלד און זיל־בער! אוינען — פֿייער־פֿלאַם! איך בין אייך מבטיח, אז מע קאָן זיך נאָך אין איהר אויך פֿאַרליעבען!... היינט שטעלט אייך פֿאַר איהר׳ס א טעכטערעל... איך וויים ניט, צי זענט איהר קלאָר אין די ענינים; איך שמועס פון „הלכות מיידעל", שמועס איך... א פּנימ׳על — בלוט און מילך, בעקלעך צוויי — נאָר פֿאַמפֿעש־קעלעך, אוינען — קארשען צוויי, האָר — זייד, צייהן — פֿערעל, א האַלז — אלבאַסטער, א הענטעל — אויף אויסצוקושען יעדעם גליעד, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט־ארויף, ווי ביי א קליין קינד — האָט איהר נעזוהען אמאָל? איך זאָג אייך: אלעס, אלעס איז נעטאָקט, נעשניצט, טאקי עפּים נאָר א מין מאָדעל אויף אויסצו־שטעלען, ווי איינער רעדט: „נאט, קוקט און ווערט צעפּיקעט!"... דערצו פֿאַרמאָגט זי איהר איינעם א געלעכטערעל מיט חן־נריבלעך אין די בעקלעך, וואָס דאָס אַליין איז שוין ווערטה דאָס גאנצע נעלט, וואָרום אז זי לאכט, לאכט אלסדינג: איהר לאכט, און דער טיש לאכט, און די בענקלעך לאכען, און די וועגט לאכען — דאָס

אויף פרעמדע... איהר האָט עפּעס לעבן אזא געשעפּט? וואָס זאָל איך טהון, אז גאָט האָט מיך פּאָרט באַשאַפּען מיט אזא פּנים, אז אַלע מיידלעך מיט אַלע ווייבלעך זענען נאָך מיר די כּפּרה? איהר מיינט וואָס?... חלילה!... נאָרנישט, מע האָט מיך לעבן — און א סוף. וואו איך קום, וואו איך פּאָהר, באַבאַלט מען מיך, ווי די ביענען, שדכנים עסען מיר אָפּ דעם קאָפּ. באשר וואָס? אזוי ווי איך בין א יונגערמאַן א היינטיגער, און א שענער יונג, א געזונטער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א היבשער פּאַרדיענער, און א קערבעל איז ביי מיר בלאָטע, אי טאָמאו פּאַראָבנע, לכן וויל־ען זיי מיך אָפּנעמען! לאז איך זיך מסתמא נישט: „טשעפּעט זיך אָפּ, זאָג איך, איך האָב מיך שוין איינמאָל אָפּגעבריהט!"... טענה'ן זיי מיט מיר: „וואָס וועט אייך אהרען, אז איהר וועט אָנקומען נאָך א מיידעל?"... נו, וער זאָגט זיך אָפּ פון אזא זאַך? קוק איך דערווייל אן מיידלעך, און מיידלעך קוקען אן מיך, שלאָגען זיך איינס פּאר דאָס אנדערע, הענגען זיך, ווי איהר וועט מיך לעבן, הענגען זיך אויף מיר! אַלע ווילען מיך, אָבער אַלע! וואָס זשע קומט מיר ארויס, וואָס זיי ווילען מיך, אז איך ווייל זיי ניט? אז די, וואָס איך וויל — ווייסט קיינער ניט, נאָר איך אַליין!... און דאָס איז מיין קרענק, און דאָס וויל איך אייך מאַכי דערצעהלען, און אין איינוועגס טאַקי בעטען אייך, אז צווישען אונז זאָל דאָס בלייבען. נישט מחמת מיר — איך האָב דאָך אייך גע־זאָגט, אז פּאר „באשרייבען" האָב איך קיין מורא ניט. נאָר נלאָמ, צו וואָס דארף מען עס?... אָט דאָס האָט איהר אייך, הייסט עס, א הקדמה. אצינד וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה אליין.

דאָס פּארשטעהט איהר שוין אליין מסתמא, אז איך וועל אייך ניט זאָגען, וער זי איז, און וואָס זי איז, און פון וואַנען זי איז. א נקבה איז זי, א מיידעל, און דוקא א שען מיידעל, און דוקא אַיין אָרעמס, א יתומה נעבאָך; זיצט מיט דער מוטער, א יונגע אַלמנה, אויך א שענע; האַלט א אידישע רעסטאָראַציע, כשר. און איך, דארפט איהר וויסען, חאָטש איך בין, ווי איהר

בין איבערצייגט, אז ס'איז אזוי. און נישט נאָר יענם מאָל, וואָם איך דערצעהל אייך; אלע מאָל, וועו זי האָט געגעבען א רעד־ארויס דעם נאָמען „יוסף", איז דאָם אויסגעקומען ביי איהר עפּים ווי מיט א מין געזאָנג: „יו־סף". איהר פּארשטעהט? דאָם איז ניט גלאט „יוסף", דאָם איז „יו־סף"!...

קורץ, אומעטום און אלע מאָל האָב איך נאָר געהערט „יוסף" און „יוסף". האָט מען זיך געזעצט עסען, איז דאָם ערשטע וואָרט געווען: „וואו איז יוסף?"... „יוסף וועט היינט ניט זיין"... „יוסף האָט געזאָגט"... „יוסף האָט געשריבען"... „יוסף איז געקומען"... „יוסף האָט גענומען"... „יוסף האָט געגעבען"... יוסף־יוסף, יוסף־יוסף! איך וואָלט שוין וועלען אָנקוקען אָט דעם „יוספ'ען", זעהען וואָם פּאר א פּנים ער האָט!...

פּארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז איך האָב אָט דעם „יוספ'ען" פּיינט געקראָגען, ווי א שפּין, חאטש וואָם קעהר ער זיך אָן מיט מיר? ווייס איך! עפּים א יונגעל דארטען, אודאי א „חברה־מאן" פון די „חברה־לייט", אדער פון די „ינעקעלער", ווי זי פלעגט זיי אָנרופען מיט איהר געלעבטערעל. „די ינעקעלער" — דער נאָמען איז פּאר זיי, זאָג איך אייך, ווי אָנגעמאָסטען. דאָם זענען טאקי נישט מעהר ווי ינעקעלער, עפּים מאָדנע קליינע מענטשעלעך, צום מיינסטען פון דעם סאָרט מענטשעלעך, וואָם טראָגען לאנגע האָר און שווארצע העמדלעך — אקוראט דאָם, וואָם איך האָב פּיינט... האָט קיין פּראיבעל ניט. איהר אליין, דאכט מיר, טראָגט אויך לאנגע האָר מיט א שווארץ העמדל, און אויב איהר מיינט, אז ס'איז שען, האָט איהר מחילה א טעות. איך זאָל האָבען די ברכות, וואָם א „סמאָקינג" מיט א וויסטען זשילעט איז שענער... איך, אז איך דערזעה א שווארץ העמדל, שטעלט זיך מיר פּאר, איך בעט איבער אייער כבוד, אויסגעריבענע הויזען... איהר מיינט אפשר, איך האָב זיי עם ניט געזאָגט? געזאָגט! איך בין א מענטש איין אָפענטליכער, ביי מיר איז נישטאָ קיין חנפה'נען און קיין אונטערלעקען זיך. האָט איהר עפּים אויף מיר צו זאָגען —

גאנצע לעבען לאכט! אט אזא מין געלעכטערעל איז דאס. נו, אדרבה, געהט קוקט אזעלכעס אן און האט דאס פיינט!...

הכלל, וואס זאל איך אייך לאנג ציהען, איך האב כמעט פונ'ם ערשטען מיטאג אן געפיהלט, אז איך בין א געקאכטער; פשוט אפגעקאכט — און שוין! חאטש ביי מיר א מיידעל, באדארפט איהר שוין אליין פארשטעהן, איז עפים ניט אזא אי־אי־אי... און יענע מעשיות: „ליעבע", „ראמאן" — פון דעם האב איך קיינ־מאל ניט געהאלטען. גארנישט, אזוי — מהכתיתי, פאר וואס ניט?... נאר געהן שיסען זיך צוליעב דעם — פע! דאס פאסט פאר א גימנאזיסטעל פון זעכסטען קלאס, נישט, ווי זאגט איהר, פאר קיין מאנספארשוין...

דערפיהלט, אז איך בין א געקאכטער, האב איך געגעבען א נעם די מוטער אויף א זייט, נישט, ווי עס רופט זיך אן, „געבעטען א האנט"... ניין! איך בין נישט פון די חאפענדיגע... נאר גאר־ניט, ווי זאגט איהר, א טאפ אין וואגען שאדט ניט... און האב געגעבען מיט איהר א רעד־אריין: „וואס און וועג, אהין־אהער, וואו האלט איהר מיט דער טאכטער?"... זאגט זי: „וואו זאל איך מיט איהר האלטען?" זאג איך: „איך שמועס פון תכלית, שמועס איך"... „אודאי, זאגט זי, דארף מען זיך זארגען פאר איהר תכלית? זי איז שוין, זאגט זי, א פארזארגטע"... ווי זי האט אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, האט דאס מיך געגעבען עפים ווי א שטאך אין הארצען אריין: „וואס הייסט, זאג איך, זי איז א פארזארגטע?" „איהר זעהט דאך, מאכט זי צו מיר, וואס פאר א זארגעדיגע נשמה דאס איז!"... און אקוראט צו די דאזיגע ווערטער קומט־אן מסתמא זי אליין, די טאכטער הייסט עס, און אז זי קומט־אן, ווערט ליכטיג אין אלע ווינקעלעך.

— מאמע, נישט געווען נאך יוסף? — זאגט זי צו דער מוטער. און דעם נאמען „יוסף" טהוט זי א רעד־אויס עפים מיט א מאדנעם מין געזאנג. מיט אזא מין געזאנג רעדט־אויס נאר א כלה דעם נאמען פון איהר חתן... אזוי מיין איך, דאס הייסט, איך

געהויבען טהון א וואַרף־אַריין א וואַרט אַזוי מן הצד, מיט א זיפץ, א קרעכץ אויף צרות הפלל, געבען אָנצוהערעניש, אז אויף אזעלכע זאכען שפיעלט ביי מיר געלט קיין ראָלע, אז מע באַדאַרף אַרויסוואַרפען א קערבעל, מוז מען אַרויסוואַרפען. איהר פּאַרשטעהט, וואָס הייסט „אַרויסוואַרפען" א קערבעל? אייגער „נעמט־אַרויס" א קערבעל, דער אַנדערער „וואַרפט־אַרויס" א קערבעל. ס'איז א חילוק! „אַרויסוואַרפען" וועלט אָנגערופען: גענעבען א חאַפּ־אַרויס דאָס בייטעלע און א נעם־אַרויס די מטבע: איז־וואַלטיג, — נאָט אייך, הייסט עס — נישט געצעהלט! אָט אַזוי האָב איך ליעב; נישט אַלע מאָל, פּאַרשטעהט זיך, נאָר דעמאָלט, וען מע דאַרף. דעמאָלט, וען מע דאַרף געבען א וואַרף־אַרויס א פינפאונצוואַנציגער, צי א פופציגער, צי אפילו א הונדערטער, טאָר די האַנט ניט ציטערען. למשל, איהר זיצט מיט א קאַמפּאַניע און צאַהלט פּאַר א מיטאָג אָדער פּאַר א וועטשערע, און מע דערלאַנגט אייך א חשבון, באַדאַרפט איהר נאָר געבען א חאַפּ א קוק אויף דער אונטערשטער שורה און רעדען בעת מעשה פון עפּים אַנדערש; און אז מע ברענגט אייך אויסגאָב, באַדאַרפט איהר נישט צוהלען, ווי א מאַרק־אידינע פּאַר ציבעלעם, נאָר געבען א נעם און א לענ־אַריין אין קעשענע — און שוין! דאָס לעבען איז, פּאַרשטעהט איהר מיך, א חדר, וואָס מע דאַרף איהם דורכגעהן, דורכמאַכען; לעבען דאַרף מען קאַנען! איך מעג זאָגען אויף זיך, אז איך קאַן לעבען, וואַרום איך וויים וואו איין און וואו אוים, וואו מע דאַרף און וואו מע דאַרף נישט. איהר קאַנט זיין זיכער, אז איך וועל נישט איבערזאַלצען קיינמאָל, און אויף מיר וועט איהר נישט דערקענען קיינמאָל, צי בין איך מילכיג, צי בין איך פלייש? איהר זאָלט מיך נעווען זהען דעמאָלט צוויישען די „ינקעלעך", וואָלט איהר נעווים מיינען, אז איך בין א „ינקעלע" גלייך מיט אַלע „ינקעלעך". דאָס הייסט, קיין לאַנג האָר האָב איך מיר נישט פּאַרלאָזט, און קיין העמדעל האָב איך נישט אָנגעטהאָן; איך בין געגאַנגען דעם זעלבען סמאָקינג מיט'ן זעלבען ווייסען זשילעט,

קאָנט איהר מיר זאָגען גלייך אין די אויגען. איך האָב נאָר פיינט, אז מע זאָגט מיר, אז איך בין א „בורזשוי". איך, פאר'ן וואָרט „בורזשוי", קאָן געבען א פאָהר־אריין אין באָק אריין!... וואָס פאר א בורזשוי בין איך? איך בין א מענטש גלייך מיט אלע. איך פארשטעה אלסדינג און וויים אלסדינג, וואָרום איך לייגן אלע ביכלעך, מיט אלע היינטיגע נייע גאזעטען לייגן איך גלייך מיט אלעמען, — היינט וואָס בין איך פאר א בורזשוי? דערפאר, וואָס איך טראָג א „סמאָקינג" מיט א וויסטען שילעטע, און איהר — א שוואַרץ העמדעל? איך מיין ניט אייך, איך מיין אָט א יענע „יענקעלעך", מיט א יענעם יוספ'ען, וואָס איך דערצעהל אייך... איך האָב מיט זיי געהאט עטליכע מאָל ביי'ם טיש אזעלכע מיני געשפּרעכען, וואָס פון זיי האָב איך גאנץ נוט ארויסגעזעהען, אז זיי האָבען מיך אזוי ליעב, פונקט ווי איך זיי. א הארץ, ווי זאָגט איהר, פיהלט א הארץ. נאָר גארנישט, געהן ארויסזאָגען זיי, וואָס איך טראָג ביי זיך אינוועניג — בין איך אויך ניט מחויב; און אגב האָב איך מיך טאקי צו זיי א ביסעל צוגעלאָנטשעט, נעוואָלט אייניקויפען זיך אין חברה, נישט אזוי צוליעב זיי, ווי צוליעב דעם „יוספ'ען", און נישט אזוי צוליעב דעם „יוספ'ען", ווי צוליעב איהר! מיך האָט פארראָסטען, פארשטעהט איהר מיך, וואָס זי לאָזט איהם נישט ארויס פונ'ם מויל, און איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט: איין מאָל פאר אלע מאָל, שטיינער פונ'ם הימעל זאָלען פאלען, די וועלט זאָל זיך קעהרען — איך מוז מיך באקענען מיט דעם דאָזיגען פארשוין! און איך האָב אויסגעפיהרט מיינס. ביי מיר, אז איך וויל עפּיס דערגעהן א זאָך, איז גאָר נישטאָ קיין תירוץ. פון גאלט שמועסט מען ניט. איך בין דאָך א יונגערמאן, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, א סוחר, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פאדאָבנע...

פארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז אייגקויפען זיך אין חברה איז מיר נעווען נישט אזוי גרינג, ווי איהר מיינט. איך בין מיר נעגאנגען פאוואלינקע, טריט ביי טריט. תחילת האָב איך אַנ־

לעבט אזא זאך? איך וועל זוכה זיין זעהען אט דעם „יוספ'ען" און וועל איהם הערען רעדען!...

וואו וועט זיין די דיסקוסיע און וועגן וועט זי זיין — דאס האט מען מכות געקאנט ביי זיי וויסען. איך האב זיי גאר ניט געוואלט פרענען אפילו: איך האב געוואוסט, אז מע וועט מסתמא קומען און מע וועט מיר זאגען. ביי די „יענקעלעך", דארפט איהר וויסען, געהט אלסדינג צו בסור. אויף זייער לשון וועלט עם אנגערופען „קאנספיריישיעס" — איך געדענק דאס דאזיגע וואלט אויף אויסוועניג. איך האב עם פארשריבען ביי זיך אין ביכעל. איך, אז איך דערהער א שען וואלט, טהו איך עם באלד א נעם און א שרייב־ארויין צו זיך אין ביכעל. אויב עס וועט צוניץ קומען, אדער ניין — וויים איך ניט; נאר שאדען אודאי ניט.

הפלל, איינמאל אין א שענעם זומערטאג, שבת איז דאס געווען, טהוען א קום־ארויין צו מיר צווייי „יענקעלעך", מיט שווארצע העמדלעך, געווייסטליך, און טהוען מיך א רוף־ארויס: „קומט!" „וואהין?" „וואס געהט'ס אייך אן? קומט מיט אונז!"... העלפט נישט, מוז מען געהן... און מיר האבען זיך געטהאן א לאז העסט־וויייס הינטער דער שטאדט ארויס, און טאקי אין וואלד ארויין, און בשעת געהן באגעגענען מיר אלע מאל איין אנדער „יענקעלע" זיצען אונטער א בוים, קוקט פלומרשט קיין פצון־זייט און טהוט א מורקע־ארויס: „רעכטס!" אדער: „לינקס!"... זאגען, אז איך האב מורא געהאט — איז א נארישקייט; וואס האט מען מורא צו האבען פאר א אידען? נאר גלאט, ס'איז מיר עפעס ניט אנגענשטאנען די מעשה, וואס איך, א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פארבענע, זאל מיך לאזען פיהרען פון יונגלעך, „יענקעלעך"! איהר פארשטעהט?...

וואס טויג אייך, מיר זענען געגאנגען און געגאנגען, געגאנגען און געגאנגען, ווי זאגט איהר, וואלד־איין, וואלד־אויס, אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מיר האבען זיך דערשלאגען צו א גרויסען הויכען

וואָס איצט. נאָר וואָס דען? איך האָב מיך אינטערעסירט מיט אַלץ, וואָס זיי אינטערעסירט, און האָב גערעדט פון דעם, וואָס זיי רעדען: „פּראָלעטאַריאַט"... „בעבעל"... „מארקס"... „רעאַני־רען"... וכדומה אזעלכע ווערטער האָבען זיך געגעבען אַלע מאָל א שאָט ביי מיר פונ'ם ארבעל — און מערקווירדיג! וואָס מעהר איך האָב מיך צו זיי געלאָנטשעט, אזוי מעהר האָבען זיי זיך פון מיר דערווייטערט. בעת איך פלעג אָנהויבען שיטען מיט יענע ווערטער: „פּראָלעטאַריאַט"... „בעבעל"... „מארקס"... „רע־אַגירען"..., האָב איך באמערקט, אז די „יענקעלעך" ווערען שטיל, קוקען עפּים משונה איינס אויף דאָס אנדערע, רייניגען זיך בעת מעשה די צייהן... און נאָך מעהר! געלט האָבען זיי ביי מיר דוקא נענומען אַלע מאָל. אַלע מאָנאַטאָג און דאָנערשטאָג, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי זיי געווען קאָנצערטען, און אַלע מאָל בין איך געווען דער ערשטער אויפ'ן פּייער: — „דער דזשענטעלמען" וועט מסתמא היינט אויך נעמען א בילעט ערשטע רייהע פאר א דרייערעל?

„דער דזשענטעלמען" — קיין אנדער נאָמען האָב איך ביי זיי ניט געהאַט — האָט געמוזט נעמען אַלע מאָנאַטאָג און דאָנערשטאָג א בילעט פאר א דרייערעל. א ברירה האָט ער געהאַט? דערפאר אָבער, אז דער „דזשענטעלמען" פלעגט אריינקומען בעת די „יענ־קעלעך" האָבען געהאַלטען אין מיטען א שמועס, פלעגט ווערען שטיל, שא, גלייך ווי מע האָט נאָרניט געדעדט קיינמאָל! שטומע מענטשען!... פארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז דעם „דזשענ־טעלמען" האָט דאָס געברענט און געבראַטען. נאָר וואָס האָט ער געקאָנט מאכען? איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז וויבאַלד איך ווייל עפּים דערגעהן, איז ביי מיר נישט פארהאַן קיין טייער. אזוי לאַנג, אזוי בריים, איך האָב מיך אריינגעלאָנטשעט צו חברה, חאָטש אויף אזוי פיעל, אז מע האָט מיר דערלויבט צו זיין ביי זיי אויף א „דיסקוסיע" — דאָרט, האָט מען מיר געזאָגט, וועט „יוסף" האַלטען א רעדע... קאָנט איהר פּארשטעהן מיין שמחה, אז איך האָב דער־

אויגען א פּאָר גרויע, ווי ביי א קאַץ, נאָר ברענענדיגע, און א מויל — און סע רעדט! שטראָף מיך גאָט, אויב איך הויב עס אָן צו פּארשטעהן נאָך עד היום, פון וואַנען האָט זיך עס גענומען אזא כּח ביי דעם דאָזיגען נפש אויף צו רעדען אזוי הויך און אזוי גיך און אזוי פיעל און אזוי לאַנג און מיט אזא היץ און מיט אזא ברען און מיט אזא פייער! איך קאָן אייך זאָגען, אז דאָס איז געווען ניט נלאַט נערעדט, ווי מענטשען רעדען. דאָס איז געווען אָדער א שווארץ־יאָהר, אָדער א מאשינע אזעלכע, וואָס מע האָט זי אָנ־געדרעהט, אָדער פון אויבען איז געווען עפּעס אזעלכעס, וואָס האָט נעשאָטען מיט ווערטער, געגאָסען מיט פייער, אָדער דאָס האָט גאָר דער בּוים געהעדט... עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אלע מאָל, אז אָט־אָט הויבט זיך אויף אָט דער קליינער נפש מיט די אייג־נעפּאַלענע רויטליכע בּעקלעך און מיט די גרויע אויגען און טהוט א פּליה־אַוועק אינאיינעם מיט די ווערטער אהינצו, ערגיץ אַרויף... ניין! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, איך האָב שוין געהערט אויף מיין לעבּען די גרעסטע און די שענסטע אדוואָקאַטען — אזא מין רעדען האָב איך קיינמאָל נישט געהערט און וועל שוין, דאַכט זיך, קיינמאָל ניט הערען אויך...

וויפיעל דאָס רעדען זיינם האָט געדויערט — וויים איך ניט; איך האָב נישט געקוקט אויפ'ן זייגער. איך האָב געקוקט אויף איהם און האָב געקוקט אויף דער מחנה קעפּ, וואָס זענען געזעסען אויף דער ערד און האָבען געשלונגען איטליכם וואָרט, ווי די הונ־נעריגע און ווי די דאָרשטיגע... נאָר ווער עס האָט ניט געזעהען בּעת מעשה זי, דער האָט נישט געזעהען קיין שענס אויף זיין לעבּען! צוויישען דער מחנה קעפּ האָב איך דערזעהען זי זיצען אויף דער ערד, די פּים אונטער זיך, די הענט צונויפּגעלענט אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים לייכט, די בּעקלעך פּלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף, און די שענע קאַרשען־אויגען שמייכלען, און גלייך צו איהם, גלייך צו איהם!... למאי זאָל איך לייקענען? איך האָב אין דער מינוט מקנא געווען איהם, נישט אזוי אויף דעם

בארג. און ערשט אז מיר האבען ארויפגעקלעטערט אויף דעם דאזיגען בארג, געגעבען זיך א לאז בארג־אראפ, האב איך דערזעהען פאר זיך א שווארצע מחנה קעפ. דאס זענען געזעסען אויף דער ערד חברה „יענקעלעך", בחורים'לעך אין שווארצע העמדלעך, מיידלעך אין בלוזקעס, און גלאט יונגעלייט. אבער א נוזמא! איך האב מורא, אויב ניט א דריי טויזענט שטיק, און אפשר נאך מעהר, און שטיל — חאטש א פליגע פליה דורך! שטיל, אויף די שפיץ־פינגער, זענען מיר צוגעגאנגען צו דער מחנה קעפ, זיך נעגעבען א זעץ־אנידער אויף דער ערד, און איך האב געמומען איינקוקען זיך, וואו איז דאָ ערגיץ דער „יוסף"? און איך האב דערזעהען... שטעלט אייך פאר וועמען? איך האב דערזעהען א באקאנטען פארשוין, מאקי איינעם פון די „יענקעלעך", וואס האבען איינעם מיט מיר נעגעסען ביי דער אלמנה אין דער רעסטאראציע!... אט האסט דו דיר!

דער ערשטער געדאנק מיינער איז געווען: „סך־הכל?... אט דאס איז נאר?... אט דאס איז ער, אט דער „יוסף"?... און איך האב געמיינט, אז ער איז מי יודע וואס! מיט הערנער!"... איך וועל אייך זאגען דעם רעכטען אמת, עס האט מיר כמעט הנאה געטהאן — ניין, מאקי שטארק הנאה געטהאן, וואס ס'האט זיך אזוי אויסגעלאזט... איך האב געמאכט א פארגלייכונג צווישען איהם מיט מיר — נישט מחמת איך האלט מיך פאר אזא גרויסען פארשוין, וואס ס'זאל ניט זיין שוין קיין שענערם פאר מיר. איך בין ניט נענארט; איך וויים, אז ס'איז פארהאן שענערע פון מיר אויך. נאר וועדליג ער... איהר פארשטעהט? איך וועל אייך איהם אויסמאהלען אקוראט, ווי אזוי איך האב איהם דערזעהען די ערשטע מינוט: צוגעשפארט צו א בוים איז געשטאנען א קליינס, א בלייכס, איין אויסגעדארטס, איין אויסגעטריקענטס, מיט א שמאל הארץ, מיט וויסע בלאסע איינגעפאלענע בעקלעך, עט־וואס רויטליך און פארברעמט, מיט נאך נאר קליינע בלאנדע הערלעך; נאר א שטארן א הויכער, א וויסער, א בריייטער, און

כּפּרות! וואָס דאַרף איך זיי? וואָס, ניט אַזוי?... און אַז איך בין אויפגעשטאַנען אין דער פריה, האָב איך קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, ס'זאָל שוין ווערען זייגער צוויי, די צייט פון מיטאָג, און בין מסתמא גלייך אַוועק אַהין, און האָב דוקא געטראָפען ביי'ם טיש די גאַנצע חברה „יענקעלעך" וואָס תּמיד, און ער איז אויך געווען בתוכם... איך וויים נישט, ווי אַזוי איהר; איך, אַז איך זעה אַיין ארטיסט, אַדער א מיניסטער, אַדער אַזוי א באריהמטען מענטשען, וואָס אפילו מיר אַלע וווייסען גאַנץ גוט, אַז ער איז א מענטש גלייך מיט אַלע מענטשען, עסט גלייך מיט אַלעמען און טרינקט גלייך מיט אַלעמען, נאָר קוים זאָגט מען מיר, אַז דאָס איז אַיין ארטיסט, אַדער א מיניסטער, אַדער אַזוי א באריהמטער מענטש, דאָכט זיך מיר שוין אוים, אַז ער איז נישט גלייך מיט אַלעמען, אַז עפּים לויגט אין איהם אַזעלכעס, וואָס מע קאָן עס, ווי זאָגט איהר, נישט אָנטאָפּען... אַזוי איז געווען מיט מיר, אַז איך האָב דערזעהען איהם נאָך דער דרשה; דאָכט זיך, דער אייגענער „יענקעלע", וואָס תּמיד, נאָר פּאָרט נישט דער. עפּים לויגט אין איהם אַזעלכעס. עפּים שטעהט אָנגעצייכענט ביי איהם אויפ'ן פּנים; וואָס — וויים איך אַליין נישט, נאָר איך וואָלט פּאָר דעם „עפּים" אַוועקגעגעבען מי יודע וויפיעל! נישט מחמת איך בּאַדאַרף עס האָבען; אויף וואָס באַדאַרף איך עס? אויף נייען־און־נייענציג כּפּרות! איך האָב עס נאָר געוואָלט צולייעב איהר, וואָרום זי איז נישט אָפּגעטראָטען פון איהם אויף קיין מינוט, און אפילו דעמאָלט, ווען זי איז צוגעגאַנגען צו מיר און גערעדט מיט מיר, האָט זי אויך אין זינען געהאַט איהם, ניט מיך. איך בין, דאַרפט איהר וויסען, א מבין אויף די זאָכען. מיך קאָסט עס געזונ רבי־געלט... עס האָט זיך אָנגעהויבען פּאָר מיר א נייער גיהנם: פּריהער, איידער איך האָב געוואוסט ווער דער יוסף איז, האָט זיך מיר געמאָלט אין מיין כּח־הדמיון א הויכער, א שענער, א געוונטער, א מאנספּאַרשוין, און איך האָב איהם נישט געקאָנט ליידען, מקנא געווען און פיינט געהאַט, ווי איהר קאָנט

כּח פון זיין וועלן, נישט אזוי אויף דעם כּבוד מיט'ן פּאטשען בּראוואָ, וואָס מע האָט איהם געפּאטשט נאָכדעם, אז ער האָט אויפ־ געהערט צו וועלן, — נישט אויף די זאכען האָב איך איהם אזוי מקנא געווען, ווי אויף דעם קוקען, וואָס זי האָט אויף איהם געקוקט! פּאר איין קוק אזעלכען, פּאר איהרען, וואָלט איך צוועק־ געגעבען — איך וויים אַליין ניט וואָס! דער דאָזיגער קוק האָט געוועדט וועדטער. עס האָט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט, מיט יענעם באקאַנטען געזאנג: „יו־סף!" איך האָב אייך דאָך געזאָגט שוין, אז ביי מיר איז א מיידעל נישט קיין אי־אי־אי! איך האָב שוין געזעהען מיידלעך, וואָרום איך בין א יונגערמאן, קאָן מען זאָגען, נישט קיין מיאוסער, א היינטיגער, און א שענער פּאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פּאַראָבנע... נאָר אזוי קוקען האָט אויף מיר נישט געקוקט מיין ווייב אפילו אין די גוטע יאָהרען, בעת זי איז אויסגעאַנגען נאָך מיינע טריט... איך בין א בעלן געווען מיט א פּיון צוגעהן צו איהר נאָהענט, זיך צוועקזעצען פּמעט נעבעז איהר, זיך דרעהען איהר פּאר די אויגען, ווי א פּליעג, זשומען אין אויהער אריין, ווי א קאָמאר, — וועך? וואָס? א נעכטיגער טאָג! איהרע אויגען האָבען זיך, ווי צוויי פּיאוקעס, איינגעזויגען אין זיינע אויגען, און זיינע אויגען — אין איהרע אויגען, און עס האָט זיך מיר אויס־ געדאכט, אז די צוויי, ער און זי, זעהען קיינעם ניט פּאר זיך, נאָר איינס דאָס אַנדערע: ער זי און זי א י ה ם, און ווייטער דאַרפען זיי קיינעם ניט! חבוט־הקבר, זאָג איך אייך, איז א גאַרניט אקעגען דעם, וואָס איך האָב בעת מעשה גענפיהלט. א גיהנם האָט געקאָכט ביי מיר אין האַרצען, איך וויים ניט אויף וועמען: אויף „איהר", צי אויף „איהם", צי אויף זיי ביידען, צי גאָר אויף זיך אַליין?... איך בין יענעם אויפדערנאכט געקומען אהיים מיט א מורא'דיגען קאָפּווהטיג און האָב מיך גלעגט שלאָפען מיט דער דעה, אז ווייל איך וועל לעבען זאָל מיין פּוס דאָרט ניט זיין, ביי דער אלמנה היימט עס. איך דאַרף זיי אלע אויף זיעבענהונדערט

שליסעל דעם גנב אין האנט אריין"... איאָ, א פּלאַן? און נישט לאַנג נעטראַכט, — איך האָב פּיינט לאַנג טראַכטען — טהו איך מיך א רוף־אָן צו איהם איינמאָל נאָכ'ן עסען:

— איהר ווייסט? איך האָב צו אייך א נויטיגען עסק. איך האָב מיט אייך וואָס צו רעדען.

און ער? ער זאָל דאָס אפילו א ריהר טהון מיט אַיין אבר. גאָרניט! נאָר אַנידערגעשטעלט אויף מיר זיינע פּראָסטע גרויע אויגען, ווי אייגער רעדט:

— הנני, איך בין אָנגעפּרייט.

— ניין, — מאַך איך צו איהם — ניין, ניט דאָ. איך וויל, ס'זאָל זיין, ווי מע זאָגט, אונטער פיער אויגען.

— קומט! — מאכט ער צו מיר און פיהרט מיך ארויס אין דרויסען ארויס און שטעלט זיך אוועק אקעגען מיר און וואַרט, ווי אייגער רעדט:

— נו? פּאַר וואָס דבר'ט מען ניט?

— נישט אָט דאָ. — מאַך איך צו איהם. — ווען טרעפט מען אייך אין דער היים?

— איך קאָן זיין ביי אייך... — מאכט ער צו מיר און פּאר־חאפט זיך אָבער באַלד. — און אויב איהר ווילט... זייט איהר ביי מיר מאָרגען פון... (און ער טהוט א נעם־ארויס דעם זיינער). פון האַלב צעהן ביז האַלב עלף אין דער פריה... נאָט אייך מיין אדרעס.

אזוי מאכט ער צו מיר און קוועטשט מיר, און קוועטשט מיר די האַנט, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי אייגער רעדט: „קאָנספּיריישען?"...

— קאָנספּירייטען, האָט קיין יסורים ניט! — מאַך איך צו איהם, און מיר צעגעהען זיך, ווי זאָגט איהר, איטליכער אין זיין רוה אריין.

אודאי בין איך יענע נאכט ניט געשלאָפען. איך בין, פּאר־שטעהט איהר מיך, געלעגען אין אייגע אנגסטען און נאָר געטראכט:

זיך נאָר פּאָרשטעלען. איצט, אז איך בין שוין געוואָהר געוואָרען, ווער מאַנספּאָרשוין איז, אז דאָס איז נאָר א „יענקעלע" גלייך מיט אַלע „יענקעלעך", האָט מיך פּאַרדראָסען... איך וויים ניט אויף וועמען: צי אויף אי ה ר, וואָס זי פּאַרגעטערט איהם אזוי (און אז זי פּאַרגעטערט איהם — דאָס זעהט דאָך א בלינדער אויך!), צי אויף אי ה ם, וואָס גאָט האָט איהם געגעבען אזא כּח־הדבור, צי אויף זיך אַליין האָט מיך פּאַרדראָסען, למאי האָב אי ך ניט אזא כּח?... נישט מחמת איך דאַרף עס אזוי נויטיג האָבען. צו וואָס דאַרף איך עס? און נישט מחמת איך בין חלילה אָהן א צונג. מיינט ניט! איך, אז איך וויל רעדען — קאָן איך! איך האָב שוין אמאָל געדעדט אויף א „זאָסעדאניע", און דוקא אין „קופּעטשעסקע קלוב", זאָגט דער עולם, אז איך רעד ניט שלעכט, גאָר ניט שלעכט!... דער פּאַרדראָס, וואָס מיך האָט פּאַרדראָסען, קאָן איך אייך מיט וועהרטער ניט אַרויסגעבען; דאָס דאַרף מען פּאַרשטעהן — ניין, דאָס דאַרף מען פיהלען, מע באַדאַרף זיין אויף מיין אָרט, קומען אַלע טאָג אין דער רעסטאָראַציע, אָנקוקען זיך מיט'ן וויסען פּאַרטוכעל, וואָס סע שעמעירט, איהר שען ליכטיג פּנים, וואָס סע שיינט און וואָס סע זינגט, הערען איהר זים קול, וואָס קוויקט, איהר געלעכטערעל, וואָס צעגעהט זיך אין יעדען אבר, און בשעת מעשה זעהען אי ה ם און פיהלען, אז דאָס איז אינגאַנצען צוליעב איהם, און נאָר צוליעב איהם אַליין, און וויטער קיינעם ניט! ניין, מע דאַרף איהם צונעמען פונ'ם וועג, מע דאַרף, ער זאָל אַוועק, מע דאַרף זיינער פּטור וועהרען. נאָר וויי אזוי? איך וועל דאָך נישט נעהן סמ'ען איהם, אָדער שיסען; איך בין דאָך נישט קיין רוצח, איך בין דאָך א איד... אַרויסרופען איהם אויף א דועל? — פע! אין א „ראָמאָן" רופט מען אַרויס אויף א דועל, אי דאָס — גלויב איך ניט, ס'זאָל זיין אמת; ס'איז נאָר גלאַט אזוי, אויף צו באַשרייבען, קומט אויס שענער... אזוי האַלט איך... איך בין געפאַלען אויף א שענער המצאה: איך וועל מיך דורכ־שמועסען מיט איהם אַליין, ווי זאָגט איהר: „אָפּגעבען דעם

וויסען, א היינטיגער, איך לייגן אלסדינג, אלע נייע גאזעטען און זשורנאלען, — און איך נעם און טהו א שיט־אוים אלע מאדנע ווערטער: „פראלעטאריאט"... „בעבעל"... „מארקס"... „רעאגירען"... „קאנספיריישען"... וכדומה. אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר דוקא פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— מיט וואס זשע קאן איך אייך דיענען?

— מיט א קלייניגקייט — זאג איך: — מיט איין עצה.

— איך?... אייך?... איין עצה?...

אזוי מאכט ער צו מיר און טהוט א שטעל־אוועק אויף מיר די פראסטע גרויע אויגען, ווי איינער רעדט: „ווי קום איך, אזא שנעק ווי איך בין, נעבען עצות אזא דזשענטעלמען?"... איהר פארשטעהט? ס'איז איהם אליין געווען פריקרע, ווי זאגט איהר, איבער דער טבע. און מיר איז דאך אודאי געווען פריקרע. נאר וואס זאל איך טהון? איך האב דאך שוין אנגעהויבען, באראף מען דערפיהרען, ווי זאגט איהר, צו א ברעג. און איך נעם און טהו איהם א זאג־אוים, וואס מיך קוועטשט, מיט א דערצעהל־אוים, וואס ביי מיר אויפ'ן הארצען טהוט זיך פון דער ערשטער מינוט, וואס איך האב זי דערזעהען, ביז צו הויגטיגען טאג, ממש איך לעב נישט, דאס הייסט, זי לאזט מיך נישט לעבען!... „איך בין דאס נאר נישט געווענהנט נעווארען, זאג איך, אז איבער א מיידעל — זי מעג זיך זיין אפילו די בת־מלכה אליין — זאל איך אזוי „רעאגירען", וואס סך־הכל בין איך דאך נאר א יונגערמאן, חאטש א הויגטיגער, דאך א סוחר מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פארבענע"...

אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר וויעדער א מאל פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— אויב איהר פרעגט ביי מיר איין עצה, וואלט איך אייך זאגען, איהר זאלט רעדען מיט איהר אליין...

— נו, און איהר? — זאג איך.

וואָס וועל איך איהם זאָגען, אַשטייגער? פון וואַנען זאָל איך אָנהויבען? און וואָס וועל איך טהון, טאָמער טהוט ער מיר א זאַך:

— הערר דושענטעלמען, וואָס האָט איהר אייך צו מישען אין פרעמדע עסקים? וואָס פאַר א מחותן זענט איהר, הערר דושענטעלמען, מיט א מיידעל, וואָס איינער פון די „יענקעלעך" רעכענט זי פאַר א בּלה שוין פון וויים איך וועז?...

וואָס ענטפערט מען איהם דערויף? אָדער וואָס טהו איך, אז ער נעמט מיך, אַשטייגער, פאַר'ן קאַרק און טהוט מיך א שמייס־אַראָפּ פון אַלע טרעפּ? דאָס הייסט, קיין מורא האָב איך ניט. וואָס האָב איך פאַר איהם מורא? איך בין דאָך געקומען צו איהם מבּח איין עסק. ממה־נפשך: יאָ — יאָ, ניין — ניין. וואַרפען זיך איז ניטאָ פאַר וואָס!...

אָט אזוי בין איך געלעגען אין מחשבות די גאַנצע נאַכט, און אויף מאָרגען האָלב צעהן דעם זייגער האָב איך שוין געקלעטערט צו איהם ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אויף א בוידעם, אפשר דריטהאַלבען הונדערט טרעפּ, און האָב איהם אַקוראַט געטראָפען אין דער הייס מיט נאָך א פּאַר „יענקעלעך", וואָס אז זיי האָבען מיך דערזעהען, האָבען זיי זיך עפּים מאָדנע איבערגעקוקט איינס מיט'ן אַנדערען, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט דאָ צו טהון דער דושענטעלמען?"... נאָר מיין פויגעל האָט זיי געגעבען א וואונק, זיי זאָלען נעמען דעם וועג, און מיינע „יענקעלעך" האָבען זיך דוקא געשטויסען וואָס מע מיינט, געטהאָן זיך א נעם צו די היטלעך — און נעלם געוואָרען.

געבליבען מיט איהם אַליין, ווי זאָגט איהר, אונטער פיער אויגען, נעם איך און טהו איהם א לעג־אַוועק א דרשה: אזוי און אזוי, אז איך בין אַליין, חאָטש איך בין א געשעפטסמאַן, א מענטש מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פּאַראָבנע, פון דעסטוועגען וויים איך אַלס־דינג וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, וואָרום איך בין, דאַרפט איהר

פֿאר גרוים שמחה בין איך נאָר אַוועק אין קלוב. איך, דאַרפט איהר וויסען, טהו מיך א חאַפּ־ארײַן אמאָל אין קלוב אַריין, ווי זאָגט איהר, „צווישען טאָג און נאכט", נישט מחמת א־ך האָב ליעב דאָס שפּיעל. איך אליין שפּיעל ניט; נאָר איך האָב ליעב זעהען, ווי יענער שפּיעלט, און אמאָל, זעלטען־זעלטען, געבען א „שמיר" אונטער אויף יענעמ׳ס קאָרט, — איז איינס פון די צוויי: אַדער מע נעמט־אוים, אַדער מע וועט באַגראָבען. דאָס מאָל איז מיר דוקא גערָאטען; ס׳איז מיר אַוועקגענאנגען דאָס קערטעל, זאָג איך אייך, ווי קיינמאָל נישט! איך האָב אָנגעשלאָגען א שען קערבעל און האָב געגעבען א רוף־צונויף די חברה „בּאָסיאָקעם" (אַזוי הייסען ביי אונז אין קלוב די דאָזיגע, וואָס בליבען אָהן קלייגעלט) און האָב געגעבען א שטעל־אַוועק א וועטשערע, און דוקא מיט שאָמפּאַניער־ווײַן, „רעדערער", און אז איך בין נעקומען אהיים — געווען שוין גרויסער טאָג, — האָב איך געטראָפען ביי זיך אויפ׳ן טיש א דעפּעש, אז מע רופט מיך אַרויס עקסטרע צו־ליעב זעהר א נויטיגען געשעפט. און דאָס וווּיסט איהר דאָך מסתּמא, אז „נאש־בראט", וויבאַלד ער באַקומט א דעפּעש מכּוח געשעפט, איז א סוף, פּאַרפּאַלען, ווי זאָגט איהר, די קוה מיט׳ן שטריקעל, א כּפּרה אַלסדינג. מע הויבט זיך אויף און מע פּאָהרט.

אַוועקגעפּאָהרען בין איך, אייגענטליך, אויף צוויי טאָג, און נעזוימט האָב איך מיך, געוויינטליך, דריי וואָכען, און אז איך בין נעקומען צוריק, האָב איך דאָך באַלד געגעבען א לויף־אַוועק אין דער רעסטאָראַציע עסען, און האָב געטראָפען דאָרטען איין איבערקאָה־רעניש: פון די „יענקעלעך" איז ניט געבליבען קיין האָר אפילו, און די, וואָס זענען געבליבען, זענען אויך געווען נישט דאָס, וואָס תּמיד: עפּים זענען זיי מיר געווען ווי צערדרהט, משונה צערודערט און צעפּלאָכטען. זיי האָבען אָפּגעחאפּט דאָס עסען, ווי זאָגט איהר, על רגל אחת, און צעקראָכען זיך מיט אַראָפּגעלאָזמע קעפּ, ווי די הינט נאָך א רענען, דער אהער און דער אהין...

— איך וויל ניט — מאכט ער צו מיר און פארחאפט זיך באלד — איך קאן ניט, איך האב קיין צייט ניט פארנעמען זיך מיט אזעלכע זאכן.

— ניין! — מאך איך צו איהם. — ניט דאס מיין איך. איך פארלאנג נישט פון אייך, אז איהר זאלט מיט איהר רעדען. ווי קאן איך דאס פארלאנגען? איך פרעג אייך נאר, וואס וועט א י ה ר זאגען דערויף?...

— וואס קאן איך, זאגט ער, דערויף זאגען? אויב איהר געפיהל צו אייך איז אזוי, ווי אייער געפיהל צו איהר...

אזוי מאכט ער צו מיר פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער, און געהט און טהוט א נעם־ארויס דעם זייגער, ווי איינער רעדט: „אונזער שמועס איז שוין באלד ווי געענדיגט"... די קונץ פון קוקען אויפ'ן זייגער, דארפט איהר וויסען, פארשטעה איך נאנץ גוט. איך, אז איך וויל יענעם פטור ווערען, בין איך מיך אויך אזוי נוהג. דער חסרון איז, וואס ניט יעדער שטויסט זיך, וואס מע מיינט. איך, זעהט איהר, האב מיך דוקא יא אנגעשטויסען, און האב מיר געגעבען א הויב־אויף, געבעטען איהם, אז די מעשה זאל בלייבען צווישען אונז, „קאנספיריישען" הייסט עס, און בין שוועך אהיים. וואס זאל איך אייך זאגען? דאס וואלט „פרייליך" איז א הונט! „גליקליך"? — נאך אלץ נישט דאס! אויפ'ן זיעבעציגסטען הימעל!!! וועמען איך האב ניט באגעגענט, האט זיך מיר, הערט איהר, געגלוסט נאר ארומחאפען קושען. אלע און אלעס האבען באקומען אין מיינע אויגען גאר א באזונדער חן. פון יוספ'ען אליין שמועסט מען ניט: איך האב איהם יענעם טאג ליעב נעקריגען, ממש ווי איין אייגענעם ברודער. איך זאל מיך ניט שעמען, וואלט איך מיך אומגעקערט איהם א קוש טהון, און איך זאל ניט מורא האבען, אז ער וועט זיך געפינען באלעדיגט, וואלט איך איהם אונטערגעטראגען א מתנה: א גאלדענעם זייגער מיט א שען קייטעל מיט א היבשען ברעלאק.

האָבען די שענע קאַרשען־אויגען געקוקט אויף יוספ'ען, און איצט האָבען זיי געבלאָנזעט ערגיץ אין דער לופטען, געווכט, אפנים, אלץ איהם, אלץ יוספ'ען !... וואָס טויג צייך, איך האָב קוים דער־לעבט, זיי זאָלען אוועקלעגען דאָס בלאָט, האָב איך עס געגעבען איין עפען־אויף און א קוק־אַריין אינוועניג — און עס איז מיר מיט א מאָל פּאַרענטפערט געוואָרען אלע קשיות: מיין יוסף האָט געהאַלטען אין דער ארבייט!... איך האָב אָבער געוואוסט, אז ער וועט ניט גוט אָפּשניידען; אז ניט היינט, מאָרגען — אַריין אין קרויט מוז ער... דעם שפּיץ האָט מען, געווייניגסטלינ, נאָך נישט געקאָנט וויסען, נאָר פּאַרשטאַנען האָט מען, אז א קניפּ אין בעקעלע, ווי זאָגט איהר, וועט מען איהם נישט געבען, קיין האָניג וועט ער נישט לעקען און קיין בישמים וועט ער נישט שמעקען...

וואָס ביי מיר איז געווען דעמאָלט אויפ'ן הארצען — קאָן איך צייך נישט איבערגעבען; זאָגען, אז ס'זאָל מיך שטארק אהרען, קאָן איך נישט, וואָרום ער איז מיר דאָך פּאָרט געשטאַנען פּאָפּערויס, ווי זאָגט איהר, א ביין אין האלו... און וויעדער, איך זאָל זאָגען, אז עס האָט מיך געפּרעהט, איז דאָס אויך ניט אינגאַנצען אמת. ווי זאָגט איהר, מע טאָר דאָך אזעלכעם נישט ווינטשען דעם ערגסטען שונא אפילו. אדרבה, איך האָב איהם געוואונטשען מיט'ן גאַנצען הארצען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, אז גאָט זאָל איהם א נס טהון און מע זאָל איהם ... אינגאַנצען, הייסט עס, אָפּריניגען? — דאָס קאָן דאָך ניט זיין; נאָר אזוי עפּים א גרינג שטראָף... איהר פּארשטעהט?...

ווי אין א טשאד, זאָג איך צייך, בין איך ארומגענאַנגען די עטליכע טעג, זיך נאָר קיין ארט נישט געקאָנט געפּינען. און אז איך בין געוואָהר געוואָרען, אז דער עסק האָט זיך שוין, ברוך השם, ge־ענדיגט און אז מאָרגען ווערט ארויסגעטראָגען דער פּסק, שווער איך צייך ביי מיין לעבען, — ס'איז ביי מיר טייער — אז איך בין יענע נאכט ניט געשלאָפען, ניט אָנגעהויבען שלאָפען, זיך געקאטשעט פון

נאָר מעהר פון אַלץ האָט מיך געוואונדערט: וואו איז יוסף? פאר וואָס זעהט מען ניט יוספ'ען? איך קוק מיך צו צו די „יענ־קעלעך" — עפּים איז מען מיר מאָדנע האָפערדיג, עפּים שטיקט מען זיך: שו־שו! שו־שו!... ס'איז ביי זיי ניט נאָר קאָנ־ספּיריישען — ס'איז שוין, ווי זאָגט איהר, „קאָנספּיריישען שבקאָנ־ספּיריישען"!... איך טהו מיך א קוק־איין אין איהר — זי איז מיר אויך משונה שווייגענדיג, פּאַרטראַכט און שטאַרק „קאָנספּיריי־שענדיג"... די שענע בעקלעך פלאָמען נישט, די קאַרשען־אויגען שמייכלען ניט. וואו זענען אהינגעקומען די חן־גריבלעך, וואָס בעטען זיך: נא, קוש מיך!? עפּים הערט מען נישט מעהר איהר געלעכטערעל, יענעס געלעכטערעל, וואָס אז זי הויבט אָן צו לאַכען, לאַכט מיט איהר אלסדינג — איהר, און דער טיש, און די בענקלעך, און די וועגט, און דאָס נאַנצע לעבען!...

דאָס פּאַרשטעהט איהר דאָך מסתּמא אלייז, אז שטאַרק בענקען האָב איך נאָך דעם יוספ'ען נ י ש ט געבענקט... איך האָב מיר נאָר געבראַכען דעם קאָפּ: וואו האָט ער געקאָנט נעלם ווערען? צי אויף א קורצע צייט, צי אויף שטענדיג? צי שרייבט ער בריוולעך, צי ניין? פרעגען ביי די „יענקעלעך" — ענטפערען זיי דען? זיי קוקען אייך אין די אויגען אריין, קאָלופען בשעת־מעשה די צייהן און שווייגען, ווי איינער רעדט: „יונגערמאַן, אז איהר וועט וועלען אלסדינג וויסען, וועט איהר גיך אלט ווערען"...

ערשט מיט א מאָל, אין א שענעם פריהמאָרגען, איך קום צו געהן איינמאל אין דער רעסטאָראַציע עסען, טרעף איך די „יענ־קעלעך" זיצען אלע ארום טיש, איינער לייענט פון א בלאַט, און דער נאַנצער איבעריגער עולם האָרכט. אפּנים, אז דאָס מוז זיין פון יוספ'ען. פון וואַנען וויים איך עס? פון איהר. זי, מיט'ן וויסען פּאַרטוכעל און מיט די קאַרשען־אויגען, שטעהט ביי דער זייט, צונויפּגעלעגט די הענט אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים לייכט, די בעקלעך פלאָמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט ארויף — פונקט ווי דעמאָלט אין וואלד... דער חילוק איז נאָר געווען, וואָס דעמאָלט

— איהר קאַנט ניט לײדען, וואָס זי דערלאַנגט? דערלאַנגט מען אַליין!...

אַזוי טהוט זי צו מיר א זאָג, די מוטער הייסט עם, און דערלאַנגט זיך א שמיר־ארויף מיט'ן נאַקעטען עלענבויגען איבער'ן פּנים, און געה טהו איהר עפּים!

וואו זשע האַלט איך? — ביי'ם קליינעם אַלקירעל. ווי אַזוי און מיט וואָס פּאר איין אופן איך האָב געטהאָן א געה־ארויס אין דעם קליינעם אַלקירעל ארויס? וואָס זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס איך האָב איהר געגעבען א זאָג? — פּרענט מיך בחרם, אויב איך הויב אָן נעדענקען אפילו! איך נעדענק נאָר, אז איך האָב זי געטראָפען אינ'ם זעלביגען וויסען פּאַרטוכעל, וואָס תּמיד, זיצען ביי'ם פּענסטער, צונויפּגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען, דאָס פּנים בלאַס, די בעקלעך ווייס, קיין טראָפען בלוט ניטאָ, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט ארויף, און די שענע קאַרשען־אויגען, איבערגעצויגען ווי מיט א רויכעל, קוקען ערגיץ ווייט־ווייט, פּאַר־טראַכט, און נישט קיין איינציגע טרער, נישט קיין סימן פון קיין טרער, נאָר א שטילער, שטומער טרויער, זעהט מען, לינט אויס־געגאַסען אויפ'ן קוים־קוים אָנגעקנייטשטען וויסען שטערן. איך שווער אייך ביי מיין לעבען, הערט איהר, — ס'איז ביי מיר טייער — זי איז אין דער דאָזיגער מינוט געווען אזוי שען, אזוי געטלעך, אז איך בין גרייט געווען זיך געבען א טהו א וואַלגער פּאר איהרע פּיס און אויסקושען איהר די טריט!... דערזעהען מיך, האָט זי זיך דוקא נישט איבערגעשראָקען, דוקא נישט געגעבען זיך קיין חאַפּ־אויף און דוקא נישט געפּרענט מיך, וואָס איך דארף. איך האָב אַליין גענומען און געשטעלט־אַוועק א בענקעל און אַוועק־געזעצט זיך אָקעגען איהר און גענומען רעדען, רעדען, אָהן איין אויפהער, אָהן א ברעג. א קוואַל פון ווערטער האָט זיך ביי מיר געגעבען איין עפען־אויף, און איך האָב גערעדט און גערעדט און גערעדט. וואָס איך האָב גערעדט — זאָג איך דאָך אייך, אז איך ווייס ניט. דער פּשט, אפּנים, איז געווען אזוי: איך האָב איהר

איין זייט אויף דער אַנדערער, און געמוזט סוף־כּל־סוף אויפשטעהן, און האָב מיך געפֿרובט געבען א קוק־אַריין אין קלוב אַריין, נישט אַזוי צוליעב דעם שפּיעל, ווי איך האָב נערעבענט, טאָמער וועל איך קאָנען פֿארגעסען חאָטש אויף א מינוט... דאָס האַרץ איז מיר עפּעס געווען צו שווער, איך האָב געפּיהלט, כּמעט געוואוסט, אז ער האלט שמאל.

און כּך הוה. איך קום אין דער געוויינטלעכער צייט אין דער רעסטאָראַציע, באַנעמען איך פּון דאָרט אַרויסשפּרינגען צוויי „יענקעלעך", שטאַרק צעפֿאַכטען, פֿארטאַרראַמט — ספּנת־נפשות! אַריינגעקומען אינוועניג, האָב איך געטראַפֿען א פֿאַר פּרעמדע מענטשען עסען. צום טיש דערלאַנגט שוין ניט זי, נאָר די מוטער, און די מוטער אַליין איז עפּעס אויך, ווי זאָגט איהר, לא־עליכמ'דיג, איך וואָלט געמעגט שוועהרן, אז פֿארווייניגט... בין איך נישט פּויל אויף דער פּען און נעם און טהו זי א רוף־אָפּ אויף א זייט:

— ווהו איז ערגיץ אייער טאַכטער?

— בּיי זיך, — מאַכט זי צו מיר און טהוט מיר א ווייז מיט די אויגען אַהין, אויף א קליין אַלקירעל, וואָס זעהט־אויס ווי א שטייגעל מיט א טירעל.

דאָס שפּיעל, וואָס איך האָב געשפּיעלט מיט דער מוטער, איז געווען, דאַרפט איהר וויסען, א מאַדנע שפּיעל. רעדען עפּענטליך מכּח אַכטצעהן און דרייצעהן האָב איך מיט איהר קיינמאָל ניט נערעדט; נאָר פֿארשטאַנען האָב איך, אז זי וויל דעם שידוך: א יונגערמאַן א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פֿאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פֿאַראַבנע — פֿאַר וואָס זאָל זי ניט וועלען? אַדרבּה, איך האָב איהר א פֿאַר מאָל געגעבען אַנצוהערעניש, אז איך אינטערעסיר מיך מיט איהר טאַכטער זעהר געשמאַק! א סימן — איך קאָן ניט ליידען, וואָס זי דערלאַנגט אַליין צום טיש... טרעפּט זשע, וואָס ענטפערט זי מיר דערויף?

איך קיין מורא ניט, און אין כּשוף גלויב איך ניט, נאָר איך שוועריי בנאמנות, ס'איז נישט אוועקגענגען די נאכט, ער זאָל ניט קומען מיר צו חלום, יוסף הייסט עס, מיך ניט אויפוועקען און באווייזען מיט דער האנט אויפ'ן האלז, אז ס'איז ביי איהם, ניט אין מיין מאָס, ארום און ארום האלז א בלויער צייכען... ווי מיינט איהר, א חלום האָט עפּים א ממשות? איך וויים א פאקט, וואָס האָט זיך געטראָפען אמאָל מיט מיינעם א פעטער... נאָר נאריש־קייטען! איך האלט נישט פון חלומות!... איך בין גלאָט אזוי געווען צעדרעהט, פּאַרלאָרען דעם אפּעטיט צום עסען, אויפגעהערט שלאָפען... פּאַר פּחד מיינט איהר? ניין! נאָר א באקאנטער מענטש, געזעסען מיט איהם וויפיעל מאָל ביי איין טיש — איהר פּארשטעהט? האָב איך מיך מיישב געווען, ווי זאגט איהר, וואָס ס'וועט זיין וועט זיין — כ'האָב מיך אָנגענומען מיט הארץ און האָב געטהאָן א געה־אווק אהין, גלייך צו זיי אין דער דעסטאָראציע אריין.

איך קום צו געהן אין דער רעסטאָראציע — ווער מיר רעס־טאָראציע? וואָס מיר רעסטאָראציע? עס הויבט זיך נאָר ניט אָן — אויסגעטריקענט דאָס אָרט אפילו! וואו איז אהינגעקומען די רעסטאָראציע? „ארויסגעפאָהרען שוין פון עטליכע טעג!" „וואָס הייסט ארויסגעפאָהרען?" „ארויסגעפאָהרען הייסט ארויס־געפאָהרען"... איך טהו א קלונג־אָן אין הויף אריין, א לויף־אריין צום בעל־הבית: „וואו איז אהינגעקומען די רעסטאָראציע? וואו־הין איז זי אריבערגעפאָהרען?" א נעכטיגער טאָג — קיינער וווייסט ניט, קיינער קאָן מיר ניט זאגען, וואוהין! הויב איך דאָך אָן מסתּמא צו פּייערען, ווי זאגט איהר, אריין אין דער אמביציע. און איך, אז איך טהו א קום־אריין אין דער אמביציע, איז סכּנת־נפשות! איך בין ארומגעלאָפען, שוועריי איך אייך, ווי א משוגענער, אויסגעווען וואו די וועלט האָט איין עק!... און די „יענקעלעך"? ווי אויף צו־להכעיס, איהר זאָלט זאגען, חאָטש איין „יענקעלע" אויף א רפואה!... בין איך אוועק אין פּאָליציע חוקר ודורש זיין,

געוואלט אויסרעדען דאָס הארץ, טרייסטען זי, איהר געבען צו פאר־שטעהן, אז זי טאָר ניט „רעאַגירען" אזוי שטאַרק... אויף אונזער לשון הייסט עס: זי זאָל זיך נישט נעמען אזוי צום הארצען. וואָרום זי איז נאָך צו יונג, און צו פרישׂ, און צו שען... איך האָב איהר געדרונגען, אז איהר גליק קאָן מען נאָך נאָר ניט וויסען... אָט, למשל, בין איך א יונגערמאַן א סוחר, א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פאַראָבנע... א סימן: לאָז זי מיר נאָר זאָגען איין וואָרט, אז זי איז גרייט צו פארגעסען אלסדינג, וואָס ס'איז נעווען ביז אהער, גלייך ווי עס וואָלט גאָרנישט געווען, גאָרניט, קיין שום יוסף, מיט קיין שום „יענקעלעך", מיט קיין שום „קאַנספי־רריישען" אויף דער וועלט!...

הערט איהר? איך וויים אליין ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר ענגומען אזא כח־הדבור! און טאָמער מיינט איהר, אז זי האָט מיר עפּים געענטפערט דערויף? אָסור! געזעסען און גע־קוקט און געקוקט און געקוקט... וואָס האָט געקאָנט באַדייטען דער דאָזיגער קוק? דער דאָזיגער קוק האָט געקאָנט באַדייטען: „איהר מיינט עס מיט איין אמת? עס גלויבט זיך מיר עפּים ניט!"... אָדער: „איך וועל מיך איבערלענגען"... אָדער: „לאָזט מיך צר־רוה"... אָדער נאָר: „יוסף"... איהר פארשטעהט? ניט „יוסף", נאָר: „יו־סף"!...

וואָס פאַר א פּנים איך האָב נאָכדעם געהאַט ביי זיך אליין אין די אויגען — מענען שוין מיינע שונאים האָבען אזא יאָהר!... איך האָב עטליכע טעג דורכאַנאַנד מיך געשעמט ווייזען זיך פאַר די אויגען... און אנב איז מיר אויפ'ן הארצען געווען אזוי וויסט, גלייך ווי איך אליין וואָלט מיך פיהלען דאָ פאַר א שטיקעל חייב אינ'ם אומגליק, וואָס זיי איז געשעהן... וויפיעל איך האָב מיך ניט געמוטשעט, איך זאָל איהם ארויסשלאָגען פון די נערוענקעז, פארגעסען איהם, אָט דעם יוספ'ען — אוממענליך!... איהר דארפט וויסען, אז איך פון חלומות האָלט ניט, פאַר מתים האָב

זעהט איהר? איך וואַרט ניט, ביז איהר וועט זיך געבען א טהור־א נעם צום זייגער; איך וויים אליין, אז אלסדינג אויף דער וועלט מוז האָבען א סוף... האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך האָב ביי אייך צוגענומען א ביסעל צופיעל צייט, און גיט מיר אייער האַנט, אז אלסדינג, וואָס כ'האָב אייך דאָ דערצעהלט, וועט דאָס בלייבען צווישען אונז ביידען, ווי זאָגט איהר: קאָנספיריישען... אדיע!

מאכען א „ספראווקע" הייסט עס... נעקומען אין פאליציע, טהוט מען מיך א נעם־אויף: „טשטאָ נאדא?" זאג איך: „דאָס אוך דאָס, אזוי אוך אזוי, וואו איז אהינגעקומען די רעסטאראציע?"... פרעגט מען מיך: „וואסער רעסטאראציע?" זאג איך: „די אוך די". פרעגט מען מיך: „אויף וואס דארף איך זי?"... איהר פארשטעהט — זאל איך זיי געהן דערצעהלען, אויף וואס איך דארף זי?... שווייג איך דאך. פרעגען זיי מיך נאך א מאל אוך נאך א מאל, איך זאל זיי זאגען, אויף וואס איך דארף זי?... וואס טויג אייך, איך האב מיר געקויפט, ווי זאגט איהר, מפטיר... נו־נו, איך האב עס נעהאט א לויפעניש! דער רוח האט מיך געטראגען!... חאטש, אז מע ווייל צוריס, וואס, אייגענטליך, האב איך געהאט מורא צו האבען, אז סך־הכל בין איך דאך גאר א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקל נאמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבל איז בלאטע, אי טאמאו פארשבנע?... איך אין אזעלכע עסקים מיש מיך נישט! ווי זאגט איהר: „ניע יעווישי טשעסנאקו — אז מען עסט ניט קיין קנאבל, הייסט עס..." נאר וואס דען? איך האב עס פיינט! איהר פארשטעהט? איך האב עס פיינט — און שוין!... איך האב מיר פארשאלטען, זאג איך אייך, דאס געבויען. נא דיר א רעסטאראציע! נא דיר א מיידל! נא דיר א יוסף!... איך וואלט שוין אליין געווואלט זי פארגעסען, און א סוף. איז אבער, ווי אויף צו־להכעיס, קריכט זי מיר ניט ארוים פון קאפ! נאך ער היום שטעהט זי מיר פאר די אויגען מיט'ן ווייסען פארטוכל, וואס שעמערירט, מיט די שענע קארשען־אויגען, וואס קוויקען, מיט'ן קליינעם ליפל, וואס קוקט ארויף, מיט די חן־גריבלעך, וואס בעטען זיך: נא, קוש מיך, און מיט'ן געלעכטערל, וואס צענעהט זיך אין איטליכם אבר... און אפטמאל מאכט זיך ביינאכט, אז איך האלט אין רעכטען שלאף, הער איך איהר קול: „יו־סף! יו־סף!"... חאפ איך מיך אויף אין א קאלטען שוויים. וואורום קוים דערמאן איך מיך אן איהר, אזוי קומט מיר באלד אויף די גערענקען ער...

חאפנע

נעשריבען אין יאהר 1905.

חאַבנע

געווען איז דאָס אין אדעס. זענען מיר געזעסען אין א מסיבה א גאנצע חברה ליטעראַטען, שרייבערס הייסט דאָס, וואָס שרייבען, און לעזער, וואָס לייענען, און גלאַט יונגעלייט, און סטודענטען א פּאָר, און א מיידעל איז געווען, וואָס איז געקומען שטודירערן, א גאנץ היבשע מיידעל, א געזונטע, מיט רויטע באַקען, און גלאַט אידען מן הצר, דאָס הייסט, אזעלכע, וואָס זענען צו אונזער חברה ניט שייך, נאָר זיי זעהען אידען רעדען, הערט מען זיך איין, רוסט מען זיך צו אַלע מאָל נעהענטער, אזוי לאַנג, ביז עס ווערט איין קאָמפּאניע און מע פּאַרפייט זיך מיט די גלעזער אויפ'ן טיש און מיט די פּיס אונטער'ן טיש — חברים פּל ישראל... געווען איז, אייגענטליך, ניט שבת, נאָר א וואָכעדיגער טאָג, און געדרעט האָבען מיר, אייגענטליך, ניט פון שבת, נאָר פון גאָר אנדערע זאכען; אויב איך האָב קיין טעות ניט, האָבען מיר געדרעט און געשפּאַרט זיך איבער ציוניזם, טעריטאָריאַליזם, אחד־העמיזם, קלויזנעריזם, און גאָר ניט אין זינען געהאַט בשעת מעשה ניט קיין גלעזט, ניט קיין שבת, ניט קיין שטעדטעל, וואָס הייסט חאַבנע, אפילו ניט מזכּיר געווען און אפילו אויף דער מחשבה ניט געקומען. פּלוצים, איך ווייס ניט, ווי אזוי און וואו ארום, עס הויבט זיך אויף א יונגערמאַן א גלעזער מיט ווייסע ברעמען, איינער פון די יונגעלייט וואָס „מן הצר", און טהוט א מאַך מיט דער האַנט און הויבט־אָן בזה הלשון:

זאָלט עסען באַזונדער, ניט מיט'ן בעל־הבית ביי איין טיש, ניט מאַכען הויך קיין קידוש, ניט זינגען מיט אַלעמען קיין זמירות? זעהט איהר, ווען איהר זאָלט זיין, לחבדיל, א פּריץ, דעמאָלט איז עפּים אַנדערש. דעמאָלט קריגט איהר אַלסדינג צו זיך אין חדר אַריין: עסען, און טרינקען, און א פּאַפּיראָס, און אפילו א סאַמאָווער, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אום שבת. פון וואַנען נעמט זיך עס, ווילט איהר וויסען? ע, דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען. ווארום אז איהר וועט אַנהויבען פרעגען קשיות למאי — למאי דאָס, למאי יענעם, וועט זיין א מעשה אָהן איין עק. בקיצור, זענט איהר געקומען קיין חאַבנע, מוזט איהר זיין א חאַבנער.

האָט זיך אָבער געטראָפען מיט מיר א מעשה: איך בין געפאָהרען צו א פּריץ ניט ווייט פון חאַבנע און האָב געפיהרט מיט זיך געלט, שענע עטליכע טויזענטער; עס האָט מיר צעשפּאַרט די בוזעם־קעשענעס. דער, וואָס האָט ניט געוואוסט, האָט, דאַכט מיר, אויך באַדאַרפט זעהען, אז איך פיהר מיט זיך געלט, ווארום א מענטש, אז ער פיהרט געלט, האָט ער גאָר איין אַנדער פּנים: ער גענהט גאָר אַנדערש, ער שטעהט אַנדערש, ער רעדט אַנדערש. געלט, פּאַרשטעהט איהר מיך, האָט אין זיך א כּח — עס איז געלט!... הכּלל, וואָס טהוט מען מיט'ן געלט? ערשטענס — שבת. חאַבנע איז ניט אַדעס. ווי אזוי וועל איך מיך אַרומטראָגען שבת מיט געלט? והשנית, מוז איך אייך דעם אמת זאָגען, אז איך האָב טאַקי א ביסעל מורא געהאַט צו נעכטיגען אויף דער אַכסניה מיט, קיין עין־הרע, אזא מטבע. ניט, חלילה, איך האָב מורא געהאַט פאַר'ן בעל־אַכסניה. דער בעל־אַכסניה איז געווען א איד א פרומער דוקא, און א כּשר'ער, מיט זעהר א שענער קאַפּאָטע, מיט א נאַרטעל. אויך ניט פאַר קיין גזלנים האָב איך מורא געהאַט: חאַבנע האָט ניט, חלילה, קיין שם פון א שטאָדט פון גזלנים אָדער חאַפערס. מע האָט ניט געהערט נאָך אויף דער וועלט, אז אין חאַבנע זאָלען פאַרקומען רציחות אָדער גזילות. אי, טאָמער איז דאָרט געווען אמאָל א שטיקעל פּאָגראָם, איז דאָך עס

— שא, וואָס טויג אייך דאָס? אלא־מאי, אָט וועל איך אייך דערצעהלען א שענערע מעשה, וואָס מיט מיר האָט זיך נע־טראָפען אין חאבנע! חאבנע איז א שטעדטעל, א שטעדטעל אועלכעס פאַרהאַן, וואָס הייסט חאבנע. האָט דאָס שטעדטעל חאבנע אלסדינג, וואָס א שטעדטעל באַדאַרף צו האָבען: א פּאָסט, מיט א ראַבינער, מיט א טייך, מיט א רב, מיט א טעלעגראַף, מיט א בית־עולם, מיט א פּריסטאַוו, מיט א תלמוד־תורה, מיט חסידים, מיט בתי־מדרשים צוויי, מיט קבצנים זעהר א סך אוך מיט נגידים זעהר ווינציג, ווי געווייניטלייך אונזערע קליינע שטעדטלעך. האָט מיך דער גוטער יאָהר פּאַרטראָגען אין דעם שטעדטעל איינמאָל אויף א שבת. איהר מעגט דאָס האָרכען, עס איז א שענע מעשה, נאָר א קורצע, זי קאָן אייך צוניץ קומען. דאָס ווייסט איהר דאָך מן הסתם גאָנץ גוט, אז אין א קליינשטעדטעל, אז איהר קומט צו פאָהרען אויף שבת, מוזט איהר ווערען קליינשטעדטעלדיג, עס וועט אייך גאָרנישט העלפען. פון פאָהרען ווייטער — דאָס פּאַרגעסט. חאבנע איז ניט אדעס. זינט חאבנע איז חאבנע, האָט דאָרט נאָך קיינמאָל קיין איד ניט מחלל שבת געווען. און אז איהר בליבט אויף שבת א חאבנער, מוזט איהר קודם־כל געהן אין מרחץ אריין. וואָס דען וועט איהר טהון? איהר וועט זיך אוועקזעצען שרייבען ספרים? און, להבדיל, אין שוהל אריין — שמועסט מען דאָך ניט. איך האָב געוואָלט זעהן, אדרבה, איהר זאָלט קומען צו פאָהרען קיין חאבנע אויף שבת און ניט געהן אין שוהל אריין. איהר מיינט, מע וועט אייך, חלילה, עפּים טהון שלעכטס? הם מלהזכיר! מע וועט אייך גאָרניט טהון; מע וועט אייך נאָר אָנקוסען; נאָנץ חאבנע וועט זיך קומען צונויף אָנקוסען דעם אידען, וואָס איז געקומען קיין חאבנע אויף שבת און ווי ניט נעהן אין שוהל אריין. און וואָס פאַר א פּנים וועט איהר האָבען ביי׳ם בעל־הבית? וואָס פאַר א טעם וועט האָבען דאָס עסען, וואָס מע וועט אייך געבען באַזונדער? און ווער ווייסט, צי מע וועט אייך גאָר געבען עסען באַזונדער? וואָס זענט איהר, א פּריץ, וואָס איהר

זיך אויסשטעלען, פארשטעהט איהר מיך, מיט א נדבה, מימ א גמילות־חסד, מיט א טובה'לע; ער זאגט ניט אפ קיינעם — ווער עס זאל ניט קומען צו איהם; געווויינטליך, צוליעב כבוד, האט ליעב כבוד, א נגיד האט ליעב כבוד; חאטש אזוי ביי זיך איז ער כלומרשט אין עניו, א פראסטער ביי זיך, האט פיינט כבוד; און מע קאן זאגען אויף איהם, אז ער איז א נאנץ עהרליכער, דאס הייסט, ניט קיין גרויסער צדיק, נאר ער וועט ניט טהון וואס מע טאר ניט בפרהסיה, אזוי אז אלע זאלען זעהען; אפשר ביי זיך דאהרט, הייסט עס, אז קיינער זעהט ניט, וויסט מען ניט; ווער איז דאס מחויב ערב זיין פאר יענעם? נאר אין לשון ארענטליכקייט איז דאך ניט שייך, קיין דאנק קומט איהם ניט, וואהרום אויב אזא מענטש זאל שוין ניט זיין ארענטליך, טא ווער זשע דען?...

הכלל, איך האב פון די רעד נעקאנט ארויסזעהן, אז דעם דאזיגען פארשוין מעג איך מיין פוהיקא נעטרויען. און איך האב מיך אוועקגעלאזט צו איהם באצייטענס, ערב שבת פאר'ן מרחץ, נעטראפען איהם אין דער היים איבער א ספר. זעהר א פיינער מענטש, זיצט שען, נגיד'יש, גרויסארטיג, און רוהיג, ווי נעווויינטליך א גביר אין א קליינשטעדטל. ארויינגעקומען, נעב איך איהם אפ שלום, דערצעהל איהם די נאנצע מעשה, אזוי און אזוי: איך פאהר דא צו אזא און אזא פריץ, פיהר מיט זיך נעלט, מוז דא בלייבען שבת האלטען, האב איך מורא, א קשיא אויף א מעשה, חאבנע איז טאקי א שטאדט ניט פון קיין גזלנים און ניט פון קיין חאפערס, און מיין בעל־אכסניה איז טאקי א שענער איד מיט א שענער קאפאטע און מיט א נארטל, נאר וואס דען? קיין עין־הרע, אזא סומע נעלט, פרעמד נעלט, ניט מיינם!... ענטפערט ער מיר מיט א שמייכל: „וואס זשע ווילט איהר, יונגערמאן?" זאג איך איהם, אז איך האב איהם נעוואלט בעטען, אפשר איז מענליך, ער זאל ביי מיר דאס ביסל נעלט צונעמען און באהאלטען דאס ביז איבער שבת ביי זיך אין שאפע; ער האט אין אייזערנע שאפע, וועל איך קאנען זיין רוהיג. דאס הייסט, איך בין חלילה קיינעם

נאָר בשעת פּאָגראָם, און וואו איז היינט ניט פּאַרהאַן קיין פּאָגראָ־
מען?... איך זאָג אייך בהן שלי, איהר קאָנט נעהן אין חאַבנע אין
מיטען האַלבע נאַכט אייגער אַליין — אויף מיין אחריות, עס וועט
אייך גאָרניט געשעהן. אם כּן, וואָס זשע האָב איך געהאַט מורא
צו האָבען? איך האָב מורא געהאַט, פּאַרשטעהט איהר מיך, נאָר
פּאַר אַיין זאַך: קיין עין־הרע, אזא סומע נעלט, פּרעמד נעלט,
ניט מיינס... טאָמער, חליליה, א קשיא וואָס עס מאַכט זיך?... איך
דרעה מיך אַהער, איך דרעה מיך אַהין — עס איז שלעכט. וואָס
טהוט מען? איך מאַך א שמועס מיט מיין בעל־אַכסניה: וועך
זענען דאָ אין חאַבנע פון די פּאָרנעמסטע לייט, פון די נגידים?
ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא: „צוליעב וועלכען צוועק? אפשר
מכּח א געשעפט?" זאָל איך איהם געהן דערצאָהלען, וואָס מיך
קוועטשט! אמת, ער איז טאַקי א שענער איד מיט א שענער
קאַפּאָטע און מיט א גאַרטעל, און חאַבנע איז טאַקי ניט קיין שטאָדט
פון גזלנים אָדער חאַפּערס; עס איז דאָך אָבער נעלט, קיין עין־
הרע, אזא סומע נעלט, פּרעמד נעלט, ניט מיינס... בקיצור, איך
פּרעג איהם דאָס, פּרעגט ער מיך יענעם, איך זאָג איהם „נגיד",
זאָגט ער מיר „געשעפט"; אהין־אהער, איך האָב ביי איהם ארויס־
געצויגען דאָס, וואָס איך באַדאַרף צו האָבען: אז חאַבנע איז א
שטעדטעל פון לויטער קבצנים, דאָס הייסט, עס איז פּאַרהאַן אין
חאַבנע נגידים אויך, נאָר זעהר ווינציג. פּאַרהאַן סך־הכּל אייגער
אזעלכער, וואָס מע קאָן אויף איהם זאָגען, אז ער איז א שטיקעל
נגיד, און אפשר טאַקי א גאַנצער נגיד, און ניט נאָר א נגיד, נאָר
א גביר קאָן מען זאָגען, א גביר עצום. זיין נעלט, הייסט עס, האָט
קיינער ניט געצעהלט, נאָר נעלט האָט ער, און אפשר טאַקי א סך
נעלט. היינט האָט ער הייזער אייגענע, מיט קלייטען א גאַנצען
מאַרק, מיט א שטיקעל וועלדעל, טאַקי א וואַלד קאָן מען זאָגען,
צוויי וועלדער. און דערצו איז ער נאָך נישקשה פון א מענטשעל
אויך, דאָס הייסט, ניט קיין שלעכטער בטבע, מע קאָן זאָגען א
גוטער, מיט א גוט הארץ און מיט א בריטער האַנט; האָט ליעב

די שענסטע בעלי־בתים? איז אבער אוממעגליך ביי איהם ארויס־צוציהען א ווארט; ער ווי‌ל נאר וויסען איין זאך: צוליעב וואס באדארף איך דאס וויסען? אויב, זאגט ער, צוליעב א שידוך, איז איין אנדער זאך, און אויב צוליעב קרעדיט, איז שוין וויעדער עפּים אנדערש, און אויב אפילו, זאגט ער, גלאט אזוי, באדארף ער, זאגט ער, אויך וויסען, וואס ליגט דא פאר א טעם...

אהין־אהער, ער האט זיך מיר אויסגעקווועטשט, אז פיין זענען, אייגענטליך, אלע חאבנער בעלי־בתים. דאס הייסט, אז מע ווי‌ל, זאגט ער, צוריק, מעג זיי דאס צוקומען, וואס זיי געהט־אפּ צו פיינקייט, ווארום וואס איז שייך פיין? פיין קאן מען, זאגט ער, אנרופען איטלי‌כען באזונדער, און אז מע ווי‌ל, זאגט ער, איז קיין פיין נאר נישט פארהאן אין ערגיץ. עס ווענדט זיך, זאגט ער, אין דעם, וואס פאר א פיינקייט מע זוכט ביי יענעם: צי גלט, צי יחוס, צי תורה, צי דרך־ארץ, צי אפשר אלע זאכען אינאיינעם? נאר אזוי ווי אלץ אינאיינעם, זאגט ער, איז ניטא ביי קיינעם, לכן זענען, זאגט ער, אין חאבנע אלע פיין; נאר אויב איך ווי‌ל, זאגט ער, עס זא‌ל זיין פיין שבפיין, זענען פארהאן, זאגט ער, נאר צוויי פיינע מענטשען אין חאבנע: רב לייזער און רב יאסי. אויף זיי קאן מען, זאגט ער, זאגען: פיין, וואס פיין הייסט!... „ווער, זאג איך, אין, למשל, דער רב לייזער און ווער איז דער רב יאסי?" זאגט ער מיר: „וואס איז די נפקא־מינה? און אז איך ווי‌ל אייך שוין זאגען, וועט איהר דען וויסען?" זאג איך: „וואס איז שייך? יעדער מענטש האט דאך זיין כאראקטער". זאגט ער: „איהר זענט א מאדנער איד — אלסדינג דארפט איהר וויסען! רב לייזער איז א איד, וואס מע רופט איהם לייזער, און רב יאסי איז א איד, וואס מע רופט איהם יאסי. נו, אצינד איז אייך שוין גרינגער?"...

בקיצור, איך בין אריבערגענאנגען צו דעם רב לייזערן, וואס מע רופט איהם לייזער, און צו דעם רב יאסין, וואס מע רופט איהם

ניט חושד, חאבנע איז א שטאדט, זאג איך, ניט פון קיין גזלנים און ניט פון קיין חאפערס; קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, פרעמדם, ניט מיינס... הערט ער מיך אויס און מאכט צו מיר מיט א שמייכעל: „יונגערמאן, איהר קענט מיך ניט, און ווייסט מיך ניט, ווי אזוי פארטרויט איהר מיר דאָס אזא סומע געלט?" זאג איך צו איהם: „א גוטער נאמען לאזט זיך הערען, און מסתמא וועט איהר מיר דאך, זאג איך, ארויסגעבען עפּים א קוויטעל; עס איז דאך געלט, אזא סומע געלט, זאג איך, פרעמדם, ניט מיינס"... טהוט ער א שמייכעל און רופט זיך אן צו מיר, אז קיין קוויטעל האט ער אויף זיין לעבען ניט נעגעבען קיינעם... זאג איך איהם: „לאז זיין אהן א קוויטעל". זאגט ער: ער ווייל ניט. זאג איך: „וואס זשע טהוט מען?" זאגט ער: „ווי איהר פארשטעהט". זאג איך: „אפשר עדות?" זאגט ער: „מהכתיתי". זאג איך: „וועמען זאל איך ברענגען?" זאגט ער: „וועמען איהר ווילט". זאג איך: „געפינט זיך ניט ביי אייך אין שטאדט עפּים א פאר פיינע מענטשען?" זאגט ער: „ביי אונז זענען אלע פיינע מענטשען". זאג איך: „וויבאלד אזוי, טהו איך א שפרונג און ברענג מיט זיך א פאר בעלי־בתים". זאגט ער: „שפרינגט און ברענגט וועמען איהר ווילט"... און איך זעה, אז עס פארדריסט איהם די מעשה. פארענטפער איך מיך פאר איהם, אז איך וואלט עס נעווים ניט געטהאן; לאמיך עס, זאג איך, פארמאגען, וואס איך וואלט איהם געטרויט; נאר אזוי ווי, זאג איך, דאס געלט איז ניט מיין געלט, עס איז פריהער גאט'ס און נאכדעם פרעמדם, מוז איך דאך זיין פאראנטווארטיג. הא? ווי זאגט איהר? דארף איך זיין פאר־זיכטיג?... הערט ער מיך אויס מיט א שמייכעל און שווייגט. פארשטעה איך, אז שטארק צופריעדען איז ער ניט. נאר איך האב דאך שוין נעזאגט, אז איך לויף־אוועק ברענגען א פאר בעלי־בתים, מוז מען לויפען ברענגען א פאר בעלי־בתים. און איך לאז מיך אוועק צוריק אויף דער אכסניה און איך נעם זיך וויעדער צו מיין בעל־הבית, ביי איהם אויסטאפען, ווער זענען דא אין חאבנע פון

דער קוואטערין צום קוואטער, און מיינע צוויי אידען בשעת־מעשה האָבען געהאַלפען קוקען, זיך געגלעט די בערד און באַלעקט זיך, ווי א קאץ, בשעת זי קוקט אויף פוטער... און איך האָב מיך אָפּ־געזעגענט, נאָך א מאָל געבעטען, מע זאָל קיין פאַראיבעל ניט האָבען פאַר דער טרחה, חאַבנע איז טאַקי א שטאַדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאַפערס, און א גוטען שבת, און א סוף.

אויסגעלעדיגט די בוזעם־קעשענע, איז מיר אַראָפּ צעהן פוד משא, און איך בין מיר מיט א פרייען קאָפּ געגאַנגען אין שוהל אַריין, געהערט זעהר א שענעם חזן, וואָס ציקעלט זיך אפילו א ביסעל צו־פיעל און מאַכט משונה־מאַדנע קונצען מיט'ן האַלז, טערעליקעט דעם „לכה־דודי", ווי א סאַלאַוויי, לאַזט־אויס דעם „מזמור־שיר־ליום־השבת", ווי א זינגער, להבדיל, אין טהעאַטער, און זאָגט דעם „כגונא" עכט אידיש, מיט אזוי פיעל „מאַראַל", מיט אזא מין מתיקות, אז עם גלוסט זיך הערען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — איך האָב שוין לאַנג ניט געהערט אזא חזן, ווי אין חאַבנע, איך האָב שוין לאַנג ניט געהערט אזא קידוש מיט אזעלכע זמירות, ווי אין חאַבנע, איך האָב שוין לאַנג ניט געגעסען אזעלכע געפּעפּערטע פיש מיט אזעלכע געשמאַקע לאָקשען מיט אזא צימעס־פלייש, ווי אין חאַבנע, איך בין שוין לאַנג ניט אזוי נעשלאָפען נעשמאַק, ווי איך בין נעשלאָפען יענע נאַכט שבת, און אויך דעם גאַנצען טאָג שבת בין איך געשלאָפען, ווי א קיסר! אויסגעשלאָפען זיך אויף אַלע זייטען, בין איך מיר גאַנץ פיין אויפגעשטאַנען, אַרויסגעגאַנגען א ביסעל אויפ'ן שפּאַציר, אַנקומען חאַבנע, חאַבנער אידען מיט חאַבנער ווייבער, חאַבנער בחורים מיט חאַבנער מיידלעך, וואָס געהען אַנגעטהאָן און אויסגעפּוצט נאָך „דער לעצטער מאָדע"; נאָכדעם האָב איך מיר גאַנץ פיין אָפּגעגעסען דעם קאַלטען שלש־סעודות און גאַנץ פיין אָפּגעזונגען די שענע זמירות, אַוועק אין שוהל אַריין דאַוונען מעריב, געקומען, אָפּגעמאַכט גאַנץ פיין הבדלה, זיך צערעכענט גאַנץ פיין מיט דער בעל־הבית'טע אויף דער אכסניה, אָפּגעריסען, געוווינטליך, פונ'ם חשבון א פּאָר גילדען,

יאָסי, און האָב מיך באקענט מיט זיי, נאָנץ שענע אירען מיט שענע בערד, זיך צערעדט מיט זיי פון דעם און פון יענעם, גלאט אזוי זיך אין דער וועלט אריין; אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מען איז ארויף אויף דעם, וואָס איך באדארף, און האָב זיי נאָנץ פשוט דערצעהלט די גאנצע מעשה, אזוי און אזוי, אז פאָהרען פאָהר איך צו א פריץ, פיהר מיט זיך געלט, האָב איך מורא, טאָמער א קשיא, חאבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאפערס, נאָר עס איז דאָך עפּיס געלט, קיין עין־הרע, אזא סומע, פרעמדס, ניט מיינס... לכן בעט איך זיי, אויב זיי ווילען פאָרדיענען א מצוה, זאָלען זיי זיך מטריח זיין מיט מיר אויף איין מינוט צום גביר פון חאבנע, נישט מעהר ווי זיין דערבייַ, בשעת איך נעב איהם איבער דאָס געלט, ער זאָל דאָס באהאלטען ביי זיך איבער שבת. אויס־נעהערט האָבען זיי מיך, אָט דער רב לייזער, וואָס מע רופט איהם לייזער, און דער רב יאָסי, וואָס מע רופט איהם יאָסי, מיט קאָפּ, זיך נעגלעט בשעת־מעשה די בערד, איבערגעפרעגט ביי מיר נאָך א מאל און נאָך א מאל: פון וואנען און וואוהין און וואָס און ווען, און האָבען זיך נישט געלאָזט לאנג בעטען, און מיר זענען אלע דריי זיך דורכגענאנגען צום גביר פון חאבנע, געבעטען, ער זאָל קיין פאראיבעל ניט האָבען, חאבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאפערס... און איך האָב גאנץ פיין אויפגעבונדען די קעשענעס, ארויסגענומען און איבערגעצעהלט דאָס ביסל ארעמקייט, רעכט איינגעוויקעלט אין א פאפיער און איבערגענעבען דאָס דעם גביר פון חאבנע גלייך אין די הענט אריין, ער זאָל דאָס באהאלטען ביי זיך אין דער אייזערנער שאפע ביז איבער שבת, נעבעטען נאָך א מאל, ער זאָל קיין פאראיבעל נישט האָבען, וואָס איך בין איהם מטריח, חאבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאפערס, עס איז דאָך אָבער געלט, קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, פרעמדס, ניט מיינס... און דער גביר פון חאבנע האָט נאָנץ פיין איבערגענומען ביי מיר דאָס פעקעל פון האָנט צו האָנט, ווי מע נעמט איבער, למשל, א קינד אויף א ברית־מילה פון

„וואָס עס וועט זיין!" — טראכט איך מיר, און טהו מיר אָן א כּח און געה־צו צו איהם און רוף מיך אָן, אז איך רעכען, אם ירצה השם, היינט, באלד טאקי, הייסט עס, פאהרען אין וועג אריין, האָב איך איהם געוואלט בעטען מפּח... המ... הויבט ער אויף דעם פינגער מיט'ן קאָטעס גאנץ הויך און מאכט צו מיר הויך, אויף א קול:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
אי־אי־אי־אי!
אי־אי־אי־אי!

„וואָס ס'האָט זיך מיר געחלומט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א נאנצע וואך! — אזוי טראכט איך מיר. — דער מענטש האָט זיך א ביסעל פארליעבט אין אליהו'ן, ס'איז איהם גאָר ניט אָפצורייסען!"... בקיצור, ער האָט געזונגען און געבאָמקעט אזוי לאנג, ביז ער האָט אויפגעהערט צו זינגען און צו באָמקען. „א גוטע וואָך — מאכט ער צו מיר — א גוטע וואָך, זיצט". און מיר זעצען זיך אוועק גאנץ פיין בייידע ביי'ם טיש, און ער איז מיך מכבד מיט א נאנץ פיינעם פאפיראָס, שאפט, מע זאל אריינטראָגען צוויי גלאָז טיי, מיר א גלאָז און איהם א גלאָז, און טהוט מיך א פרעג: „יונגערמאן, וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס?" — „וואָס זאל איך, זאָג איך, זאָגען? איך פאָהר היינט אוועק, זאָג איך, טאקי באלד, הייסט עס, האָב איך אייך געוואלט, זאָג איך, בעטען די עטליכע גראָשענס". — „וואָס פאר גראָשענס?" — „די עטליכע קערבלעך", זאָג איך. — „וואָסערע קערבלעך?" — „דאָס געלט, זאָג איך, דאָס געלט מיינס". — „וואָסער געלט?" — „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער געלט? איהר ווייסט ניט, וואָס איך מיין? איך מיין, זאָג איך, דאָס געלט, וואָס כ'האָב אייך געגעבען באהאלטען ביז איבער שבת". — „איהר, זאָגט ער, האָט מיר געגעבען געלט?"...

און זיך נעלאָזט גאַנץ פיין צום גביר פון חאַבנע נאָך די עטליכע גראָשענס.

נעקומען צום גביר פון חאַבנע, האָב איך איהם געטראָפען אין זעהר א שענעם זיידענעם חאַלאַט מיט זיידענע קאָטעסען, נעהט ארום גאַנץ פיין איבער'ן זאַל, דרעהט מיט די קאָטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אַנדערען, באָמקעט און זינגט מיט זעהר א שענער שטימע:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
במהרה, במהרה, במהרה בימינו!...

„מילא, יענער זינגט, טראַכט איך מיר, לאָז ער זינגען; ער וועט אויפהערען צו זינגען, וועל איך איהם דעמאָלט זאָגען". מיין גביר אָבער הערט ניט אויף צו זינגען, צו באָמקען און צו דרעהען מיט די קאָטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אַנדערען. איך הויב אָן צו זיצען אויף הייסע קויהלען, חאַפ זיך אויף אלע מאָל און וויל צוגעהן צו איהם און זאָגען מכח יענער מעשה, איז אָבער אומ־מעגליך: ער זינגט און באָמקעט און דרעהט מיט די קאָטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אַנדערען, און דאָס קול געהט אלע מאָל העכער און העכער:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
אי־אי־אי־אי!
אי־אי־אי־אי!
במהרה, במהרה, במהרה בימינו!...
אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!...

„איך ווייס ניט, מאכט ער צו מיר, וואָס איהר דערט". — „האָט איהר, זאָג איך, ביי מיר קיין נעלט נ י ט נענומען?" — „א י ך, זאָגט ער, ביי א י י ך? ווייזט, זאָגט ער, איהר האָט עפּעס אויף פּאַפּיער?"... דאָ איז מיר געוואָרען שלעכט; אַצינד פּאַרשטעה איך שוין, פּאַר וואָס ער האָט געזאָגט, אז ער חתמ'עט ניט קיין קוויטלעך!... „סטייטש, זאָג איך, נו, און די עדות, וואָס זענען דערביי געווען?" מאכט ער צו מיר: „עדות? וואָסערע עדות?" — „ניט געווען, זאָג איך, דערביי רב לייזער און רב יאָסי?" — „וואָסער לייזער, וואָסער יאָסי?" — „סטייטש, זאָג איך, גאָט איז מיט אייך, אָט, זאָג איך, טהו איך א שפּרונג און ברענג זיי צו פיהרען!" — „שפּרינגט, מאכט ער צו מיר, וואוהין איהר ווילט, אַבי לאָזט מיך צו־רוה; איהר זענט מיר, זאָגט ער, ניט ביי אלע געדאַנקען, יונגערמאַן!"...

און לויפענדיג אזוי צו מיינע עדות, פּליהט מיר דורך בשעת־מעשה א מחשבה: אפשר בין איך טאקי ניט ביי אלע געדאַנקען? אפשר איז דאָס גאָר א דמיון? א חלום? אפשר בין איך גאָר ניט אין חאַבנע? איך לויף, און די געדאַנקען לויפען, דער קאָפּ ווערט מיר שיער ניט צעשפּאלטען אויף שטיקלעך. דער רוח האָט מיך געטראָגען קיין חאַבנע אויף שבת! וועה און ווינד, וואָס וועלט איך טהון, א קלאָג, פּאַרפינסטערט בין איך געוואָרען?!...

אהין־אהער, איך קום צו רב לייזערן, איך קום צו רב יאָסין, דערצעהל זיי דעם אומגליק, וואָס מיר האָט געשעהן: „קומט, זאָג איך, אידען בני רחמנים, קומט גיכער, האָט רחמנות, ס'איז א סומע געלט, זאָג איך, פּרעמדס, ניט מיינס, ראַטעווועט מיך!"... און מיר קומען צו לויפען אלע דריי צום גביר פון חאַבנע, געהט ער אונז אקענען מיט א מאַדנע שמייכעל און מאכט צו מיינע צוויי שענע אידען בזה הלשון: „וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלאָק? דער יונגערמאַן האָט זיך איינגערעדט א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז; ער זאָגט, אז ער האָט מיר כמו ווי געגעבען געלט א גרויסע סומע אויף צו באהאלטען, און ווייזט אָן אויף אייך, אז איהר זענט דערביי

און בשעת־מעשה מאכט ער אזא פנים, גלייך ווי איך וואלט איהם נעזאגט, למשל, אז זיין נאז איז ניט זיינע, נאר מיינע...

איהר קאנט פארשטעהן, ווי אזוי מיר איז געווארען בשעת־מעשה אויף דער נשמה: א קשיא אויף א מעשה? חאבנע איז טאקי א שטאדט, חלילה, ניט פון קיין גזלנים, ניט פון קיין חאפערס... נאר צוריק האב איך מיך מיישב געווען: אפשר טרייבט ער קאטאווען? הויב איך אן צו לאכען: „חא־חא, איהר זענט א רעכטער ליץ, זאג איך, איהר קאנט גוט די מלאכה!" מאכט ער צו מיר אבער ערנסט: „וואסער מלאכה?" — „איהר טרייבט, זאג איך, מיט מיר קאטאווען". מאכט ער צו מיר שוין צו ערנסט: „יונגערמאן, איך בין ניט אייער גלייכען און טרייב ניט מיט אייך קיין קאטאווען! זאגט, וואס ווילט איהר?"...

דא האב איך שוין דערפיהלט, אז דאס פנים ציטערט מיר, די אויגען פינטלען, די קנעכלעך הויבען זיך אן צו טריסלען, אט פאל איך אום. נאר איך געב מיך ניט ארויס. איך נעם עס אן אלץ פאר א שפאס און טהו איהם א זאג: „נו, נעמוג אייך שוין צו לצ'עוון, כלעבען, גיט מיר אף מיין געלט, לאמיך פאהרען". מיין גביר פון חאבנע זיצט אקעגען מיר, קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, און איהר זאלט זאגען, ער זאל דאס אפילו א ריהר טהון מיט א ברעם, א פינטעל טהון מיט איין אויג. גארנים, גלייך ווי איך וואלט עפים גערעדט פונ'ם וועג, חלילה, פונ'ם זינען. „יונגערמאן, מאכט ער צו מיר גאנץ נעלאסען, איהר זענט זיך טועה, איהר האט געטראפען ניט אהין, וואו איהר דארפט". טהוט עס מיך שוין מסתמא א טראג־אויף און איך רוף מיך אן צו איהם: „אויב איהר טרייבט ניט קיין קאטאווען, זאג איך, פארשטעה איך אייך ניט, וואס דאס איז פאר א שפיעל? איך האב אייך געגעבען, זאג איך, באהאלטען געלט, קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, דאס געלט איז ניט מיינס, ס'איז פרעמד געלט"... און איך פיהל, אז די צונג פלאנטעט זיך, אין האלז שטיקט, אינ'ם לינקען אויהער פייפט, עס געהט מיר אף, ווי מע זאגט, א מינוט צום חלש'ען.

איהר אייער נעלט. איך האָב אייך ניט מעהר נאָר געוואָלט ווייזען, וואָס איז חאָבנע און ווער זענען איהרע שענע אידען"...

פון דעמאָלט־אָן פֿאָהר איך ניט קיין חאָבנע, און אז איך פֿאָהר קיין חאָבנע, פֿיהר איך ניט מיט קיין נעלט, און אז איך פֿיהר נעלט, האָלט איך ניט שבת, און אז איך האָלט שבת... ווייס איך שוין, וואָס איך האָב צו טהון...

און דער נעלער יונגערמאָן מיט די ווייסע ברעמען, אז ער האָט געענדיגט צו דערצעהלען די מעשה, האָט ער זיך אָפּגערוקט מיט'ן בענקעל א ביסעל אויף א זייט און האָט געזומען אריינקוקען אונז איטליכען באזונדער אין די אויגען אריין, צו זעהען, וואָס פאר א רושם זיין מעשה האָט אויף אונז געמאכט. מיר אלע זענען גע־בליבען, ווי פארשטומט. עס איז איבערגעריסען געוואָרען אונזער שמועס, אָפּגעהאקט געוואָרען, ווי מיט א האק־מעסער. נאָר איינער פון אונז (איך געדענק ניט ווער; דאכט מיר, אז איך) האָט זיך איינגעשטעלט און האָט א פרעג נעטהאָן ביי'ם נעלען יונגענמאָן מיט די ווייסע ברעמען:

— אקענען וואָס, הייסט דאָס, האָט איהר אונז דערצעהלט די דאָזיגע מעשה?

— אקענען וואָס? — מאכט ער ווי פארוואונדערט. — וואָס הייסט, אקענען וואָס? אקענען נאָרניט. ס'איז גלאט אזוי זיך א מעשה, אין דער וועלט אריין. איך האָב מיך נראָר איצט דער־מאנט, האָב איך אייך דערצעהלט.

נעווענען. וואָס זאָגט איהר אויף אזא מין אָנשיקעניש?"... מיינע ביידע עדות, די שענע אידען מיט די שענע בערד, שטעהען און קוקען אויפ'ן גביר, אויף מיר און איינס אויפ'ס אנדערע. „וואָס שווייגט איהר? — מאכט צו זיי דער גביר. — האָט איהר געהערט אזא מין בלבול?" — „גאָט ברוך־הוא זאל שומר ומציל זיין!" — מאכען מיינע צוויי עדות, די שענע אידען מיט די שענע בערד, און קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אנדערע. „ער זאָגט, מאכט ווייטער צו זיי דער גביר, אז ס'איז געווען מי יודע וואָס פאר א סומע געלט, תרפ"ט אלפים, און אז איהר האָט אליין געזעהען, ווי ער האָט דאָס מיר איבערגענעבען, איך זאל דאָס באהאלטען ביי זיך ביז איבער שבת. ווי געפעלט דאָס אייך? איך האָב מורא, צי דער יונגערמאן איז, חלילה, ניט געריהרט?"... — „ניט אנדערש, אז... ער איז, חלילה, געריהרט"... רופען זיך אָפ מיינע ביידע עדות, קוקען אויפ'ן גביר און איינס אויפ'ס אנדערע און גלעטען זיך די שענע בערד. איך ווייל עפּעס זאָגען, שרייען — קאָן איך ניט! עס האָט זיך מיר צוגעקלעפּט די צונג צום גומען, געשטעלט זיך עפּעס פאָפּעריק אין האלז, ווי א ביין, פינסטער געוואָרען אין די אויגען... שטיל האָבען זיך מיינע צוויי שענע אידען, רב לייזער און רב יאָסי, ארויסגערוקט פון שטוב, עפּעס מאָרנע געקוקט אויפ'ן גביר און איינס אויפ'ס אנדערע. זייערע פנימ'ער זענען געווען בלאָס, ווי די לבנה, נאָר זיי האָבען געשיינט, און די אויגען האָבען ביי זיי גלעוויכטען, ווי ביי מענטשען, וואָס גאָט ברוך־הוא האָט זיי צוגעשיקט אויף א פולער וואָך ניט קיין שלעכט געשעפּטל...

. . . . . .

הערט איהר? גאָט וויסט, וואָס מיט מיר וואָלט נעווען, ווען דער האָבנער גביר זאל ניט נעווען צוגעהן צו מיר, ארויפלעגען מיר די האַנט אויף די פּליצעס, עפּענען די שאָפע און א זאָג טהון צו מיר: „יונגערמאן, עסט אייך ניט אָפ דאָס הארץ. דאָ האָט

ס׳א ליגען!

דיאלאג אין נאליוויע.

נעשריבען אין יאהר 1906.

ס׳אַ ליגען!

— איהר פֿאהרט, דאכט מיר, קיין קאָלאָמעא?
— פון וואַנען וויסט איהר, אז קיין קאָלאָמעא?
— איך האָב געהערט, איהר האָט גערעדט מיט'ן קאָנדוקטאָר. איהר זענט טאקי א קאָלאָמעאר, צי איהר פֿאהרט נאָר קיין קאָלאָמעא?
— טאקי א קאָלאָמעאר. וואָס איז דען?
— גאָרניט. גלאָט אזוי, איך פרעג. עפּים א היבשע שטאָדט קאָלאָמעא?
— וואָס איז שייך א היבשע שטאָדט? א שטאָדט, ווי אלע שטעדט אין גאַליציע. א פּיין שטעדטעל, זעהר א פּיין שטעדטעל!...
— איך מיין, צי ס׳איז פֿארהאן ביי אייך עפּים פּיינע מענטשען, נגידים?
— פֿארהאן אלערליי: פֿארהאן נגידים, פֿארהאן קבצנים. געווייניטלעך, מעהר קבצנים ווי נגידים.
— דאָס איינגענע, וואָס ביי אונז. אויף איין נגיד — קיין עין־הרע, טויזענט קבצנים. ביי אייך אין קאָלאָמעא דאַרף זיין א נגיד פּינקעלשטיין?
— פֿארהאן א נגיד פּינקעלשטיין. וואָס איז? איהר קענט איהם?
— קענען קען איך איהם ניט, נאָר איך האָב געהערט. הייסט ער ניט רב שעיה?

— איהר זאגט „מע זאגט", האב איך נעמיינט, מי יודע וואס מע זאגט ! דער עיקר איז דאך, אויב דער מענטש אליין איז א מענטש. דאס הייסט, איך מיין, צי איז ער, אט דער רב שעיה פינקעלשטיין, מיין איך, עפּים א פיינער, א לייטישער מענטש ? אט דאס מיין איך.

— וואס איז שייך א לייטישער מענטש ? א מענטש ווי אלע מענטשען. א פיינער מענטש. למאי זאל איך זאגען ? א גאנץ פיינער מענטש ! מע שמועסט אפילו ביי אונז, אז ער איז א ביסעל... נאר ס'א ליגען !

— וואס איז א ליגען ?

— אלסדינג, וואס מע זאגט אויף איהם, איז א ליגען ; קאָלאמעא איז אזא שטאדט, וואס מע האט ליעב רעדען איינס אויף דאס אנדערע ; ווייל איך ניט נאכזאגען, וואָרום דאס הייסט שוין לשון־הרע.

— וויבאלד אז איהר ווייסט, אז ס'א ליגען, איז דאך שוין אוים לשון־הרע.

— מע זאגט, אז ער איז... א ביסעל... א דרעהער.

— א דרעהער ? יעדער איד איז א דרעהער. א איד דרעהט. איהר זענט דען נישט קיין דרעהער ?

— א דרעהער צו א דרעהער איז נישט גלייך. אויף איהם זאגט מען, פּארשטעהט איהר מיך... נאר ס'א ליגען !

— וואס זשע, אייגענטליך, זאגט מען אויף איהם ?

— איך זאג דאך אייך, אז ס'א ליגען !

— ווייל איך וויסען דעם ליגען, וואס מע זאגט.

— מע זאגט, אז ער האט שוין דריי מאל געשטעלט זיך. נאר ס'א ליגען ! איך וויים נאר פון איין מאל.

— אט דאס איז גאר ? וואו האט איהר געזעהען, א סוחר זאל זיך ניט שטעלען ? א סוחר האנדעלט אזוי לאנג, ביז ער פּארהאנדעלט זיך. א סוחר, אז ער שטארבט־אוועק נישט גע־

— רב שעיה. וואָס איז דען?

— גאָרנישט. גלאָט אזוי, איך פרעג. ער איז טאקי אזא גביר, ווי מע זאָגט, אָט דער רב שעיה?

— איך וויים? זיין געלט האָב איך נישט געצעהלט. וואָס פרעגט איהר זיך אזוי נאָך? איהר דארפט דאָס וויסען אפענען קרעדיט?

— ניין, גלאָט אזוי. ער האָט, זאָגט מען, א טאָכטער.

— ער האָט דריי טעכטער. אפשר מכח א שידוך? וויפיעל, האָט מען אייך געזאָגט, גיט ער נדן דער טאָכטער?

— דאָ האָנדעלט זיך ניט וועגען נדן, פארשטעהט איהר מיך. מע שמועסט פון דער שטוב שמועסט מען: וואָס פאר א שטוב איז ביי דעם רב שעיה פינקעלשטיין? וואָס פאר א הויז הייסט דאָס?

— וואָס זאָל זיין פאר א הויז? א הויז, ווי אלע הייזער. א אידישע שטוב, א פיינע שטוב, א חסידישע, זעהר א פיינע שטוב! מע זאָגט אפילו, אז מכח אידישקייט איז ביי איהם די לעצטע צייט... נאָר ס'א ליגען!

— וואָס איז א ליגען?

— וואָס מע זאָל ניט זאָגען, איז א ליגען. קאָלאָמעא איז, דארפט איהר וויסען, א שטאָדט פון סאָמע ליגנערס.

— איז טאקי מהאי טעמא פראי צו וויסען, וואָס זאָגט מען, למשל, אויף זיין שטוב?

— מע זאָגט, אז ס'איז שוין נישט דאָס, וואָס אמאָל. למשל, אמאָל פלעגט מען דאָרטען פסח האָלטען שמורה... ער אליין פלעגט גאָר פאָהרען צוויי מאָל אין יאָהר צום רבי'ן. און היינט... היינט איז שוין ניט דאָס...

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס דען האָט איהר נעוואָלט? מע זאָל שוין ארומפאָרפען באָרד און פאות און עסען חזיר בפרהסיה?

— דער האָט אָבער אויף זיך געהאט, זאָגט מען, דריי פּעקלעך.

— דריי פּעקלעך? דהיינו, וואָס נאָך פּאָר פּעקלעך האָט ער, זאָגט מען, געהאט אויף זיך?

— מיט א מיהל האָט ער, זאָגט מען, געהאט צו טהון... נאָר דאָס איז שוין געווים א ליגען!

— איז זי אָפּגעברענט געוואָרען מן הסתם, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אז דאָס האָט ער אליין געמאכט „בורא מאורי האש", מחמת די מיהל איז שוין געווען איין אלטע, האָט ער זי גוט סע־קורירט, בכדי ער זאָל קאָנען שטעלען נאָכדעם א נייע?

— פון וואַנען וויסט איהר, אז ס'איז אזוי געווען די מעשה?

— וויסטען וויים איך ניט, נאָר איך בין מיר משער, אז אזוי האָט געמוזט זיין די מעשה.

— אזוי, הייסט דאָס, שמועסט מען ביי אונז אין קאָלאָמעא, נאָר ס'א ליגען. איך קאָן אייך געהן שווערען, אז ס'א ליגען!

— עס אהרט מיך ניט, ס'זאָל זיין איין אמת. וואָס נאָך האָט ער געהאט, זאָגט איהר, פּאָר א פּעקעל אויף זיך?

— איך זאָג? די שטאָדט זאָגט. נאָר דאָס איז שוין נלאט א פּריטשעפּע, א בלבול, א ריינער בלבול.

— א בלבול? פּאלשע מינץ?

— נאָך ערגער.

— וואָס קאָן שוין זיין ערגער?

— א בזיון צו דערצעהלען וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראכ־טען! פּוסטע מענטשען... לעריגגעהערם... און אפשר איז דאָס געווען איין אָנגעשטעלטע זאָך, מע זאָל קאָנען צאָפּען געלט? איהר וויסט ניט? א קליין שטעדטעל, און א נגיד האָט שונאים...

— ער האָט געהאט צו טהון אודאי מיט א דיענסט?...

— פון וואַנען וויסט איהר? מע האָט אייך שוין דער־צעהלט?

שטעלטערהויט, איז א סימן, אז ער איז געשטאָרבען פאר דער צייט. וואָס? ניט אזוי?

— אלץ הייסט ביי אייך געשטעלט? אויף איהם זאָגט מען, אז ער האָט זיך מיאוס אוועקגעשטעלט, אראָפגעלאָזט די ממתקים און ארויסגעשטעלט דער וועלט א פייג. איהר פארשטעהט?

— נישט קיין נארישער מענטש, אפנים, נו, און אויסער דעם גאָרניט?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט? ער זאָל קוילען מענטשען? באָגעהן קרימינאל? מע דערצעהלט אפילו ביי אונז אויף איהם יאָ עפּיס זעהר ניט קיין שענע מעשה... נאָר ס'א ליגען!

— דהיינו, וואָס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א פריץ... א נעכטיגער טאָג!

— וואָס פאר א מעשה מיט א פריץ?...

— עפּים א פריץ דאָרטען... קוויטלעך... וויים איך וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראכטען? ס'א ליגען! איך וויים, אז ס'א ליגען!

— אז איהר וויסט, אז ס'א ליגען, וועט דאָך עס איהם ניט שאדטען.

— ער האָט, זאָגט מען, געהאנדעלט מיט א פריץ, זעהר א רייכען פריץ, נעווען ביי'ם פריץ א חשוב, א גרויסער חשוב. דערווייל איז דער פריץ געשטאָרבען, האָט ער צוגעשטעלט אויף איהם א פאָר קוויטלעך; איז געוואָרען א גוואָלד אין שטאָדט: פון וואָנען האָט זיך געגומען צו איהם קוויטלעך, אז דער פריץ האָט זינט ער לעבט ניט אונטערגעשריבען קיין פאפיער?... קאָלאָמעא, דאַרפט איהר וויסען, איז א שטאָרט, וואָס גיט אכטונג...

— נו?

— נו־נו! האָט ער געהאָט אויף זיך א פעקעל...

— אט דאָס איז נאָר? יעדער איד האָט א פעקעל. איהר האָט אמאָל נעזעהען א איד אָהן א פעקעל?

איינע אלײן ביינאכט איבער דער גאס אין דער פינסטער מיט א יונגענמאן, ווערט שוין א טאַראַם: וואָס האָט א מיידעל ארומ־צוגעהן אין קאַלאָמעא ביינאכט איינע אלײן מיט א פראָוויזור?

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט? זי זאָל מיט איהם אנט־לויפען אין מיטען יום־כּפור קיין טשערנאָוויץ, אזוי ווי, מע זאָגט, די קלענערע האָט אָפּגענטהאָן א שפּיצעל?

— וואָס פאַר א שפּיצעל האָט דען אָפּגענטהאָן די קלענערע?

— נישט פּראי, כלעבּען, גאָר נאָכדערצעהלען אלע שטות'ע־רייען, וואָס געהען ארום ביי אונז אין קאַלאָמעא. איך האָב פיינט נאָכדערצעהלען א ליגען!...

— איהר האָט שוין דערצעהלט אזוי פיעל ליגענס, דער־צעהלט שוין דעם ליגען אויך.

— איך דערצעהל נישט מיינע ליגענס, רב איד, איך דערצעהל יענעמ'ס!... און איך פאַרשטעה גלאַט ניט, וואָס פרענט איהר זיך אזוי שטאַרק נאָך אויף איטלעכען באזונדער, ווי א פראָ־קוראָר? איהר זענט, דאָכט מיר, א איד, וואָס האָט ליעב נאָר אויסטאָפּען, אויספּארשען, ארויסציהען ביי יענעם דאָס דם־התּמצית פון די ביינער, און אלײן האָט איהר מורא ארויסלאָזען א וואָרט... האָט קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך זאָג אייך דעם ריינעם אמת, איהר זענט, שיינט מיר, א רוסישער איד, און די רוסישע האָבען אין זיך א מיאוסע טבע: זיי האָבען ליעב אריינקריכען יענעם מיט די שטיוועל אין האַרצען אריין... די רוסישע זענען, ווייזט אוים, נישט קיין קלייגע באַרעדערס... איבעריגענס, איז שוין באַלד קאַלאָמעא... צייט זיך נעמען צו די זאכען... ז־יי־יי־ט זשע מוהל!

— דערצעהלט האָט מען מיר ניט, נאָר איך שטוים מיך שוין אָן. עס האָט איהם געקאָסט מסתמא א שענע פּאָר קרייצערס, אָט דער דאָזיגער בלבול?

— לאָמיר זיך ווינטשען דאָס ביידע פּאַרדיענען אלע וואָך, איך בין אייך נישט קיין שונא, וואָס איהם האָט דאָס געקאָסט, חאָטש ער איז דרינען גאָט די נשמה שולדיג. א קליין שטעדטעל... א איד א נגיד... עס געהט איהם גוט... מע פּאַרגינט איהם ניט... פּשוט, מע פּאַרגינט איהם ניט!...

— מענליך. האָט ער עפּעס פּיינע קינדער, לייטישע? דרויי טעכטער, האָט איהר, דאכט זיך, געזאָגט?

— דרויי. צוויי אויסגענעבענע און איינע א מיידעל. פּיינע קינדער, זעהר פּיינע קינדער... אויף די עלטערע זאָגט מען אפּילו, אז... נאָר ס'א ליגען!

— דהיינו, וואָס זאָגט מען אויף זיי?

— איך זאָג דאָך אייך, אז ס'א ליגען.

— איך וויים, אז ס'איז א ליגען. איך וויל אָבער וויסען דעם ליגען.

— אז איהר וועט וועלען אויסהערען אלע ליגענס, וואָס געהען ביי אונז אין קאָלאָמעא, וועט אייך ניט קלעקען קיין דרויי טעג מיט דריי נעכט... אויף דער עלטערער זאָגט מען, אז זי געהט מיט די אייגענע האָר. קאָן איך אייך ערות זאָגען, אז ס'איז ליגען, וואָרום זי איז גאָר ניט אזוי געבילדעט, אז זי זאָל טראָגען אייגענע האָר. און אויף דער צווייטער טאָכטער האָט מען גלאָט אויסגעטראכטן, אז נאָך מיידעלוויז... נאָר וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראכטען! ס'א ליגען!

— כּדאי צו הערען, וואָס מע קאָן ביי אייך אין קאָלאָמעא אויסטראכטען?

— איך זאָג דאָך אייך, אז קאָלאָמעא איז א שטאָדט פון כאָמע ליגנערס, און פון בּאַרדערס, און פון לאָנגע צינגער. איהר וויסט נישט? אין א קליין שטעדטעל, אז א מיידעל שפּאַציערט

דריי אלמנות

א ספור־המעשה פון איין אלטען בחור א בעל־בעסו.

נעשריבען אין יאהר 1907.

דְרַיי אַלְמָנוֹת

א.

אַלמנה נומער איינס

— איהר האָט אַ טעות, פּריין מיינער. נישט אַלע אַלטע מוידען זענען אומגליקליך, נישט אַלע אַלטע בחורים זענען ענגאָאים־טען. אייך דאכט זיך אויס, זיצענדיג אָט דאָ אין קאָבינעט מיט אַ ציגאַר אין מויל און מיט אַ ביכעל אין האַנט, אַז איהר וויסט שוין אַלסדינג, אַז איהר האָט שוין אַריינגעדרונגען טיעף אין דער נשמה אַריין, און עס איז אייך שוין פאַרענטפערט אַלע קשיות. און וואַר שמועסט, אַז גאָט האָט אייך געהאָלפען, איהר האָט נאָך געפונען ראָם ריכטיגע וואָרט „פסיכאָלאָגיע" — פּס! וואַר איז צו אייך גליייך? אַ קליינינקייט פסי־כאָ־לאָ־גיע!... וווייסט איהר, וואָם איז די טייטש פסיכאָלאָגיע? פסיכאָלאָגיע איז פעטרישקע. עס זעהט אויס שען, האָט אַ גוטען ריח, און אַז מע שיט דאָם אַרויף אויף אַ געקעכטס, איז דאָם געשמאַק. געהט זשע אָבער קייט פעטרישקע! איהר ווילט נישט? היינט וואָם דערצעהלט איהר מיר פסיכאָלאָגיע? אַז איהר ווילט וויסען די אמת'ע פסיכאָלאָגיע, זעצט מען זיך אוועק און מע הערט אויס מיט קאָפּ, וואָם מע דער־צעהלט אייך, און ערשט נאָכדעם וועט איהר אַ בריוה האָבען אַרויס־צוזאָגען אייער מיינונג, פון וואַנען עס נעמט זיך אומגליק און וואו ליגט ענאָאיזם. אָט בין איך איין אַלטער בחור, און איין אַלטער

איהר מיר ניט גלויבען, בין איך אויך ניט בדלות. איך דארף מיך פאר אייך ניט אויסשטעלען. איך בין איהר געווען אזא פּאר, אזוי ווי איהר זענט מיר א פּאר. גאַרניט, גוטע פריינט, מע האָט זיך ליעב געהאט. און וואָס איז דאָס חידוש? כ׳בין נאָך געווען באקאנט מיט איהר מאן. נישט נאָר באקאנט, נאָר באַפריינט. דאָס הייסט, איך זאָג אייך ניט, אז מיר זענען געווען פריינט. איך זאָג, אז מיר זענען געווען באפריינט. ס׳איז גאָר צוויי זאכען: מע קאָן זיין באפריינט און ניט זיין קיין פריינט, און, פארקעהרט, מע קאָן זיין די נאָהענטסטע פריינט און ניט זיין באפריינט. אזוי מיין איך. אייער מיינונג פרעג איך ניט! אלזא, זענען מיר מיט איהר מאן געווען גוט באפריינט, געשפּיעלט א פּרעפעראנס, אמאל א שאך. מע זאָגט, אז איך בין א באריהמטער שאכמאטיסט. איך שטעל מיך ניט אוים פאר אייך! עס קאָן זיין, אז ס׳איז דאָ גרעסערע שפּיעלער פון מיר. איך זאָג אייך נאָר, וואָס יענער זאָגט... איז ער געווען, דער מאן איהרער, א יונגערמאן א געראָטענער, א מושלם, און דערצו טאקי א קענער אויך, א שענער קענער. און דוקא איין אויטאָדידאקט, פון זיך אליין הייסט עס, אָהן גימנאזיעס, אָהן אוניווערזיטעטען, אָהן דיפּלאָמען. נאט אייך א האַרטען דרייער פאר אלע דיפּלאָמען. וואָס? איהר ווילט ניט? ווי איהר ווילט אייך. איך האָב פיינט איבערשפּאַרען יענעם! און איין עושר איז ער אויך געווען, א גרויסער עושר. חאָטש איך וויים ניט וועלכעם הייסט ביי אייך איין עושר? ביי אונז, א איד, אז ער האָט זיך זיין שטוב מיט זיין בעל־הבּתישקייט, מיט זיין פאעטאָנדעל אויף ארויסצופאָהרען אין שטאָדט, און נאָך גוטע געשעפטען דערצו, הייסט ער איין עושר. מיר טראסקען ניט! מיר קנאקען ניט! מיר פליהען ניט אין הימעל אריין! מיר נעהען פּאוואָלי. אלזא, האָט ער נעהאט געשעפטען און האָט גוט געלעבט. עס איז געווען א חיות אהין אריינצוגעהן! וועו איהר זאָלט ניט קומען, זענט איהר א ווילקאָמענער גאסט. נישט ווי ביי אנדערע, וואָס דעם ערשטען מאָל, אז איהר קומט, ווייסט מען ניט, וואו מע זאָל אייך

בחור וועל איך שוין שטאַרבען. פֿאַר וואָס? אַ! זעהט איהר, וויבאַלד איהר פֿרעגט פֿאַר וואָס און ווילט מיך אויסהערען, איז דאָס די אמת'ע פּסיכאָלאָגיע! דער עיקר איז, איהר זאָלט מיך ניט איבערשלאָגען מיט קיין קשיות, ווי אזוי און וואָס און וועז — איך האָב פֿיינט, אז מע שלאָגט מיך איבער אין מיטען. א ביסעל, ווייסט איהר דאָך, בין איך א קאַפּריזנער פֿון תּמיד אָן, און די לעצטע צייט האָט זיך מיר נאָך צוגעוואַרפֿען נערוועז אויך... נישט חלילה משוגע, שרעקט אייך ניט! משוגע — דאָס פּאַסט פֿאַר אייך; איהר האָט א ווייב. איך טאָר נישט. איך דאַרף זיין קלאָר. איך דאַרף זיין געזונט. דאָס וועט איהר אַליין אויך צו־געבען. מיט איינעם וואָרט, קיין קשיות זאָלט איהר מיך ניט פֿרעגען. אז איך וועל אייך האָבען דערצעהלט די גאַנצע מעשה און אייך וועט עפּעס זיין קשה, נישט גלאַטיג, דעמאָלט וועט איהר צו מיר האָבען טענות. נו? שוין? אַלזאָ, זעצט איהר זיך נאָר צוועס אָט דאָ אויף מיין אָרט, און איך וועל מיך באַזעצען מחילה אין אייער וויעגשטוהל. איך האָב אויך ליעב, אז ס'איז ווייך און באַקוועם, און אַגב איז פֿאַר אייך בעסער אָט דאָ, איהר וועט ניט איינשלאָפֿען...

אַלזאָ, איך געה גלייך צו דער מעשה. איך האָב פֿיינט הקדמות, איבעריגע רעד. געהייסען האָט זי פּאַיע, און גערופֿען האָט מען זי „די יונגע אַלמנה". פֿאַר וואָס? הויבט זיך אָן א מעשה, פֿאַר וואָס! וואָס פֿאַרשטעהט איהר ניט? מסתּמא, אז מע האָט זי גערופֿען „די יונגע אַלמנה", איז דערפֿאַר, וואָס זי איז נעווען א יונגע און איין אַלמנה. מאַהלט אייך, איך בין נעווען יונגער פֿון איהר. אויף וויפֿיל יונגער? וואָס מאַכט דאָס אייך אוים? איך זאָג אייך יונגער, איז יונגער. מיט איינעם וואָרט, עס האָבען זיך געפֿונען מענטשען, וואָס האָבען א צונג, און האָבען געזאָגט, באשר איך בין א בחור און זי א יונגע אַלמנה, איהר פֿאַרשטעהט?... אַנדערע האָבען מיר זאָגאַר אָפּגענעבען מזל־טוב, געוואונטשען, כ'זאָל זיין מיט גליק. איהר מענט מיר גלויבען, און טאָמער ווילט

אמפּערען צווישען זיך: דער האָט נעזאָגט שניידען, דער האָט נעזאָגט ניט שניידען! דערוויילן איז דער חולה אויסגענאַנגען. וואָס זאָלט איהר קלערען? איהר מעגט אייך איבערנעמען מיט אייערע דאָקטוירים! איך זאָל אייך אויסרעכענען א צעטל, ווי־פיעל די לייט האָבען איבערגעפּעקעלט מענטשען אויף יענער וועלט, וואָלט איהר זיך נעריסען ביי די האָר! מיינע איין אייגענע שוועס־טער האָבען זיי גע'סמ'ט! וואָס מיינט איהר גע'סמ'ט? געגומען און איינגענעבען איהר סם? איך בין דאָך ניט קיין משוגענער, איך זאָל אייך דערצעהלען אזעלכע בבא־מעשיות! גע'סמ'ט הייסט — נישט געגעבען דאָס, וואָס מע דארף. זיי זאָלען איהר געווען געבען חינען צו דער צייט, וואָלט זי אפשר געלעבט... האָט קיין יסורים נישט, איך וויים וואו איך האָלט. אלזא, האָבען מיר נע'פטר'ט מיין פריינט פּיני. מילא, וואָס זאָל איך אייך באַ־שרייבען דעם בראָך, וואָס דאָס איז געווען פאַר מיר? א ברודער, א טאַטע באַדאַרף אזוי נישט באַנג טהון! א וועלטלע פּיני? א שטיק לעבען האָט מען ביי מיר אַוועקגענומען! היינט דאָס רחמנות! דאָס אומגליק! דער צער פון דער אלמנה! מיט א ברעקעל קינד אויף די הענט, א ראָזעטשקע, א גאָלד! דאָס איינציגע שטיקעל טרייסט אונזערם! וועלן ניט דאָס קינד, וויים איך ניט, צי מיר וואָלטען דאָס איבערגעטראָגען, נישט זי, נישט איך! איך בין נישט קיין אידינע און נישט קיין מאַמע, איך זאָל מיך אַוועק־זעצען לויבען אין טאָג אַריין א קינד. נאָר אז איך זאָג אייך, אז דאָס קינד איז געווען א זעלטען קינד, מעגט איהר מיר שוין גלויבען אויף נאמנות! דאָס איז געווען א בילד, איין אויסמיש פון צוויי בילד־שענע מענטשען. איך וויים ניט, ווער פון די צוויי איז געווען שענער: צי ער, צי זי? פּיני איז געווען שען, פּאַיע איז געווען רייצענד. אויגען האָט דאָס קינד גע'ירשנ'ט פון'ם פאַטער; פּיני האָט נעהאַט בלויע אויגען. ליעב נעהאַט האָבען מיר דאָס קינד ביידע, נאָר איך וויים ניט, ווער האָט דאָס ליעב נעהאַט מעהר: זי, צי איך? איהר וועט זאָגען, ווי איז דאָס מעגליך — זי איז א

אוועקזעצען. דאָס אַנדערע מאָל — שוין א ביסעל קעלטער. דאָס דריטע מאָל נעמט מען אייך אויף אזוי קאַלט, אז איהר האָפט א פּאַרקיהלונג... איהר האָט נישט וואָס צו שמייכלען: איך מיין דערמיט, חלילה, נישט קיין באַקאַנטע... זענט איהר אַריינגעקומען אהין, האָט מען אייך ניט אוועקגעלאָזט אָהן עסען און מרינקען, און באַגאַנגען האָט מען זיך מיט אייך, ווי מיט אַיין אייגענעם. וואָס דאַרפט איהר א סך? איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין — א קנעפּעל, אז עס האָט זיך אָפּגעריסען ביי דער זשילעט, האָט דאָס געמוזט ווערען צוגענעהט אין דער מינוט! איהר לאַכט? ביי אייך איז דאָס א נעלעכטער. א קנעפּעל? וואָס איז א קנעפּעל? א קנעפּעל, ליעבער פריינט, ביי א נאש־בראַט, ביי א בחור, איז א גרויסע זאַך! א נאַנצע וועלט! איבער א קנעפּעל האָט זיך אמאָל געטראָפען א מיאוס'ע מעשה: א בחור איז געקומען אַנקוקען א מיידעל, האָט מען איהם אָנגעוויזען מיט א נעלעכטער, אז עס פעהלט איהם א קנעפּעל, איז ער אוועק אהיים און האָט זיך געהאַנגען... נאָר איך שטעל מיך ניט אָפּ דערויף: איך האָב פיינט מישען איינס אינ'ס אַנדערען... און נעלעבט האָבען זיי צוויישען זיך, מאַן און ווייב, טאַקי נאָר ווי די טייבעלעך. אָפּגענעבען זיך איינס דאָס אַנדערע כבוד א סך מעהר, ווי א סך היינטיגע גאָר־גאָר פון די געהויבענע. איך מיין דאָ, חלילה, נישט אָנצוגריייפען קיינעם. און טאָמער מיינט איהר אַנדערש, אהרט מיך אויך נישט. איך געה מיר צו מיין דערצעהלונג.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, אז פּיני, פּאַיע'ס מאַן, אזוי האָט מען איהם גערופען, קומט צו פאָהרען אהיים, לעגט זיך אוועק אויף פּינף טעג, און אויפ'ן זעפּסטען — ניטאָ פּיני! בע! מע! וואָס? ווי אזוי? פּרעגט נישט! א קאַרבונאָק האָט ער געהאַט אויפ'ן האַלז, האָט מען איהם באַראַפט שניידען און מע האָט איהם ניט געשניטען. פּאַר וואָס? פּאַר שבת! ס'איז דאָך פּאַרהאַן עפּים דאָקטוירים אויף דער וועלט! צוויי דאָקטוירים האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען, האָבען זיי זיך געזומען

וואָפּסען. אייִדער מע דערלעבט צו זעהן אַ קינד זיצען, שטעהן, גאָהן, לויפען, רעדען! און אַז עס זיצט שוין, עס שטעהט שוין, עס גאָהט שוין, עס לויפט שוין, עס רעדט שוין, זענט איהר שוין פֿאַרטיג? עס וואָלט געפֿאַסט פֿאַר מיר, איך זאָל מיך אַוועקזעצען אויסרעכענען אייך, ווי אַ אידינע: פֿאָקעלעך, מאָזעלעך, צייהנ־דעלעך און אַזוי ווייטער. איך בין ניט קיין אידינע און איך וועל אייך מיט נאָרישקייטען ניט פֿארנעמען, קיין חכמות פֿונ׳ם קינד וועל איך אייך ניט גאָהן דערצעהלען. ס׳איז געוואָפּסען און ס׳איז אויסגעוואָפּסען און אויפֿגעבליהט — „ווי אַ צערטליכע רויז״, וואָלט איך געזאָגט, ווען איך זאָל מיך וועלען אויסדריקען אינ׳ם לשון פון אייערע ראָמאַניסטען, וואָס האָבען אַזא ידיעה אין דעם אויפֿבליהען פון אַ רויז, ווי אַ טערק אין רבנן־קדיש. גרויסע בריות אויף צו זיצען מיט די פּיס צום פּייער און בּאשרייבען די נאַטור, מיט׳ן גרינעם וואָלד, מיט׳ן רוישענדיגען ים, מיט די זאַמדינע בערג, מיט׳ן פֿאַראַנהריגען שניי, מיט די אָפּגעשלאָגענע הושענות, מיט די נעכטיגע טעג — אָנקוקען קאָן איך זיי ניט, אָט די באשרייבאַכ־צען זייערע, וואָס שלאָגען צו דער גאָל! איך לייגן זיי גאָר ניט! אַז איך נעם אַ בוך און דערזעה, אַז די זון האָט געשיינט, די לבנה האָט געשפּאַציערט, די לופט איז געווען דופטיג, די פּויגעלעך האָבען געפֿישטשעט, טהו איך אַ שלייַדער דאָס בוך אין דער ערד אַריין! איהר לאַכט? איהר זאָגט, איך בין אַ משוגענער? בין איך אַ משוגענער! וואָס קאָן זיין מעהר?...

אַלזאָ, איז זי אויסגעוואָפּסען, אָט די ראָזע, און דערצויגען געווארען מסתּמא ווי עס געהער צו זיין, ווי עס פּאַסט אין אַזא אינטעליגענט הויז. אַ ביסעל האָט די מוטער אַליין אַכטונג גע־נעבען אויף איהר בילדונג, אַ ביסעל האָב איך נעגעבען השגחה, און נישט קיין ביסעל, נאָר אַ סך, מע קאָן זאָגען, כּמעט די גאַנצע צייט האָב איך מיך אַוועקגענעבען צום קינד, דאָס קינד זאָל האָבען דעם בעסטען לעהרער, דאָס קינד זאָל ניט פֿאַרשפּעטיגען אין נימנאַזיע, דאָס קינד זאָל שפּיעלען פּיאַנאָ, דאָס קינד זאָל גאָהן

מוטער, איך בין א פרעמדער? עס קעהר זיך נאָר נישט אָן. איהר דאַרפט אַריינקוקען א ביסעל טיעפער: מיין צוגעבונדען־זיין צו דער שטוב, דאָס רחמנות צו דער אַלמנה און דאָס הארץ צום אומ־שולדיג יתומה'לע, די גערעטענקייט פונ'ס קינד און דאָס, וואָס אַליין בין איך עלענד ווי א בוים — דאָס אַלץ, אז איהר וועט נעמען צוזאַמען, וועט זיין אָט דאָס, וואָס איהר רופט אָן פסיכאָלאָגיע. נישט קיין פעטרישקע, נאָר די ריינע, די אמת'ע פסיכאָלאָגיע. און אפשר וועט איהר זאָגען, דערפאַר, ווייל איך האָב ליעב געהאַט די מאמע? איך לייקען נישט אָפּ, איך האָב זי זעהר ליעב געהאַט. ווייסט איהר, ווי אזוי ליעב געהאַט? טאקי אויסגעגאַנגען נאָך איהרע טריט און טאקי א מיתה משונה איינגענומען! נאָר זי זאָל וויסען — דאָס לא! גאַנצע נעכט ניט שלאָפען, ליגען און טראַכטען, ווי אזוי זאָגט מען איהר? אויפשטעהן אין דער פריה, שוין פּאַרטיג אויף צו געהן זאָגען איהר: „זייט וויסען, פּאַיע, אזוי און אזוי; און וויטער — ווי איהר פּאַרשטעהט". געקומען צו געהן — נישטאָ קיין ווערטער! איהר וועט זאָגען, איך בין א טרוס? זאָגט, וואָס אהרט מיך, אז איהר וועט זאָגען? איהר זאָלט אָבער נעמען א ביסעל טיעפער באטראַכטען די לאָגע: פּיני איז געווען מיינער איין אמת'ער פריינט, איך האָב איהם ליעב געהאַט מעהר ווי א ברודער. אי, די קשיא: פּאַיע? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס געזאָגט, אז איהר געהט אוים נאָך איהר? איז דער תירוץ: אַדרבה, אָט ווייל איך האָב זי ליעב, ווייל איך געה־אוים נאָך איהר, ווייל איך בין נאָך איהר די פּפרה, קאָן איך נישט! נאָר איך האָב מורא, אז איהר וועט מיך נישט פּאַרשטעהן. איך זאָל אייך זאָגען פסיכאָלאָגיע, וואָלט איהר פּאַרשטאַנען, און אז מע דערצעהלט אייך פונ'ם האַרצען, דאָס וואָס איז אָהן קונצען, קומט דאָס אוים ווילד. נאָר וואָס קימערט דאָס מיך? דענקט אייך, ווי איהר ווילט! איך טהו מיר מיינם, איך דערצעהל ווייטער. דאָס קינד וואַכסט, א בוים וואַכסט, און א רעטאַך וואַכסט אויך. ס'איז א חילוק פון וואַכסען בײַ

אין די הענט אריין. זי האָט אפילו נעוואָלט, איך זאָל צושטעהן ווי א שותף, האָב איך געזאָגט: לאַ! איך וועל מיינע הייזער ניט פארקויפען און דעם קאָפּ זיך ניט פארדרעהען. זאָגט זי: ס'אַיז ניט נויטיג די הייזער צו פארקויפען; איך קאָן אזוי זיין א שותף. נו, וואָס, מיינט איהר, האָב איך דערויף געענטפערט? איך האָב געענטפערט, אז דאָס אַנדערע מאָל זאָל מען מיר אזעלכעס ניט פאָרלעגן, וואָרום איך ווער פאר אזעלכע זאכען ברוגז. ער, עליו השלום, זאָג איך, האָט ניט פארדיענט, אז איך זאָל אייך הייסען באַצאָהלען פאר מיין טרחה, זאָג איך, און פאר מיין צייט, זאָג איך, דאַרף איך קיין געלט נישט נעמען. איך האָב געגוג, זאָג איך, צייט, זאָג איך, וואָס איך שלאָג מיך, זאָג איך, קאָפּ אין וואַנט... אזוי זאָג איך צו איהר, צו דער אַלמנה, און זי שווייגט. אראָפּגעלאָזט די אויגען — און שא! אויב איהר זענט א מבין אויף א טשאָר, באַדארפט איהר פארשטעהן, וואָס איך האָב מיט די וועלטער גע־מיינט... אי, פאר וואָס האָב איך איהר ניט געזאָגט גלייך? איהר זאָלט קיינמאָל נישט פרעגען, פאר וואָס! מסתמא איז ניט אוים־געקומען. איך קאָן אייך נאָר פאַרזיכערען, אז ס'איז געווען אזוי גרינג, ווי צו פאַררויכערען אָט דעם פּאָפּיראָס. איין וואָרט וועז איך זאָג איהר — איז דאָס א שידוך. נאָר אז איך האָב געגומען אויפ'ן קאָפּ: „סטייטש, פּיני!... אזעלכע גוטע פרויינט, ווי מיר זענען געווען!"... איך וויים, וואָס איהר ווילט זאָגען. איהר ווילט זאָגען, אז מסתמא האָט דאָס צווישען אונז ניט אזוי מסופן געברענט, ס'זאָל זיין אי־אי־אי. האָט איהר א גרויסען טעות. אז איך בין געווען נאָך איהר די כּפרה — האָב איך אייך שוין געזאָגט, און אז זי נאָך מיר — דאַרף אייך ניט דערצאָהלען קיין מעשיות, וואָרום איהר וועט מיינען, אז... נאָר וואָס געהט מיך אָן, וואָס איהר וועט מיינען? איהר הייסט בעסער דערווייל נעבען טיי, וואָרום ס'איז מיר שוין טרוקען אין האַלז.

אַלזא, לייעבער פריץ מיינער, ביי וואָס האָבען מיר זיך אָפּ־געשטעלט, געדענקט איהר? ביי די נעשעפטען. נו, געשעפטען!

טאנצען — אומעטום בין געווען איך, איך אליין. וואר דען? די געשעפטען אויך! אז ניט, וואלט מען איהר צעטראגען די ביינער! מע האט זי אזוי אויך געגוג צענומען, אונזערע אידעלעך!... איך וויים, איהר זענט ברוגז, אז מע זאגט „אונזערע אידעלעך". ווי קאן מען אנדערש זאגען, אז ס'איז פארט אזא פאלק? איהר מעגט מיך אנרופען „אנטיסעמיט", און ווי איהר ווילט. איך גיה מיר מיט מיין גאנג: אזוי לאנג קרענקען די אנטיסעמיטען, ווי לאנג זיי הויבען ניט אן צו ווייסען, וואס א איד איז!... אויף א אידען פרעגט מ י ך!... איך אליין האב מיט זיי געהאנדעלט ווינציג. איהר ווייסט דאך. איך האב מיר מיינע הייזער מיט מיינע קלייטען, וואס טראגען מיר ארויין א גרויסען איינקונפט, און א סוף. האב איך אויך פון דעסטוועגען צו זינגען און צו זאגען אלע יאהר, אז עס קומט צו מאכען קאנטראקטען, רעמאנמירען די הייזער, צונויפנעמען דירה־געלט. מאהלט אייך, די גויים זענען אויך ניט בעסער. אזא יאהר אויף זיי! אבער פון א אידען האט מען געקאנט דערווארטען, ער זאל שטעהן חאטש א ביסעלע העכער; פארט, ווי זאגט איהר, אתה בחרתנו!... איהר מיינט, אז איהר מיט אייער „אתה בחרתנו", וואס איהר זינגט איהם איין, טהוט איהר איהם א גרויסע טובה? עס הויבט זיך גאר נישט אן! וואס? איהר קאנט דאס נישט ליידען? איך לאז מיך מיט אייך נישט ארויין אין קיין דיסקוסיעס. איהר זאגט אזוי, לאז זיין אזוי. יעדער מעג זיך האבען זיין מיינונג. יענעמ'ס מיינונג קימערט מיך נישט. איך וויים מיר מיינס.

אלזא, וואו האלטען מיר? ביי „אונזערע אידעלעך". ווי־באלד מיין פיני איז געשטארבען און פאיע איז געבליבען איין אלמנה, האבען זיך מסתמא געגעבען א לאז צו איהר שענע מענטשען, בעלי־טובות, עצה־געבערס, און מע האט אנגעהויבען ביי איהר צענעמען דאס חדר, געוואלט אויסמאכען איין אויהער, ווי עס געהער צו זיין. האב איך זיך אונטערגעחאפט באצייטענס: „קינדערלעך — אזאס!" און איך האב גענומען אקארשט אלע געשעפטען צו זיך

נעזאָגט? הערסט דו! אָט דאָ שטעהען די אָפּסען אונטער'ן בּאַרג! און אָט דאָ הויבט זיך אָן די אמת'ע פּסיכאָלאָגיע! א נייע סדרה נעהט אָצינד פּאָר מיר. א סדרה, וואָס זי הייסט „ראָזע"!... איהר הערט נאָר צו מיט קאָפּ און פּאַרלירט ניט קיין וואָרט, וואָרום דאָס איז ניט קיין אויסגעטראַכטער ראָמאַן, פּאַרשטעהט איהר מיך. דאָס איז א געשיכטע א לעבעדיגע, א צאָפּעלדיגע, אַרויסגעריסען גלייך פּונ'ם האַרצען!...

איך ווייס ניט, עס לינט עפּיס א פּח אין יעדער מוטער, אז זי זעהט, איהר קינד איז אַרויסגעוואָפּסען פון די קורצע קלייד־לעך, אזוי גלוסט זיך איהר שוין זעהען איהר טעכטערעל פּאַר'קנס'ט. א שטיק געזונט קומט איהר צו, אז זי דערזעהט יונגעלייט דרעהען זיך אַרום איהר טאַכטער. יעדער בחור איז ביי איהר א חתן. אי, טאָמער איז דער בחור א גאָרנישט מיט א נישט, מיט א שארלאטאן, מיט א קאַרטענשפּיעלער, מיט א־דער־שוואַרצער־יאָהר־ווייסט־וואָס? דאָס נעהט איהר נישט אָן! מאָהלט אייך, קיין פּוסטע בחורים מיט קיין שארלאטאנעס זענען צו אונז נישט נענאָגען, וואָרום, ערשטענס, איז דאָזע געווען נישט פון די, וואָס קענען זיך מיט יעדען טענצער, וואָס קאָן זיך שעהן דרעהען, אויספּוינגען די האַנט, ווי א בייגעל, שארען מיט'ן פיסעל און מאכען א בואי־בשלום, א רעווערענסעל פון איין אמת'ען אָפּיציער. דאָס האָט איהר אייך נומער איינס. און צווייטענס, וואו בין איך? איך וועל דערלאָזען, אז א פייפער פון די פייפערס זאָל זיך אָנריהרען, זאָל צוגעהן דריי טריט צו ראָזען?! איך וואָלט איהם, דאכט מיר, פּריהער אלע ביינער איבערגעברראָכען! אש וואָלט איך פון איהם געמאכט! איך בין אמאָל נעווען מיט איהר אויף א באל, אויף א אידישען באל, אין קלוב, צווישען לויטער אריסטאָקראַטען, אָט די, וואָס איהר רופט אָן בורזשואָזיע... איז צוגענאַנגען צו אונז איינער א „פיינער יונג", אויסגעפּוינגען דעם עלענבויגען האָט דאָס ווי א „קרענדעל", אייני־געבויגען דאָס קעפּעניו א ביסעל אויף א זייט, און א שאר נעטהאָן מיט'ן פיסעניו, און א שמייכעל פון סאמע האָניג האָט זיך צענאָסען

איך וועל זיי האָבען צו געדענקען וויל איך וועל לעבען. עקספלאָ־
אטירט אליין איז ווינציג; ארומגעשטעקט מיט פערערען! פרייהט
זיך ניט! נישט מיך — זי! מיך שטעקט מען ניט ארום מיט
פעדערען. ווייסט איהר, פאר וואָם? וויל איך לאָז מיך ניט.
נאָר וואָם העלפט דאָ יא לאָזען זיך, ניט לאָזען זיך, אז מע האָט צו
טהון מיט שווינדלערס, זשוליקעס, באנדיטען, וואָם וועלען אייך
פאדרעהען דעם גרעסטען? זיי האָבען זיך געלעגט אין דער לענג
און אין דער בריים, מע זאָל ביי אונז צונעמען דאָם ביסל מינץ.
מאָהלט אייך, נישט אזוי גיך נעמט מען צו ביי מיר געלט. זיי
האָבען זיך, מאָהלט אייך, געוג אָנגעמוטשעט, זיי האָבען ביי מיר,
א רוח אין זייער זיידע'ס טאטען, געשפיגען מיט בלוט, ביז זיי
האָבען אויסגעמאַנטאַטשעט, אויסגעפאָמפעט ביי אונז — איהר
ווילט וויסען וויפיעל? וויפיעל זיי האָבען געקאָנט! א גליק,
וואָם איך האָב מיך באַצייטענס ארומגעקוקט און האָב געזאָגט צו
מיין אלמנה: ענוג! ער פאן אומרים בשבת הגדול! אָפּגע־
שניטען, ווי ווייט איך האָב געקאָנט, און ערשט ביי'ם אָפּשניידען,
האָט מען איהר אָפּגעשניטען דעם קאָפּ, אָבער אזוי ווי עס געהער
צו זיין. אי, ווי אזוי האָב איך דערלאָזט, וועט איהר פרעגען?
איך וואָלט א בעלן זיין זעהען, ווי אזוי וואָלט זיך אוא חכם, ווי
איהר, אויסגעדרעהט פון אזעלכע באנדיטען! און אפשר וואָלט
איהר עס געמאכט בעסער. עס קאָן זיין. איך וועל מיך ניט שפּארען.
דאָם איינציגע, וואָם מע קאָן אויף מיר זאָגען — איך בין נישט
קיין סוחר. אומגליקליך בין איך! אבי ניט קיין באנדיט! איהר
מיינט, אז דאָם האָט מיך שוין גארנישט געקאָסט? נאָר איך דארף
מיך פאר אייך ניט אויספיינען. איך וויל אייך נאָר דערצעהלען,
ווי אזוי עס האָט זיך ביי מיר געקויטעלט, ווי אזוי אלץ האָט נע־
טריבען דערצו, אז די אלמנה זאָל נישט פארבלייבען קיין אלמנה,
און איך זאָל נישט פארבלייבען קיין אלטער בחור. איין וואַרט,
נישט מעהר ווי איין איינציג וואַרט, וואָלט איך באדארפט זאָגען —
און איך האָב עס ניט געזאָגט! פאר וואָם איך האָב עס ניט

האָבען, אז פיש וואָכטען אויף א ווייַנשעלבוים, האָט איהר אויך ביי זיי געזעלשט... איך, אז איך באַנעמען מיך מיט אזא מין נפש, ווילט זיך מיר זעהר אויסשמירען איהם מיט האָניג, און לאָזען די ביענען האָבען הנאה... ווי אזוי האָט נעהייסען דער יונגערמאַן, ווילט איהר וויסען? למאי נפקא־מינה? לאָמיר זאָגען, אז ער האָט געהייסען שאַפירא. איין עק! זענט איהר שוין צופריעדען? און געווען איז דאָס מענטשעל א בוכהאַלטער אין א ברענפען־פאַבריק, און נישט נאָר א בוכהאַלטער, נאָר א נאַנצער בעל־הבית, און אז איהר ווילט, האָט ער אין געשעפט געהאַט מעהר דעה פונ׳ם בעל־הבית, און א בעל־הבית, וואָס האָט ניט קיין צוטרויען צו זיינע מענטשען, איז ניט וועדטה צו זיין א בעל־הבית... איהר מענט אייך האָבען וועגען דעם איין אַנדער מיינונג — איך פרעג אייך ניט!

אַלזא, איך בעט אייך, מע שטעלט מיר פאָר א יונגענמאַן, וואָס הייסט שאַפירא, און איז א בוכהאַלטער, און א בעל־הבית, און איין עהרליך מענטשעל, און אין שאָך שפיעלט ער אויסגעצייכענט, דאָס הייסט, ער שפיעלט ניט ערגער פון מיר, איהר מענט אייך קלערען, אז בעסער, איך האָב דאָך אייך נעזאָגט, אז איך שטעל מיך פאָר אייך ניט אַרויס פאָר קיין שאַכשפיעלער — היינט געהט זייט א נביא, אז דאָ פאַרקויטעלט זיך א ראָמאַן, און נאָך וואָס פאָר א ראָמאַן! א געפעהרליכער ראָמאַן! איך זאָל זיין אזא פערד און נישט אַרויסזוהען דאָס באַלד פונם ערשטען אָפצוג? שטעלט אייך פאָר, אז איך אַליין מיט מיינע הענט האָב אונטערגעלעגט האַלץ אויפ׳ן פייער, געלויבט דעם יונגענמאַן אין טאָג אַריין, געמאַכט פון איהם א נאַנצען צימעס! פאַרברענט זאָל ווערען דער שאָך און אָנצינדען זאָלען זיך אַלע שאַכשפיעלער פון דער נאַנצער וועלט! איך האָב געשפיעלט מיט איהם אין שאָך, און ער האָט געהאַט איין אַנדער זאַך אין דער מחשבה. איך האָב ביי איהם געזומען א „קעניגין", און ער האָט ביי מיר אַוועקגענומען ראָזען! איך האָב איהם געגעבען א „מאַט" אין צוהן נענג, און ער האָט מיר געגעבען

ביי איהם אויפ'ן פּנים'ע, און מיט א קוויטשעניו פון א מיידעלש קול'כע האָט ער א זאָג געטהאָן... דער רוח ווייסט, וואָס ער האָט א זאָג געטהאָן. צום טאנצען האָט ער זי איינגעלאדען. נו־נו, האָט ער געחאפט פון מיר א טאנץ! ער וועט מיך האָבען צו געדענקען! מיר האָבען זיך עם נאָכדעם אָנגעלאָכט פונ'ם שלים־מזל'דיגען קאווא־ליער! פון דעמאָלט אָן האָבען שוין אלע קאוואליערען געוואוסט, אז מע וויל זיך באקענען מיט ראָזען, דארף מען פריהער אָנקומען צו מיר, דורכגעהן א שטיק עקזאמען, און ערשט נאָכדעם נעמען דעם וועג. זיי האָבען מיר א נאָמען גענעבען „צערבער", א הונט, הייסט עס, וואָס ליגט ביי'ם איינטריט פון גן־ערן. בין איך בדלות! ווייסט איהר, ווער ס'איז דערפאר געווען ברוגז? די מוטער! „איך טרייב, זאָגט זי, מענטשען פון שטוב". „וואָסערע מענטשען, זאָג איך, ס'איז הינט, זאָג איך, ניט קיין מענטשען!" איין מאָל, צוויי מאָל און דריי מאָל, ביז ס'איז געקומען צו א קאטאסטראָפע. וואָס מיינט איהר — מיר האָבען זיך צעקריעגט? א חכם זענט איהר מאקי, נאָר היינטיגם מאָל האָט איהר דוקא ניט געטראָפען! איידער טרעפען, הערט בעסער, וואָס מע דערצעהלט אייך.

אלזא, איך קום איינמאָל צו נעהן צו מיין אלמנה, טרעף איך א נאסט, עפּים א יונגערמאן פון א יאָהר צוואנציג אָדער דרייסיג. פּאָרהאן אזעלכע יונגעלייט, וואָס איהר וועט בשום אופן ניט טרעפען, וויפיעל זיי זענען אלט. דער יונגערמאן, למאי זאָל איך לייקענען, איז געווען א חנ'עוודיגער יונגערמאן, ווי עס גיט זיך אוים אמאָל א מענטש מיט סימפּאטיע, מיט א גוט פּנים, מיט גוטע אויגען — איהר קאָנט צו איהם נישט האָבען נאָרניט. געפעלען איז מיר דער בחור פונ'ם ערשטען קוק — ווייסט איהר פּאר וואָס? דערפאר, וויל איך האָב פיינט זיסע מענטשעלעך מיט צוקערדיגע פּנימ'לעך, מיט האָניגדיגע שמייכעלעך. אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די נמאס־דיגע נפשות, וואָס קוקען אייך פריינטליך אין די צייהן אריין און באָמקען אייך נאָך איטליכם וואָרט, וואָס איהר זאָגט, און זענען מיט אייך מסכים, אז אים תמוז שיט א שניי, און טאָמער וויל איהר

צו דערצעהלען. איך קאָן אייך נאָר זאָגען, אז איך האָב מיך באַגאַנגען מיט איהר נישט ווי א דזשענטעלמען, דאָס הייסט, איהר קאָנט דאָס אָנרופען גראָב, זעהר גראָב! איך האָב געהאַפט דאָס היטעל און האָב געגעבען א האָק מיט דער טיר און ארויס־געלאָפען, ווי אַיין אמת'ער משוגענער, און האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, אז מיין פוס זאָל איהר שוועל נישט אריבערטרעטען וויל איך וועל לעבען!... נו, ווי מיינט איהר? איהר זענט דאָך עפּיס א שטיקעל חקרן. וואָס זאָגט עפּיס דערויף אייער פּסיכאָלאָגיע? וואָס האָב איך באַדאַרפט ווייטער טהון? לויפען טרינקען זיך? צי קויפען א רעוואָלווער? אָדער הענגען זיך ערגיץ אויף א בּאַרג־בוים? אז איך האָב זיך ניט געטרונקען, ניט געשאָסען און ניט געהאַנגען — דאָס זעהט איהר, ברוך השם, ארויס אַליין. און וואָס איז נעווען ווייטער — דאָס קאָן איך באַשטעהן אָפּלעגען אויף אַיין אַנדערש מאָל. דער גוטער יאָהר וועט אייך ניט נעמען, אז איהר וועט מיר א ביסעל אָפּוואַרטען. מע דאַרף געהן צו מיינע אַלמנות. זיי וואַרטען אויף מיר מיט'ן עסען.

ער בּאַן אַלמנה נומער איינס.

א „מאט" אין דריי געגנ, וואָרום צום פערטען גאנג, דאָס הייסט, אז ער איז געקומען צום פערטען מאָל, האָט מיך מיין אלמנה אפגעפֿרופען אויף א זייט און מיט א מאָדנע פייערע אין די אויגען האָט זי מיר אנגעזאָגט א בשורה טובה, אז עס האָט זיך אנגענומען, און ס'איז א שידוך, און ראָזעטשקע איז א פֿלה פאר אָט דעם שאפֿירע, און זי איז אויפֿן זיבעטען הימל, און מזל־טוב אייך און מיר און אונז ביידען !...

וואָס מיט מיר איז געוואָרען, אז איך האָב הערהערט די דאָזיגע שענע בשורה, ווייל איך אייך ניט דערצאהלען. איהר וועט זאָגען, אז איך בין א גוזלן, א מטורף, א משוגענער. זי, די אלמנה הייסט עם, האָט אויך געזאָגט דאָס אייגענע. פריהער האָט זי געלאָכט, נאָכדעם האָט זי זיך צעשריען אויף מיר, און געענדיגט האָט זיך די געשיכטע מיט טרערען, מיט היסטעריקע, מיט אלע גוטע זאכען — איין אמת'ער קאָנפֿליקט ! עס האָט, פֿארשטעהט איהר מיך, אויסגעזעצט דער בלאָטער און ס'איז פֿאַרגעקומען צווישען אונז א הארטער געשפֿרעך, מיר האָבען זיך ניט געשאָנעווען איינס דאָס אנדערע, און מיר האָבען אין איין האלבע שעה ארויסגעזאָגט בידע אזוי פיעל אמת, וויפיעל מיר האָבען נישט ארויסגעדרעט אין אלע צוואנציג יאָהר פון אונזער באקאנטשאפט ! איך האָב איהר גאנץ אפען דערקלערט, אז זי איז מיין מלאך־המות, אז זי האָט מיך געקויפֿט אהן א מעסער, אז זי האָט צוגענומען ביי מיר מיין אייניגע טרייסט, ארויסגעריסען מיין נשמה, ראָזען, און אוועקגענעפֿטען איין אנדערען. דערויף האָט זי מיר געענטפֿערט, אז אויב עמיצער פון אונז ביידען איז א מלאך־המות — בין איך דאָס, ניט קיין אנדערער, און אז אויב עמיצער פון אונז ביידען האָט ארויסגעריסען ביי יענעם די נשמה — האָב איך דאָס געטהאָן מיט איהר נשמה, און נישט מיט א מאָל, נאָר פאוואָלינקע, אין פארלויף פון מעהר אלס אכטצעהן יאָהר !... וואָס דאָס האָט באדייט — דארף איך אייך נישט דערקלערען ; דאָס פארשטעהט אפילו א נאָר אויך. און וואָס איך האָב איהר דערויף געזאָגט, בין איך אייך נישט מחויב

פּאַיע איז נעבעליבען א יונגע אַלמנה. איך בין געווען ביי איהר א בן־בית, א פריינט, א סעקרעטאר און א פרוידער, און בין געווען נאָך איהר די כּפרה. נאָר זאָגען איהר האָב איך נישט געהאט קיין טוטה. און אזוי זענען אַוועק אַלע בעסטע יאָהרען. די טאָכטער איז אויסגעוואַכסען, די רויז האָט אויפגעבליהט, און איך האָב מיך פאַרלאָרען, אינגאַנצען פאַרלאָרען! האָט דער גוטער יאָהר אָנגעטראָגען א בחור'על, א בוכהאַלטער שאַפירא, וואָס שפּיעלט ניט שלעכט אין שאָך, און די ראָזע האָט זיך אין איהם פאַרקאָכט. האָב איך אויסגעלאָזט מיין גאַנץ ביטער האַרץ צו דער מוטער, זיך צעקריעגט, נעגעבען א זעץ מיט דער טיר און געשוואָרען, אז מיין פוס זאָל דאָרט ניט זיין וויי איך וועל לעבען! — נו, זענט איהר צופריעדען?

אַצינד פאַרשטעה איך, אז איהר זענט נייניערליג צו וויסען נאָר איין זאַך: אויב איך האָב געהאַלטען וואָרט, אַדער ניט? נו, איהר זענט דאָך עפּים, ווי אזוי רופט איהר דאָס, א פסיכאָלאָג? אַדרבּה, זאָגט איהר, צי האָב איך באַדאַרפט האַלטען וואָרט, צי ניין? אַיאָ, איהר שווייגט? ווייסט איהר, פאַר וואָס? וויי! איהר ווייסט נישט!... אָט וואָס ס'איז געווען:

די גאַנצע נאַכט האָב איך אַרומגעשפּאַנט איבער דער שטאָדט, ווי א גוטער משוגענער, אויסגעמאַסטען א מאָל דריי אַלע נאַסען אין דער לענג און אין דער בריים, געקומען אהיים שוין מיט'ן טאָג גלייך, איבערגעקוקט אַלע מיינע פּאַפּיערען, א סך צעריסען, איך האָב פיינט אַלטע פּאַפּיערען, איינגעפּאַקט די זאכען, אַוועקגעשריבען בריוף צו א פּאָר באַקאַנטע, קיין פריינט, קיין קרובים, בּרוך השם, האָב איך ניט, עלענד ווי א בוים, איבערגעלאָזט א פּאַר־אַרדנונג איבער מיינע הייזער און קלייטען, און זאָ איך האָב אָט דאָס אַלץ אָפּגעטהאָן, האָב איך מיך אַוועקגעזעצט אויף מיין בעטעל, דעם קאָפּ אין די הענט, און געטראַכט און געטראַכט, און געטראַכט און געטראַכט — ביז ס'איז געוואָרען טאָג. האָב איך מיך זאַנץ שטאַן איינגעוואַשען, אָנגעטהאָן זיך, און בין אַוועק צו מיין אַלמנה,

ב.

אַלמנה נומער צוויי

— פֿאַר וואָס איך האָב אייך געלאָזט אַזוי לאַנג ווארטען? — דערפֿאַר, וואָס איך האָב געוואָלט. איך, אַז איך דערצעהל עפּעס א זאַך, דערצעהל איך דעמאָלט, וועט מיר וויל‌ט זיך, נישט וועט א י ה ר וויל‌ט... און אַז איהר וויל‌ט — דאָס זעהט מען; אויף א געשיכטע, און א שענע דערצו, איז יעדער א בעל‌ן. וואָרום וואָס אַהרט דאָס מיך, למשל, אַז איך זיץ מיר נאָכ'ן עסען אויף מיין שטוהל אין מיין צימער מיט א ציגאַר אין מיין מויל, און איהר רייסט זיך איין דאָס געזונט, דערצעהל‌ענדיג? אי, דעם דער־צעהל‌ער קאָסט עס אפשר בל‌וט — וואָס געהט עס אייך אָן? אבי מע דערצעהל‌ט אייך א שענע מעשה! איך מיין נישט דוקא אייך, שרעקט אייך ניט! איהר הערט נאָר מיט קאָפּ וואָס מע דער־צעהל‌ט אייך. און חאָטש דאָס, וואָס איך דערצעהל אייך איצט, איז א גאַנץ באַזונדערע זאַך, וואָס קעהר זיך מיט מיין פריהעריגער מעשה נישט אָן גאָרנישט, פון דעסטוועגען וואָל‌ט איך וועל‌ען, איהר זאָל‌ט געדענקען, וואָס איך האָב אייך דעמאָל‌ט דערצעהל‌ט, וויל א שטיקעל שייכות האָט דאָס דאָך, און ניט קיין שטיקעל, נאָר א שטיק! און טאָמער האָט איהר עפּעס פֿאַרגעסטען, וועל איך אייך דערמאָנען. איך וועל אייך אין דריי וועהרטער איבער'חזר'ען די פריהעריגע געשיכטע און וועל אייך געבען א קיצור־המעשה אויף איין פּוס:

איך האָב נעהאַט א חבר פּיני, האָט ער נעהאַט א פרוי פּאַיע, האָבען זיי נעהאַט א קינד ראָזע. מיין חבר איז געשטאָרבען, און

וועט איז שולדיג אין דעם, וועט ניט איך אליין? איך אליין האָב זיי אויסגעלאַכערעט, סאי די מאַמע, סאי די טאַכטער, אז טאַמער דאַרף מען עפּיס אין שטוב, זאָל נעזאָגט וועדען מיר — און עס זאָל זיך איבערקאַכערען די וועלט, מוז דאָס צוגעשטעלט וועדען, און ניט שפּעטער ווי אין צוויי שעה! מע דאַרף געלט — איז צו מיר. דעם דאָקטער — צו מיר. א קעכין באַשטעלען — צו מיר. א לעהרער אויף טאַנצען — צו מיר. א מלבוש, א שוך, א שניידער, א קצב, א פּעדער, א הושענה, א קליאַמקע — צו מיר, צו מיר און צו מיר! איהר מיינט, איך האָב זיי ניט געזאָגט: „וואָס וועט פון אייך וועדען? א האַנטשירקע, א שמאַטע וועט פון אייך וועדען!" אזוי טענה איך צו זיי, און זיי לאַכען. אלסדינג איז ביי זיי א געלעכטער! דאָס נאַנצע לעבען איז א געלעכטער. פּאַראַאן אזעלכע מענטשען אויף דער וועלט. נישט קיין סך, נאָר ס'איז פּאַראַאן. און וועמען דאַרף עס טרעפען? — מיך! וועד דאַרף זיך ניאַנטשען מיט פּרעמדע קינדער? — איך! וועד דאַרף אויס־געריסען וועדען פּאַר פּרעמדע צרות? — איך! וועד דאַרף טאַנצען אויף פּרעמדע חתונות? — איך! וועד דאַרף וויינען אויף פּרעמדע קברים? — איך! איהר וועט פּרעגען: וועד הייסט מיר? וועל איך אייך דערויף ענטפערען אָט וואָס: וועד הייסט אייך לויפען אין פּייער אריין ראַטעווען א פּרעמד קינד? וועד הייסט אייך שפּרינגען אין וואַסער אריין, אז יענער טרינקט זיך? וועד הייסט אייך קרימען זיך, אז יענעם טהוט וועה? איהר וועט מיר זאָגען, אז איהר לויפט ניט און שפּרינגט ניט און קרימט זיך ניט? זענט איהר א חיה! איך בין נישט קיין חיה; איך בין א מענטש. איך שטעל מיך ניט ארוים פּאַר איין אידעאַליסט; איך בין א פּשוט'ער, א געווענהלעכער מענטש, און נאָר איין אלטער בחור דערצו, חאַטש אייער פּסיכאָלאָגיע זאָגט, אז איין אלטער בחור איז איין ענאַרכיסט. און אפשר איז דאָס גופא אויך א מין ענאַרכיזם? וואָס? איהר האָט פּיינט, זאָגט איהר, חקירה? פּילאָזאָפּיע? איך האָב עס אויך פּיינט!

אָנגעקלונגען אין דער טיר, אַריינגעקומען, געהייסען גענעמען קאפּע, ביז מיין אלמנה וועט אויפשטעהן. מיין אלמנה איז אויפגעשטאנען, מיך דערזעהען, איז זי א ווייל געבליבען שטעהן, די אויגען זענען ביי איהר געווען ווי אונטערגעשוואלען, דאָס פנים בלאָס. אפּנים, זי איז אויך ניט געשלאָפען די נאכט?... דאָס ערשטע, וואָס איך האָב איהר געזאָגט, איז געווען די דאָזיגע דריי געצעהלטע ווערטער:

— וואָס טהוט דאָזע?

אין די ווערטער קומט אָן מסתמא דאָזע אליין. שען ווי דער טאָג, ליכטיג ווי די זון און גוט ווי גאָט אליין. דערזעהען מיך, איז זי געוואָרען א ביסעל רויטליך, נאכדעם איז זי צוגענאנגען צו מיר, מיך א גלעט געטהאָן מיט'ן הענטעל איבער'ן קאָפּ, פונ'ם שטערן ארויף, ווי מע גלעט א קליין קינד, אריינגעקוקט מיר אין די אויגען אריין און האָט זיך צעלאכט. ווי אזוי, מיינט איהר, צעלאכט? חלילה נישט אויף צו באלעריגען אייך, נאָר צו פאר־גיפטען אייך אזוי, אז איהר זאלט אויך אנהויבען לאכען, און אלע זאָלען לאכען, און די וועלט זאָלען לאכען! יאָ, מיין ליעבער פריץ־לעבען, אט אזא מין כח האָט זי אין זיך, אט די דאָזע, נאָך עד היום! איך וועל פאר איהר געלעכטער נאָך איצט אוועקגעבען אלץ, וואָס איך האָב. דער חסרון איז, וואָס איצט לאכט זי שוין מעהר נישט; זי איז נעבאָך אויף צרות, אז אָך און וועה איז מיר, עס לאכט זיך ניט! נאָר איך האָב פיינט, אז מע חאפּט איינס פאר דאָס אנדערע. איך האָב ליעב, אז מע הויבט אָן א זאָך, זאָל מען גהן כסדר. אלזא, איך גהה כסדר.

דעם טעם פון חתונה מאכען א טאכטער ווייסט איהר? ניין? איהר ווייסט ניט? זאָלט איהר טאקי ניט ווייסען! איך האָב דעם טעם פארזוכט, און גוט פארזוכט, חאטש אפילו א פרעמדע טאכטער, נאָר פארזוכט האָב איך דאָס. איך וועל דאָס געדענקען לאנג־לאנג. וואָס האָב איך געזאָלט טהון, איך בעט אייך, אז מיין אלמנה, פּאיע הייסט עס, איז אזא מענטש, וואָס איז געוואוינט געוואָרען, מע זאָל איהר אריינטראָגען אין שטוב אריין פונ'ם גרייטען? און

אָט אזוי זאָג איך צו מיר אַליין און באַגעגען זיך מיט פּאַיע׳ס אויגען, און עס רייסט מיר אוים א שטיק האַרץ — פּאַר רחמנות צו איהר... איהר הערט? רחמנות! שוין נישט מעהר, ווי רחמנות... פּריהער, געדענק איך, איז געווען איין אַנדער געפיהל ביי מיר... איצט איז פּאַרבליבען בלויז רחמנות... און וויבאַלד רחמנות, איז אויף מיר אפשר אויך א רחמנות? און אפשר נאָך א גרעסערער? און ווער איז איהר שולדיג? למאי האָט זי געשווויגען ביז אהער? וואָס שווייגט זי איצט? וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז איך איהר מעג זאָגען, און זי מיר ניט?... בושה, ווען איהר זאָגען? מנהג העולם? די וועלט פיהרט זיך אזוי? איך לאָך פון אייער וועלט! ביי מיר איז ניטאָ קיין אונטערשייד: „ער" זאָל זאָגען פּריהער, „זי" זאָל זאָגען פּריהער. מענטשען זענען מענטשען! אז זי שווייגט, שווייג איך אויך! איהר ווילט דאָס אָנרופען עקשנות? אמביציע? משוגעת? רופט דאָס וואָס איהר ווילט! איך האָב דאָך אייך געזאָגט שוין, אז מיר איז דאָס אַלץ איינס... נישט מעהר, איך רעד מיר אוים פּאַר אייך דאָס האַרץ און מיט אייך צוזאַמען וויל איך אַנאַליזירען, אויסגעפינען, וואו איז דאָ דער וואָרעם? אפשר איז דאָס דערפּאַר, וואָס מיר זענען מיט פּאַיען קיינמאָל נישט געווען פּאַר זיך אַליין קיין צוויי מינוט? שטענדיג איז געווען אין מיטען א נפש, וואָס האָט פּאַרנומען אינ־גאַנצען אונזער צייט, אונזערע געדאַנקען, אונזערע געפיהלען, אונ־זערע צרות און פּאַרגעניגענס — אַלץ האָט געהערט צו יענעם, ניט צו אונז. פּאַר זיך אַליין א מינוט א פּרייע — דאָס, פע! דער רוח זאָל דאָס וויסען! מיר בויידע זענען ווי באַשאַפען געווארען ספּעציעל נאָר פון יענעמ׳ס וועגען! פּריהער איז געווען פּיני. נאָכדעם האָט גאָט געהאָלפען א ראָזעטשקע. איצט האָט אונז דער אויבערשטער צוגעשיקט א נייעם נחת: איין איידעמעל אויף קעסט! מאַהלט אייך, עס איז שוין געווען דאָס רעכטע איידעמעל! אזעלכע איידעמס מעגען זיך ווינטשען אַלע אידען. איהר ווייסט נאָנץ גוט, אז איך בין ניט פון די מענטשען, וואָס ווערען אזוי גיך

אלזא, דארף מען חתונה מאכען מיין אלמנה'ס טעכטערעלע, ראזען, און מע דארף זיך פארשטעלען פאר א מחותן. איהר האט אין אנדער ברירה? און איהר דארפט פארשטעהן, לויט איהר קענט מיך שוין א ביסעל מיט מיין קאפריז, ווי איך האב דאס ליעב! דאס ווארט „מחותן" שלאגט מיר צו דער גאל! רופט מיך „מענטש", רופט מיך „לאקיי", רופט מיך „משרת", רופט מיך „קנאקניסעל" — אבי ניט „מחותן"! זי אבער, מיין אלמנה הייסט עס, איז דוקא צופריעדען פונ'ם נייעם נאמען, וואס מע האט זי געקרוינט: „מחותנת'טע". אז מע זאגט איהר „מחותנת'טע", ווערט זי בריייטער ווי לענגער. „אט באלד ווערט איהר א שוויע־גער!" — אזוי זאג איך צו איהר. קוועלט זי, ווי א באקסער: „הלואי, זאגט זי, ווי דערלעב איך דאס שוין!"... א שענע שוויע־גער! איהר זאלט זי געווען זעהען צו דער חתונה, אונטער דער טאכטער'ס חופה: א בילד! א פארשוין! א יוגענד! איהר וואלט אין לעבען נישט זאגען, אז ס'איז א טאכטער מיט א מוטער, נאר א שוועסטער מיט א שוועסטער! איך האב מיך, הערט איהר, פארקוקט אויף איהר, שטעהענדיג מיט די קינדער אונטער דער חופה, און האב צו מיר אליין געזאגט:

— שוטה וואס דו ביזט! עלענדער שטיין וואס דו ביזט! אצינד איז פאר דיר א מאמענט... איין ווארט וועג דו זאגסט, איין קוק וועג דו טהוסט, ווערסט דו אוים עלענדער שטיין... בויעסט דיר דיין הויז... פלאנצסט דיר דיין ווייננארטען... טרעטסט ארויף אין דיין גן־עדן... לעבסט דיר דיין רוהיגען לעבען, צווישען אייגענע, ליעבע און געטרייע... שלאג דיר ארויס פון קאפ ראזען... ראזע איז ניט פאר דיר... ראזע פאסט צו דיר, ווי א קינד... זיי ניט נענארט... קוק אויף דער מוטער! זאג איהר דאס וואס, דו ווילדע חיה וואס דו ביזט!... איהר זאלסט דו זאגען, ניט קיינעם! וואס זיהסט דו די נשמה? זעהסט דו דען ניט, ווי זי קוקט אויף דיר, מיט וועלכע אויגען?...

די מחותנים, געשענקט דעם חתן א קאסטן מיט זילבער און האָבן זיך אויסגעשטעלט בריוט און מילד, ווי די אמת'ע פילאנטראָפּן. און איך האָב טאקי ליבּ א פילאנטראָפּ, און נאָך א בעל־הבית א פילאנטראָפּ, אז ער קומט מיר אויף א שמחה און שטעלט זיך ארויס מיט זיין פילאנטראָפּיע, אז אלע זאָלן זעהן און זאָלן וויסן, אז ער איז א בעל־הבית א פילאנטראָפּ, וואָס ווייסט, ווי צו שעצן א „מענטשן"!... אי, דער „מענטש" האָט איהם אפשר געמאכט א פארמעגן? און ווען נישט דער „מענטש", וואָלט ער אפשר איצטער ניט געווען קיין בעל־הבית און קיין פילאנטראָפּ?... אייער שמייכלען, וואָס איהר שמייכעלט, איז אומזיסט! מיין ליעבער פריץ, איך שטעל מיך ניט ארויס פאר קיין סאציאליסט. נאָר א בעל־הבית א פילאנטראָפּ האָב איך פיינט! וואָס קומט מיר דערפאר? והראיה? אָט וועט איהר הערן, וואָס א בעל־הבית, א פילאנטראָפּ קאָן. דאכט זיך מיר, אז גאָט העלפט, מע האָט א געשעפט, וואָס טראָגט־אריין שענע עטליכע טויזענטער א יאָהר, און א מענטשען האָט מען אזעלכען, וואָס מע קאָן זיך אויף איהם פארלאָזן, קאָן מען שלאָפען רוהיג אין דער היים, און אפילו אוועקפאָהרען קיין אויסלאנד און לעבען א גוטען טאָג? איז דאָך אָבער „אונזערע אידעלעך". איך וויים, אז איהר האָט פיינט, נאָר איך זאָג נאָך א מאָל „אונזערע אידעלעך". ס'איז זיי קאָרג די וועלט! א איד האָט ליעב געשעפטען, פליהען, דרעהען, קנאקען, טראסקען — מע זאָל זעהן! מע זאָל הערן! וואָס טויג אייך, מיין שאפּירא'ס בעלי־בתים האָבען זיך נישט באנוגענט מיט דעם, וואָס זיי זענען אזא גאָלדען געשעפט אין אזעלכע זיכערע הענט. זיי זענען אריין אין וועלדער און אין פעלדער, אין „טאָרגעס" און אין טאקסעס, אין וויין און אין קלייען, און אין הייזער האָט זיך זיי פארגלוסט אריינקריכען, ס'איז געווארען א היץ אויף הייזער, הייזער האָבען געבּרענט און זיי האָבען געבּרענט, ביז זיי זענען פארברענט געווארען, אריינגעשלעפּט אונזער שאפּירא מיט וועס־סעלעך, פארהאפּט וויפיעל ס'איז געווען מזומנים און אוועק קיין

נתפּעל און וואָס האָבען א טבע יענעם אָפּלויבען אין טאָג אריין. איך וועל אייך נישט דערצעהלען קיין פּוסטע דבורים, פּזמונות, איבערטריבענע קאָמפּלימענטען וכדומה. איך וועל אייך נאָר זאָגען, אז דאָס וואָרט „ענגעל" איז א באָלדיגונג פּאָר דעם דאָזיגען מענטשען. געגוג פּאָר אייך? אויב ס'איז דאָ א הימעל, אויב מלאָכים שוועבען דאָרט אָרום, און אויב די מלאָכים זענען ניט ערגער פון אָט דעם שאָפירא, זאָג איך אייך, אז ס'איז כּדאי צו שטאַרבען און בעסער זיין מיט זיי, אָלס מיט אָלע איבעריגע צוויי־פיסיגע חיות, וואָס דרעהען זיך דאָ אָרום אונטער גאָט'ס הימעל און פּארפּאסקודיגען די ערד. איהר וועט זאָגען, איך בין א מיזאנטראָפּ, א מענטשענפיינט? איהר זאָלט האָבען פון א מענטשען דאָס, וואָס מיר האָבען געהאַט, אייך זאָלען מענטשען טהון דאָס, וואָס מע האָט אונז געטהאָן, וואָלט איהר געווען ניט א מיזאנטראָפּ, נאָר א גזלן. איהר וואָלט זיך אַוועקגעשטעלט מיט א מעסער אין מיטען גאַס און איהר וואָלט נעקוילעט מענטשען, אַזוי ווי שאָף!... וואָס איז ביי אייך פּאָר א מאָדע לאָזען א מענטשען רעדען שטונדען־לאַנג און נישט פּרענען, צי וויל יענער א גלאָז וואַסער? הייסט געבען טיי!

אָזאָ, וואו האָלטען מיר? ביי אונזער נחת, ביי אונזער איידעמעל שאָפירא.

עס דאַכט זיך מיר, אז איך האָב אייך שוין געזאָגט, אז ער איז געווען דער גאַנצער פיהרער פון א גוראָלניע, א בּראָנפען־פּאַבריק, און ניט נאָר דער גאַנצער פיהרער, נאָר דער גאַנצער בעל־הבית איבער'ן גאַנצען נעשעפט. אָלץ איז געווען ביי איהם אין די הענט, אויף זיין נאָמען. דאָס צוטרויען, וואָס זיי האָבען געהאַט צו איהם, איז אין לשער, און ליעב געהאַט האָבען זיי איהם, ווי א קינד. איהר קאָנט פּארשטעהן, אז אויף דער חתונה זענען זיינע בעלי־בתים, צווויי שותפים, גנבים (זיי זאָלען מיר מוחל זיין, זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט אין אַמעריקע), געווען

איך דענק, אַז עס איז אַייך ניט וויכטיג, ווי אַזוי און מיט וואָס ער האָט זיך געלעבט, און וואו האָט ער געגומען סם? און וואָס עפּיס סם? און וואָס האָט ער געשריבען פּאַר אַ בריעף צו מיר? און וואָס האָט ער מיר געזאָגט? און ווי אַזוי האָט ער זיך געזעגענט מיט ראָזען? און מיט דער מוטער, און מיט מיר? — דאָס אַלץ איז ניט מעהר ווי סענטימענטען, וואָס די דאָמאַניסטען באַנוצען זיך מיט זיי, אום אויסצוקווועטשען ביי׳ם נאַרישען לעזער אַ טרער. איך וויל אַייך נאָר זאָגען אין דריי ווערטער: נישט זיך האָט דער מענטש געלעבט — ער האָט געגומען און האָט אַוועקגעלעבט אונז אַלעמען! דער בראָך איז געווען אַזוי גרויס, דער שמערץ איז געווען אַזוי טיף, דער וועהטיג איז געווען אַזוי גרויליך, אַז ביי אונז אַלע דריי האָט זיך ניט געפּונען קיין אייניציגע טרער! מיר זענען פּאַרגליווערט, פּאַרשטיינערט, פּאַרשטאַרבען געוואָרען, געפּאַלען מיט׳ן פּנים צו דער ערד, און וואָלטען געווען די גליקליכסטע פון די גליקליכסטע, ווען אייענער קומט און האָקט אונז אַראָפּ אַלעמען די קעפּ מיט איין מעסער!... הערט איהר, איהר מענט אייך זאָגען וואָס איהר ווילט — אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די אַלע, וואָס קומען אייך טריסטען חלילה ביי איין אומגליק. זייערע צוגעגרייטע פלומרשט־טרויעריגע פּנימ׳ער, וואָס אויף יעדען שטאַהט אויפגעשריבען: „א דאנק גאָט, וואָס ניט איך"... זייערע הילצערנע רעד, וואָס קלעפּען זיך ניט, זייערע פּאַלשע שבחים, זייער אַוועקגעזעגענט מיט א מורקע אונטער דער נאָז... וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו אָט דער איוב, וואָס ס׳איז א מנהג, אַז יעדער גראָבער יונג זאָל אין איהם אריינקוקען, ווי א האָהן אין „בני־אָדם", איז מיר נמאס! וואָס? אַפיקורסות, זאָגט איהר? דאָס הייסט ביי אייך אפיקורסות? נו, און נעמען אונטערשטעלען א פּיסעל איין אומשולדיגען מענטשען, הייסען איהם חתם׳ענען וועכסלען און אַליין אַוועק מיט געלט קיין אמעריקע, און דעם „מענטשען" לאָזען, ער זאָל נעמען און אַוועק׳סם׳ען אי זיך אַליין, אי נאָך דריי אומשולדיגע נפשות — דאָס וועט ביי אייך הייסען

אמעריקע, און ס׳איז א סברה, אז זיי זענען דאָרטען, ווי מע זאָגט אויף דעם אמעריקאַנער לשון, „אַלרייט", און איהם, שאַפּיראָן הייסט עם, האָבען זיי געלאָזט זיצען ביז׳ן האַלז אין חובות, פּאר־באָדען און פּאר׳חתמ׳עט מיט וועכסלען פון אויבען ביז אַראָפּ. ס׳איז נעווען א גרויסער סקאַנדאַל, און ס׳איז דערגאַנגען דערצו, אז מע האָט גארנישט נעוואָלט קוקען, צי איז ער א „מענטש", צי איז ער א בעל־הבית — ער מוז צאָהלען די וועכסלען, און אזוי ווי ער האָט ניט מיט וואָס, איז ער באנקראָט, און אזוי ווי ער קאָן ניט באווייזען, אז דער באנקראָט האָט זיך צו זיי גענומען פון איין אומגליק, ווערט דאָס אָנגערופען ביי אונז, ווי איהר וויסט, און אפשר וויסט איהר ניט, „זלאָסטנע באנקראָט", דאָס הייסט: איין אָנזעצער א פּאַרך, און א פּאַרך איין אָנזעצער זעצט מען איין אין טורמע, וואָרום א פּאַרך האָט די וועלט פיינט! איהר קאָנט אייך זיין צעהן מאָל איין אָנזעצער, צעהן מאָל איבער׳חזר׳ען דעם פּסוק, און אבי איהר מאַכט דאָס אָפּ קיילעכיג, מיט׳ן „כבקרת", ווי עס געהער צו זיין, שטעלט איהר ארויס דער וועלט מחילה א פּיינ, און קויפט א הויז מיט א „מפטיר", און איהר ווערט א שענער מענטש, און איהר טהוט די גרעסטע שידוכים, און איהר זאָגט דעות אין שטאָדט, און איהר מרעט אויף קעפ, און איהר שטופט אייך צו די גרויסע, צו די למד־וואו גדולים, וואָס פיהרען די גאנצע שטאָדט ביי דער נאָז, און עס דאַכט זיך אייך, אז איהר זענט א גרויסער, און איהר שפּריצט, און איהר בלאָזט זיך, ווי איין אינדיק, און איהר דערקענט ניט קיין מענטשען, און איהר רעדט זיך איין, אז דער רוח חאפּט אייך אקאַרשט ניט אוועק!... האָט קיין פּראַיבעל ניט, איהר פּארשטעהט דאָך, אז ניט אייך מיין איך, די וואָנט מיין איך... וואָס נוצט אייך? מיין בחור, מיין שאַפּירא, האָט ניט נעקאָנט אריבערטראָגען דעם בזיון, און אגב האָט איהם וועה געטהאָן דאָס הארץ אויף אַרעמע אַלמנות און יתומים (זיינע בעלי־בתים האָבען ניט געשאָנעוועט קיינעם, זיי האָבען געגומען וואו זיי האָבען געקאָנט) — ער האָט זיך גע׳סמ׳ט!...

אין אייך אויך... וואָס? איהר ווילט מיר איינרעדען, אז איהר גלויבט יאָ? — געזונטערהייט! איך האָב צו אייך גאָרנישט ניט; אבי איהר אַליין זאָלט זיין איבערצייגט, אז איהר זענט ניט קיין צבוע'ק, קיין היפאָקריט. הערט איהר, אידען, האָב איך פיינט היפאָקריטען, טאקי נאָר ווי א איד האָט פיינט חזיר! זייט אייך פרום, ווי צעהן טויזענט רוחות, אבי מיט איין אמת! טאָמער זשע זענט איהר גלאָט א גנב, א פאַרמאַסקירטער „וצדקתך", זענט איהר ניט פון מיינע לייט, און איך דאַרף אייך אויף תשעה־נייענציג פּפֿרות. אָט אזא מענטשעל בין איך מיר!

הפלל, וואָסער א סדרה געהט היינט? — פייגעלע! פון דער ערשטער מינוט, וואָס די פייגעלעע האָט זיך באַוויזען אויף דער וועלט, האָט אלץ ווי אויפגעלעפט, אלע און אלעס האָבען געשמיי־כעלט און עפּערהט זיך. אלע פנימ'ער האָבען געשיינט. אלעמנ'ס אויגען האָבען אָנגעהויבען צו לייכטען און גלאָנצען. אינאיינעם מיט דעם קינד זענען מיר אלע אויפ'ס נייַ געבוירען געוואָרען. איך וועל אייך זאָגען א שענס: ראָזע, וואָס סע האָט זיך נישט באַוויזען אויף איהר פּנים קיין שמייכעל שוין אזא צייט, האָט פלוצים אָנ־געהויבען וויעדער צו לאָכען מיט איהר פריהעריגען מאָדנע גע־לעכטער, וואָס פאַרגיפטעט אייך און צווינגט אייך, אז איהר זאָלט אויך לאָכען, חאָטש עס ווילט זיך אייך גאָר ווייַנען. אָט אזא מין פּח האָט באַוויזען די קליינע פייגעלע, אז זי האָט אויפגעעפענט איהרע קליינע אויגעלעך און האָט געגומען דאָס ערשטע מאָל מיט א פונק פון פאַרשטאַנד באַטראַכטען אונז אלע דריי. און ווער שמועסט, אז אויף פייגעלע'ס ליפּעלעך האָט זיך באַוויזען דאָס ערשטע שמייכעלע, זענען ביידע אלמנות שיער ניט משוגע געוואָרען פאָר ענטוזיאזם און התפעלות. זיי האָבען מיך באַגענגענט מיט אזא אימפּעט, אז איך האָב מיך פאָר זיי דערשראָקען:

— גוואלד, וואו זענט איהר געווען פריהער מיט איין מינוט? אזוי זענען אָנגעפאַלען אויף מיר ביידע אלמנות.

ווי אזוי? וואָס פאר א נאָמען וועט איהר דעם געבען? נישט אפּיקורסות? אי, ניין? און פון גאָט אליין וועט איהר זאָגען, אז ס'איז ניט קיין אומרעכט? וואָרום ווי טאָר מען רעדען אויף גאָט? טהוט אלע זשע א קוק וואָס זאָגט הערויף איוב? אָט דער זעלבער הייליגער איוב, וואָס ס'איז א מנהג, איהר זאָלט אין איהם אריינקוקען, ווי א האָהן אין „בני־אָדם"? אי, איהר שווייגט? איך שווייג אויך, וואָרום איהר קאָנט רעדען צעזעצטערהייט, וועט אייך קיינער ניט ענטפערען! איהר וועט איבערקיינען נאָך א מאָל די שוין לאָנג איבערגעקייטע ווערטער: „ה' נתן וה' לקח" — און דערבּיי וועט איהר בלייבען... וואָס זאָגט איהר? פילאָזאָפירען הייסט קיינען שטרוי? איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

אלזא, איך קעהר מיך אום צוריק צו מיין אלמנה... וואָס זאָג איך אלמנה? צו מיינע צוויי אלמנות! ראָזע אויך אין אלמנה! חא־חא־חא! עס איז אזוי טרויעריג, עס איז אזא באלעדיגונג פון דער נאטור, אז נאָר לאכען דארף מען. ראָזע איין אלמנה! איהר זאָלט זי געווען זעהן: א קינד פון פופצעהן יאָהר קאָן ניט אויסזעהען יונגער. ראָזע איין אלמנה! איין אלמנה אליין איז נאָך גאָרניט! ראָזע — א מאָמע! א מוטער פון א קינד! אין א חדשים דריי נאָך שאָפירא'ס טויט האָט זיך געלאָזט הערען א קול פון א באשעפענישׂ, און די שטוב איז געוואָרען פול מיט דעם באשעפענישעל. פייגעלע האָבען זיי דעם א נאָמען געגעבען — און אין שטוב האָט געוועלטיגט נאָר איין פייגעלע, און אלע איז געווען נאָר צוליעב דער איינער פייגעלע, און וואו איהר זענט געשטאָנען, און וואו איהר זענט געזעסען, און וואָס איהר האָט ניט געטהאָן, האָט איהר געקאָנט הערען נאָר פייגעלע און פייגעלע און וויעדער פייגעלע! אויב מע זאָל וועלען זיין א מאמין און גלויבען אין „השגחה פרטית", ווי איהר רופט דאָס אָן, וואָלט איך געזאָגט אויף דער פייגעלע, אז דאָס האָט גאָט באלוינט אונז פאר אונזערע גרויסע ליידען און האָט אונז געשיקט א טרייסט. איהר וווייסט אָבער, אז איך בין א קנאפער מאמין און איך בין שטאַרק מסופּק

דער גאנצער וועלט! און וויבאלד אז פייגעלע איז אזא חכמה, קומט דאך איהר, מע זאל זי אזוי לאנג קושען, ביז דאס קינד הויבט אן צו ווייגען, און איך ריים עס ארויס ביי זיי פון די הענט און שטיל דאס איין, וואהרום ביי קיינעם שווייגט ניט אזוי דאס קינד, ווי ביי מיר, און מע קאן זאגען, אז קיינעמ׳ס האר האט פייגעלע ניט אזוי ליעב, ווי מיינע האר, און קיינעמ׳ס נאז ווערט ניט אזוי גערוסען פון איהרע ברעקלעך פינגערלעך, ווי מיין נאז, און פיהלען אויף זיך די דאזיגע ברעקלעך פינגערלעך איז א גן־עדן! עס גלוסט זיך אויסקושען מויזענט מאל איטלעכס גליעד פון די דאזיגע קלייטשינקע, גלאטינקע, ווייסינקע און וויכינקע פינגערלעך! איהר קוקט אויף מיר און איהר טראכט זיך: „אט דער מענטש האט א ווייבערשע נשמה; אניט — וואלט ער אזוי ניט ליעב געהאט קיין קינדער"... אבער איא, איך האב געטראפען, וואס איהר טראכט? ס׳איז אזוי די מעשה: וואס פאר א נשמה איך האב — וויים איך ניט, נאר אז איך האב ליעב קינדער — דאס איז א פאקט! וועמען דען זאל מען ליעב האבען, אז ניט קיין קלייניע קינדער? אייערע גרויסע, ווילט איהר, זאל איך ליעב האבען? אט די גלאטע מארדעם מיט די נעפאקטע בייכלעך, וואס זייער גאנץ לעבען איז א געשמאקער מיטאג מיט א גוטען ציגאר מיט א פרעפעראנסעל? צי אט יענע שענע מענטשען, ווילט איהר, זאל איך ליעב האבען, די וואס קהל׳ען זיך און לעבען פון דער קהל׳שער שיסעל און שרייען און לייארעמען און פויקען איבער דער גאנצער וועלט, אז זייער גאנצער מיין איז טובת הפלל?... אדער איהר זענט א בעלן, איך זאל ליעב האבען אט די יונגע צוציקעס, וואס ווילען מתקן זיין די וועלט, רופען מיך „בורזשוק" און ווילען מיך צווינגען, איך זאל פארקויפען מיינע הייזער און צעטיילען זיך מיט זיי לשם עקספרא־פריאציע? אדער איהר וועט מיר אפשר הייסען, איך זאל ליעב האבען די גראבע ווייבער, די פרוות־הבשן, וואס זייער אינצוגער אידעאל איז פרעסען, קליידער, בריליאנטען, טהעאטער און געפעלען פרעמדע מאנסביליען? צי גאר די אונטערגעשארענע אלטע מוידען,

— וואָס איז דען? וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעג איך א דערשראָקענער און באַקום פון זיי איין ענטפער:

— סטייטש, פייגעלע האָט אָט־ערשט מיט אַנדערהאַלבען מינוט פריהער א לאַך געטהאָן! דעם ערשטען לאַך!

— אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך גאַנץ קאַלט, און אינ־וועניג דאָס הארץ פרעהט זיך, געוועהנלעך, ניט אזוי אויף דעם, וואָס פייגעלע האָט א לאַך געטהאָן, ווי אויף דעם, וואָס מיינע צוויי אַלמנות זענען אזוי ששון־ושמחה'דיג. נו, היינט קאָנט איהר שוין פארשטעהן, וואָס עס האָט זיך אָפגעטהאָן בײַ'ם ערשטען צייהנדעל! די ערשטע האָט דערפיהלט, נאטירלעך, די יונגערע אַלמנה, די מוטער. האָט זי צוגערופען די עלטערע אַלמנה, פאיען הייסט עס, און בײַדע אַלמנות האָבען געגומען פרובירען מיט א גלאָז, און אז זיי האָבען דערהערט, אז עס קלינגט א צייהנדעל, האָבען זיי געמאכט אזא גוואַלד, אז איך בין אריין פון צווייטען צימער ניט טוידט, ניט לעבעדיג.

— וואָס איז דאָ?

— א צייהנדעל!

— עס ווייזט זיך אייך אוים! — זאָג איך צו זיי בכיון, עס זאָל זיי א בֿיסעל רייצען. און בײַדע אַלמנות נעמען מיין פינגער און טאָפען־אָן בײַ פייגעלען אין הייסען מויל־כעל עפים א שארף שפיציקעל, וואָס קאָן זיין, ס'איז א צייהנדעל.

— נו? — פרעגען זיי מיך בײַדע און וואַרטען, איך זאָל זיי שוין אָפגעבען א גרוס פונ'ם צייהנדעל. איך מאַך זיך תמ'ע־וואָטע. איך האָב ליעב זיי צו רייצען. פרעג איך זיי איבער:

— וואָס נו?

— אָבער איך, א צייהנדעל?

— א צייהנדעל, וואָס דען זאָל דאָס זיין?

און דאָס פארשטעהט איהר דאָך, אז וויבאַלד א צייהנדעל, איז דאָך פייגעלע א חכמה, וואָס מע קריגט ניט די צווייטע אין

ערגיץ נעשריבען אין א ביכעל, ווי׳ איך ניט איבערקייען יענעמ׳ס ווערטער. איך האָב אייך שוין געזאָגט, אז איך האָב פיינט זייערע באשרייבענישען פון דער נאַטור, וואָס זענען אזוי עהנליך אויף דער נאַטור, ווי איך בין עהנליך אויף א טערקישען פּאשא. הכלל, ס׳איז נעווען א זומער־נאכט, איינע פון די זעלטענע ווארעמע, לויטערע, פּרעכטיגע נעכט, וואָס דער טריקענסטער מענטש אין דער וועלט ווערט פול מיט פּאָעזיע און עס בענקט זיך איהם ערגיץ אהין, ווייט, ער ווייסט אליין ניט ווואוהין. עס חאפּט איהם ארום פון אלע זייטען א מאָדנער שטראָם פון רוח־הקודש, און ער זינקט אין א הייליגע שטילע רוהיגקייט, און ער פּארקוקט זיך אין דער טיעפּער בלויער יארמעלקע, וואָס מיר רופען דאָס הימעל, און ער פיהלט, אז דער הימעל סוד׳עט זיך עפּים מיט דער ערד, פיהרען א שטילען שמועס צווישען זיך, א שמועס פון אייביגקייט, פון אומ־ענדליכקייט און פון דעם, וואָס מענטשען רופען גאָטהייט...

נו? וואָס וועט איהר זאָגען אויף מיין באשרייבען די נאַטור? ניט געפעלען? בין איך אויסגעשטעלט! האָט צייט, איהר זענט נאָך ניט פּארטיג. איך האָב אייך פּארגעסטען דערצעהלען פון די זשוקעם — מאָדנע, שווערע, ברוין־פּארביגע זשוקעם, וואָס טראָגען זיך אין דער פינסטער, צעלאָזט די פליגעל, זשומען און הודען און טהוען זיך אלע מאל א זעץ אן וואָנט אַדער אן פענסטער, און טהוען א פאל אנידער אויף דער ערד מיט האלב־צעלאָזטע פּאלעס און ווערען אנשוויגען. איהר זאלט נאָר נישט האָבען קיין יסורים — זיי וועלען א ביסעל ארומפּויזען אויף דער ערד, זיך אויפהויבען, צעלאָזען די פּאלעס און וועלען זיך וויעדער דרעהען ארום דער שיין פון דעם ליכט מיט א זשומען און מיט א הודען, און וויעדער נעבען זיך א זעץ אין פענסטער אריין און א פאל אנידער אויף דער ערד... מיר זיצען אויפ׳ן גאניק, וואָס נעהט אין גאַרטען אריין, אלע פיער: איך, און פּאיע, און ראָזע, און פייגעלע. פייגעלע איז שוין א נרויסע; פיער יאָהר וועט איהר ראש־חודש אלול, און רעדען רעדט זי ווי איין אלטער. זי רעדט און פרעגט קשיות. טויזענטער

וואָס אמאל, אין מיינע יונגע יאָהרען, האָבען זיי געהייסען „ניהי־ליסטקעם", היינט הייסען זיי „עס־עסאָווקעם", „עס־עראָווקעם", „קאדעטניצעם" וכדומה אזעלכע שענע נעמען?... איהר זאָגט, וויל איך בין איין אַלטער בחור, בין איך א בעל־כּעסן און א מיזאנ־טראָפּ און מיר געפעלט ניט קיינער? זאָגט אייך — וואָס אהרט מיך, וואָס איהר זאָגט? איך טהו מיר מיינס: איך דערצעהל. וואו זשע האַלט איך? ביי׳ם קינד, ביי פייגעלען, ווי מיר האָבען דאָס ליעב געהאַט. דאָס נאָנצע לעבען האָבען מיר אוועקגעשענקט דעם קינד, מיר אַלע דריי, דערפאַר, וויל דאָס קינד האָט אונז פארזיסט די ביטערקייט פונ׳ם לעבען, צוגעגעבען אונז אַלעמען פרישע ענערגיע צו טראָגען דעם שווערען יאָך פון דער נאָרישער פאר־דאָרבענער וועלט. און פאַר מיר עקסטרע איז אין דעם קינד געווען א נאָנצער סוד. איהר וועט דעם סוד לייכט פארשטעהן, אויב איהר וועט זיך דערמאָנען, וואָס איז געווען פאַר מיר ראָזע. וואָס מעהר דאָס קינד האָט געוואָכסען, אַלץ מעהר האָט געבליהט די האָפענונג ביי מיר אין האַרצען, אז מיין עלענד זאָל ענדליך פאר־שווינדען און איך זאָל אמאָל אויך וויסען פון א לעבען אויף דער וועלט... און ניט נאָר איך אַליין האָב זיך אַרומגעטראָגען מיט דער מחשבה — די זעלבע האָפענונג האָט געלעבט אויך ביי פּאָיען אין האַרצען, און חאָטש מיר האָבען דערפון ניט גערעדט קיינמאָל, נאָר פאַר אונז אַלע דריי איז דאָס געווען קלאָר, ווי דער טאָג, אז עס וועט מוזען אמאָל אזוי זיין... איהר וועט אפשר פרעגען: ווי אזוי קאָנען זיך דאָס מענטשען פארשטעהן אומגערעדט? איז א סימן, אז איהר קענט פסיכאָלאָגיע, נאָר ניט קיין מענטשען... למשל, אָט וועל איך אייך מאָהלען א בילד, וועט איהר זעהען, ווי אזוי מענטשען שמועסען זיך אוים כּמעט אָהן ווערטער, פארשטעהען זיך אויפ׳ן וואונק. אָט האָט איהר אייך א בילד:

א זומער־נאָכט. דער הימל איז פארשמיסען מיט ווייסע מילך־פאָכען. איך האָב געוואָלט זאָגען: די שטערען בלישטשען, פינקלען, שעמעריען. האָב איך מיך דערמאָנט, אז אזוי שטעהט

געחאפט פאר אייך מיט דעם וואָרט „ליעבע" אומגעהרען. גלויבט מיר, אז עס עקזלט מיך! ווייסט איהר, פאר וואָס? דערפאר, ווייל אייערע שרייבערס באַנוצען שוין צו אָפט דאָס דאָזיגע הייליגע וואָרט און מאַכען פון דעם שוין צו א וואַכעדיגען מאכל. דאָס וואָרט „ליעבע", אז מע רעדט דאָס ארויס אויף דער שפּראַך פון אייערע שרייבערס, איז א חלול־השם. דאָס וואָרט „ליעבע" דאַרף ארויסגענאָסען ווערען, ווי עס גיסט זיך אויס א תּפלה צו גאָט, אָדער עס דאַרף זיך אויסגיסען אין א ליעד אָהן ווערטער, אין א געזאַנג פון עכטער פּאָעזיע, עס מעג זיך זיין אָהן ריימען: לויפען־קויפען, חאַפּען־טאַפּען, יאָגען־שלאָגען, גראָזען־בלאָזען, וכדומה אזעלכע גראַמען פון אייערע פּאָעטען, וואָס אז איך לייען זיי אמאל, מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך שלינג ארבעס און פּאַרבייס מיט פּאַפּיער... דער משל מעג אייך ניט געפעלען, נאָר דרעהען מיט דער נאָז באַדארפט איהר ניט. איך ענדיג אייך שוין די געשיכטע מיט מיין אלמנה נומער צוויי און איך מאַך דאָס בקיצור, וואָרום איך האָב פיינט, אז מע געהניצט... זאָגט נאָר, איהר האָט אמאל פארזוכט דעם טעם, עס זאל אייך רייסען א צאָהן, וואָס איהר מוזט איהם ארויסציהען, נאָר איהר לעגט דאָס אָפּ אויף מאָרגען, פון מאָרגען אויף איבערמאָרגען, ביז איהר נעמט אייך אָן מיט הארץ און געהט צום דאָקטאָר; איהר קומט־צו צו דער טיר, איהר לייענט־איבער אויף זיין בלעטל: „דענטיסט אזעלכער און אזעלכער, נעמט־צו פון 8 ביז 1 און פון 1 ביז 8..." חאַפּט איהר א קוק אויפ'ן זייגער און א זאָג צו זיך אליין:

— פון 8 ביז 1 און פון 1 ביז 8? היינט וואָס האָב איך קיין צייט ניט?...

און איהר קעהרט זיך אום צוריק אהיים און איהר רייסט זיך אויף די צייהן... אָט דאָס אייגענע איז געווען מיט מיר און מיט ראָזען. ארויסגענאַנגען בין איך פון דער היים אלע אין דער פריה מיט א באַשטימטען געדאַנק, אז היינט מוז דאָס געשעהן גאָר אָהן א שום הירוץ! פריהער וועל איך איבערערדען מיט מיין אלמנה

קשיות! פֿאר וואָס איז הימעל — הימעל, און ערד — ערד? וועָן איז טאָג און וועָן איז נאַכט? פֿאר וואָס איז ביינאַכט נאַכט און ביטאָג טאָג? פֿאר וואָס רופט די מאַמע די באַבעניו „מאַמע", און די באַבעניו רופט די מאַמע ניט „מאַמע", נאָר „ראָזע"? פֿאר וואָס בין איך איהר א דיאַדיא — א דיאַדיא און ניט קיין פּאָפּא?... פֿאר וואָס קוקט דער דיאַדיא אויף דער באַבעניו, און די באַבעניו קוקט אויף דער מאַמע, און פֿאר וואָס איז די מאַמע אַזוי רויט געוואָרען?... איהר פֿארשטעהט דאָך שוין, אַז דאָס רופט ארויס ביי אונז אַלע דריי א געלעכטער. פֿרעגט פּיגעלע, וואָס לאַכט מען, וועט דער געלעכטער נאָך גרעסער, און ענדיגען ענדיגען ער זיך מיט דעם, וואָס מיר קוקען זיך איבער אַלע דריי, און אַלע דריי פֿארשטעהען מיר זיך גאַנץ גוט, וואָס דער קוק באַדייט. מע דאַרף שוין ניט קיין וועָרטער. וועָרטער זענען איבעריג. וועָרטער זענען באַשאַפֿען געוואָרען נאָר פֿאר פֿלאַפֿלערס, וויבער און אַדוואָקאַטען. אָדער, ווי ביסמארק האָט זיך אמאל אויסגעדריקט: וועָרטער זענען אונז געגעבען געוואָרען אום צו פֿארמאַסקירען אונזערע געדאַנקען. אָט באַגעהען זיך דאָך חיות און עופות און אַלע איבעריגע באַשעפּענישען אָהן וועָרטער! אָט וואַכסט דער בוים, אָט בליהט די בלום, אָט שפּרַאָצט א גרעזעל, האַלט זיך צו צו דער ערד, קושט זיך מיט'ן שטראַהל פון דער זון — וואו איז זייער שפּראַך? אויגען, מיין ליעבער פּריץ, אויגען ביי מענטשען זענען א גרויסע זאַך! וואָס א מענטשענ'ס אויגען קאָנען אייך אמאל זאָגען אין איין מינוט, וועט אייך דאָס מויל ניט אויסרעדען אין קיין טאָג! אונזער איבערקוקען זיך אין יענער נאַכט מיט מיינע צוויי אַלמנות איז נעווען א בלעטל, א קאַפּיטל פון אונזער אַלעמע'ס לעבענס־ נעשיכטע, א גאַנצע פּאָעמע, אויב איהר ווילט, א ליער, א טרויעריג־ליעד פון דריי פֿארלאָרענע לעבענס, פון דריי פֿארקריפּעלטע נשמות, וואָס פֿארשיידענע פֿארפֿאַנטעניישען האָבען ניט דערלאָזט, זיי זאָלען טרינקען פון דעם קוואַל, וואָס הייסט גליק, זיי זאָלען גע־ניסען פון דעם פּאָנטאַן, וואָס הייסט ליעבע... איך האָב מיך ארויס־

מיר אונזער לעבען, פיהרען־אויף א נייע שטוב. און מע בויט פֿלאַנען, יעדער ביי זיך אין האַרצען, ווי אזוי מע וועט לעבען אַלע צוזאַמען: דאָס יונגע פּאָר — פּייגעלע מיט איהר באשערטען, דאָס אַלטע פּאָר — איך מיט ראָזען, און די אַלמנה די באבע (פּאַיע) וועט געווען־טיגען איבער אונז אַלעמען — דאָס וועט זיין א לעבען! די גאַנצע זאַך איז נאָר: ווי דערלעבט מען שוין? ווי דערלעבט מען שוין, אז פּייגעלע זאָל אויסוואַכסען, ווערען א מענטש און אויסקלויבען זיך איהר באשערטען? נאָר אז מע לעבט, דערלעבט מען זיך. אזוי, דאַכט זיך, זאָגט דאָס שפּריכווארט? איך האָב פּיינט שאַבלאָנע שפּריכווערטער. איהר האָט זיי ליעב? זעהר שען. איך פּארגין אייך. אַלזא, אז מע לעבט, דערלעבט מען זיך! פּייגעלע איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען א מענטש און האָט אויס־געקלויבען זיך איהר באשערטען — און אָט דאָ ליגט דער הונט באגראָבען! אָט דאָ ערשט הויבט זיך אָן די רעכטע פּסיכאַלאָגיע, ווי איהר רופט דאָס אָן! איהר ווייסט? דאָס, וואָס איהר קוקט אויפֿן זייגער, איז איבערינ. איך וועל אייך סאי ווי סאי היינט מעהר ניט דערצעהלען. איך דארף גענן; מיינע אַלמנות וועלען נישט וויסען וואָס איבערצוטראַכטען. איך קאָן באשטעהן, אז אויב איהר האָט חשק אויסצוהערען די נעשיכטע פון מיין „אַלמנה נומער דריי", זאָלט איהר זיך מטריח זיין צו מיר אהיים. אַניט — ווי איהר ווילט אייך! פּאָר די פּאַלעס וועל איך אייך ניט שלעפּען. איהר וועט אַליין קומען... אדיע!

עד כאן אלמנה נומער צווייי.

נומער איינס, מיט דער מוטער הייסט עס, אזוי און אזוי... וועט זי ווערען רויטליך, אראפלאזען די אויגען און א זאג טהון: „ביי מיר האט איהר געפועל'ט, רעדט איבער מיט ראזען"... וועל איך אוועקגעהן פון דער אלמנה נומער איינס צו דער אלמנה נומער צוויי און וועל איהר זאגען: „הער נאר אויס, ראזע, ס'איז אזוי און אזוי..." און איך חאפ דאס היטעל און קום צו געהן צו מיינע צוויי אלמנות, לויפט מיר אקעגען פייגעלע, ווארפט זיך מיר אויף די הענט, חאפט מיך ארום ביי'ם האלז, קושט מיך אין די ברילען און בעט זיך ביי מיר, אז „היינטיגען טאג, נאר היינטיגען טאג, זאל איך זאגען דער מאמעניו און דער באבעניו, מיך וועט מען פאלגען, זי זאל זיין פריי, ניט לערנען, ניט שפיעלען, ניט טאנצען, נאר גהן מיט'ן דיאריא אין זאלאגישען גארטען, מע האט געבראכט, זאגט מען, צו פיהרען אועלכע מאלפעס, אזעלכע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער!"... נו, אדרבה, זייט א בריה און נעמט ניט דאס קינד, און גהט ניט מיט דעם אין זאלאגישען גארטען אנקוקען די נייע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער?...

— וואס וועט זיין פונ'ם קינד? — ווארטשעט די אלמנה נומער איינס.

— ער מאכט א תל פונ'ם קינד! — האלט זי אונטער די אלמנה נומער צוויי. און דער דיאריא הערט זיי, די ביידע אלמנות, ווי דעם פאראיהרigען שניי, נעמט דאס קינד און גהט מיט דעם אין גארטען זיך באקענען מיט די נייע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער — און אט אזוי, ווי איך דערצעהל אייך, אלע מאל א נייער תירוץ. עס גהט־אוועק א טאג און א טאג, א ונאך און א וואך, א יאהר און א יאהר, דאס קינד וואקסט, הויבט־אן פארשטעהן אזעלכע זאכען, וואס מע קאן פון זיי ניט רעדען, און עס בלייבט ביי אונז אלע דריי דער הסכם, אלץ אהן ווערטער, אז לאז דאס קינד אונטערוואקסען שוין. אז פייגעלע זאל אויס־וואקסען, ווערען א מענטש און אויסקלויבען זיך איהר באשערטען, דעמאלט ווערען אונז אויפגעבונדען די הענט, דעמאלט רעפארמירען

איך האָב געהאַט אַ חבר פֿיני, האָט ער געהאַט אַ פֿרוי פֿאַיע, האָבען זיי געהאַט אַ קינד ראָזע. איז מיין חבר פֿיני געשטאָרבען, און פֿאַיע איז געבליבען איין אַלמנה. און איך בין ביי איהר געווען אַ בן־בית. און זי איז מיר געווען צום הארצען, און איך איהר אויך. נאָר רעדען האָבען מיר דערפון ניט געריידט. געהאַלטען אין זיך. און אַזוי זענען אַוועק די בעסטע יאָהרען. דערווייל איז איהר טעכטערל, ראָזע, אויסגעוואַקסען, און איך בין געווען נאָך איהר די כּפֿרה. האָט זיך אונטערגעהאַפּט אַ בחור'ל שאַפּירא, אַ גוטער בוכהאַלטער און אַ שענער שאָכשפּיעלער, און די ראָזע האָט זיך אין איהם פֿאַרבּרענט. האָב איך זיך צעקריעגט מיט דער מוטער און בין אַוועק מיט דעם געדאַנק, אַז ווייל איך וועל לעבען זאָל מיין פּוס דאָרט ניט זיין! און איך האָב דאָס וואָרט נישט אויסגעהאַלטען און בין באַלד אויפֿ'ן צווייטען טאָג געקומען און בין געוואָרען דער זעלבער הייסישער, וואָס פֿריהער, און האָב מיך פֿאַרשטעלט פֿאַר אַ מחותן און האָב געפֿראַווען אַ חתונה צווישען דער ראָזע מיט דעם שאַפּירא, וואָס איז געווען דער גאנצער בעל־הבּית איבער זיינע פֿרינציפּאַלע'ס געשעפּטען, גע'חתמ'עט פֿאַר זיי וועכּסלען, און זיי האָבען זיך פֿאַרדרעהט און זענען אַוועק קיין אַמעריקע און איהם האָבען זיי געלאָזט מיט די חובות. האָט ער זיך גענומען דאָס לעבען — און ראָזע איז געבליבען איין אַלמנה. האָט איהר, אַלזאָ, צווויי אַלמנות. און פֿונקט אַזוי ווי איהר מוטער פֿאַיע, די אַלמנה נומער איינס, איז געבליבען נאָך מיין חבר פֿיני'ס טוידט מיט אַ קליין קינד ראָזעטשקע, אַזוי איז איהר טאָכטער ראָזע, די אַלמנה נומער צוויי, געבליבען נאָך שאַפּירא'ס טוידט מיט אַ קליין קינד פֿייגעלע, וועלכע איז געבאָרען געוואָרען אין דריי חדשים אַרום נאָך שאַפּירא'ס טוידט, — און מיר אַלע דריי האָבען די פֿייגעלע ליעב געהאַט דאָס חיות מיט'ן לעבען, און מיר אַלע דריי, איך און פֿאַיע און ראָזע, האָבען זיך אינגאַנצען איבערגעגעבען צום דאָזיגען קינד, ניט צייט געהאַט צו קלערען וועגען זיך און וועגען מיין ראָמאַן מיט דער אַלמנה נומער צוויי, מיט ראָזען, וועלכער

ג.

אַלמנה נומער דריי

— גוט, וואָס איהר זענט געקומען צו מיר אין אזא שעה, וואָס איך בין גראָד אין דער היים. דאָס היימט, אין דער היים בין איך שטענדיג, נאָר פאַר מיר, ניט פאַר יענעם. יעדער מענטש האָט זיך זיינע געוואוינהייטען. למשל, איך בין געוואוינט, אז איך עס, זאָל מיר זיצען אקעגען די קאַץ. אָהן דער קאַץ וועל איך ניט עסען. קיץ־קיץ־קיץ! וואָס זאָגט איהר אויף דער קאַץ? קלוג — א חכמה! זי וועט אייך אַליין ניט נעמען — עס מעג ליגען גאָלד! איהר זענט א מבין אויף איהר פעל? וואָס? איהר האָט פיינט א קאַץ? איין אייגבילדונג פונ׳ם חדר! מע ווייסט די מעשיות! איהר דארפט זיך ניט פאַרענטפערען! ווי אזוי טרינקט איהר טיי? מיט מילך? צי אזוי? איך טרינק מיט מילך... א קאָטא! טפֿרום! אין דער ערד אריין!... קיין זאָך האָט זי אזוי ניט ליעב, ווי מילך. פוטער וועט שטעהן, וועט זי ניט טשעפען, און דערזעהט זי מילך, מוז זי טהון א לעק...

איהר ווייסט דאָך, אז איך האַלט ניט פון הקדמות, נאָר דאָ מוז איך אייך זאָגען א הקדמה: איך האָב פיינט, אז מע שמייכעלט. לאַכען קאָנט איהר וויפיעל איהר ווילט, נאָר ניט שמייכלען. געדענקט איהר זשע אַלסדינג, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט? טאָמער האָט איהר פאַרגעסען — זאָגט, שעמט זיך ניט; גרעסערע פון אונז, מאכט זיך, פאַרגעסען אויך אמאָל. איך וועל אייך מוזען, האָב איך מורא, איבער׳חזר׳ען אין קורצען נאָך א מאָל און געבען אייך איין אויסצוג, א קיצור המעשה:

יונגע צוציקעס; צי סטודענטלעך, צי ניט קיין סטודענטלעך — דער שווארץ־יאָהר וויסט דעם מאטען זייערען! שווארצע העמדלעך סראָגען זיי, שערען שערען זיי זיך ניט, ווער זיי זענען — זאָגען זיי ניט, שארפע צינגלעך האָבען זיי, און קאָרל מארקס איז זייער גאָט — ניט משה רבינו, נאָר גאָט, גאָט אליין! מילא, גאָט — לאָז זיין גאָט, דאָס לעבען וועל איך מיר דערפאָר נישט נעמען! ובפרט, אז איך אליין בין אויך ניט וויים פונ'ם סאָציאליסטישען אידעאל, איך אליין וויים אויך, וואָס קאָפיטאל באדייט, וואָס איז פראָלעטאריאט, עקאָנאָמישער קאמף, וכדומה אזעלכע זאכען, און אויב איהר ווילט וויסען, בין איך אליין אויך... פרעהט זיך ניט, נישט קיין בונדיסט, חלילה, נאָר קיין הינקעדיגער שניידער אודאי נישט!

אלזאָ, קומען זיי אריין צו אונז אלע טאָג, אָט די דריי פאר־שוינדלעך, וואָס איך זאָג אייך; איינער הייסט פינקעל, דער אנדערער — באָמשטיין, דער דריטער גרוזעוויטש. און געהן געהט מען צו אונז, ווי צו זיך אהיים, וואָרום מיינע צווייי אלמנות, די באבע און די מאמע, האָבען א טבע, אז עס קומט־אריין צו זיי א מענטש, וויסען זיי ניט, וואו איהם אוועקצוזעצען, וואָלטען איהם אוועקגענעבען די נשמה, ובפרט נאָך אזעלכע דריי אנטיקען, וואָס איינער פון זיי איז געווים א קאָנדיראָט פאר פייגעלען. דאָס הייסט, קאָנדיראָטען זענען זיי אלע דריי, נאָר קיין דריי חתנים קאָן זי דאָך ניט האָבען, עס מוז דאָך זיין איינער — היינט געה טרעף, ווער דער איינער איז, אז רעדען רעדט מען נישט דערפון, חיות ניט זיכער! און פרעגען פרעגט מען אויך ניט — ביי וועמען וועט מען פרעגען? ביי דער מוטער? וואָס איז ביי זיי די מוטער? א יונגע פרוי מיט א שען פנים, און א סוף! ביי דער באבע? וואָס איז פאר זיי די באבע? די באבע איז באָר זיי נישט מעהר, ווי א ווירטהין, וואָס דארף זעהן, עס זאָל זיין עסען און טרינקען, אז זיי קומען צו געהן, און נישט נאָר עסען און טרינקען, נאָר פרעסען און זויפען... נו, און פון מיר שמועסט מען נישט, וואָרום וואָס בין איך ביי זיי?

האָט זיך דערווייל פֿארצויגען בײַז פֿייגעלע וועט אונטערוואָפֿסען און ווערען א מענטש. און אז פֿייגעלע איז אונטערגעוואָפֿסען און געוואָרען א מענטש... איך וועל אייך בעטען, אז איך דערצעהל אייך עפּעס, זאָלט איהר ניט קוקען אין קיין בוך אַריין, ס׳איז א מיאוס׳ע טבע, און בעסער האָרכען וואָס מע דערצעהלט אייך, וואָרום דאָ פֿאַנגט זיך אָן א נייע געשיכטע.

וואָס איהר ווילט, קאָנט איהר אויף מיר זאָגען, נאָר קיין פֿאַנאַטיקער, קיין עקשן בין איך קיינמאָל ניט געווען. איך בין תּמיד געגאַנגען גלייך מיט דער צייט. איך בין קיינמאָל ניט אָפּ־געשטאַנען, צוריקגעצויגען, ווי אַנדערע, וואָס באַקלאָגען זיך אויפֿן נייעם דור מיט זייערע נייע אידעען.

אַנקוקען קאָן איך ניט אָט די אַלטע חכמים מיט זייער אייביגער פֿרעטענזיע: סטייטש, למאי זאָל דאָס איי וועלען לעהרנען א הוהן? ווער איז עלטער — דאָס איי, צי די הוהן?... בהמות וואָס איהר זענט! אַרבֿה, ווייל דאָס איי איז יונגער, איז דאָס בילכער! איז דאָס פּעהיגער! איז דאָס קלוגער! אודאי דאַרפען מיר, דער עלטערער דור, זיך גוט צוהערען, וואָס זיי, די יונגערע געזעלשאַפֿטען, האָבען אונז צו זאָגען, וואָרום זיי זענען יונג, זיי זענען פֿריש, זיי לערנען, זיי פֿאַרשטען, זיי זוכען, זיי געפֿינען, זיי טהוען־אויף. וואָס דען? אזוי ווי איהר, פֿאַרשימעלטע חכמים, וואָס איהר האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף די אַלטע ספֿרים און ביכער און ווילט זיך ניט ריהרען פונ׳ם אָרט?... אין פֿעס בין איך נאָר אויף זיי, אויף די יונגע, אויף די נייע, וואָס זיי לייקענען אונז אָפּ שוין גאָר אינ־גאַנצען, זענען אונז מבטל, מאכען אונז צו קליינגעלט, זאָגען אויף אונז, אז מיר זענען ניט נאָר בהמות אַדער פּערד — מיר זענען קיין פּערד אויך ניט, מיר זענען גאָרניט! מיר עקזיסטירען ניט! מיר זענען נישטאָ! נישטאָ, און א סוף!... שטעלט אייך פֿאָר, עס קומען־אַריין צו אונז, צו מיינע צוויי אַלמנות מיין איך, און ניט צו מיינע אַלמנות, נאָר צו אונזער פֿייגעלע, צום אייניקעל, דרויי

האָט דאָס געזאָגט אויפֿן בארג סיני? וואָס איז דאָס געוואָרען פּאר א מין עבודה זרה ביי די היינטיגע יונגעלייט, א מין פּאנאטיזם, א מין נייע חסידות — קאַרל מאַרקס איז דער רבי און מיר זענען זיינע חסידים? און אויסער קאַרל מאַרקס איז איין עק, א סוף, אוים וועלט? וואו איז קאַנט, וואו איז שפּינאָזא, וואו איז שאָפּענהויער, וואו זענען שעקספּיר, היינע, גיטהע, שילער, ספּענסער און נאָך הונדערטער גרויסע מענטשען, וואָס האָבען אויך אמאל, כלעבען, געזאָגט א קלוג וואָרט? נישט אזוי קלוג, ווי קאַרל מאַרקס, אבער קיין גאָר גרויסע נאַרישקייטען האָבען זיי דאָך אויך ניט געזאָגט! איך בין, דאַרף איך זייך זאָגען, פון די, וואָס לאָזען זיך ניט שפּייען אין דער קאָשע און האָבען פיינט, אז יענער פּאַרייסט די נאָז, און דערפּאַר האָב איך ליעב צו טהון אמאל יענעם אויף צו־להכעיס. דו זאָגסט אזוי, זאָג איך אזוי. דו זאָגסט גאָר אזוי, זאָג איך דוקא אזוי — און טהו מיר עפּים! איך האָב דערהערט איינמאל פון זיי א שמועס, אז גראַף טאָלסטאָי איז נאַרנישט. איך בין ניט פון גראַף טאָלסטאָי'ס חסידים, איך זאָל איהם פּאַרגעטערען מיט זיין פילאָזאָפּיע און מיט זיין נייער תורה פון יעזוס כריסטוס, וואָס ער מאכט פון איהם דאָס, וואָס ער איז קיינמאל ניט געווען; נאָר אלס קינסטלער שטעהט ביי מיר טאָלסטאָי ניט נידעריגער פון שעקספּיר. אי, טאָמער זענט איהר מיט מיר ניט מספּים, עס איך מיר ניט אפּ דאָס הארץ. איהר וויסט דאָך שוין מיין טבע... ברענג איך דאָך צו טראָגען אויף צו־להכעיס טאָלסטאָי'ס א בוך און געב דאָס פייגעלען, זי זאָל האָבען וואָס צו לייענען. האָט איהר באַדערפט זעהען, מיט וואָס פאר א גרימאסע מיין פיינעלע האָט געגעבען א שטויס־אוועק דעם גראַף טאָלסטאָי! וואָס איז? ניט פינקעל, ניט באָמשטיין, ניט גרוזעוויטש האָלטען פון טאָלסטאָי.

בין איך שוין מסתמא ארוים פון די כלים (אז מע דארף, קאָן איך זיין א שיגעץ אויך!) און האָב זיי געמאכט אלע דריי מיט דער בלאָטע גלייך! איך האָב זיי געזאָגט, אז קאַרל מאַרקס איז א טעאָריע, און א טעאָריע בייט זיך: היינט אזא טעאָריע, מאָרגען

נאָך א שטוהל ביי׳ם טיש, און ווייטער גאָרנישט. זיי זאָלען דאָס אויסרעדען צו מיר א וואָרט! סיידען דאָס זאָלץ־מעסטל ביי׳ם טיש, די צוקער־פושקע, א שוועבעלע אמאָל, אי דאָס — אָהן א ביטע, אָהן א „פאָוושאָלויסטא", נאָר א מאָך מיט דער האַנט איבער׳ן זשילעט, ווי מע רעדט מיט א שטומען, אָדער א טראָג־אונטער צו אייך די ליפּען בשעת איהר פאַרוויכערט א ציגאַר — און ווייטער נישט א וואָרט! אמאָל מאכט זיך, זיי קומען און טרעפען מיך אַליין, זעצט מען זיך אַוועק אַלע דריי און מע שמועסט, אָדער מע צעלעגט זיך מיט די פּיס אויף די סאָפעס און מע שפּייט. זיי זאָלען דאָס אויסרעדען צו מיר א וואָרט, חאָטש אזוי, פון אוידעלקייט וועגען. גאָרנישט! גלייך ווי איך בין ניטאָ! נו, און דאָס דאַרפט איהר וויסען, אז איך צו זיי וועל אודאי נישט אָנהויבען צו רעדען פריהער, איך וועל מיך ניט אונטערלעגען, ווי אַנדערע, מיט צוואַנציג טויזענט חניפה׳לעך און זיסע רעדעלעך און צוקערדיגע שמייכעלעך. עס איז נאָך נישט געבוירען געוואָרען יענער מענטש אויף דער וועלט, פאַר וועלכען איך זאָל אָנבויגען מיין קאָפּ, נישט מחמת איך בין א גדלן... און לאָמיר זאָגען — יאָ א גדלן, רופט דאָס אָן, ווי אזוי איהר ווילט, אייער מיינונג קאָנט איהר האַלטען ביי זיך! נאָר איך האָב פיינט, אז מע רעדט פון זיך. איך דערצעהל אייך פון די דריי קלאָפערס, וואָס פאַר מינים חיות דאָס זענען. אז איך האָב מיך איינמאָל אַרויסגעחאַפּט און א פרעג געטהאָן ביי זיי, ווער פון זיי אַלע דריי שפּיעלט אין שאָך, — האָט איהר באַדאַרפט אָנקוקען פּנימ׳ער! האָט איהר באַדאַרפט הערען א געלעכטער! דאָכט זיך מיר, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר אַיין אומגליק, אז מען איז טאַקי א סאָציאַליסט, און מע שפּיעלט פון דעסטוועגען א שאָך אויך? קאַרל מאַרקס, נישקשה, וועט קיין פאַראיבעל ניט האָבען! שמועסט אָבער מיט זיי — ניין! זיי אַליין אהרט מיך ניט. זיי האָב איך אין דער ערד! ברענען ברענט מיך אויף איהר, אויף אונזער פייגעלעון, למאי לאכט זי מיט זיי? פאַר וואָס זאָל ביי איהר זיין אַלסדינג, וואָס זיי זאָגען, קודש־קדשים, הייליג, גלייך ווי גאָט אַליין

וועלט פאר זיך און ווערען „נעווועזענע" — זאָל אייך גאָט היטען. טוויזענט מאָל ערגער פון א געווהנליכען בשר־ודם. וואָרום א געווהנליכער בשר־ודם, אז ער וועט אייך אָפּדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער זיך באהאלטען, און א „געווועזענער", אז ער וועט אייך באשווינדלען, וועט ער אייך אויפווייזען על־פי חקירה, אז א שווינדלער זענט איהר, ניט ער... נאָר למאי זאָלען מיר פאַרלירען צייט אויף פּוסטע פילאָזאָפּיע? אונזער פייגעלע איז געוואָרען מאַראַם גרוזעוויטש צו זיעבעצעהן יאָהר, און איך וועל אייך ניט דולען מיט קיין לאַנגע ספּורים, וואָס פאַר א חתונה דאָס איז געווען, וואר האָט די חתונה געפּראַווען, וועמען האָט דאָס געקאָסט געלט, און וואָס פאַר א גדולה עס איז געווען ביי די אַלמנות אין שטוב. די מוטער ראָזע האָט דערלעבט פיהרען צו דער חופּה איהר טרייסט, די באָבע פּאיע האָט דערלעבט א נחת — חתונה געמאַכט איין אייניקעל. און איך, טפּש? וואָס איז מיט מיר געווען די שמחה אזוי גרוים? די מיזינקע אויסגעגעבען?... מאַהלט אייך, די שמחה האָט לאַנג נעדויערט — פון אסתּר־תּענית ביז פּורים! מע האָט אונזער גרוזעוויטשען אויפ'ן דריטען טאָג נאָך דער חופּה געבעטען אין חדר אַריין גאָר פאַר א קלייניגקייט: מע האָט געפּונען א גאַנצען אוצר פון באָמבעם און פון דינאַמיט, און אזוי ווי דער בחור איז געווען א כעמיקער, און א באַריהמטער כעמיקער דערצו, איז געפאַלען אויף איהם דער חשד, און אגב האָט מען געפּונען א פּאָר בריוולעך פון איהם, און וואָס טויג אייך גרויס, מע האָט איהם צוגענומען און אוועקגעפיהרט...

און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען פאַר מיר א שטיקעל אַרבייט, א לויפענייש, א דרעהענייש, א שמירענייש, א דולענייש — נעכטיגע טעג! חאפט מען זיך אריין, און נאָך פאַר אזא טיאוס'ער מעשה — איז זייט נעזונט און שרייבט בריוולעך! היינט צוזעהן דעם צער פון דעם יונגען צווייגעלע, משטיינס געזאָגט, פון זיעבעצעהן יאָהר! און די יסורים פון דער מוטער ראָזע! און פון דער באָבע פּאיע! א נאָט'ס שטראָף, איין אויסנאָם האָט זיך געגומען אויף דער שטוב!

אזא טעאריע; און גראַף טאָלסטאָי איז א גרויסער קינסטלער — און קונסט בלייבט אייביג.

נו־נו! האָט איהר באדארפט זעהן, ווי מענטשען האָבען זיך עס א ביסל צעפלאַקערט! דעם סאדעגורער צדיק ווען איהר זאָלט זאטשעפען, וואָלטען זיינע חסידים ניט באדארפט אזוי פייערען אויף אייך!...

וואָס טויג אייך, ווען עס מישען זיך ניט ארײן מיינע צוויי אלמנות, וואָלט געקאָנט ארויס צווישען אונז א מיאוס'ער סקאַנדאל! איך האָב אָבער ארויסגעזעהן נאָכדעם, אז איך בין געווען א נאר, וואָרום סוף־כל־סוף האָב איך דאָך געמוזט זיי איבערבעטען. וווייסט איהר, פאר וואָס? ווייל פייגעלע האָט אזוי געוואָלט! און אז פייגעלע וויל אזוי, דארף זיין אזוי, און לאָז זי מיר זאָגען היינטיגען טאָג, למשל, אז זי וויל, איך זאל די שטוב איבערטראָגען אויף אירן אנדער אָרט, איז עפּיס א תירוץ?

נישט נאָר באַצויבערט האָט מיך אָט דאָס מיידעל, נאָר גאָנץ אײנפאַך פארקנעכטעט, מיין איינעניעם ווילען האָט זי געטוידט און האָט געמאכט מיך פאר א שקלאַף, פאר אירן אויטאָמאט... נישט נאָר מיך — אונז אלעמען האָט זי פארדרעהט דעם קאָפּ מיט דעם שענעם שידוך, וואָס זי האָט געטהאָן — גרוזעוויטש איז געווען איהר באַשערטער, א כעמיקער פון דריטען קורס, א בחור'ל — קיין מעשה ניט, דאָס הייסט, ניט קיין אי־אי־אי — גארנישט! פארהאָן א סך ערגערע! ער איז געווען, ערשטענס, „א טאטענ'ס א קינד". דאָס איז א גרויסע זאך. איהר מעגט אייך זאָגען וואָס איהר ווילט, דאָס שפּיעלט א ראָלע. חאַפּט אייך נישט, איך זאג נישט קיין יחוס. איך זאג נאָר, אז דער שורש האָט אויך א שטיקל וועדטה; זייט איהר פון א גראָבען שורש, מעגט איהר זיין גע־בילדעט, ווי גאָט אלײן, בלייבט איהר אלץ א גראָבער יונג. פון די איבעריגע מעלות זיינע רער איך נישט. די חברה, מוז מען זאָגען דעם אמת, כל זמן זיי האָלטען זיך אין דער מראה, זענען זיי עהרליך און פיין און נאָבעל; קוים אָבער חאַפּען זיי זיך ארויס אויף דער

מיט איהר חתונה האָבען פֿאַר אָט דעם גרוזעוויטשען, מישא האָט ער געהייסען, — און ס׳איז געווארען פֿול די שטוב מיט מישא! קיינער דארף ניט עסען, קיינער דארף ניט שלאָפֿען, קיינער דארף ניט לעבען. וואָס איז? מישא! מע האָט צוגענומען מישאן! מע האָט אייננעזעצט מישאן! מע וועט משפּט׳ען מישאן! מע דארף ראַטעווען מישאן! קאָלטע פֿריפֿארקעם — מע לאָזט ניט צו! נישט מיך, נישט זי, נישט קיינעם! איך האָב געזעהען, אז דאָ שמעקט מיט „המצא מנוחה", אז די גרינגסטע שטראָף, אויב ער וועט זיין א מוצלח, קאָן איהם ארויפֿליהען אין די אייביגע קאטאָרגע, אז ניט, איז העננען!... איך זעה, אייך איז ניט גוט דאָ צו זיצען, זעצט זיך אוועק אָט דאָ, צום פענסטער; און אפשר האָב איך מיך אייך א ביסעל צוגענעסטען, איז אָהן איין אומגליק. איך טראָג איבער מיהר פון אייך. אייך איז גארניט; איהר וועט זיך אויסהערען די מעשה (איך ענדיג זי אייך שוין) און וועט זיך געהן אהיים, און ביי מיר איז דאָס א באַמבע אויף איביג!

וואו זשע האָלטען מיר? ביי העננען... וואהרשיינליך, האָט איהר ניט אין מאָל געלעזען אויף די בלעטער, אז היינט האָט מען געהאַנגען דאָרט און דאָרט צוויי מענטשען, נעכטען האָט מען געהאַנגען דאָרט און דאָרט דריי מענטשען (העננען מענטשען און קוילען היהנער איז היינט געווארען אלץ איין נייעס). און איהר בשעת־מעשה וואָס טהוט? אָדער איהר זיצט און וויעגט זיך און רויכערט זיך א געשמאקען האוואנער ציגאר, אָדער איהר טרינקט גאָר בעת־מעשה א גוטע גלאָז קאוואע מיט פרישע זעמעלעך מיט פּוטער. אי, דאָרטען העננט א מענטש, עס וואַרפט זיך און עס צאפּעלט זיך אין די לעצטע סעקונדען פון זיין אַנאָניע אייערער א באקאַנטער, איין אייגענער, א היימישער, וואָס איהר האָט איהם ניט לאַנג נעזעהען פֿול מיט לעבען, אזוי ווי איהר אצינד? אי, דאָרטען ליגט נאָך א וואַרעמער גוף, וואָס תלינים האָבען מיט נוואלד ארויסגעריסען פון איהם די נשמה? אי, דאָרטען מוטשעט זיך א מענטש, ער וואַלט וועלען וואָס גיכער שטאַרבען, נאָר עס

היינט דאַרפט איהר וויסען, אז די געשעפטען זענען אויך נישט פּויגעלדיג, אין קעשענע האָט אָנגעהויבען טאָגען, איך האָב אָנ־ געהויבען פּלוטעווען, מאכען שווינדעל, פּארזעצט מיינע הייזער, אונטערגעשמאָלצען די קאסע; אויסגעגאנגען דאָס געלט אויך, האָב איך פּאַרקויפט אַ פּאָר קלייטלעך פון מיינע מאיאָנטקעס... איך דערצעהל אייך ניט קיין חריפות פון זיך און שטעל מיך פּאָר אייך ניט אוים! איך וויל אייך נאָר איבערגעבען אַ כּאראקטע־ ריסטיק פון מיינע אלמנות, זיי זאלען זיך דאָס אינטערעסירען אויף אָט אזוי פיעל, פון וואנען מע לעבט, פון וואָס מע לעבט און מיט וואָס וועט מען לעבען וועיטער? גאָרנישט, ס'איז ניט זייער עסק! איך דאַרף זאָרגען פאר אלץ. איך דאַרף טראָגען אלץ אויפ'ן קאָפּ. איך דאַרף קריכען אין דער ערד ארײַן! ווער הייסט מיר? איך וויים, ווער עס הייסט מיר? עס הייסט זיך אלײַן! איך וואָלט וועלען זעהען אייך אויף מיין אָרט אין אזא מין לאַנג צוווישען מענטשען, וואָס איהר וועיסט ניט, ווער פון זיי איז מעהר בריליאַנט! איהר קאָנט אויף זיי קיינמאל ניט האָבען קיין פּאראיבעל, קיינמאל ניט טראָגען קיין שנאה, קיין פּאַרדראָס; און טאָמער מאכט זיך אמאל יא עפּים, עס פּאַרקלויבט זיך א רוח אין הארצען און איהר געהט אוועק אהיים איין אָנגעשטויסענער, — איז ענוג, איהר זאָלט קומען צו געהן און באַגעגענען זיך מיט זייער בּליק, הערען פון זיי דאָס ערשטע וואָרט, — געהט אלץ אוועק מיט'ן וויינט און מיט'ן רויך, און איהר פּארגעסט אין איין אויגענבּליק, צי איהר האָט וועז עפּים געהאט קעגען זיי, און איהר זענט גרייט פּאר זיי צו קריכען אין דער ערד ארײַן. אָט אזעלכע מינים באשעפענישען זענען ראָס. נו, געהט טהוט עפּים! און ווער שמועסט, אָט די פּייגעלע? דאָס איז נאָר איין אָנשיקעניש פון זיין ליעבען נאָמען! עס איז ענוג, זי זאל געבען איין קוק אויף אייך מיט איהרע שענע, טיעפע קירצויכטיגע אויגען — זאָלט איהר שוין איינעמען א מיתה משונה! האָט קיין פּאראיבעל ניט, איך זאָג עס ניט אייך, איך זאָג עס מיר אלײַן, וואָרום זי האָט מיך נאָר משוגע געמאכט

שוואונדען!... פון מיר רעד איך נישט. איך בין נישטאָ. דאָס הייסט, געהן געה איך אהין אַלע טאָג, זיץ־אויס מיט זיי נאָנצע נעכט, רעדען פון אמאָליגע גליקליכע טעג, דערמאָנען זאכען מיט מעשיות מיט געשיכטען פון מיין טייערען פרויַנט פּיני, פון דעם גוטען עהרליכען שאפּירא, פונ׳ם העלד מישא גרוזעוויטש, וואָס די צייטונגען האָבען נאָכדעם אויף איהם געשריבען, אז אין זיין פאַך, כעמיע, איז ער געווען א זשעני... און אוועקגעהן געה איך אוועק פון דאָרט אַלע מאָל מיט א צעוועהטיגט הארץ, מיט א פּאַרדראָס, און איך פרעג מיך אַליין: פאר וואָס האָב איך פאַרשפּיעלט מיין לעבען אזוי נאַריש? וואו הויבט זיך אָן מיין ערשטער פעהלער און וועט זיין דער לעצטער? אז לייב האָב איך זיי אַלע דריי, און טייער זענען זיי מיר אַלע דריי, און יעדע פון די דריי האָט געקאָנט זיין מיינע, און אפשר נאָך איצט אויך... און איטליכער פון די דריי בין איך אי ליעב, אי איבערויג, אי נויטיג, אי אָנגעווארפען. און לאָם איך איין טאָג ניט קומען, טהוט זיך חושך, און לאָם איך זיצען איין איבערויג האַלבע שעה, זענען זיי מיך משלח, פשוט הייסען מיר נעמען דעם וועג. טהוען נישט פון דאנען אהין, זיי זאָלען מיך ניט פרעגען. לאָם איך זיי עפּים פירהאַלטען, זאָגען זיי, אז איך האָב ליעב אומעטום זיך אריינמישען, — וועד איך אין פעם און לויף־אוועק און פאַרשלים מיך מיט דער קאַץ און זאָג אָן דער דיענסט, אז טאָמער וועט מען צו מיר קלינגען, זאָל זי זאָגען, אז איך בין ניטאָ, אז איך בין אוועקגעפאָהרען, און נעם מיך צו מיין טאנעבוך. איך פיהר א טאנעבוך שוין זעכס־און־דרייסיג יאָהר, איין אינטערעסאַנטעם בוך; איהר קאָנט שוין זיכער זיין! פאר מיר אַליין פיהר איך דאָס בוך, נישט פאר קיינעם. אזוי לאנג קרענקט די ליטעראַטור אייערע, ווי לאַנג זי איז ווערטה צו האָבען אזא בוך, ווי מיין טאנעבוך! אייך, קאָן זיין, וועל איך דאָס אמאָל ווייזען, קיין אנדערען — פאר קיין געלט נישט... און וואָס טויג אייך, עס נעהט ניט אוועק קיין האַלבע שעה, קלאָפּט מען מיר אָן אין טיר. „וועד איז עס?" — „דאָס מיידעל פון די אַלמנות איז

שטארבט זיך ניט, ווארום דער תּלין האָט ניט גוט אויפנעצויגען דעם שטריק, אדער ער האָט זיך גאָר אָפּגעריסען און אראָפּגעפאלען; צווישען טוידט און לעבען, און ער בעט זיך נעבאך ביי די הינ־ריכטער מיט א קוק פון זיינע האלב־אָפּגעשטאָרבענע אויגען, מע זאל איהם טהון זיין רעכט וואָם גיכער?... וואָם? איהר קאָנט ניט ליידען, אז מע רעדט דערפון? איהר זענט א מפונק? איך בין אזא מפונק, ווי איהר. און שטעלט אייך פאָר, אז איך בין אליין געקראָכען אומעטום, געוואוסט די מינוט, די רגע, וואָם מע וועט איהם הינריכטען, און געלייענט נאָכדעם אין די צייטונגען די באשרייבונג, ווי אזוי אייגער פון די דריי (געהאנגען האָט מען זיי אלע דריי) האָט זיך לאַנג געראנגעלט מיט'ן טוידט, מחמת ער איז נעווען א שווערער (דאָם איז נעווען באמשטיין), האָט מען איהם צוויי מאל געמוזט הענגען... אזוי האָט מען געשריבען נאָכדעם אין די צייטונגען, און מיר האָבען עס גלייענט, דאָם הייסט, ניט מיר אלע, גלייענט האָבען דאָם נאָר איך און ראָזע: פון דער באבע מיט'ן אייניקעל האָבען מיר די בלעטער באהאלטען — און אזוי האָט זיך די שטוב באַרייכט מיט נאָך א יונגער אלמנה, אלמנה נומער דריי!... און א טרויער האָט זיך נעלעגט אויף דער שטוב, א שטילער, א טוידטער טרויער, אזא טרויער, וואָם עם עקזיסטירט ניט פאָר איהם ניט קיין פארב, ניט קיין ווערטער; אזא טרויער, וואָם באשרייבען איהם טאָר מען ניט, ווארום באשרייבען איהם הייסט פראָפאניירען; אזא טרויער, וואָם ווען א שרייבער פון אייערע שרייבערס ריהרט זיך צו צו דעם, וואלט איך איהם איבער־נעבראָכען די פינגער!... אזא טרויער, וואָם מע דארף ניט, מע קאָן ניט און מע טאָר ניט פון איהם רעדען... אלץ לעבט נאר אין דער פארגאנגענהייט, אין די עראינערונגען. דריי אלמנות — דריי לעבענס. נישט קיין גאנצע לעבענס, נאָר האלבע לעבענס, און נישט קיין האלבע אויך, נאָר שטיקלעך לעבענס, אָנפאנגען פון לעבען. איטליכס פון די דריי לעבענס האָט זיך אָנגעהויבען אזוי גוט, אזוי פאָעטיש, א שיין געטהאָן אויף א מינוט — און פאר־

פון דער ריוויערא

געשריבן אין יאָהר 1909.

נעקומען אייך רופען צום מיטאג. וואָס זאָל מען איהר זאָגען?" — „זאָגט, אז איך קום באלד צו געהן".

נו? וואָס וועט איהר עפּים איצטער זאָגען, מיין ליעבער פּריץ? וואָס הערט זיך עפּים מיט אייער פּסיכאָלאָגיע?... איהר חאָפּט זיך נעהן? קומט, איך גיבּ אויך מיט אייך. איך דאַרף זיין ביי מיינע דריי אַלמנות. איין מאָמענט נאָר, איך וועל אַנ־זאָגען, מע זאָל דאָ גיבּען דער קאַץ עסען, וואָרום איך קאָן מיך דאָרט פּארזיצען ביז טאָג אויך אמאָל. מיר שפּיעלען אין „יעראַשע", אמאָל אין פּרעפּעראַנס. אין געלט שפּיעלען מיר. און איהר זאָלט זעהן, ווי יעדער וויל געווינען! און אז מע מאכט א שלעכטען גאנג, לענגט מען נישט קיין כּבוד, ניט זיי אויף מיר, נישט איך אויף זיי. ביי מיר, אז עמיצער מאכט א שלעכטען גאנג אין קאָרטען, בין איך קאפּאבעל יענעם דורם זיין, צעריסען! וואָס באדייט, למשל, אייער שמייכעל? איך וויים, גלויבט מיר, וואָס איהר טראכט אצינד. איך קען אייך דורך און דורך, און לאָך פון אייער באבע! איהר טראכט אצינד אויף מיר: „אַיין אַלטער בחור, א בעל־כּעסן"...

עד כּאן אלע דריי אלמנות.

פון דער ריוויערא

— וואָס איז אַזעלכעס „ריוויערא" — זאָלט איהר מיך ניט פרעגען. אַזוי ווי איך האָב פון דעם קיינמאָל ניט געוואוסט, אַזוי זאָלט אי ה ר דערפון ניט וויסען. און הלואי וואָלט איך אויך דערפון ניט געוואוסט. קורץ, איהר ווילט וויסען, וואָס הייסט „ריוויערא"? ווען איך זאָגען אין דריי ווערטער: „זשיד, דאוואי הראשי!" ריוויערא — דאָס איז אזא מין ערטעל אין איטאַליע, וואָס דאָקטוירים האָבען אויסגעטראכט צו פּרעסען געלט ביי׳ם עולם. דער הימעל איז דאָרטען שטענדיג לויטער. דער אייגענער הימעל, וואָס ביי אונז. די זון אויך די אייגענע. נאָר דער ים דעקוטשעט — ספנות! ער וואַרפט זיך, ער רוישט, דולט א ספּאָדיק — און איהר האָלט אין איין צאָהלען געלט. פּאַר וואָס געלט? פּאַר גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. אָט דערפאַר א, וואָס דו ביזט א בהמה און האָסט זיך געלאָזט אַיינרעדען „ריוויערא" — צאָהל געלט. און איהר צאָהלט. וואָרום, אַדרבּה, זייט א בריה און צאָהלט ניט! איהר מיינט, מע קריגט זיך מיט אייך? זידלעריי? בזיונות? חלילה! דוקא מיט גוטען. קושענדיג נעמט מען צו ביי אייך די נשמה. איין מעלה האָט זי יאָ, די דאָזינע „ריוויערא" — דעם אמת קאָן מען ניט אָפּלייקענען — ס׳איז דאָרט וואַרעם. און אַז ס׳איז וואַרעם, זאָגט מען, הוסט זיך ווינציגער. און וואַרעם איז דאָרט שטענדיג, א גאַנץ קיילעכיג יאָהר. סאי זומער, סאי ווינטער. איהר מיינט, וואָס איז דער שכל? א

קוקט ער אויף מיר דורך די בריל׳ען, האלט די הענט אין די קעשענעס און מאכט צו מיר: „דאס וועט זיין שפּעטער". טראכט איך מיר: „גע׳פּוען׳ט. וויל׳סט שפּעטער, איז שפּעטער"... איך קום צו געהן מאָרגען — וויעדער א מאל דאס אייגענע: אויסגעהרט, אויסגעפרענט, אויסגעטאפּט און אויסגעקלאפּט — הייסט ער מיר קומען איבערמאָרגען, וועט ער מיר ארויסשפּריצען. פרעג איך איהם: „האָט קיין פּראיבע׳ל ניט, הערר דאָקטער, וואָס קומט אייך?" זאָגט ער: „שפּעטער". שפּעטער, איז שפּעטער. קום איך צו געהן איבערמאָרגען, שפּריצט ער מיר ארויין און הייסט מיר קומען מאָרגען, וועט ער מיר מאכען מאסאזש. קום איך צו געהן מאָרגען, ער זאל מיר מאכען מאסאזש, מאכט ער מיר מאסאזש, דאס הייסט, ער רייבט מיר איין דאס נעכטיגע ארויינשפּריצעכטס, אזוי דאָרף מען פּארשטעהן, און הייסט מיר קומען מאָרגען, וועט ער מיר וויעדער א מאל ארויינשפּריצען. פרעג איך איהם: „וואָס קומט אייך?" זאָגט ער: „שפּעטער". שפּעטער, איז שפּעטער. אלע מאל די אייגענע חכמה, א טאָג איבער א טאָג: איין טאָג אריינ־געשפּריצט, דעם אנדערען טאָג אייננעריבען דאס ארויינשפּריצעכטס. איז מיר באלד ניט געפּעל׳ען דער שווינדעל. ממה־נפשך, וויל׳סט דו מיך שמייסען מיט צוויי ריטער — שמיים. צו וואס דארפסט דו נאָך ציהען? וואו שטעהט דאס, אז אויף ארויינשפּריצען דאָרף מען א באזונדערען טאָג און אויף אייננריבען דאס ארויינשפּריצעכטס וויעדער א באזונדערען טאָג? דאכט זיך מיר, אז ס׳איז גלייכער ביידע זאכען אינאייגעם. דער שכל׳ איז דאך מתחייב: אט האב איך דיר ארויינגעשפּריצט, אט האב איך דיר עס אייננעריבען. אלא וואס דען? צערעמאָניע? דארפען מיר לערנען דעם פּשט, אז דו וויל׳סט צאפּען? צאפּ! אי, אפשר צאפּט זיך גאָר נישט? טאָמער איז נישטא פון וואנען? דו קענסט מיך? דו וויסט מיך? ביזט געווען ביי מיר אין קעשענע? האסט געזעה׳לט מיין געלט?...

פּך הוה. ס׳איז אוועקגעגאנגען א חודש, שיקט ער מיר אריין דורך דער פּאסט א רעכענונג. איז מיר פּינסטער געוואָרען אין די

פראָסטער שכל: די זון וואַרעמט, איז וואַרעם. בכן, איז וואָס? אַז מע הייצט גוט אויס, איז ביי אונז אויך ניט קאַלט. זאָגען זיי אָבער — „לופט". אמת, די לופט איז ניט קיין שלעכטע לופט. סע שמעקט ניט שלעכט. ווי מיט בשמים. ניט די לופט שמעקט, די מאַראַנצען שמעקען. עס וואַכסען דאָרט מאַראַנצען. ווייס איך ניט, צי מע דאַרף פאָהרען צוליעב דעם אַזש אַהין. לופט איז, דאָכט זיך, פאַרהאַן אומעטום. און מאַראַנצען קאָן מען קויפען ביי אונז אויך. זאָגען אָבער די דאָקטוירים, אַז לופט צו לופט איז ניט גלייך. די לופט, זאָגען זיי, וואָס שמעקט מיט בשמים, היילט. אַזוי זאָגען זיי, די דאָקטוירים הייסט עס. נאָר מאַלע וואָס דאָקטוירים זאָגען! למאי זיי זאָגען, אַז דער ים, וואָס אויף דער „רייוויערא", ציהט ארויס אַלע שלאַפקייטען? איך וועל אייך ניט זאָגען, אפשר ציהט ער ביי עמיצען ארויס שלאַפקייטען. ביי מיר וויים איך, אַז ער האָט ארויסגעצויגען וואו איך האָב געהאט ערגיץ א גראָשען, אָט דער דאָזיגער ים! און ניט אַזוי דער ים, ווי די דאָקטוירים. מיר האָט גאָט צוגעשיקט אויף דער „רייוויערא" א דאָקטער, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — נו־נו! דאָס הייסט, אַזוי איז ער אפילו א גאַנץ ליעבליכער מענטש, דוקא א איד, און נאָך וואָסער א איד! דערדט אידיש, ווי איך מיט אייך, און אַזוי זים, אַזוי קוגעלדיג, שטרודעלדיג, צימעסדיג — גאָר א מחיה. נאָר גלעלט קאָן עס צאַפען, אוי צאַפט דאָס! מאַהלע אייך, וואָס ביי מיר וועט מען שוין אָנצאַפען! געטראָפען דעם אָרט! איך האָב מיך מיישב געווען, הערט איהר, און האָב מיך געלאָזט פיהרען ביז דער לעצטער מינוט. איך האָב באַלד ארויסגעזעהען, מיט וועמען איך האָב צו טהון. נאָר איך האָב מיך געמאַכט ניט־וויסענדיג. ווילסט צאַפען — צאַפ. תחילת הערט ער מיך אויס, פרעגט מיך אויס, טאַפט מיך אויס מיט העמערלעך און מיט קלעפערלעך, מיט טרייבלעך און מיט רעהרלעך, און הייסט מיר קומען מאָרגען. פרעג איך איהם: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, הערר דאָקטער, איך וויים ניט די היגע מנהגים; וואָס קומט אייך פאַר'ן וויזיט?"

ווייסט וואָס. נישט נעווא̈לט לערנען — א נישט א לעק. א שלעכט קינד. געהרג'עט, געמית'ט, געווא̈לט ארויסשלאָגען דעם עקשן — איז ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען. א שלעכט קינד. וואָס טהוט מען? זאָגט צו מיר מיינע: „מאך איהם פאר א בעל־מלאכה". „א בעל־מלאכה? משוגע מיינע שונאים!" „וואָס זשע! אז דו וועסט איהם דער'הרג'ענען, וועט זיין בעסער?" אהין־אהער, איך זעה — זי איז נערעכט. געה איך און געב איהם אָפּ צו א בעל־מלאכה, צום בעסטען שניידער, און באדינג מיך מיט איהם אויף דריי יאָהר פאר דריי הונדערטער: „נאט אייך איהם, דעם תכשיט, און מאכט מיר איהם פאר א בעל־מלאכה"... און כ'האב מיך צע־שריבען, מיט'ן דאָזיגען שניידער, בפירוש, אז אין א משך פון דריי יאָהר דארף ער איהם מאכען פאר א פארטיגען בעל־מלאכה, און איך דארף איהם איינצאהלען דערפאר דריי הונדערטער. אַוועק־געגאנגען דאָס ערשטע יאָהר — מיין שניידער איז געקומען, אָפּ־געקומען דעם ערשטען הונדערטער, זיך צעשריבען. פיין. אַוועק־געגאנגען דאָס אנדערע יאָהר — מיין שניידער איז געקומען, אָפּ־געקומען דעם אנדערען הונדערטער, זיך צעשריבען. פיין. אַוועק־געגאנגען דאָס דריטע יאָהר — מיין שניידער איז ניטאָ. איך וואַרט א וואָך. איך וואַרט צוויי — ניטאָ. וואָס איז די מעשה? נעה איך אַוועק צו מיין שניידער: „רב חייט, פאר וואָס זענט איהר נישט געקומען, זאָג איך, נאָכ'ן דריטען הונדערטער?" מאכט ער צו מיר: „עס קומט מיר ניט". „וואָס איז דער שכל?" „דער שכל, זאָגט ער, איז א פראָסטער שכל. אונזער שניידעריי, זאָגט ער, באשטעהט פון דריי פונקטען: א שניידער, זאָגט ער, דארף קאָנען, ערשטענס, די מלאכה. צוויי־טענס, דארף ער, זאָגט ער, קאָנען ארונטערנעמען אמאָל א שטיקעל יתור, אז עס בלייבט איבער. ווילט איהר דאָס, זאָגט ער, אָנרופען גנבה, רופט דאָס אָן, ווי איהר ווילט. און, דריטענס, זאָגט ער, דארף א שניידער קאָנען אויסטרינקען, נעמען, הייסט עס, אמאָל אונטער א יום־טוב, א ביסעל בראָנפען. איז אויף צוויי פונקטען

אויגען. פֿאר יערען אריינשפּריצעכטס היסט ער זיך באצאָהלען צעהן פּראָנקען — דאָרט צאָפּט מען נעלט אויף די פּראָנקען — אָן פֿאר יערען אַיינרייבען דאָס אריינשפּריצעכטס — פֿינף פּראָנקען. נישקשה פֿון אַ רעכענונג! פֿון אַזאַ מין קוראַציע קאָן מען טאַקי נעהן אין גאָלד! האָב איך מיך מיישב נעווען — וואָס טהוט מען? זיך דינגען מיט איהם? דאָס וועל איך צייט האָבען שפּעטער. אַז מאָנען מאָנט ער ניט, דער חכם, היינט צו וואָס זאָל איך מיך חאַפּען? נעה איך צו איהם, ווי איך בין נענאַנגען, אַ טאָג איבער אַ טאָג, אָן ער שפּריצט. איך נעה, אָן ער שפּריצט. אָן אָט אזוי איז אַוועק דער ווינטער. אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, איז פֿורים. צייט קלערען מכח פּאָהרען אַהיים. ובפּרט, אַז אין נעזונט, דאַנק נאָט, פּיהל איך מיך אויך נישקשה'דיג, נאָנץ נישקשה'דיג. מע קאָן זאָגען — למאי זאָל איך לייקענען? — הלואי ווייטער ניט ערגער; בעסער האָט קיין שיעור ניט. דאַרף מען, הייסט עס, אָפּנים, זיך אָפּגעזעגענען מיט'ן קלוגען דאָקטער אָן פּאָהרען אַהיים! קום איך צו נעהן צום דאָקטער: „אזוי אָן אזוי, הערר דאָקטער, איך פּאָהר אַהיים". זאָגט ער: „נעזונטערהייט". זאָג איך: „נו? אָן מכח דער רעכענונג? מע דאַרף דאָך צעצאָהלען זיך מיט אייך אויך, צי ניין?"... קוקט ער אויף מיר דורך די בריללען, האָלט די הענט אין די קעשענעס אָן מאָכט צו מיר: „נו?" וזי איינער רעדט: אין וועמען איז דען די מניעה? רוף איך מיך אָן צו איהם: „האָט קיין פּאַראיבעל ניט, הערר דאָקטער. איידער מיר וועלען זיך מיט אייך צערעכענען, וואָלט איך אייך דערצאָהלען פֿריהער אַ מעשה, אויב איהר האָט צייט"... מאָכט ער צו מיר: „קיין צייט האָב איך ניט, נאָר אויב נישט קיין לאַנגע, דערצאָהלט". זעץ איך מיך אַוועק אָן דערצאָהל איהם די מעשה:

„ווי איהר זעהט מיך, זאָג איך, בין איך אַ איד, דאַנק נאָט, אזוי זיך. אָן קינדער, דאַנק נאָט, האָב איך אויך, פֿינף זאָלען געזונט זיין. פֿינף זיהן. זענען פֿיער פֿון זיי דוקא וואויל קינדער, נעראָטענע, נאָר איינער, ניט פֿאר אייך נעדאַכט, — אַ דער רוח

גיטעל פּורישקעוויטש

א מעשה, ווי אזוי א אידינע איז אלמנה, וואס הייסט גיטעל און חאנדעלט מיט וויסאצקי'ס טיי, האט נאך דריי יאהר שווערע ארבייט אין דער דריטער דומע סוף־כל־סוף ארויסגעראטעוועט איהר בן־יחיד פון דינענסט, אוועקגענעבען א נאנצע פּריסוטסטוויץ פּאר־סוד, און דעריבער באקומען אין שטאדט דעם נאמען פּורישקעוויטש. דערצעהלט אין איין אטעם טאקי פון איהר אליין.

נעשריבען אין יאָהר 1911.

אייער זוהן, זאָגט ער, א פּאַרטיגער בעל־מלאכה. דאָס הייסט, ער איז נישקשה פון א גנב, און מיט א ביסעל ברענפען וועט ער זיך, זאָגט ער, אויסגלייכען מיט אלע שפורים. נאָר א בעל־מלאכה — דאָס, זאָגט ער, וועט ער ניט זיין וויי׳ ער וועט לעבען. היינט פאַר וואָס קומט מיר א הונדערטער?"...

אויסגעהערט די מעשה, מאַכט צו מיר דער דאָקטער: „אַקעגען וואָס זשע, הייסט עס, איז דאָס געקומען צו רעד?" „אַקעגען דעם, זאָג איך, וואָס אייער מלאכה, זאָג איך, דאָקטאָריע הייסט עס, באַשטעהט, ווי יעדע מלאכה, פון דריי פונקטען: מע דאַרף זיין, ערשטענס, א גוטער דאָקטער. צווייטענס, דאַרף מען זיין א מענטש מיט יושר. און, דריטענס, זאָג איך, דאַרף א דאָקטער קאָנען מאַכען געלט. וועלכער פונקט פון די ערשטע צוויי פונקטען עס וועגט בײַ אייך אריבער — דאָס, זאָג איך, וויים איך ניט. נאָר וואָס פאַר א דאָקטער איהר זענט, זאָג איך, אויף חשבונות מאַכען — אויף מיר אזא יאָהר. און איצטער, זאָג איך, אייער סחורה, מיין געלט — לאָמיר זיך דינגען"...

פּאַרשטעהט זיך, אזוי פיעל מפות אונזערע שונאים, וויפיעל איך האָב אָפּגעריסען בײַ איהם מעהר פון צוויי דריטעל. נאָר, גלויבט מיר, ס׳איז דאָס אויך ניט וועדטה, וואָרום איך זאָל גלאַט זיצען אין דער היים און גאָרנישט טהון, און ס׳זאָל מיר זיין באַשערט, וואָלט איך סאי ווי סאי געזונט געוואָרען — היינט וואָס איז מיר די „רייוויערא"?

גיטעל פּורישקעוויטש

— זעהט נאָר, ווי מע האָט זיך עס צונויפגעקלויבען, ווי אויף א בייז וואונדער! צעגעהט אייך, אידען, ווי זאלץ אין וואסער. מע וועט נישט באַווייזען קיין קאָמעריעם און מע וועט נישט דערצעלען קיין בבא־מעשיות, אויפ'ן הימעל א יאריד. מע האָט מיר געזאָגט, אז דאָ איז פּאַרהאַן עפּים איינער א שלום־לייכעם, וואָם שרייבט. אָט דאָס זענט איהר אַליין טאַקי אָט דער שלום־לייכעם, וואָם שרייבט? שרייבט זשע טאַקי, די האַנט זאָל אייך גאָר נישט וועה טהון שרייבענדיג. די גאַנצע שטאָדט זאָלט איהר באשרייבען, פון אויבען ביז אראָפּ. נישקשה, זיי האָבען עס כשר פּאַרדיענט. און דערהויפּט — די נגידים, די מיוחסים פון גאָט, וואָם האָבען זיך אייגנערדט, אז די גאַנצע וועלט איז באשאפען געוואָרען פון זייערטוועגען. מיר דאַרפען האָרעווען און פּארשוואַרצט ווערען, און זיי וועלען זיך אויסקויפען פּאר געלט פון אַלע צרות און פון אַלע גזירות, און נאָך מאכען חוזק פון א אידינע איין אַלמנה, וואָם לעבט פון וויסאָצקי'ס טיי. איך שטעל־צו וויסאָצקי'ס טיי שטעל איך צו אין אַלע בעל־הבתישע הייזער אויף אויסצאָהלען, און דערפון ציה איך מיר מיין שטיקעל ברויט מיט מיין קינד, איין שמיקעל בן־יחיד, וואָם מע האָט דאָס געוואָלט ביי מיר אוועקנעמען פּאר פּרעמדע זינד. איהר מעגט דאָס האָרכען, וואָם עס קאָן זיך פּאַר־לויפען אויף דער וועלט. מיר דאכט, אז זינט די וועלט איז א וועלט, האָט זיך נאָך נישט געטראָפען, אז מע זאָל צונעמען איין־

מוח. בין איך געגאנגען און האָב איהם צוגענומען פּונ׳ם שוסטער און אָפּגענעבען איהם צו אַיין אייגבינדער א שלים־מזל, וואָם זיצט אָהן פּרנסה, קוקט נישט אָן קיין שטיקעל ארבייט אין די אויגען. האָב איך איהם אָפּגענומען פּונ׳ם אייגבינדער דעם שלים־מזל און אָפּגענעבען איהם צו א זייגערמאכער, נאָך א גרעסערען שלים־מזל, וואָם נישט ער פּאַררוכט זייגערס, נאָר ער מאכט זיי קאַליי. אזוי זאָגען אַלע אין שטאָדט. וואָם זשע דאַרף איך, אז ער זאָל מיר מאכען מיין זוהן פּאר א קאַליקע? האָב איך איהם אָפּגענומען פּונ׳ם זייגערמאכער און האָב איהם אָפּגענעבען צו א שמוקלער, ער זאָל איהם לעהרנען דרעהען, שמוקלעריי הייסט עס, און איך האָב מיך מיט איהם צעשריבען, מיט׳ן שמוקלער הייסט עס, אויף צוויי יאָהר, דאָס הייסט, צוויי יאָהר דאַרף ער איהם דרעהען אומזיסט, און אויפ׳ן דריטען יאָהר, אז ער וועט שוין קאָנען גוט דרעהען, וועט ער שוין עפּים פּאַרדיענען אויך. און גאָט האָט מיר געאַלפּען, איך האָב אָנגעטראָפּען אויף א רעכטען בעל־מלאכה, וואָם האָט אפילו ליעב דעם טרונק, דערפּאַר האָט ער אָבער אויסגעלעהרענט מיין זוהן דרעהען אין א סך ווינציגער, ווי איך רעד מיט אייך. די ארבייט האָט איהם פּאַליובט, און מיין משה איז אין איין האַלב יאָהר געוואָרען א פּאַלנע שמוקלער. נאָר וואָם קומט מיר ארויס, אז ער דאַרף איהם דרעהען אומזיסט צוויי יאָהר דורכ־אנאנד? צעשריבען זיך — איז פּאַרפּאַלען. גאָט האָט מיר געאַלפּען, די צוויי יאָהר זענען אויך איבערגעלאָפּען. מאַהלט אייך, עס רעדט זיך אזוי: איבערגעלאָפּען! אז איך האָב איבערגעלעבט די צייט, בין איך גלאָט אין אייזערנע; און אז איך בין שוין איבערגעקומען, זענט איהר שוין פּאַרטיג? דאַרף מען ערשט געהן קריגען איהם ערגיץ א שטעלע, אָדער זוכען ארבייט, שמוקלעריי — וואו זשע האָט איהר ארבייט? א שפּור האָט פּאַרלוירען, א ניכ־טערער האָט געפּונען? און דאָ בין איך איין מענטש אַליין, מיט׳ן פּונט טיי איבער די הייזער, און די קאָנקורענציע איז גרויס, און אין אָנזעץ האָב איך אויך געהאט. א איד א בעל־הבית האָט אָנ־

און־איינציגען בן־יחיד, א קאַרמאַק אויף די עלטערע יאָהרען, ביי א מאַמע איין אַלמנה, וואָס פריהער גאָט און דערנאָך וויסאָצקי קאָן זי זיך באריהמען, אז זי לעבט אויף דער וועלט. אַלץ הייסט געלעבט. גוט געשטאַרבען הייסט אויך געלעבט. וואָרום וואָס האָט מען פונ׳ם פונט טיי, משטיינס געזאָגט, ביי היינטיגע קאָנ־קורענציעס, אז וואו ערגיץ א איד איין אַרעמאַן, טראָגט ער ארום איבער די הייזער טיי צו פארקויפען. דאַרף מען זיך שמייסען. אז יענער וואַרפט־אַראָפּ צעהן, וואַרף איך אַראָפּ פופצעהן, און אז יענער וואַרפט פופצעהן, וואַרף איך צוואַנציג. ביז וואַנעט איז דער שיעור צו וואַרפען? איך בין דאָך נישט וויסאָצקי! ביטער ווי דער טוידט, וואָס זאָלט איהר קלערען? דער גאַנצער ארויס־קוק מיינער איז מיין קאַרמאַק אויף דער עלטער, מיין משה. איך פאַרמאָג איין שטיקעל בן־יחיד, פון מיין מאַן א ירושה, משטיינס געזאָגט. אפילו זעהר א וואויל קינד, איך קאָן מיך נישט באקלאָגען. א געזונטער, א שענער, א גלאַטער, מיט אַלע מעלות, נאָר לערנען האָט ער נישט געוואָלט. ווי אַזוי, מיינט איהר, נישט געוואָלט? חאָטש האָק איהם, חאָטש בראָק איהם. וואָס וועט זיין, זאָג איך, דער תּכלית, משה, אז לערנען נישט, שרייבען נישט, דאָוועגען אויך נישט, — קומט דיר אויס צו זיין נאָר א הינטשלעגער! ענטפערט די וואַנט? בין איך געגאַנגען און האָב איהם אַוועק־געגעבען פאָר א בעל־מלאכה, צו א שניידער, און אָפּגערעדט מיט׳ן שניידער בפירוש, אז ער זאָל איהם לעהרנען שניידערייַ. איז אַזוי ווי איהר קוקט־אָן א נאָדעל־פאָדעם, אַזוי האָט ער אָנגעקוקט ביי איהם א נאָדעל־פאָדעם. טאָג ווי נאַכט ארומגעטראָגען זיך מיט׳ן קינד, אָדער געהאָלפען דער שניידערין שיילען קאַרטאָפלים, אָדער ארויסגעטראָגען די פאָמוניצע. אָנוואַרעמען דאָס פרעסעל — דאָס איז שוין געווען א זכיה. בין איך געגאַנגען און האָב איהם אָפּ־געמומען פונ׳ם שניידער און אַוועקגעגעבען צו א שוסטער. האָב איך אָנגעטראָפען אויף א רוצה, א גזלן, וואָס טאָמער עפּים נישט אַזוי, קאָן ער אייך וואַרפען א האָמער אין קאָפּ און צעשלאָגען דעם

עין־הרע, דוקא א יונג מיט ביינער, אָהן א ברעקעל חסרון. מע קאָן זאָגען, א גבר. דאָס הייסט, דעם נגיד׳ס אייניקלעך זענען אויך נישט קראַנק צו געהן דיענען, נאָר זיי בראַקעווען דער דאָקטער. דערזעהט ער א נגיד׳ס א קינד — איז „נע גאָדים", און טהו איהם עפּים! וועל איך שווייגען? בין איך אַוועק באַצייטענס צום פּרינצעראַטעל און זאָג צו איהם אזוי: „אדוני פּריץ, דעם נגיד׳ס צוויי שטיקלעך סחורה האָט מען שוין ארויסגעבראַקעווען; טאָמער חלילה בראַקעווען מען וועיטער, קאָן עס דערגעהן צו מיין משה׳ן, און מיין משה איז ביי מיר, זאָג איך, איין־און־אייניציגער קאָרמאַק אויף דער עלטער"... וועלט ער מלא רציחה און הייסט, מע זאָל מיך ארויסוואַרפען פון דער פּריסוטסטוועו. און כּך הוה. איידער מע האָט נאָך אריינגעפיהרט דאָס דריטע שטיקעל סחורה פון׳ם נגיד, האָט דער דאָקטער שוין געזאָגט „נע גאָדים", און מע האָט איהם שוין אריינגעפיהרט מיין משה׳ן, און מע האָט איהם שוין אַפּ־געגעבען, און ער האָט שוין אָפּגעשוואָרען, און מע האָט איהם שוין געזאָגט נא־ליעווא־נא־פּראַווא, א שלאַק האָט מיך געטראָפען, אין חארקעווער גובערניע, און א גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע — וועל איך שווייגען? בין איך אוועק צום פּרינצעראַטעל און האָב איהם אָפּגעשפּיעלט א פּריהמאָרגען: נגיד׳ישע קינדער וועסט דו בראַ־קעווען, און איין שטיקעל בן־יחיד פון א מאַמע איין אלמנה, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי — וואו איז סאָוועסט? וואו איז גאָט? הייסט ער דאָך מסתמא, מע זאָל ארויסוואַרפען די זשי־דאָווקע. איז אָבער די זשידאָווקע נישט פּוי׳ל אויף דער פּען און פאַהרט־אַוועק אין דער גובערניע אריין גלייך צום גובערנאַטער, און א פאַל צו די פּים: אדוני פּריץ, אזוי און אזוי: דריי אייניקלעך דעם נגיד׳ס האָט מען פאַרבראַקעווען, און מיין משה׳ן, איין שטיקעל בן־יחיד ביי איין אַרעמער אלמנה, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי, אויף די עלטערע יאָהרען א קאָרמאַק — וואו איז גאָט? וואו איז סאָוועסט? הערט ער מיך אויס, דער גובער־נאַטער, און זאָגט מיר, איך זאָל עס איהם דערלאַנגען אויף פאַפּיער.

געגומען ביי מיר דריי מיט א האלב פונט טיי אויף אויסצאהלען
און האָט אין איין נאכט עוקר געווען, אוועק, זאָגט מען, קיין
אמעריקע — א חלירע וואלט איך זיך אויף איהם גיכער געריכט!
איך האָב דעמאָלט געמיינט, אז די גאנצע וועלט איז אויף מיר
געפאלען. א קלייניגקייט — דריי מיט א האלב פונט טיי אויף
צוויי רובעל מיט צוואנציג? און מע מוז עס האלטען אין זיך,
וואָרום טאָמער וועלט געוואָהר וויסאָצקי, אז איך האָב אין אייג־
פאל, קאָן עס מיר זיין א סגולה צו קרעדיט. וואָס זשע טהוט נאָט?
זאָגט ער: „גיטעל, דו ווייגסט? וואָרט־אויס, דו וועסט ערשט
ווייגען. אָט געהט אויף דיר א פריזיוו"... וואָס פריזיוו? ווער
פריזיוו? איין שטיקעל בן־יחיד ביי א מאָמע איין אלמנה, וואָס
פריהער גאָט און דערנאָך וויסאָצקי — וואו איז דאָס געהערט
געוואָרען אין דער וועלט? וואו איז נאָט? וואו איז סאָוועסט?
נאָר געה שריי חי וקיים! אז ס'איז באשערט צרות, בא־
דאָרף מיין משה שטעהן אקוראט אין איין יאָהר מיט אונזער
נגיד'ס דריי אייניקלעך, פון דריי טעכטער, דריי מכות זאָל זיך זיי
זעצען יעדען באָזונדער אויף אזא איין אָרט — זיי זאָלען נישט
קאָנען ניט שטעהן, ניט געהן, ניט ליגען, ניט זיצען. מע האָט
מיר אָבער געזאָגט: „גיטעל, זעהט נאָר, אייער משה זאָל נישט
זיין א קרבן פאר אונזער נגיד'ס אייניקלעך". חא־חא, וואָס
הייסט? מיינער איז א בן־יחיד, איין־און־אויניגער קאָרמאק ביי
איין אָרעמער אלמנה, וואָס פריהער גאָט און דערנאָך וויסאָצקי,
און יענער איז א נגיד, א גביר, איין אדיר, א מיליאָנטשיק —
סיידען ס'איז חלילה נישטאָ קיין גאָט אויף דער וועלט! נאָר דער
כח פון געלט — מע האָט געגומען אריינפיהרען אויניגוויז דעם
נגיד'ס אייניקלעך, פריהער איינעם — „נע נאָדים". דערנאָך דעם
אנדערען — „נע נאָדים". איז מיר געוואָרען גוט, וואָס זאָלט איהר
קלערען? וואָזום טאָמער חלילה זאָגט מען דעם דריטען אויך „נע
נאָדים" — איז דעמאָלט אז אָך און וועה צו מיין משה'ן! און,
ווי אויף צו־להכעיס, איז, צו מיינע גרויסע צרות, מיין משה, קיין

פֿריסוטסטוועס און מיט טשינאָוניקעס, האָב איך אָנגעהויבען זיי אריינטראָגען וויסאָצקי׳ס טיי אין שטוב אריין, געבען אויף אויס־צאָהלען — און פֿריהער נאָט, דערנאָך וויסאָצקי, איך האָב מיר פֿארדיענט נישט נאָר מיין ביטער אויסקומעניש, איך האָב שוין געהאַט צו שיקען מיין משה׳ן אין פֿאָלק אריין אויך, אמאָל א קערבעל, אמאָל צוויי. איין זאַך איז נאָר געווען ביטער: פֿראָוואָזשוישטעלסטווע! וועז איך האָב א פֿראָוואָזשוישטעלסטווע אין פֿייטער־בארג, וואָלט איך נאָר געווען א קיסעריניי. נאָר אזוי ווי איך האָב געהאַט צרות, נישט קיין פֿראָוואָזשוישטעלסטווע, איז טאַקי געווען ביטער, ווי דער טוידט. עס האָט שוין געהאַלטען דערביי, מע זאָל מיך ארויסשיקען פון פֿייטערבארג, טאַקי פּאָ עטאַפּו, אזוי ווי נאָט האָט געבאָטען. האָט מיר דער אויבערשטער צוגעשיקט איינע א מאדאָם, וואָס שרייבט אויף די בלעטער, זאָל איהר נאָט געבען לאַנגע יאָהר, רבונו של עולם. עפּיס טאַקי נאָר א מלאך, נישט קיין מענטש. א חוץ וואָס זי האָט מיך אויסגעליזט פון אַלע צרות, האָט זי מיך נאָך באַקענט מיט פֿארגאַמענטען. מסתּמא האָט איהר געהערט פון איהם? אין דער דומע איז ער געווען פון די, וואָס רעדען. א מענטש אָהן א גאָל, און א פֿארשוין — ער זאָל נאָר האָבען א ליכטיגען גן־עדן. וואָס דער האָט זיך אוועקגעלאָזט פֿאר מיר! מיר געגעבען א בריף און נאָך א בריף, אַלץ צו אזעלכע מענטשען, וואָס מע דאַרף האָבען א זכיה אויידער מע טרעט נאָר צו צו זיי. האָבען זיי מיך אויסגעהערט און אָפּגעשיקט אויפֿן צום אַנדערען, דער אַנדערער צום דריטען, אַלע מאָל העכער און העכער, ביז אין דער דומע אריין. און איך האָב אָנגעהויבען געהן אין דער דומע אריין כּמעט אַלע טאָג, און אמאָל — צוויי מאָל א טאָג, אויסגעהערט אַלסדינג, וואָס מע רעדט אין דער דומע. און רעדען רעדען דאָרטען אַלע, נאָר שענער פון אַלע — אָט דער פֿארגאַמענט. ער, אז ער פֿלענט זיך אוועקשטעלען רעדען, זאָג איך אייך, אז א וואַנט קאָן עס נעמען, א שטיין קאָן צענאָסען וועלען. א קליניגקייט פֿאר־גאַמענט! דערפֿאר האָט ער געהאַט שונאים אין דער דומע, וואָס

זאָג איך: אדוני פּריץ! וואָס דאַרפסט דו פּאַפּיערן? אָט הערסט דו פון מיר קלאָרע דבורים; נעם, שיק, דערפרעג זיך, וועסט דו זען, אז אַלץ, וואָס איך זאָג דיר, איז תּורה אמת. זאָגט ער צו מיר נאָך א מאָל: „אויף פּאַפּיער, אויף פּאַפּיער". זאָג איך איהם: פּריצ'וניו! איך בין נישט קיין אידינע פון פּאַפּיערן און מיט מסירות פּאַרנעם איך זיך נישט; איך דערצעהל דיר נאָר, וואָס מיר טהוט וועה. נגידים בראָקעווטע מען, און אַרעמע בני־יחידים נעמט מען צו — וואו איז גאָט? וואו איז סאָווסט? זאָגט ער: „גוואַלד, וואָס וויל דערנעהן דעם אמת און איהר אומקהרען דעם קאַרמאַק, ווייטער גאָרנישט. הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אז דער אמת מוז אַרויס, ווי בוימעהל אויפ'ן וואַסער. וועלט ער שוין אין כּעס, דער גובערנאַטער, און הייסט אַרויסוואַרפען די זשידאָווקע. פּויל זיך נישט די זשידאָווקע און פּאַרקויפּט־אויס וואָס זי האָט, און לאָזט זיך אַוועק זוכען דעם אמת גלייך קיין פּייטערבּאַרג. אין פּייטערבּאַרג איז פּאַרהאַן א מיניסטער וואָיעניך דיעל מיט א מיניסטער וונוטרעניך דיעל מיט א סינאָד. און אז מע וועט דאַרפען צום קייסער, וועל איך נישט טרעפען? מיט'ן אמת קאָן איך קומען אפילו פּאַר גאָט. און כּך הוה. געקומען קיין פּייטערבּאַרג, האָט זיך אָנגעהויבען א חתונה מיט א פּראַווא־זשיטעלסטוווע, מיט א טרייבענעש. זאָג איך, אז פּאַר אַרויסטרייבען האָב איך קיין מורא נישט; מורא האָב איך נאָר פּאַר גאָט, זאָג איך, און פּאַר'ן קייסער, און ווייטער פּאַר קיינעם נישט, וואָרום איך נעה, זאָג איך, פּאַר'ן אמת. און דערוויל עסען דאַרף מען אויך, מע קאָן די נשמה ניט אויסשפּייען. וואָס טהוט מען? צו קיין נדבות בין איך נישט געווענהנט געוואָרען. בין איך געפּאַלען אויף איין עצה. פּייטערבּאַרג איז דאָך נישט קיין דאַרף, פּאַרהאַן, ברוך־השם, אידען אומעטום, און וויסאָצקי'ס טיי קען מען אין פּייטער־בּאַרג אויך, אפשר נאָך מעהר ווי אומעטום. אַלע טשינאָווניקעם טרינקען וויסאָצקי'ס טיי. און אזוי ווי איך האָב צו טהון מיט

האָב איך אזוי פיעל טרערען נישט פּארגאָסען, ווי יענעם טאָג, וואָס מע האָט מיר געזאָגט, אז פּאַרגאַמענט איז געשטאָרבען. איין אייגענער טאָטע דארף אזוי נישט באַנג טהון. איך קאָן אייך זאָגען, אז זינט דער פּארגאַמענט איז אוועקגעשטאָרבען, איז מיר נמאס ומאוס געוואָרען אָט דאָס פּייטערבּארג מיט דער דומע מיט דער גאַנצער וועלט. וועז פּארגאַמענט זאָל זיין, וואָלט גאָר אַנדערש געווען. נוסעלאָוויטש און פרידמאן זענען אויך זעהר וואוילע מענטשען, למאי זאָל איך זאָגען? נאָר נוסעלאָוויטש און פרידמאן זענען נישט פּארגאַמענט. איך קום צו געהן צו נוסעלאָוויטשען אָדער צו פרידמאַנען מיט א געוויין, זאָגען זיי מיר, אז זיי קאָנען מיר גאָרנישט העלפען, זיי קאָנען נישט געהן קעגען זאָקאָן. זאָג איך: וואו איז דאָ אזא זאָקאָן, אז א נגיד, א גביר, איין אדיר, א מיליאָנטשיק — זאָל מען זיינע דריי ממזרים ארויסבּראָעווען איינס נאָך דאָס אַנדערע, און פּאר זיי זאָל דיענען איין־און־איינציגער בן־יחיד, א קאָרמאק בון איין אַרעמער אלמנה, וואָס פריהער נאָט, דערנאָך וויסאָצקי? אדרבה, זאָג איך, ווייזט מיר, זאָג איך, אָט דעם זאָקאָן! א דומע, זאָג איך, מיט קיין עין־הרע אזוי פיעל מענטשען, און אלע, זאָג איך, רעדען, און אלע שרייען, זאָג איך, און אלע זידלען זיך, — פּאר וואָס, זאָג איך, זאָל זיך נישט געפינען חאָטש איינער, זאָג איך, וואָס זאָל זיך אָננעמען פּאר איין אַרעמער אלמנה, זאָג איך, וואָס פריהער נאָט, דערנאָך וויסאָצקי? איא, איהר שטומט? מע באַדארף, זאָג איך, האָבען צו אייך א פּוריש־קעוויטש, איין אייגענעם, א אידישען פּורישקעוויטש, וואָלט ער געלעהרענט, זאָג איך, מיט זיי בלק! שוין באלד דריי יאָהר, זאָג איך, אז איך בין אין פּייטערבּארג און דרעה מיך אָרום דער דומע, האָט דען עמיצער, זאָג איך, געפרובט אפילו א מויל עפענען וועגען אזא רציחה, מע זאָל צונעמען ביי איין אַרעמער מאמע, וואָס פריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי, איהר איין־און־איינציג שטיקעל אָנשפּא־רענישׂ, איהר קאָרמאק אויף דער עלטער? סך־הכּל האָט זיך נע־טראָפען נאָר איין מאָל דורך דער גאַנצער צייט, וואָס איינער, עפּים

זאָל איך אייך זאָגען? און שטינגוטערעם! און שרייערס! ווי די הינט — אזוי פלעגען זיי איהם באפאלען און מאכען אזעלכע סקאנדאלען, אז איך פלעג קוים איינזיצען פון אויבען (מיין אָרט איז געווען אין דער דומע תמיד פון אויבען). אז איך דערמאן מיך אָן דעם פּאַרגאַמענטען, שטעלען זיך מיר טרערען אין די אויגען. וואָם וווייסט איהר, וואָם פאַר א דימענט, וואָם פאַר א באַרליאַנט דאָם איז געווען! אז מע שמועסט א מלאך — איז דאָך נישט שייך צו זאָגען. אלע געשעפטען און אלע געסט פלעגט ער אווען־ווארפען און מיך אויסהערען און אויספרעגען, וואָם שרייבט מיר מיין משה. וואָם זאָל ער מיר שרייבען? מיין משה שרייבט מיר, אז עם נעהט איהם, דאנק גאָט, אין דער סלוזשבע גאָר ניט שלעכט. נאָטשאַלסטווע איז פון איהם זעהר צופריעדען, נאָר ער האָט צרות פון דעם פידפעבעל. דער גוי טהוט איהם צום טוידט, ער זאָל איהם לייהען געלט. שוועדט איהם משה, אז ער האָט נישט. גלויבט ער איהם נישט. ער זאָגט, אז אלע אידען האָבען געלט, האָבען זאָל ער קדחת מיט פרעה'ס מכות. נאָט אייך א פידפעבעל! לאָכט ער, פאַרגאַמענט הייסט עס. ער פלעגט ליעב האָבען צו לאָכען און טרייבען קאָטאָוועס. איך קום איינמאָל צו געהן צו איהם, בעט ער מיך זיצען און פרעגט מיך, ווי זיין שטייגער איז, ווי געהט עס מיר אין פּיטערבּאַרג? זאָג איך איהם: „אויף אלע משומדים געזאָגט נעווארען". צעלאָכט ער זיך און פאַלט שיער נישט אראָפּ פונ'ם בענקעל: „איהר וווייסט, זאָגט ער, אפּנים, נאָך נישט, אז איך אליין בין אויך א משומד?" „אזעלכע משומדים, ווי איהר, זאָג איך, מעגען זיין א סך. און וויפיעל ס'איז דא, זאָג איך, משומדים אויף דער וועלט, מעגען זיי שוין אלע, זאָג איך, זיין די כּפרה פאַר אייער מינדסטען נאָגעל!" לאָכט ער נאָך מעהר. געהט ריכט זיך, אז אזא מענטש וועט נעמען און וועט געבען א שטאַרב־אווען! און אזוי פלוצים! וואָם זאָל איך אייך זאָגען, מיין ליעבער פריינט? מע טאָר עס נישט ארויסרעדען, נאָר מיר דאכט, אז וועט מיין מאן עליו השלום איז געלעגען אויף דער ערד,

— א משה ?! . . . . . .

. . . . . .

וואָס איז געווען, ווילט איהר וויסען ? גאָרנישט. מע האָט מיך משלח געווען מיט כּבוד פון דער דומע ארויס און נאָך אַפּ־ געפיהרט אין טשאסט און געוואָלט ארויסשיקען מיט'ן עטאַפּ, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. האָב איך זיי געזאָגט, זאָג איך, אז פּאר ארויסשיקען האָב איך קיין מורא נישט. איך האָב מורא נאָר פּאר גאָט און פּאר'ן קייסער, וויטער פּאר קיינעם נישט. וואָרום איך געה פּאר'ן אמת. איך האָב א חלק אין דער דומע, האָב איך זיי געזאָגט, גלייך מיט אייך. איהר, זאָג איך, רעדט וועגען וואָ־ יענסקי פּאָווינאָסט נאָר מיט דער צונג, זאָג איך, און מיין זוהן, זאָג איך, דיענט טאַקי דעם קייסער, חאָטש ער איז א בן־יחיד. הפלג, זיי האָבען זיך פון מיר נישט געגאָרט. זייער גליק, וואָס איך בין נישט פּארבליבען איבער פּסח אין פּייטערבּארג, בעת עס האָט זיך אָנגעהויבען אין דער דומע דאָס קאָכעניש מיט'ן בלוט, אז אידען נוצען בלוט אויף פּסח. איך וואָלט זיי באָוויזען, ווער סע פּארגיסט בלוט : מיר, צי זיי ? איז אָבער, אויף זייער טרפּה־ נער הצלחה, בין איך אויף פּסח אוועקגעפּאָהרען אהיים, וואָרום מע האָט מיר געגעבען צו וויסען פון'ם מיניסטער וואָיעניך דיעל, אז מיין משה'ן האָט מען פון פּאָלק אומגעקאהרט מיט'ן דאָקטער מיט דער גאַנצער פּריסוטסטווע וועלען האָבען א וויסטען סוף. זיי זענען אלע פּאָר־סוד. וואָרום ס'איז געווען א רעוויזיע און עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז ביי זיי געווען א פּאָבריקע פון וויסע בילעטען ; אידען און קריסטען — ווער עס האָט געהאט גאָט אין האַרצען און א קערבל אין קעשענע — דער איז „נע נאָדים", און אַרעמע לייט נעבאָך, בני־יחידים, איין־און־איינציגע, האָבען באָ־ דארפט געהן דיענען. איצט איז שוין איין עק, אויס מיוחסים ! עס האָבען זיך אויסגעלאָזט ביי אונז די פּריהעריגע גליקען מיט'ן

א בעסאראבער פּריץ, איז ארויס מיט א רעדעניש וועגן וואָיענסקי פּאָווינאָסט. דערהערט „וואָיענסקי פּאָווינאָסט", האָב איך מיך שוין דערפרעהט. א, האָב איך מיר געקלערט, דאנקען גאָט! קוים מיט צרות ארויף אויפ'ן אמת. שוין לאַנג צייט געווען. וואָם זשע? אז זיי רעדען אזעלכע פּוסטע זאכען, וואָם סע שלאָגט צו דער גאַל! דאָם האָט אודאי אָנגעארבייט, טראכט איך מיר, מיין גוואלדעווען מיט מיין דערשלאָגען זיך צו די מיניסטאָרען, מיניסטער וואָיעניך דיעל און מיניסטער וונטערעניך דיעל. צום סוף, וואָם לאָזט זיך אויס? א נעכטיגער טאָג! הערט איין איינפאַל: „מע בארארף, זאָגט ער, איינפיהרען אויף אידען א באזונדער וואָיענסקי פּאָווי־נאָסט, דורך געלט". איהר הערט? „אידען, זאָגט ער, זאָלען זיך מענען אויסקויפען פאר געלט. ווילסט נישט דיענען, געב געלט"... הייסט דאָך עס, וויבאלד אזוי, א ישועה וויעדער א מאל באר די נגידים, א חלירע זאל אויף זיי קומען? און דיענען וועלען, הייסט דאָם, טאקי וויעדער א מאל קבצנים, און בני־יחידים דערצו? וואו איז נאָט? וואו איז סאָווסט? כך הוה. דער אויבערשטער האָט געטהאָן א נס, עס איז געווארען אין דער דומע אזא טומעל מיט אזא געפיל־דער, אז מע האָט געקאָנט מיינען, מענטשען זענען נאָר משוגע געווארען. מעהר פון אלע האָט געארבייט, געווינטליך, פּורישקעוויטש. אָט דער רשע מרושע, ימח שמו זאל ער ווערען, האָט געוואָלט אויפווייזען מיט ראיות און מיט ערות, אז אידען דיענען נישט. לחלוטין נישט. נישטא איין איד, זאָגט ער, אין דער סלוזשבע. דאָם האָב איך שוין נישט געקאָנט אריבערטראָגען. עס האָט מיך געגעבען א בראָט ביי'ם הארצען און א טראָג־אויף: סטייטש, מיין איין־און־איינציגער קאָרמאָק דיענט שוין העכער דריי יאָהר און האָט שוין גאָר א נאגראדע, קומט צו געהן א האָהן א פּורישקעוויטש און זאָגט פאר דער גאנצער וועלט און פאר אלע מיניסטאָרען אזעלכע ווערטער! זאל איך שווייגען? רוף איך מיך אָן פון אויבען, פון דער גאלערייי הייסט עס, און דוקא הויך אויף דער גאנצער דומע:

דאקטוירים

דיאלאג.

נעשריבען אין יאהר 1912.

הפקרות. אלע וועלען שוין ביי אונז זיין גלייך. נו, פרעג איך אייך, איהר זענט דאך א מענטש, וואס איהר שרייבט, — אדרבה, זאגט שוין איהר אליין, קומט מיר נישט, מע זאל פון מיר לאכען, חוזק מאכען, אז וואו צוויי זאל איך זיין א דריטע? מילא, איהר ווילט לאכען, לאכט צעזעצטערהייט; פאר וואס קומט מיר נאך דער נאמען פורישקעוויטש, זיין זאל ער פאר מיר די כפרה? „גיטעל פורישקעוויטש" רופען זיי מיך — זיי זאלען חאטש זאגען „להבדיל"! א שטאדט פון סאמע לצים, פוסטע קעפ, לעדינגעהערס. נו, האבען זיי נישט פארדיענט, מע זאל זיי באשרייבען פון קליין ביז גרויס און פון קאפ ביז פיס? באשרייבט זיי טאקי, פאני שלום־לייכעם. באשרייבט זיי אזוי, אז די נאנצע וועלט זאל פון זיי וויסען. באשרייבט זיי אזוי, אז ס'זאל נישט בליבען פון זיי איינער נישט סיין באשריבענער!

דאָקטוירים

— ווייסט איהר ניט, פעטער, ווּאו זיצט דאָ ערגיץ דער דאָקטער פיינפינקעלקרויט?

— הא? ווי אזוי האָט איהר איהם אָנגערופען? פיינ־פינפיינ...

— פיינפינקעלקרויט.

— פיינפינקעלקרויט? אזוי זשע רעדט. פיינפינקעלקרויט... עפּיס א קענטליכער נאָמען... וואָס זשע, איהר דאַרפט טאָקי דוקא צו־נ־איהם, נעפּרעמענע? צי ס'איז נישקשה איין אַנדער דאָקטער אויך? פּאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, גענוג די דאָזיגע סחורה. אָט דאָ אקעגען זיצט אויך א דאָקטער, צוויי דאָקטוירים; איינער איין אמת'ער דאָקטער, און דער אַנדערער א צייכן־דאָקטער. און טאָקי באַלד די דריטע שטוב, אָט דאָרט, זיצט אויך א דאָקטער, א גאַנץ פיינער דאָקטער, אפילו נאָך גאָר א יונגעטשקער דאָקטער, נישט לאַנג פון דער פאַבריקע, נאָר נישקשה, ער האָט שוין א היבשע פּראַקטיקע. עס האָבען ביי אונז אַלע דאָקטוירים שען פּראַקטיקע, ווּאָרום דער עולם, פּאַרשטעהט איהר מיך, קיין עין־הרע, קרענקט... ווי אזוי, האָט איהר געזאָגט, רופט מען איהם, דעם דאָקטער אייערען? פינפיינפין...

— פיינפינקעלקרויט. איך דאַרף צו איהם האָבען ניט מכּח זיך...

אז ניט היילען זיך, און ניט קיין ווייב, און ניט קיין פריזיוו, איז מסתמא א שידוך... אויב אזוי, דארפט איהר אייער... ווי אזוי היסט ער דאקט... אויף טישטשע כפרות. איך וועל אייך אנ־ווייזען א סך א בעסערען דאקטער. עס וועגדט זיך, ביי וואס יענער האלט? וויפיעל גיט מען?... וואהרום, געווייגטליך, וואס מהר פראקטיקע, אלץ מעהר נדן. און אפילו גאר אהן פראקטיקע, וועט איהר אויך דארפען באצאהלען, וואהרום היינטיגע צייטען א ליאדע סטודענטעל, אבי ער איז נאר אין אוניווערסיטעט, וועט איהר איהם שוין ווינציגער ווי פאר פינף־זעכס טויזענט קארבען נישט קויפען. היינט בפרט א פארטיגער דאקטער, ער מעג זיין א שמאטע שבשמאטע! איהר זאגט מיר אקוראט, וואס מיינט יענער?

— ניין, וויים איך וואס — ניט דאס!... איהר האט גאר אינגאנצען א טעות...

— למאי זאלט איהר וועלען איבערשפארען? איהר הערט וואס איך זאג אייך. אויב יענער קאן גוט באצאהלען, איז דאס פאר איהם אנגעמאסטען. דאס איז שוין איין מאל א דאקטער. א פראפעסער! ער איז אויף אלסדינג: אויף בייכער, און אויף נערוועז, און אויף צייהן, און אויף קינדער, און אויף אפעראציעס, און ווייבער האלטען פון איהם גאר איין עולם ומלואו, וואהרום ער איז טאקי זעהר א פיינער יונגאטש, פארשטעהט איהר מיך, א הויכער, א „מאושטשינע"! און דערצו איז ער נאך א ציוניסט אויך, און א פיסק האט ער — אש־להבה! אז מע שמועסט א צאצקע א דאקטער, איז דאך ניט שייך!

— ניין! איך זאג דאך אייך, אז איך דארף נאר...

— הא? אזוי זשע רעדט! וואס זשע דערצעהלט איהר מעשיות? איהר זעהט אן דאקט א וויים מויערעל?

— נו? איז דאקט זיצט פיינפינקעלקרויט?

— דאקט זיצט ניט פיינפינקעלקרויט, דאקט זיצט מאיר מאלאטשינאוו'ס. א איד א גביר. געווען אמאל א קבצן הגדול

— נאָר צוליעב אייער ווייב? טאָ געהט גלייך אהין — זעהט איהר? דאָרט זיצט א ווייבערשער דאָקטער. דאָס הייסט, א דאָקטער איין אקושאָר. מע זאָגט, א בריה א דאָקטער, און נאָר אויף די חולאת'ען... אז מע שמועסט א ספעציאַליסט, איז דאָך ניט שייך! ס'איז שוין היינט אזוי אייניגעפיהרט אומעטום, אז אויף יעדער ספעציאַלנאָסט איז א באזונדערער דאָקטער: אויף בייכער א דאָקטער, אויף לונג־און־לעבערס א דאָקטער, אויף אויגען א דאָקטער, אויף נערוועז א דאָקטער, אויף קינדער א דאָקטער... היינט דאָס היילען, וואָס מע היילט אצינד, איז אויך נישט דאָס, וואָס אמאָל. אמאָל האָט מען געוואוסט רפואות, רעצעפטען, פילען, פראָשקעס, ביטערע קרייטער; היינט איז געוואָרען א מאָדע מאשינעס מיט רייבעניש, מיט מאסאזש, מיט בעדער, פשוט'ע בעדער — די דאָקטוירים אליין זענען היינט געוואָרען בעדערס, און ס'איז נאָר א סברה, אז היינט איז עס דאָס בעסטע געשעפט... אויף וואָס פאר א ספעציאַלנאָסט איז ער, דער דאָקטער, וואָס איהר פרעגט זיך נאָך אויף אהים? וואָס איז ער? א איד?

— א איד. וואָס דען? א גוי? איהר הערט דאָך נאָכ'ן נאָמען... פיינפינקעלקרויט...

— פיינפינקעלקרויט, האָט איהר געזאָגט? נו־יא, פאר־שטעהט זיך, א איד. וויבאַלד אז פיינפינקעלקרויט, איז א איד. בייַ אונז זענען אלע צום מיינסטען אידישע דאָקטוירים. חאָטש אפילו א איד, אייגענטליך, האָט ליעב א גויישען דאָקטער; א איד האָט ליעב א גויישען אדוואָקאַט, א גויישע קלייט און א גויישען לעהרער... א איד איז די כפרה נאָך א גוי... איז ווי אזוי, האָט איהר געזאָגט, רופט מען איהם, דעם דאָקטער אייערען? פייפער?

— ניט פייפער, נאָר פיינפינקעלקרויט... איך דאַרף צו איהם האָבען מכח עפיס אנדערש...

— אהא! מכח'ן פריזיוו מסתמא? איין עצה האָלטען? איך פארשטעה שוין!... וואָס? ניין?... צי אפשר נאָר מכח א שידוך? אי־א, איך האָב נעטראָפען? הערסט דו! וואָס דען?

קיין דאָקטער, איך דארף ניט קיין פריזיוו, איך דארף ניט קיין שידוך, איך דארף ניט קיין ספעציאליסט — איך בין ניט מעהר ווי א פריקאזטשיק. איך דארף האָבען צום דאָקטער פיינפינקעלקרויט גאָר מכח עפים אנדערש: סע קומט אונז פון איהם פאר'ן גאנצען ווינטער פאר האָלץ...

— פאר האָלץ?!... אלע בייזע וויסטע חלומות! געזעהען א ביסעל! דערטאפט א ווילד־פרעמדען אידען און דרעהט איהם א ספאָדיק: פיינפינקעלקרויט! אפשר האָט יענער קיין צייט ניט? אפשר לויפט גאָר יענער זוכען, וואו פארדיענט מען א קערבעל — ס'איז ערב שבת? איך האָב אָבער באלד דערקענט, הערט איהר, אז איהר דארפט זיין א איד פון האָלץ, גאָט זאָל מיך אזוי באנליקען אויף דער עלטער! אָט די הילצערנע אידען — טפו!...

הגבור והנורא; אצינר, חוץ זיין שאדען, אויף אונז ביידען געזאגט געווארען. האט ער א טעכטערל, איז זי מיאוס ווי דער טוידט. נאר אז גאט העלפט, ס'איז דא מיט וואס, פארשמירט מען דאס פנים מיט א צעהן־פופצעהן טויזענט קארבען און מע פארגינט זיך איהר אראפגערעגען א חתן א דאקטער אזש פון סאמע קיעוו. דאס הייסט, נעענדיגט האט ער אין קיעוו, אליין איז ער נאר איין אומאנער פון אומאן...

— אקענען וואס דערצעהלט איהר עס מיר?

— אקענען דעם, וואס איהר פרענט זיך נאך אויף...

— אויפ'ן דאקטער פיינפינקעלקרויט? דאס פרעג איך ניט, ווייל איך דארף א שידוך טהון מיט א דאקטער, נאר ווייל דער דאקטער פיינפינקעלקרויט איז...

— האט איהר דאך באלד געקאנט זאגען! און איך האב געמיינט, אז דא האנדעלט זיך וועגען א שידוך! הערט זשע אויס, אז ס'איז יא אזוי, גיט אהער דאס אויהער... האב איך א ספעציאליסט — נאר־וואס פון דער נארל ארויס... ניט לאנג געפענט א קאבינעט... ער האט געהאפט עטליכע טויזענט קארבען ירושה, האט ער זיך מיישב געווען און האט דאס גאנצע געלט ארייננגעפראקט אין א מאשין, אליין געפאהרען קיין אויסלאנד נאך דער מאשין. קיין פראקטיק דערווייל האט ער נאך ניט, נאר איך זאל שוין האבען אזא דאגה מיט וואו נעמט מען אויף שבת, ווי איך האב א דאגה מיט זיין פראקטיק! זארגט זיך ניט, ער וועט האבען די בעסטע פראקטיק, אט וועט איהר זעהען, וואהרום די דאקטוירים, וואס אויף די דאזיגע שלאפקייטען, האבען אלע די שענסטע פראקטיק! ספעציאליסטען!... זעה־נאר, וואס חאפט איהר זיך אזוי? וואס אנטלויפט איהר? שטעהט א ווייל! איך האב אייך נאך ניט געקאנטשעט. איך האב נאך א פאר דאקטוירים...

— אבער, אין גאטעס ווילען! לאזט מיך צורוה מיט אייערע דאקטוירים! וואס האט איהר זיך אנגעקלעפט? איך דארף ניט

מיסטער גרין
האָט א דושאָפּ

דערצעהלט פון איהם אליין, און איבערגענעבען פיט זיין לשון.

נעשריבען אין יאָהר 1915.

מיסטער גרין האָט אַ דושאַב

— האָו דו יו דו, מיסטער שלום־עליכם! איך וויים ניט, אויב איהר קענט מיך?... איך קעהר מיך אָן מיט אייך שטיקלעך אייגענע, שני־שבשלישים... דאָס היסט, ניט מיט אייך, נאָר מיט אייער טביה דעם מילכיגען און מיט זיין קרוב מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ... אהא! אויא, ס'איז אייך אינטערעסאַנט? איהר האָט זיך אזש אָפּגעשטעלט? — שטעהט זשע טאַקי א וויילעטשקע אָט דאָ מיט מיר אויפ'ן סיידוואָק, וועלען מיר א ביסעל שמועסען פון דעם אמעריטשקע, וואָס פאר א גאָלדענע מדינה דאָס איז. און ניט אזוי פון אמעריקע, ווי פון איהרע ביזנעס, ווי מע וועהרט אויסגעריסען אין עושר און אין כבוד, ביז גאָט שיקט צו דעם רעכטען דושאַב, און אז גאָט העלפט, אז מע שלאָגט זיך ארויף אויף רעם רעכטען דושאַב, איז דאָ א האָפענונג, מע זאָל מיט דער צייט זיך ארויפארבייטען, וועהרען נוט־אָפּ, אויסוואָפסען א דושייקאָב שיף, א נייטען שטראוס, אָדער חאָטש א הערי פישעל — מיט איינעם וואָרט: זיין אָלרייט... איך קאָן אויף זיך נאָך לעת־עתה ניט זאָגען, אז איך בין אָלרייט, נאָר א דושאַב, געלויבט דער אויבערשטער, האָב איך שוין, און דער גאַנצער אנטיק פונ'ם דאָזיגען דושאַב איז, וואָס איך בין עם אליין דערגאַנגען, אליין מיט מיין אייגענעם שכל... נאָר איך זעה, אז איהר ווילט וויסען, איהר געהט אוים — ווער איז דער פּארשוין, וואָס רעדט צו אייך? אז איך וועל אייך זאָגען, אז דאָס רעדט מיסטער גרין, וועט איהר זיך

דאוועגט, רופט זיך אָן איינער: „און ווער וועט אונז געבען אַ בלאָז?" רוף איך מיך אָן: „א בלאָז? לאָזט מיך"... וועט איהר פרענען, ווי קומט צו מיר א בלאָז? איז די מעשה אזוי. קיין בעל־תּוקע בין איך אין דער היים טאקי ניט געווען. מיין טאטע אויך ניט. מיין טאטענ'ס טאטע אויך ניט. נאָר יונגלעך שקצים, אז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול און מע האָט דערטאָפּט אַ שופר, האָט מען מעשה ספּאָרט געבלאָזען און געבלאָזען אזוי לאַנג, ביז דער שמש האָט אונז אָפּגענאָסען מיט וואַסער און ארויס־געטריבען פון שוהל. — בקיצור, איך קען די מלאכה, און ווי זאָגט איהר: אז מע שמועסט, אז ער יכול'ט, איז דאָך ניט שייך... וואָס טויג אייך, איך האָב געגעבען א נעם דעם שופר אין האַנט און האָב זיי געגעבען א בלאָז „תּקיעה־שברים־תּרועה", און אויסגעלאָזט האָב איך זיי מיט א „תּקיעה גדולה" בלא גוזמא פון דאַנען ביז ברוקלין־בריידוש! דערהערט אזא בלאָז, רופען זיי זיך אָן צו מיר: „פון וואַנען איז א יונגערמאן?" זאָג איך: „וואָס איז די נפקא־מינה?" זאָגען זיי: „טאָמער וואָלט איהר זיך באשטעלט ביי אונז פאר א בלאָזער אויף ימים נוראים? אונזער בעל־תּוקע איז געשטאָרבען". „איך זאָל קאָנען, זאָג איך, מאכען דערפון א לעבען, איז מהכתּיתי"... „מאכען א לעבען פון בלאָזען אליין, זאָגען זיי, איז שווערליך. סיידען איהר זאָלט דערצו נאָך עפּים טהון"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס נאָך זאָל איך טהון? זיין דערצו א דרייוואר? א גאבעטשמען, אדער א סטריט־קלינער?" זאָגען זיי: „וויבאלד איהר זענט א בלאָזער, א בעל־תּוקע הייסט עס, קאָן מען פון אייך אזעלכע גראָבע ארבייט ניט פארלאַנגען. דאָס איינציגע, זאָגען זיי, וואָס מיר קאָנען אייך געבען, איז נאָר א טשענס, איהר זאָלט קאָנען, זאָגען זיי, בלאָזען נאָך אין א שוהל"... איז דאָס מיר אריין אין נאָז אריין און איך טראכט מיר: אז איך האָב א טשענס צו בלאָזען נאָך אין א שוהל, קאָן איך דאָך האָבען א טשענס צו בלאָזען נאָך אין צוויי שוהלען. און פאר וואָס ניט אין דריי שוהלען?... און איך בין אוועק דאונטאון פון איין שוהל

טראכטען: גרין? נעל? בלוי? — ס'איז אזוי גוט ווי נאר־נישט... דאָ היים איך גרין, דאָרט האָב איך געהייסען גרינבערג. פון וואַנען? פון אַדעס? — פון אַדעס... פון יעהופּעץ? — פון יעהופּעץ... פון פּתריליעווקע, פון טעפּליק, שפּאָלע, אומאַן, באַר־דיטשעוו — בקיצור, פון י ע נ ע מקומות... און געהאַנדעלט האָט מען, ווי אַלע אידען האַנדלען. געדרעהט, געמעקלערט, ביז ס'איז געקומען דאָס גוטע שטיקעל צייט און מען איז ארויסגעטריבען געוואָרען און מען איז מגולגל געוואָרען אהערצוצו, אין קאָלומבום'עס מדינה. און מע האָט אזוי לאַנג געגעסען, ביז מע האָט אויפגעגעסען פון זיך דאָס לעצטע שטיקעל העמד, האָט מען אָנגעהויבען פּאַר־שוואַרצט ווערען גאָר אויף אַיין אַנדער אופן און מע האָט געטהאָן פּל עבודת־פּרך — ס'איז נישט געגאַנגען! ביז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול. און אז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול, האָב איך דערזעהן אין די פּייפּערס, ווי מע אַדווערטייזט חזנים, שוהלען, מנינים. אין די סטאָרס, האָב איך דערזעהן, שטעלט מען ארויס סידורים, מחזורים, שופרות, טליתים, און דער עולם, האָב איך דערזעהן, הויבט־אָן צו־שמייכלען זיך צום רבונו־של־עולם, חנפה'נען גאָט צולויבּ ביזנעס — האָב איך מיך מיישב געווען און זאָג צו זיך אַליין: „מיסטער גרין! ביז וואַנען וועסט דו זיין א גרינער? טהו אויך א לעק פונ'ם ראש־חודש אלול און פון די עשרת ימי־תשובה!"... נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען טהון א לעק, אז סע לעקט זיך... צו וואָס קאָן איך מיך נעמען? זיך שטעלען פּאַר א חזן? — בין איך קיינמאָל ניט געווען קיין שוסטער... פּאַר א שוחט? — מיין טאַטע איז קיינמאָל ניט געווען קיין בעל־עגלה... קיין רעווערענד וועל איך דאָך אודאי ניט זיין, וואָרום איך קען עברי און פּארשטעה פּירוש־חמלות... סיידען א בוטשער אויף סטריקטלי כשר? — האָב איך אין דער היים נישט געהאַנדעלט מיט גנבה'שע פערד... פּאַרטיעפט, ווי אייער טביה זאָגט, אין די דאָזיגע מחשבות און געדאַנקען, בין איך אריין אין א מקום קדוש... ראש־חודש אלול, דער עולם דאַוונט, מע זאָגט „לדוד אורי"... מע האָט אָפּמי־

נעוועדמיין, געזונטערהייט! איכ'ל אייך נאָך זאָגען א דאנק. וואָרום פאר מיר וועט דאָס זיין אין אדוועדטייזמענט... פאר־קעהרט, איכ'ל אייך נאָך בעטען, איהר זאָלט ארויסשטעלען מיין אדרעס: מיסטער גרין, טשערי סטריט, נ ו י ו י א ר ק ס י ט י, פליעז... איך האָף, מיר'ן זיך נאָך אמאל באגעגענען אפטאון. דערווייל זייט מיר גוד באי!

אין דער אנדערער, פון איין מנין אינ׳ם אנדערען, אומעטום געמאכט פּראָבעם, באַוויזען מיין קונסט אין תּקיעה־שברים־תּרועה, נעהאט דעם גרעסטען סוקסעם, ווארום איך, אז איך בלאָז, לויפט מען זיך צונויף פון אלע שוהלען. מיך האָבען געהערט בלאָזען דזשאַדזשעם, קאָנגרעסמענס, אסעמבלימענס, און אלע האָבען געזאָגט: וואָנדער־פול! איהר קאָנט פּארשטעהן, אז דעם ערשטען יאָהר האָב איך נעהאט נאָר איין שוהל מיט צוויי מנינים. דאָס צווייטע יאָהר — דריי שוהלען מיט פינף מנינים. היינטיגס יאָהר שניידט זיך מיר, אז דער אויבערשטער וועט וועלען, ביז א דאָזען מנינים, און איך וועל קאָנען מאכען א שענע פּאָר טאָלער. אי, ווי אזוי קאָן איין מענטש אטענדען צו אזוי פיעל ביזנעס? — דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען; ס׳איז אמעריקע, און אין דעם לאַנד העלפט מען זיך שוין אוים. אין איין אָרט איז ביי מיר די תּקיעות פריהער, אינ׳ם אנדערען אָרט א ביסעל שפעטער, אינ׳ם דריטען נאָך שפעטער. איך טרעי מיין בעסט, אז דאָס פובליקום זאָל זיין סאטיספייט, ביקאָז אז טאָמער לאָז איך דורך די צייט, פּארליר איך דאָך מיין דזשאָב מיט מיין רעפוטיישאָן. איהר וואונדערט זיך, מיסטער שלום־עליכם, וואָס איך יוז מעהר איינגעלשע ווערטער ווי אידיש? — דאָס איז איבער די קינדער. זיי זענען שוין ביי מיר אמת׳ע אמעריקאַנער און ווילען שוין ניט ערגען קיין וואָרט אידיש! איהר זאָלט אָנקוקען מיינע באָיעס, וועט איהר אין לעבען נישט זאָגען, אז דאָס זענען אידישע קינדער. און מיך אליין, אז איהר וועט באָגעגענען נאָך יאָרען, וועט איהר מיך אויך ניט דערקענען. ביי מיר, אז עס קומט א קורצע צייט פּאָר ראש־חודש אלול, ווארף איך אראָפּ מיין סוט, פּארלאָז מיר א באָרד, באָקום א „היימיש" אויסזעהן, און ווי נאָר עס גענהען אוועק די יאָרען, נעם איך א שייוו, טהו אָן מיין העט און וועל מיר צוריק א דזשענטלמען — וואָס טהוט מען ניט אין אמעריקע צוליעב ביזנעס?... איך זעה אין אייך, מיסטער, איהר האָט חשק מיך צו באשרייבען אין פּייפּער, איהר האָט שוין ארויסגענומען דאָס ביכעלע אפילו, —

א מעשה מיט
א גרינהאָרן

מיסטער בראבאן, ביזנעס־בראקער, דערצעהלט, ווי אזוי ער האט
אננעקערעט א גרינהארן, ווען האט נעהייראט צוליעב ביזנעס.
איבערדערצעהלט מיט זיין לשון.

געשריבען אין יאהר 1916.

אַ מעשה מיט אַ גרינהאָרן

— איהר זאָגט: אַמעריקע איז אַ לאַנד פון ביזנעס — נעווערמיינד. עס דאַרף אַזוי צו זיין. נאָר אַפּטערהאַלב געהן הייראַטען און פּאַרקויפען זיך צוליעב ביזנעס — דאָס איז שוין, עקסקיוז מי, אַ חזיר'יי. איך פּרעדיג ניט קיין מאָראַל, נאָר איך זאָג אייך, ס'א פעקט, אז נייען און נייענציג פּראָצענט גרינהאָרנס היראַטען ביי אונז צוליעב ביזנעס — פּאַרדריסט דאָס מיך, און אז איך דערטאַפּ אַזא גרינהאָרן, וועט ער שוין פון מיר טרוקען נישט ארוים. ליוו איט טו מי, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענס!

זיץ איך מיר איינמאָל אין מיין אָפּיס און מייל די פּאָסט, קומט אַריין צו מיר אַ גרינהאָרן, נאָך גאָר אַ באָי. און מיט איהם אַ ווייבעלע — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — בלוט און מילך. שען ווי דער טאָג און פרישׂ ווי איין עפּעלע, נאָר־וואָס פונ'ם בוים. אַריינגעקומען, רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָו דו יו דו! זענט איהר דאָס מיסטער באַראַבאַן דער ביזנעס־בראָקער?" „סידאַן! וואָס'ט איהר זאָגען גוטס?" עפּענט ער מיר אויף זיין הארץ און דערצעהלט מיר אַ גאַנצע נעשיכטע, סאָ ענד סאָ, אזוי ווי ער איז אַ באָי ערשט צעהן יאָהר אין לאַנד, אַ ני־פּענטס־מייקער ביי טרייד, און אין איהם האָט זיך פּאַרליעבט אָט דאָס ווייבעלע, געווען אַ מיידעל אַיין אַרבייטאָריין, וואָס פּארמאָגט טויזענט דאָלער אין קעש, האָט ער מיט איהר חתונה געהאַט און זוכט אַ ביזנעס, זיי זאָלען קאָנען מאכען אַ לעבען און פּארשפּאָרען ארבייטען אין שאָפּ, וואָרום

געהט געזונט און קומט צו מיר אין דריי טעג אַרום, ווייל איצט האָב איך קיין צייט ניט — און גוט־באי!"

און אַליין בין איך אַוועק צו מיין לאַנדרימען און געב איהם אַפּ מזל־טוב: גאָט האָט מיר צוגעשיקט א העכט, א גרינהאָרן, און אז ער האָט איצט א טשענס, אויב ער איז א מענטש, פטור צו ווערען פון דער לאַנדרי אין גלייכען געלט, זאל ער וויסען וואָס ער האָט צו טהון, און אַזוי ווייטער... האָט דער גנב פארשטאַנען, וואָס איך מיין, און זאָגט צו מיר: „ברענגט איהם נאָר, דעם העכט, וועט שוין זיין אַלרייט"... אין דריי טאָג אַרום — מיין גרינהאָרן איז דאָ, געבראכט א דעפאזיט, אַוועקגעשטעלט זיך מיט'ן ווייבעלע אויף א וואָך טרייען, ווי דער שטייגער איז, און מיין לאַנדרימען האָט שוין מסתמא געזעהען, אז די וואָך פון טרייען זאָל זיין אַלרייט, און נאָך מיט א שמיצעל אויף יענער זייט אַלרייט — און מע האָט געסעטעלט די ביזנעס. דער גרינהאָרן האָט אַפּגעצעהלט די פּאָר דאָלער, דער לאַנדרימען האָט איהם איבערגעגעבען די ביכער מיט די שליסעל, איך האָב אַפּגענומען מיין רח"ש דוקא פון ביידע צדדים, און אַזוי ווייטער — מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער ווייסט וואָס ער האָט צו טהון — און, ווי זאָגט איהר, פיניטא לא קאָמעדיא. איצ? אַזוי זאָגט איהר. ביי מיר הויבט זיך די קאָמעדיע ערשט אָן. וואָרום אז ס'איז אַלסדינג שוין געווען פּאַרטיג אַרום און אַרום, האָט זיך ערשט צעברענט אין מיר א פייער אויף דעם גרינהאָרן, פּאָר וואָס קומט איהם, דעם ממזר, איין אַפּגעשוילט אייעלע גלייך אין מויל אַריין, אזא ווייבעלע, טויזענט דאָלער אין קעש און א פּארטיגע ביזנעס אהן קאַפּוועהטיג? מע דארף ביי איהם די לאַנדרי אַפּהאַנדלען פּאָר האַלב געלט און אַוועקגעבען זי צוריק צום פריהעריגען לאַנדרימען. ווי אזוי? דערויף בין איך דאָך מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער, ביי מיר

ער האָט, ניט פֿאַר אייך געדאַכט, א רעמאַטיז, ביי איהם בלייב עס, און אזוי ווייטער. קוק איך אויפֿ'ן ווייבעלע און זאָג צו איהם: „אין וואָס פֿאַר א ביזנעס וואָלט איהר געמאַנגען?" ענטפֿערט ער מיר: „ער וואָלט געעפֿענט א סטיישיאָנערי". און ער גיט מיר צו פֿארשטעהן, אז אין א סטיישיאָנערי וואָלט „זי" איהם אויך נעקאָמט קומען צו הילף. איהר פֿארשטעהט א גרינהאָרן? ניט גענוג ער האָט דערטאַפֿט א פֿרי, איין אתרוג'ל אויף צו מאכען שהחיינו, און ניט גענוג זי ברענגט איהם טויזענט דאָלער אין קעש, איז ער נאָך א בעלן, זי זאָל איהם ארבייטען און ער וועט זיך זיצען מיט זיינע חברים, שפּיעלען אין פּינאקעל און אזוי ווייטער — איך קען מיינע לייט! טראַכט איך מיר: א מכּה וועסט דו ביי מיר האָבען א סטיישיאָנערי! איך קאָן באשטעהן, דו זאָלסט ביי מיר ליגען, ווי א הונט, אין א לאָנדרי. וועסט ביי מיר ווערען א לאָנדרי־מען! וואָס איז מיר עפּיס איינגעפֿאַלען א לאָנדרי? ווייל איך האָב גראָד געהאַט אויף דער האַנט א לאָנדרי צו פֿארקויפֿען. און איך רוף מיך אָן צו מיין גרינהאָרן: „צו וואָס טויג דיר, זאָג איך, זיך באַרעדן מיט א סטיישיאָנערי־סטאָר אכצעהן שטונדען אין מעת־לעת, ארויסקוקען, טאָמער וועט דורכלויפֿען א סקוהל־באָי און חאפֿען קענדי פֿאַר א פּעני און אזוי ווייטער? אמעהר, לייווּ איט טו מי — איכ'ל דיר געבען א שענערע ביזנעס, א לאָנדרי אין די בראָנקס, וועסט דו ארבייטען רעגעלע שטונדען און לעבען, ווי א קייסער! און איך נעם א פּענסיל און טהו איהם א רעכען־אויס, אז נאָך אלע עקספּענסעס — רענט און שוירטאַיירענער און פּעמילי־איירענער און דעליווערי־באָי און לאָנדרי־ביל און אזוי ווייטער, בלייבט איהם איבער ריינע עטליכע און דרייסיג דאָלער א וואָך — דארף מען בעסער? „וואָס וועט דאָס קאָסטען?" זאָג איך: „טויזענט דאָלער איז דאָס א בארגיין, נאָר לייווּ איט טו מי — איכ'ל עס אייך מאכען פֿאַר אכט הונדערט. איהר'ט, זאָג איך, דארפען נאָר אָפּצאָהלען די פֿאַר דאָלער, פֿארבינדען די אויגען, נעמען די שליסעל — און איהר זענט אלעריייט. דערווייל, זאָג איך,

ווייל זענען איבערגעלאָפען די דריי טעג — מיין גרינהארן איז דאָ מיט'ן ווייבעלע. דאָס ווייבעלע האָט זיך א ביסעל אויסגעבליבן, נאָר זי איז נאָך אלץ שען, ווי די זון. „וואָס הערט זיך?" „וואָס זאָל זיך הערען, זאָג איך, איהר דארפט, זאָג איך, דאנקען גאָט, איך האָב קוים־קוים געפונען א בעלן אויף אייער לאָנדרי. נאָר וואָס דען? איהר'ט מוזען, זאָג איך, פארלירען געלט". „ווי־פיעל?" „פרענט ניט, זאָג איך, וויפיעל איהר פארלירט, פרענט וויפיעל איהר נעווינט. וואָרום וויפיעל, זאָג איך, איהר זאָלט ניט נעמען, איז דאָס ווי געפונען. איהר שפיעלט זיך, זאָג איך, מיט אמעריקאנער קאנקורענטען? זיי קאנען אייך, זאָג איך, אריינ־טרייבען אין אזעלכע עקספענסעס, אז איהר זאָלט דארפען, זאָג איך, אויפחאפען זיך אין מיטען ביינאכט און אנטלויפען אין איין העמד!"... וואָס טויג אייך, איך האָב אויף זיי אנגעווארפען אזא שרעק, אז זיי האָבען אפגענומען האלב וויפיעל זיי האָבען אריינ־געלענט און האָבען נאָך אפגעצאָהלט מיר רח"ש אויך, וואָרום איך בין דאָך ניט מחויב זיך באדערען אומזיסט, און — אויס לאָנדרי!... נאָר האָט צייט, איהר זענט נאָך ניט פארטיג. אויב איהר האלט קאָפ, דארפט איהר נעדענקען, אז איך האָב געהאט אריינגעצימבעלט צהן דאלער איין אויפנאָב דעם איידזשענט פאר א סטאָר און אויסגעהאנגען א סיין אויף א לאָנדרי. פרענט זיך א קשיא: למאי זאָל איך לאָזען צהן דאלער גלאָט אויפ'ן ווינט, מיר ניט, דיר ניט? ביי מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער איז דען גנבה'ש געלט, צי וואָס? איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, ברענט מיך נאָך אלץ אויף דעם גרינהארן און עס פארקעט מיך: דער ממזר האָט נאָך עטליכע הונדערט דאלער אין פאקעט און א ווייבעלע ביי דער זייט — גין־גאלר! פאר וואָס קומט דאָס איהם? מיסטער באראבאן, דער גרעסטער ביזנעס־בראָקער פון דער איסט־סייד, בארארף האָבען א ווייב, עקסקיוז מי, א פארזעהענעש און נאָך א קסאנטיפע דערצו, און דער גרינהארן — דארף איהם גאָט צר־שיקען אזא צאצקע, יו נאָו, א מזוזה'לע — אויסקרענקען זאָל ער

איז נישטאָ אַ זאַך, וואָס איך זאָל ניט קאָנען דורכפיהרען! בין איך אַוועק אקוראט אקענען דער לאָנדרי אויפ'ן קאָרנער פון דער צווייטער סטריט און האָב אָפגעדונגען ביי'ם איידזשענט אַ רומקע, אריינגעפידעלט איהם אַ צעהן־דאָלער־ביל איין אויפגאָב און האָב אויסגעהאנגען אַ סיין אויף דער ווינדע:

„אָט דאָ עפענט זיך אַ לאָנדרי".

אודאי געהט ניט אַוועק קיין טאָג צייט — מיין גרינהאָרן איז דאָ מיט אַ צעוישעטען קאָפּ: סטייטיט! ער איז אַ געקוילעטער! „וואָס איז די טראָבעל?" דערצעהלט ער מיר פונ'ם אומגליק, עפים אַ שוואַרץ יאָהר האָט אָפגעדונגען אקוראט אקענען איהם אַ סטאָר און עפענט אַ לאָנדרי! „וואָס זשע וויל־סט דו, גרינהאָרן?" ווי־ל ער, איך זאָל איהם געפינען אַ קונה אויף דער לאָנדרי, וועט ער מיך באָדאנקען אויפ'ן שענסטען אַרט און וועט אייביג גאָט בעמען פאָר מיר, און אַזוי וויטער. באָרוהיג איך איהם און זאָג איהם, אַז ניט אַזוי גרינג געפינט מען אַ קונה. נאָר ער זאָל זיך פארלאָזען אויף מיר, איכ'ל טרייען מיין בעסט. דערווייל זאָל ער געהן אַהיים און קומען אין דריי טעג אַרום, מחמת איך בין פאַרוואַרפען מיט ביזנעס, און אַזוי וויטער — און גוד באי!

און אלזיין האָב איך געשיקט רופען מיין אלטען לאָנדרימען און דערצעהל איהם סאָ ענד סאָ: אצינד האָסט דו אַ טשענס אַוועקצוקניה'ן צוריק ביי'ם גרינהאָרן דיין לאָנדרי פאָר האלב געלט. זאָגט ער: „ווי אַזוי וועט איהר עס מאכען?" זאָג איך: „וואָס געהט'ס אייך אָן? ליוו איט טו מי — דערוויף בין איך דאָך עפים מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער". זאָגט ער: „אלל־רייט". זאָג איך: „וועל איך האָבען דערפאר מיין קאָמישען?" זאָגט ער: „אלרייט". זאָג איך: „איך מוז האָבען דערפאר אַ הונדערטער". זאָגט ער: „אלרייט". און אַזוי וויטער. דער־

איך בילִיגער, און איך מאַך אִיהם אין דרִיי וואָכען צַייט צו מופּען — זאָל מיין נאָמען ניט הייסען בּאַראַבּאַן! וואָם טויג אַייך, איך האָב זיי אַזוי צעשרויפט, אַז דער גרינהאָרן איז מיר שיער ניט אַרויפּ־געפאַלען קושען, און דאָס שענע וווּיבּעלע זיינס האָט זיך צערויטעלט און איז געוואָרען נאָך שענער, ווי געווען. און דעם זעלבּען טאָג נאָך האָב איך גערעכנט פון זייערטוועגען די סטאַרקע, און ס׳איז גיך פאַרטיג געוואָרען ביי מיר אַ נייע לאָנדרי מיט אַ סיין און מיט טישען און מיט האַק און פּאַק, און מיין פּאָר פּאָלק האָט זיך גע־נומען צו דער אַרבּיים, און ס׳איז אַוועק צווישען זיי און צווישען אַלטען לאָנדרימען אַ פּלאַמפּייעריגע קאָנקורענציע. מע האָט זיך געשמיסען מיט די פּרייזען, ווי ווייט מע האָט געקאָנט. האָט יענער געשטעלט פּיער און צוואַנציג סענט אַ דאָזען פּלעט, האָבּען זיי געשטעלט אכצעהן, און נאָך צוגעגעבּען אַ „ספּרעד" אומזיסט. האָט יענער אַרונטערגעלאָזט אויף אכט סענט העמדער, האָבּען זיי אַראָפּגעשמיסען אויף אַ פּעני און אַ האַלב קאָלערס, האָט יענער שוין געמוזט אַראָפּשמייסען אויף אַ פּעני, און אַזוי ווייטער. דער שפּיץ איז — מע האָט זיך אַזוי לאַנג געשמיסען, ביז דער גרינהאָרן האָט זיך אָפּגעשאָקלט פון די פּאָר דאָלער און געבּליבּען אָהן אַ פּעני, נישט געהאַט מיט וואָס צו צאָהלען רענט. האָט ער צוגעמאַכט די לאָנדרי, אַרויס בשן ועין, ווי שטעהט אין פּסוק: בשקאפּע יצא. און איצט רוהט ער זיך ביי מיר אָפּ אין לודלאָוו־סטריט־דזשיינ — דאָס האָב איך אויסגעזוכט פּאַר זיין וווּיבּעלע אַ לאָיער, וואָס מאַנט ביי איהם פון איהרטוועגען דרִיי זאַכען: 1) איהר געלט, די טויזענט דאָלער נדן; 2) אַ גט; און 3) ביז זי וועט אמאָל באַקומען פון איהם דעם גט, זאָל ער זי סופּאָרטען לויט די נעזעצען פון לאַנד — אַ רוח אין זיין מאַטע׳ס מאַטען אַריין, דעם גרינהאָרן!...

עס! פויל איך זיך ניט און שרייב איהם אוועק א פאסטעלקארד, ער זאל קומען צו מיר אויף איין אפאינטמענט אין דער און דער שעה, איך האב צו איהם א ביזנעס. לאזט ער זיך ניט בעטען און קומט צו געהן אין דער אפגעשטעלטער צייט, און דוקא מיט איהר, מיט'ן ווייבעלע. באזעץ איך זיי, מיינע ליעבע נעסט, און דער־צעהל זיי א מעשה, סא ענד סא: „איהר קענט ניט די אמעריקאנער בלאפערס! איהר זאלט וויסען, וואם פאר א טריק דער גנב, דער אלטער לאנדרימען, האט אייך אפגעטהאן — אזש די האר שטעלען זיך קאפוור!"... „דהיינו?" „דהיינו, זאג איך, דאם האט ער, זאג איך, אפגעדונגען די סטאר אקענען אייך און האט אויסגעהאנגען א סיין אויף א לאנדרי, בכדי, זאג איך, איהר זאלט זיך דערשרעקען און איהם אפטרעטען פאר האלב נעלט צוריק זיין לאנדרי". דער־הערט אזא מעשה, האט זיך דאם פאר־פאלק גענומען איבערקוקען, געוואלען אנגעצונדען, און איבערהויפט דאם ווייבעלע. די אויגען האבען איהר געברענט, ווי צוויי קויהל פייער. „ס'איז א יושר, זאג איך, איהר זאלט זיך מיט איהם אפרעכענען, מיט'ן גנב, ער זאל אייך האבען צו נעדענקען!" „מיט וואם קאנען מיר זיך מיט איהם רעכענען?" „ליוו איט טו מי, זאג איך, איכ'ל איהם שוין צו־רעכט מאכען, דעם פויגעל, אז ער וועט ביי מיר, זאג איך, קיין תחית־המתים ניט אויפשטעהן, און אייך, זאג איך, וועט דערפון ארויסקומען א טובה; איהר'ט, זאג איך, האבען א ביזנעס נאך בעסער, ווי פריהער!" קוקען זיי אויף מיר, ווי די טייבעלעך, ווי איינער רעדט: פון אייער מויל אין נאט'ס אויהערען, און לאנג לעבען זאלט איהר, און אזוי וויטער! און איך נעם און לעג זיי פאר א פלאן: דארפען זיי קויפען פרעמדע ביזנעס און צאהלען יענעם פאר דער פירמע אין טאג אריין? אמעהר, גאה איך שוין צום איינענעם לענדלארד און דינג זיי אף די סטארקע, וואם דער גנב האט נעוואלט דינגען, און איך פיקס זיי איין פאר אזעלכע דרייי־פיער הונדערט דאלער א לאנדרי אקוראט אקענען זיין לאנדרי און שטעל זיך אוועק מיט איהם קאנקורירען, וויפיעל ער נעמט, נעם

ניפֿענטסמויקער — הויזען־שנירער. נעווערסיין — עס מאכט ניט אויס. נעם איך א שיוון — נאל־צפֿ די בערד.

סא ענר סא — אזוי און אזוי. סאטיספֿייט — צופֿריערען. סוט — רעקע?. סופֿארטען — אויסהאלטען. סטאר — קלייט. סטיישאנערי — א קלייט פון שרייב־נעצייג. סטריט — נאס. סטריט־קלינער — נאסענקעהרער. סטריקטלי — שטרענג. סיראן — זיצט. סיין — שילד. סיידוואק — טראטואר. ספארט — וואויל־ער יונג. ספרעד — ליילאך. סקוהל־באי — חדר־יונגע?.

ע?קסקיוז מי — האט קיין פארגיבע? ניט. עקספענסיוו — הוצאות.

פֿאסטע?קארד — פֿאסט־קארטע. פֿאקעט — קעשענע. פֿינאקע? — אזא קארטענשפיע?. פֿייפֿערס — גאזעטען. פֿליען — זייט אזוי גוט. פֿלעט — וויי־גרעט. פֿעמיליאיירענער — פֿאמיליענוועש־פֿרעסער. פֿעני — א גראשען. פֿענסיל — בלייפֿען. פֿעקט — פֿאקט.

קאלפֿערס — קאלנערס. קאמישען — מעקלערייגע?ט. קאנגרעסמענס, אסעמבלימענס — פארלאמענט־דעפֿוטאטען. קארנער פון סטריט — גאס־ווינקע?. קענדי — צוקערקעס. קעש — מזומן.

רומקע — חדר'ע?. רענע?ע — נעוואוינ?יכע. רעווערענד — רב. רענט — דירה־נע?ט. רענטען — דינגען א דירה. רעפוטיישאן — רעפוטאציע.

שאפ — פאבריק. שוירטאיירענער — העמדער־פֿרעסער.

די פֿאַרענגלישטע ווערטער אין די לעצטע צוויי מאַנאַפֿאַגען.

אַדווערטייזמענט — רעקלאַמע. אַטענדאַנס צו ביזנעס — טהון נעשעפֿטען. איידזשענט — אַגענט. איך טרעי מיין בעפֿט — איך טהו אַלץ וואַס מעגליך. אימפּאָרטייר — מזרח ניו־יאָרק (דאָס אידישע נעמט). אינפֿיקסען — אייניכטען. אַלרייט — זעהר וואויל. אַפּאינטמענט — א באַנענגניש. אַפּטאָון — דער הויכער טייל פון ניו־יאָרק. אַפּטערא? — נאָך אַלעמען.

באַדערען — דולדן א קאַם. באַיעס — יוננלעך. בארנייז — א מציאה. בוטשער — קצב. ביזנעס — נעשעפֿט. ביזנעס־בראַקער — מעקלער. ביקאָז — ווארום. בלאַפֿערס — ליגנערס. ברוקלין־בריידזש — די בריק, וואַס פֿאַראייניגט ברוקלין מיט ניו־יאָרק. בראַנקס — א נענענד אין ניו־יאָרק.

גאַבעטשמען — מיסט־מאַן. גוד באי — א גוטען טאָג. גוט־אַפּ — פֿאַרמעגליך. נעפֿעטעלט די ביזנעס — אַפּנעמאַכט דאָס נעשעפֿט. נריניהאַרן — א פֿרעמדער, א ניט־נעניטער אין אַמעריקאַנער לעבען.

דאָנטאָון — דער נידעריגער טייל פון ניו־יאָרק. דאָזען — א טוץ. דושאַב — באַשעפֿטיגונג. דושאַרושעס — ריכטער. דעליוועריבאי — שיק יונגל. דעפּאָזיט — אַרעראָף. דרייוועך — פֿערד־שמייסער.

האַרדיוודו — וואַס מאַכט איהר? העט — הוט.

וואַס איז די טראַבל? — וואַס איז נעשעהען? וואַנדערפול — וואונדערבאר. ווינדע — פענסטער.

טרייד — אַרבייט. טרייען — פֿרובען. טריק — א שפּיצל. טשענס — א שאַנס, א מעגליכקייט.

יו נאו — פֿאַרשטעהט איהר מיך. יוז — באַנוצען.

לאַנדרי — וועשעריי. לאַנדרי־ביל — וועשעריי־הוצאות. לאַנדריסען — ווערטער. לודלאָוסטריט־דושיי? — א נעפֿענגניש אין ניו־יאָרק אויף לודלאָוו נאַס. ליוו איט טו מי — לאָזט דאָס איבער צו מיר.

מופען — זיך איבערקלויבען. מייל די פּאָסט — שיק ארוים בריעף.

31 25
1225 8-3

WITHDRAWN
From Toronto Public Library

3 1833 02829 993

SHOLEM ALEICHEM, 1859-1916.

MONOLOGEN